بسم الله الرحمن الرحيم

مۇقەددىمە

جىمى ھەمدۇ-سانا اﷲ قا خاستۇر. اﷲ نىڭ پەيغەمبىرى، بىزنىڭ سەييىدىمىز ۋە پەيغەمبىرىمىز، ھەبىبىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا رەھمەت ۋە سالاملار بولسۇن! ئى مۇسۇلمان قېرىندىشىم ۋە ھەمشىرەم! (اﷲ سىلەرگە رەھمەت قىلسۇن) بىلىشىڭلار كېرەككى، مۇنداق تۆت ئىشنى ئۆگىنىشىمىز ۋاجىپ بولىدۇ:

❶ **بىلىش بولۇپ :** ئۇ اﷲ تائالانى، ئۇنىڭ پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ۋە ئىسلام دىنىنى ھەقىقىي رەۋىشتە تونۇشتۇر. چۈنكى بىلمەي تۇرۇپ اﷲ قا ئىبادەت قىلىش جايىز ئەمەس. كىمكى، شۇنداق قىلسا، ئۇنىڭ ئاقىۋىتى ئازغۇنلۇق بولىدۇ. ھەمدە شۇ قىلمىشى بىلەن خرىستىئانلارغا ئوخشاپ قالىدۇ.

❷ **ئەمەل بولۇپ :** كىمكى بىلگىنىگە ئەمەل قىلمىسا، يەھۇدىيلارغا ئوخشاپ قالىدۇ. چۈنكى ئۇلار ھەقنى بىلەتتى لېكىن ئەمەل قىلمايتتى. شەيتاننىڭ ھىيلىلىرىدىن بىرى شۇكى، ئۇ ئىنسانغا اﷲ تائالانىڭ دەرگاھىدا بىلمىگەنلىكى ئۈچۈن ئۆزرە ئېيتالايدىغانلىقىنى، ئۆگىنىش ئىمكانى بولغاندىن كېيىن بىلگەنلىرىگە ئەمەل قىلمىسا، ئۆزىگە قارشى پاكىت بولۇپ قالىدىغانلىقىنى ۋەسۋەسە قىلىپ، ئۇنى ئىلىم ئۆگىنىشتىن قاچۇرىدۇ. بۇ نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمىنىڭ ھىيلىسىگە ئوخشايدۇ. ئۇلار ئۆزلىرىگە قارشى پاكىت بولۇپ قالماسلىقى ئۈچۈن]بارماقلىرىنى قۇلاقلىرىغا تىقىۋالدى، كىيىملىرى بىلەن باشلىرىنى چۈمكىۋالدى[.

❸ **اﷲ نىڭ دىنىغا دەۋەت قىلىشتۇر:** چۈنكى، ئۆلىما ۋە دەۋەتچىلەر پەيغەمبەرلەرنىڭ ۋارىسلىرىدۇر، اﷲ تائالا ئىسرائىل ئەۋلادىغا لەنەت قىلغان ئىدى. چۈنكى، ئۇلار]بىر - بىرلىرىنى يامان ئىشتىن توسمايتتى. ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرى نېمىدېگەن يامان![دەۋەت قىلىش ۋە ئىلىم ئۆگىنىش پەرز كۇپايىدۇر. ئەگەر ئۇنى جەمئىيەتتە يېتەرلىك كىشىلەر ئادا قىلسا، ھېچكىم گۇناھكار بولمايدۇ. ئەگەر ھەممە كىشى ئۇنى تەرك ئەتسە ھەممىسى گۇناھكار بولىدۇ.

❹ **ئىلىم ئۆگىنىش :** ئۇنىڭغا قىلىش ۋە دەۋەت قىلىش يولىدا يەتكەن ئەزىيەتكە سەۋر قىلىشتۇر.

* نادانلىقنى تۈگىتىش ۋاجىپ بولغان ئىلىمنى ئۆگىنىشنى ئاسانلاشتۇرۇش مەقسىتىدە، شەرىئەت ئىلىملىرىدىن كۇپايە قىلغۇدەك ئىلىملەرنى قۇرئان كەرىمنىڭ ئاخىرقى ئۈچ پارىسى ۋە ئۇنىڭ تەپسىرى بىلەن بىرلىكتە بۇ كىتابتا بايان قىلدۇق.

* بۇ كىتابنى ئىمكان قەدەر ئىخچام چىقىرىشقا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن رىۋايەت قىلىنغان سەھىھ رىۋايەتلەرنى ئېلىشقا ھېرىسمەن بولدۇق. بىز بۇ خىزمىتىمىزنى كامالغا يەتكۈزۈۋەتتۇق دەپ ئويلىمايمىز. كامىللىق بولسا، اﷲ ئۆزىگە خاسلاشتۇرغان سۈپەتتۇر. لېكىن بىز تىرىشچانلىقىمىزنى تاقىتىمىزنىڭ يېتىشىچە سەرپ قىلدۇق. ئەگەر توغرا قىلغان بولساق، اﷲ تائالانىڭ مۇۋەپپەق قىلىشى بىلەندۇر. ئەگەر خاتا قىلغان بولساق، ئۆزىمىزدىن ۋە شەيتاندىندۇر. اﷲ ۋە ئۇنىڭ رەسۇلى بۇ خاتالىقتىن پاكتۇر. قىممەتلىك تەنقىد - پىكىرلىرى بىلەن ئەيىبلىرىمىزنى كۆرسىتىپ بەرگەن كىشىلەرگە اﷲ رەھمەت قىلسۇن! اﷲ تائالادىن بۇ كىتابنى تەييارلاش، تەرجىمە قىلىش ۋە بېسىش، تارقىتىش، ئوقۇش ۋە ئۆگىنىش ئىشلىرىدا ياردەملەشكەن پۈتۈن كىشىلەرگە ياخشى مۇكاپات بېرىشىنى، ئەمەللىرىنى قوبۇل قىلىشىنى، ھەسسىلەپ ئەجىر ۋە ساۋاب بېرىشىنى چىن دىلىمىزدىن تىلەيمىز! اﷲ ھەممىدىن ياخشى بىلگۈچىدۇر. پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ۋە ئۇنىڭ ئائىلە - تاۋابىئاتلىرىغا رەھمەت ۋە سالاملار بولسۇن!

ئىسلام دۇنياسىدىكى مەشھۇر ئۆلىمالار ۋە دىنى زىيالىلار بۇ كىتابنىڭ تەربىيىۋى ئەھمىيىتىنىڭ يۇقىرىلىقىنى كۆزدە تۇتۇپ ھەرقانداق بىر كىشىنىڭ بۇ كىتابنى ئوقۇپ چىقىشىنى تەۋسىيە قىلىدۇ.

بىرىنچى نەشرى 1431 - رجب ، كىتاپ توغرىسىدا تېخىمۇ كۆپ مەلۇمات، ئىزاھات، تەكلىپ ۋە پىكىر، كىتاب تەلەپ قىلىش قاتارلىقلار ئۈچۈن بېكىتىمىزنى زىيارەت قىلىڭ. www.islamhouse.com ئېلخەت ئادرېسى : uyghur@islamhouse.com

مۇندەرىجە

1	قۇرئان ئوقۇشنىڭ پەزىلىتى	2
2	مۇسۇلمانلار ھاياتىدا كۆپ ئۇچرايدىغان مۇھىم سوئاللار	4
3	قەلب ئەمەللىرى	21
4	جانلىق سۆھبەت	31
5	گۇۋاھلىق بېرىش	47
6	تاھارەت ۋە ئۇنىڭغا دائىر ھۆكۈملەر	51
7	قىز-خانىملارغا دائىر مەسىلىلەر	57
8	ئىسلامدا قىز-خانىملار	59
9	نامازغا دائىر بىلىملەر	64
10	زاكات	71
11	روزا تۇتۇش	74
12	ھەج ۋە ئۆمرە	77
13	پايدىلىق ئايرىم - ئايرىم نۇقتىلار	82
14	شەرىئەتتە كۆرسۈتۈلگەن دۇئالار بىلەن كېسەل داۋالاش	87
15	دۇئالار	95
16	ياد ئېلىش ۋە دۇئا قىلىشقا تېگىشلىك مۇھىم دۇئالار	97
17	پايدىلىق تىجارەت	101
18	ئەتىگەن ۋە ئاخشامدا ئوقۇلىدىغان كۈندىلىك زىكىرلەر	103
19	كاتتا ئەجىرگە ئېرىشكىلى بولىدىغانلىقى رىۋايەت قىلىنغان سۆزلەر ۋە ئەمەللەر	105
20	مەنئى قىلىنغانلىقى رىۋايەت قىلىنغان ئىشلار	111
21	مەڭگۈلۈك سەپەر	115
22	تاھارەت ئېلىش قائىدىسى	
23	ناماز ئوقۇش قائىدىسى	

2

قۇرئان ئوقۇشنىڭ پەزىلىتى

جىمى ھەمدۇسانالار الله قا خاستۇر. الله نىڭ ئەلچىسى، شۇنداقلا بىزنىڭ سەييىدىمىز، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا، ئۇنىڭ ئائىلە ـ تاۋابىئاتلىرىغا، ساھابىلىرىگە رەھمەت ۋە سالاملار بولسۇن!

قۇرئان الله نىڭ سۆزىدۇر. ئۇنىڭ باشقا سۆزلەرگە بولغان پەزىلىتى الله نىڭ مەخلۇقاتلىرىغا بولغان پەزىلىتىگە ئوخشاش ئارتۇقتۇر. تىلنى ئىشلىتىدىغان ئەڭ ئەۋزەل نەرسە قۇرئان ئوقۇشتىن ئىبارەتتۇر.

قۇرئان ئوقۇشنى ئۆگىنىش، ئۇنى ئۆگىتىش ۋە ئوقۇشنىڭ تۆۋەندىكىدەك كۆپ پەزىلەتلىرى بار:

قۇرئان ئۆگىتىشنىڭ ئەجرى: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «سىلەرنىڭ ئەڭ ياخشىلىرىڭلار قۇرئاننى ئۆگەنگەن ۋە ئۇنى ئۆگەتكەنلەردۇر.» [ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان]

قۇرئان ئوقۇشنىڭ ئەجرى: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «كىمكى الله نىڭ كىتابى قۇرئان كەرىمدىن بىر ھەرپ ئوقۇسا، ئۇنىڭغا شۇ بىر ھەرپنىڭ ئەجرى ئۈچۈن بىر ياخشىلىق يېزىلىدۇ. بىر ياخشىلىققا ئون ھەسسە ساۋاب بېرىلىدۇ.» [ئىمام تىرمىزى رىۋايەت قىلغان]

قۇرئان ئۆگىنىش، ياد ئېلىش ۋە ماھارەت بىلەن ئوقۇشنىڭ پەزىلىتى: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «قۇرئاننى ياد ئالغان ۋە ئۇنى ئەڭ يۇكسەك ماھارەت بىلەن ئوقۇيدىغان ئادەم ھۆرمەتلىك ۋە ياخشى پەرىشتىلەر بىلەن بىللە بولىدۇ. قۇرئان ئوقۇش تەس تۇيۇلسىمۇ، ئۇنى قىينىلىپ ئوقۇغان ئادەمگە ئىككى ھەسسە ئەجىر بولىدۇ.» [ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان] «قۇرئان ئىگىسىگە: قۇرئاننى ئوقۇغىن، ئۆرلىگىن، خۇددى ئۇنى دۇنيادىكى چېغىڭدا تەجۋىد قائىدىلىرىگە سىلىپ ئوقۇغىنىڭدەك، تەجۋىد قائىدىلىرىگە سىلىپ ئوقۇغىن!ـ دېيىلىدۇ.» [ئىمام تىرمىزى رىۋايەت قىلغان]

خەتتابى مۇنداق دەيدۇ: «ئەسەردە مۇنداق رىۋايەت قىلىنغان: قۇرئان ئايەتلىرىنىڭ سانى جەننەت دەرىجىلىرىنىڭ سانىغا تەڭ كېلىدۇ. قارىيغا: جەننەتنىڭ دەرىجىلىرىگە قۇرئان ئايەتلىرىدىن ئۆزەڭ ئوقۇغان مىقداردا ئۆرلىگىن!ـ دېيىلىدۇ. كىمكى قۇرئاننىڭ ھەممىسىنى تولۇق ئوقۇغان بولسا، ئاخىرەتتە جەننەتنىڭ ئەڭ يۇقىرى دەرىجىسىگە ئېرىشىدۇ. كىمكى ئۇنىڭدىن بىر پارە ئوقۇغان بولسا، ئۇ جەننەتتە شۇنچىلىك مىقداردا ئۆرلىيەلەيدۇ. دېمەك، ساۋاب ئوقۇپ توختىغان يەردە توگەيدۇ.»

بالىسى قۇرئان ئۆگەنگەن كىشىنىڭ ئەجرى: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «كىمكى قۇرئان ئوقۇسا، ئۇنى ئۆگەنسە ۋە ئۇنىڭغا ئەمەل قىلسا، قىيامەت كۈنى ئۇنىڭ ئاتا ـ ئانىسىغا نۇردىن تاج كىيدۈرۈلىدۇ. تاجنىڭ نۇرى كۈننىڭ نۇرىغا ئوخشاش نۇرلۇقتۇر. ئۇنىڭ ئاتا ـ ئانىسىغا دۇنيانىڭ پۈتۈن بايلىقىدىن قىممەت ئىككى تون كىيدۈرۈلىدۇ. ئۇلار: بۇ تون بىزگە نېمە ئۈچۈن كىيدۈرۈلدى؟ـ دەيدۇ. جاۋابەن: پەرزەنتىڭلار قۇرئان ئۆگەنگەنلىكى ئۈچۈن،ـ دېيىلىدۇ.» [ئىمام ھاكىم رىۋايەت قىلغان]

قۇرئاننىڭ ئاخىرەتتە ئىگىسىگە شاپائەت قىلىدىغانلىقى: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «قۇرئان ئوقۇڭلار. شەك ـ شۈبھىسىزكى، قۇرئان قىيامەت كۈنى ئىگىلىرىگە شاپائەتچى بولۇپ كېلىدۇ.» [ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان] «روزا بىلەن قۇرئان قىيامەت كۈنى بەندىگە شاپائەت قىلىدۇ...» [ئىمام ئەھمەد ۋە ھاكىم رىۋايەت قىلغان]

قۇرئاننى تىلاۋەت قىلىش ۋە ئۇنى دەرس قىلىپ ئوقۇش ئۈچۈن يىغىلغان كىشىلەرنىڭ ئەجرى: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «الله تائالانىڭ ئۆيلىرىدىن بىرەر ئۆيدە يىغىلىپ، ئۇنىڭ كىتابىنى تىلاۋەت قىلىدىغان ۋە ئۇنى ئۆزئارا دەرس قىلىپ ئوقۇيدىغان ھەرقانداق بىر قەۋمنىڭ ئۈستىگە خاتىرجەملىك چۈشىدۇ، ئۇلارنى رەھمەت ئورىۋالىدۇ، پەرىشتىلەر قورشىۋالىدۇ، الله ئۇلارنى ئۆز دەرگاھىدىكى مەخلۇقاتلارغا سۆزلەپ بېرىدۇ.» [ئىمام ئەبۇ داۋۇد رىۋايەت قىلغان]

قۇرئان ئوقۇشنىڭ ئەدەپ ـ ئەخلاقلىرى: ئىبنى كەسىر مۇنداق بىرقانچە ئەدەپ ـ ئەخلاقنى ئوتتۇرىغا قويىدۇ: قۇرئاننى پاك هالەتتە تۇتۇشى ۋە پاك هالەتتە ئوقۇشى، ئۇنى ئوقۇشتىن بۇرۇن مىسۋاك ئىشلىتىشى، ئەڭ چىرايلىق كىيىملىرىنى كىيىشى، قىبلىگە يۈز كەلتۈرۈپ تۇرۇشى، ئەسنەك تۇتقاندا ئوقۇشتىن توختىشى، هاجەت چۈشۈپ قالمىسا، گەپ قىلمەن دەپ قىرائەتنى ئۈزۈپ قويماسلىقى، زېهنىنى هازىر تۇتۇشى، ۋەدە قىلىنغان ئايەتلەر ئۈستىدە توختاپ، الله تىن ئۇنى تىلىشى، ئاگاهلاندۇرۇش قىلىنغان ئايەتلەر ئۈستىدە توختاپ، الله قا سىغىنىپ ئۇنىڭدىن پاناھ تىلىشى لازىم. شۇنداقلا قۇرئاننى ئوچۇق تاشلاپ قويماسلىقى، ئۇنىڭ ئۈستىگە بىر نەرسە قويماسلىقى لازىم. قارىيلار قىرائەت قىلىشتا بىر ـ بىرى بىلەن بەس ـ بەستە ئۈنلۈك ئوقۇماسلىقى، كوچا ـ كويلاردا ۋە بىهۇدە سورۇنلاردا ئوقۇماسلىقى كېرەك.

قۇرئاننى قانداق ئوقۇش كېرەك؟ ئەنەس رەزىيەللاهۇ ئەنهۇ پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ قىرائىتى هەققىدە سورالغاندا: پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام سوزۇپ ئوقۇيتتى. مەسىلەن، "بىسمىللاهىررەهمانىررەهىم"نى ئوقۇسا، «بىسمىللاھ»نى بىر سوزاتتى، «ئەررەهمان» نى بىر سوزاتتى، «ئەررەهىم»نىمۇ سوزاتتى،ـ دەپ جاۋاب بەرگەن ئىدى. [ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان]

قۇرئان ئوقۇش ئەجرىنىڭ هەسسىلەپ بېرىلىدىغانلىقى: قۇرئاننى الله نىڭ رازىلىقىنى كۆزلەپ خالىس هالدا ئوقۇغان هەرقانداق ئادەمگە ئەجىر بېرىلىدۇ. لېكىن ئۇنى قەلب هۇزۇرى بىلەن، ئوقۇلغان ئايەتلەرنى مۇلاهىزە قىلىپ ۋە چۈشىنىپ ئوقۇغان چاغدا بۇ ئەجىر هەسسىلەپ كۆپىيىدۇ ۋە چوڭىيىدۇ. شۇنداق بولغاندا، بىر هەرپكە ئون هەسسىدىن 700 هەسسىگىچە، بەلكى ئۇنىڭدىنمۇ كۆپ ياخشىلىق يېزىلىدۇ.

بىر كېچە ـ كۈندۈزدە ئوقۇيدىغان مىقدار: پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ ساهابىلىرى هەر كۈنى قۇرئاندىن مەلۇم مىقداردا ئوقۇشنى ئۆزلىرىگە ۋەزىپە قىلىۋالغان ئىدى. ئۇلاردىن هېچكىم قۇرئاننى يەتتە كۈندىن ئاز ۋاقىتتا بىر قېتىم ئۆتكۈزۈشنى ئۆزىگە ئادەت قىلىۋالمىغان ئىدى. ئۇنى ئۈچ كۈندىن ئاز ۋاقىتتا تۈگىتىشنىڭ مەنئى قىلىنغانلىقى رىۋايەت قىلىنىدۇ.

هۆرمەتلىك قېرىندىشىم! ۋاقتىڭنى قۇرئان ئوقۇش بىلەن ئۆتكۈزۈشكە هېرىسمەن بولغىن! قانداق ئىش بولۇشتىن قەتئىينەزەر، تاشلىماي ئوقۇش ئۈچۈن هەر كۈنى مەلۇم مىقداردا ئوقۇشنى ئۆزەڭگە ۋەزىپە قىلىۋالغىن! ئاز بولسىمۇ هەمىشە ئوقۇش، كۆپ ئوقۇشنى ۋەزىپە قىلىپ، كېيىن ئۇنى تاشلىۋېتىشتىن ياخشىدۇر. ئەگەر غەپلەتتە قېلىپ ياكى ئۇخلاپ قېلىپ ۋەزىپەڭنى ئوقۇيالمىغان بولساڭ، ئەتىسى ئوقۇۋالغىن. پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «كىمكى ئوقۇيدىغان ۋەزىپىسىنى ئوقۇيالماي ياكى ئۇنىڭ مەلۇم قىسمىنى ئوقۇيالماي ئۇخلاپ قالغان بولۇپ، ئۇنى ئەتىسى بامدات نامىزى بىلەن پېشىن نامىزىنىڭ ئارىلىقىدا ئوقۇۋالسا، ئۇنىڭغا خۇددى ئۇنى كېچىدە ئوقۇغاننىڭ ساۋابى يېزىلىدۇ.» [ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان] قۇرئاننى ئوقۇش، تەجۋىد قائىدىسىگە سېلىپ قىرائەت قىلىش، مۇلاهىزە قىلىش، ئەمەل قىلىش، ئۇنىڭ بىلەن شىپالىق تىلەش تۈرلىرىدىن قايسى بىر تۈرى بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، ئۇنى تاشلىۋەتكەن ۋە ئۇنتۇپ قالغان كىشىلەردىن بولۇپ قالمىغىن!

4 مۇسۇلمانلار ھاياتىدا كۆپ ئۇچرايدىغان مۇھىم سوئاللار

1 مۇسۇلمان ئەقىدىسىنى قەيەردىن ئالىدۇ؟ مۇسۇلمان ئەقىدىسىنى الله تائالانىڭ كىتابى قۇرئان كەرىمدىن ۋە ئۆز نەفسى ـ خاھىشىدىن سۆزلىمەيدىغان پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ سەھىھ سۈننىتىدىن ئالىدۇ، ئۇ ﴿پەقەت ئۇنىڭغا نازىل قىلىنغان ۋەھيىنىلا سۆزلەيدۇ﴾. [سۈرە نەجم، 4 ـ ئايەت] بۇ، ساھابىلارنىڭ ۋە سەلەف سالىھ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇلارنىڭ چۈشەنچىسىگە ئۇيغۇن بولۇشى كېرەك.

2 ئەگەر ئىختىلاپ قىلىشىپ قالساق، نېمىگە مۇراجىئەت قىلىمىز؟ توغرا شەرىئەتكە مۇراجىئەت قىلىمىز. بۇنىڭ ھۆكمى الله نىڭ كىتابى قۇرئانغا ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتىگە قايتىشتىن ئىبارەتتۇر. چۈنكى الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئەگەر سىلەر بىرەر شەيئىدە ئىختىلاپ قىلىشىپ قالساڭلار، بۇ توغرىدا الله قا ۋە پەيغەمبەرگە مۇراجىئەت قىلىڭلار﴾. [سۈرە نىسا، 59 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى] پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «مەن ئاراڭلاردا ئىككى نەرسىنى قويۇپ قويدۇم، ئۇ ئىككى نەرسىگە چىڭ يېپىشساڭلار، ھەرگىزمۇ ئېزىپ كەتمەيسىلەر. ئۇ ئىككى نەرسە بولسا: الله نىڭ كىتابى قۇرئان ۋە پەيغەمبىرىنىڭ سۈننىتىدىن ئىبارەتتۇر.» [ئىمام ھاكىم رىۋايەت قىلغان]

3 قىيامەت كۈنى نىجاتلىققا ئېرىشىدىغان گۇرۇھ كىملەر؟ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۈممىتىم 73 پىرقىگە بۆلۈنۈپ كېتىدۇ، ئۇلارنىڭ ھەممىسى دوزاختا بولىدۇ، پەقەت بىر پىرقە بۇنىڭدىن مۇستەسنادۇر» دېگەندە، ساھابىلار: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! شۇ بىر پىرقە كىملەر؟ـ دەپ سورىغان، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مەن ۋە ساھابىلىرىم ماڭغان يولدا ماڭغانلار» دەپ جاۋاب بەرگەن. [ئىمام ئەھمەد ۋە تىرمىزى رىۋايەت قىلغان]

ھەق يول پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ ساھابىلىرى ماڭغان يولدۇر. ئەگەر سىز نىجاتلىققا ئېرىششىنى ۋە ئەمەللىرىڭىزنىڭ قوبۇل بولۇشىنى خالىسىڭىز، ھەق يولغا ئەگىشىپ، بىدئەت پەيدا قىلىشتىن قەتئىي ساقلىنىشىڭىزنى تەقەززا قىلىدۇ.

4 ياخشى ئەمەلنىڭ قوبۇل بولىشىدىكى شەرتلەر نېمىلەردىن ئىبارەت؟ ئۇنىڭ مۇنداق بىرقانچە شەرتلىرى بار: 1ـ الله قا، ئۇنىڭ بار ۋە بىرلىكىگە ئىمان كەلتۈرۈش لازىم. ئەمەل مۇشرىكتىن قوبۇل قىلىنمايدۇ. 2ـ ئەمەلنى ئىخلاس بىلەن الله تائالانىڭ رازىلىقىنى كۆزلەپ قىلىش لازىم. 3ـ ئەمەلنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەگەشكەن ھالدا، ئۇ ئېلىپ كەلگەن شەرىئەتكە مۇۋاپىق رەۋىشتە قىلىش لازىم. الله قا، چوقۇم الله بەلگىلىگەن پرىنسىپ بىلەن ئىبادەت قىلىنىدۇ. يۇقىرىقى شەرتلەردىن بىرەرسى دەخلى ـ تەرۇزگە ئۇچرىسا، ئەمەل قوبۇل قىلىنمايدۇ. الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿بىز ئۇلارنىڭ قىلغان ياخشى ئەمەللىرىنى بىر تەرەپ قىلىپ، ئۇنى ئۇچۇپ يۈرگەن توزاندەك قىلىۋېتىمىز (يەنى ئۇلار ئىمانسىز بولغانلىقتىن، قىلغان ياخشى ئەمەللىرىنى يوققا چىقىرىمىز﴾. [سۈرە فۇرقان، 23 ـ ئايەت]

5 ئىسلام دىنىنىڭ مەرتىۋىلىرى قانچە؟ ئۇنىڭ مەرتىۋىلىرى: ئىسلام، ئىمان ۋە ئېھساندىن ئىبارەت ئۈچتۇر.

6 ئىسلام دېگەن نېمە؟ ئۇنىڭ ئاساسلىرىچۇ؟ ئىسلام دېگەن: الله نى بار ۋە بىر دەپ باش ئېگىش، ئۇنىڭغا تائەت ـ ئىبادەت بىلەن بويسۇنۇش، شېرىك كەلتۈرۈشتىن ۋە مۇشرىكلاردىن ئادا ـ جۇدا بولۇشتۇر. ئىسلام دىنىنىڭ ئاساسلىرى بەش بولۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: «ئىسلام بەش ئاساس ئۈستىگە قۇرۇلغان: بىر الله تىن باشقا ھېچ ئىلاھنىڭ يوقلىقىغا، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ الله نىڭ ئەلچىسى ئىكەنلىكىگە گۇۋاھلىق بېرىش، ناماز ئوقۇش، زاكات بېرىش، بەيتۇللاھنى ھەج ـ تاۋاپ قىلىش ۋە رامىزان روزىسىنى تۇتۇش.» [ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان]

7 ئىمان دېگەن نېمە؟ ئۇنىڭ ئاساسلىرىچۇ؟ ئىمان دېگەن: دىل بىلەن ئېتىقاد قىلىش، تىل بىلەن سۆزلەش ۋە ئەزالار بىلەن ئەمەل قىلىشتۇر. ئىمان تائەت ـ ئىبادەت بىلەن كۈچىيىدۇ، گۇناھ ـ مەسىيەت بىلەن ئاجىزلىشىدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿مۇئمىنلارنىڭ ئىمانىغا ئىمان قوشۇلۇشى ئۈچۈن﴾ [سۈرە فەتىھ، 4 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى]. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: «ئىمان يەتمىش نەچچە شاخچىدىن

تەركىپ تاپقان، ئۇنىڭ ئەڭ يۇقىرىسى بىر اﷲ تىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوق دېيىش، ئەڭ تۆۋىنى يولدىن باشقىلارغا ئەزىيەت يەتكۈزىدىغان نەرسىلەرنى ئېلىۋېتىش، ھايا قىلىشمۇ ئىماننىڭ بىر شېخىدۇر.» [ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان]

بىر مۇسۇلماننىڭ ياخشى ئىشلار مەۋسۇملىرىدە ئۆزىنىڭ تائەت ـ ئىبادەتكە بولغان قىزغىنلىقىنىڭ جۇش ئۇرۇپ تۇرغانلىقىنى، گۇناھ ـ مەسىيەت قىلغاندا تائەت ـ ئىبادەتكە سۇس قارايدىغان بولۇپ قالغانلىقىنى ھېس قىلىشى، ئىماننىڭ كۆپىيىپ ۋە ئاجىزلىشىدىغانلىقىنى تېخىمۇ كۈچلۈك ئىسپاتلاپ بېرىدۇ. اﷲ سۇبھانەھۇ ۋەتائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿شۈبھىسىزكى، ياخشى ئىشلار ئارقىلىق يامان ئىشلار يۇيۇلىدۇ﴾. [سۈرە ھۇد، 114 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى]

ئىماننىڭ ئاساسلىرى ئالتە بولۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: «اﷲ قا، پەرىشتىلىرىگە، كىتابلىرىغا، پەيغەمبەرلىرىگە، قىيامەت كۈنىگە، پۈتۈن ياخشى ۋە يامان ئىشلار ئاللاھنىڭ خاھىشى بىلەن بولىدىغانلىقىغا ئىمان كەلتۈرۈشۈڭ لازىم.» [ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان]

8 «لا إله إلا الله» (بىر اﷲ تىن باشقا ھېچ مەبۇد بەرھەق يوقتۇر) دېگەن سۆزنىڭ مەنىسى نېمە؟ بۇ سۆز: ئىبادەتكە اﷲ تىن باشقا ھېچ نەرسە لايىق ئەمەس، ئىبادەتكە پەقەت يېگانە اﷲ لا لايىقتۇر دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ.

9 اﷲ بىز بىلەن بىللىمۇ؟ شۇنداق، اﷲ تائالا بىز بىلەن ئەھۋالىمىزنى بىلىپ، ئاڭلاپ، كۆرۈپ تۇرۇش، قوغداش ۋە ھىمايە قىلىش قۇدرىتى ۋە ئىرادىسى جەھەتلەردە بىللىدۇر، لېكىن ئۇنىڭ زاتىغا كەلسەك، مەخلۇقاتلارنىڭ زاتىغا ئارىلاش ئەمەس، مەخلۇقاتلاردىن ھېچ نەرسە ئۇنى ئورىيالمايدۇ.

10 اﷲ نى كۆز بىلەن كۆرگىلى بولامدۇ؟ ئىسلام ئۈممىتى اﷲ نى دۇنيادا كۆرگىلى بولمايدىغانلىقىغا، مۇئمىنلەرنىڭ اﷲ نى مەھشەرگاھ مەيدانىدا ۋە جەننەتتە كۆرىدىغانلىقىغا ئىتتىپاق كەلگەن. اﷲ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿بۇ كۈندە، (سائادەتمەنلەرنىڭ) يۈزلىرى نۇرلۇق بولىدۇ. (ئۇلار) پەرۋەردىگارىغا قاراپ تۇرىدۇ﴾. [سۈرە قىيامەت، 22 ــ 23 ـ ئايەتلەر]

11 اﷲ نىڭ ئىسىملىرىنى ۋە سۈپەتلىرىنى بىلىشنىڭ پايدىسى نېمە؟ شەك ـ شۈبھىسىزكى، اﷲ بەندىلىرىگە تۇنجى قىلىپ پەرز قىلغان نەرسە، ئۇلارنىڭ اﷲ نى بىلىشىدۇر، ئىنسانلار اﷲ نى تونۇغان چاغدىلا ئىبادەتنى ئۇنىڭغا ھەقىقىي رەۋىشتە قىلالايدۇ. اﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿بىلگىنكى، اﷲدىن باشقا ھېچ مەبۇد (بەرھەق) يوقتۇر، گۇناھىڭ ئۈچۈن مەغفىرەت تىلىگىن﴾. [سۈرە مۇھەممەد، 19 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى] اﷲ نىڭ رەھمىتىنىڭ كەڭ ئىكەنلىكىنى ئەسلەش بەندىنى ئۈمىدلەندۈرىدۇ، ئازابىنىڭ قاتتىق ئىكەنلىكىنى ئەسلەش بەندىنى قورقىتىدۇ. ئۇنىڭ نېمەتلىرىنى تەنھا ئۆزى بەرگۈچى ئىكەنلىكىنى ئەسلەش بەندىنى شۈكرى قىلىشقا ئۈندەيدۇ.

اﷲ نىڭ گۈزەل ئىسىملىرى ۋە سۈپەتلىرى بىلەن ئىبادەت قىلىشتىن مەقسەت، شۇ ئىسىم ـ سۈپەتلەرنى مەنىلىرىگە ئۇيغۇن ھالدا ھەقىقىي بىلىش ۋە ئۇنىڭغا ئەمەل قىلىشتىن ئىبارەتتۇر. اﷲ نىڭ ئىسىم ـ سۈپەتلىرىدىن ئىلىملىك، رەھىمدىل ۋە ئادىل بولۇشتەك بەندە سۈپەتلەنسە مەدھىيىلىنىدىغان سۈپەتلەر بار. ئىلاھلىقنى دەۋا قىلىش، زۇلۇم قىلىش ۋە چوڭچىلىق قىلىشتەك بەندە سۈپەتلەنسە ئەيىبلىنىدىغان سۈپەتلەر بار. بەندىنىڭ بەندىچىلىك قىلىش، موھتاجلىقىنى، ھاجەتمەن ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەش، ئۆزىنى خار تۇتۇش، ھاجەتلىرىنى تىلەشكە ئوخشىغان بەندە مەدھىيىلىنىدىغان ۋە ئەمەل قىلىشقا بۇيرۇلغان سۈپەتلەردۇر. اﷲ ئەڭ ياخشى كۆرىدىغان بەندە اﷲ ياقتۇرىدىغان سۈپەتلەر بىلەن سۈپەتلەنگەن بەندىلەردۇر، اﷲ ئەڭ دۈشمەن كۆرىدىغان بەندە اﷲ يامان كۆرىدىغان سۈپەتلەر بىلەن سۈپەتلەنگەن بەندىلەردۇر.

12 ئاللاھتائالانىڭ گۈزەل ئىسىم-سۈپەتلىرى قايسىلار؟ اﷲ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿اﷲنىڭ گۈزەل ئىسىملىرى بار، اﷲنى شۇ (گۈزەل ئىسىملىرى) بىلەن ئاتاڭلار﴾. [سۈرە ئەئراف، 180 ــ ئايەتنىڭ بىر قىسمى] پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: «اﷲ تائالانىڭ يۈزگە بىرى كەم 99 ئىسمى بار،

كىمكى ئۇنى سانىسا (يەنى ئەمەل قىلسا) جەننەتكە كىرىدۇ.» [ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان]

ھەدىستىكى **«سانىنى ئالسا»** دېگەن ئىبارەتنىڭ مەنىسى: 1- سانىنى سانىسا ۋە تەلەپپۇز قىلسا 2- مەنىسىنى چۈشۈنۈپ ئىمان ئېيتسا، دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ. مىسالغا ئالساق ئەگەر بىر كىشى: **«الحكيم»** «الله ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر» دەپ ئېتىقاد قىلسا، ھەممە ئىشلىرىنى ئاللاھقا تاپشۇرغان بولىدۇ. چۈنكى پۈتۈن ئىشلار الله نىڭ ھېكمىتىنىڭ تەقەززاسى بويىچە بارلىققا كېلىدۇ. ياكى **«القدوس»** «الله پاكتۇر» دەپ ئېتىقاد قىلسا، الله نىڭ پۈتۈن نۇقسانلاردىن پاك ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلغان بولىدۇ. 3- ئاللاھنىڭ ئىسىم-سۈپەتلىرى بىلەن دۇئا قىلىش. بۇ ئىككى تۈرلۈك بولۇپ: بىرىنچىسى: ھەمدۇ-سانا ۋە ئىبادەت. ئىككىنجىسى: ئاللاھتىن ھاجىتىنى سوراش قاتارلىقلارمۇ ئاللاھنىڭ ئىسىم-سۈپەتلىرىگە ئەمەل قىلغانلىق بولىدۇ. **كىمكى قۇرئانغا ۋە سەھىھ سۈننەتكە مۇراجىئەت قىلسا ئۇنى سانىيالايدۇ ۋە ئەمەل قىلالايدۇ.**

ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسىم-سۈپەتلىرى تۆۋەندىكىدىن ئىبارەت:

ئىسىم	مەنىسى
الله	پۈتۈن مەخلۇقاتنىڭ يېگانە ئىلاھى ۋە ئىبادەتكە لايىق بولغۇچى، ھەممە ئۇنىڭغا بويسۇنۇپ ئىبادەت قىلىدىغان، باش ئېگىپ رۇكۇ، يىقىلىپ سەجدە قىلىدىغان ۋە ھەر تۈرلۈك ئىبادەتلەر ئۇنىڭغىلا قىلىنىدىغان مەبۇد بەرھەقنىڭ ئىسمى.
الرَحْمَنُ	ئاللاھنىڭ پۈتۈن مەخلۇقاتلىرى ئۈچۈن رەھمىتىنىڭ كەڭلىكى ۋە شامىللىقىغا دالالەت قىلىدىغان ئىسىم بولۇپ، ئاللاھتىن باشقىسىغا ئىشلىتىلمەيدىغان خاس ئىسىمدۇر.
الرَحِيمُ	مۆمىنلەرگە بۇ دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە رەھىم-شەپقەت قىلغۇچى دېگەن مەنىدە بولۇپ، ئاللاھنىڭ مۆمىنلەرنى بۇ دۇنيادا ئىسلامغا ھىدايەت قىلغانلىقى ۋە ئاخىرەتتە جەننەت بىلەن مۇكاپاتلايدىغانلىقى ئۇنىڭ رەھىم سۈپىتىنىڭ تەقەززاسىدۇر.
العَفُوُّ	بەندە جازاغا ھەقلىق بولغان تۇرسىمۇ، ئۇنىڭ گۇناھىنى ئۆچۈرگۈچى، خاتالىقىنى كەچۈرگۈچى، جازادىن ئەپۇ قىلغۇچى ئاللاھتۇر.
الغَفُورُ	گۇناھ قىلغۇچىنى رەسۋا قىلماستىن، گۇناھىنى يۆگىگۈچى ۋە جازادىن ئەپۇ قىلغۇچى ئاللاھتۇر.
الغَفَّارُ	ئاللاھنىڭ بەندىلەرنى ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچى زات ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەيدىغان ئىسمى. چۈنكى ئاللاھ تائالا گۇناھكار ۋە تەۋبە قىلغۇچىلارنى مەغپىرەت قىلغۇچى زاتتۇر.
الرّءوفُ	رەھمەتنىڭ ۋە شەپقەتنىڭ كامالىتى بولغان سۈپەت بولۇپ، بۇ دۇنيادا پۈتۈن مەخلۇقات ئۈچۈن ئومۇم، ئاخىرەتتە ئاللاھنىڭ مۆمىن بەندىلىرى ئۈچۈن خاس بولغان رەھمەتنىڭ ئەڭ يۇقىرى ئىپادىسىنى بىلدۈرىدۇ.
الحَلِيمُ	كۆچى يېتىدىغان تۇرۇپ گۇناھكارلارنى ئالدىراپ جازالىمايدىغان، بەلكى تەۋبە قىلغۇچىلارنىڭ گۇناھلىرىنى ئەپۇ قىلىپ كەچۈرۈۋەتكۈچى ئاللاھتۇر.
التَّوابُ	خالىغان بەندىلىرىنى تەۋبە قىلىشقا مۇۋەپپەق قىلغۇچى ۋە تەۋبىلەرنى قوبۇل قىلغۇچى ئاللاھتۇر.
السِّتيرُ	بەندىلىرىنىڭ ئەيىبلىرىنى، خاتالىقلىرىنى، گۇناھلىرىنى ئىنسانلار ئارىسىدا ئېچىپ، ئۇلارنى رەسۋا قىلماستىن، يۆگىگۈچى، بەندىلىرىدىن ئۆزلىرىنىڭ ۋە باشقىلارنىڭ ئەيىبلىرىنى يۆگىگەنلەرنى دوست تۇتقۇچى ئاللاھتۇر.
الغَنِيُّ	مۇتلەق تەڭداشسىز كامالەتكە ۋە مۇتلەق كامىل سۈپەتلەرگە ئىگە بولغانلىقتىن، بەندىلىرىدىن ھېچبىرىگە مۇھتاج بولمىغان، پۈتۈن مەخلۇقات ئۇنىڭغا مۇھتاج بولغان ۋە ئۇنىڭ ئىنئامى ۋە ياردىمى ھېچقاچان ئايرىلمايدىغان ئۇلۇغ زاتتۇر.
الكَرِيمُ	ياخشىلىقى كۆپ، ئاتا-ئېھسانى مول، خالىغان بەندىسىگە سورىسۇن ياكى سورىمىسۇن، خالىغانچە بېرىدىغان زاتتۇر.
الأَكْرَمُ	سېخىيلىقتا، ئاتا-ئېھسان قىلىشتا تەڭدىشى يوق، ياخشىلىقنىڭ ھەممىسى پەقەت ئۇنىڭ قولىدا بولغان، مۆمىنلەرگە ئۆز پەزلىدىن ئىنئام قىلىدىغان، كاپىرلارنى ۋە ئاسىيلارنى كېچىكتۈرۈپ ئۆز ئادالىتى بىلەن جازالايدىغان زاتتۇر.
الوَهَّابُ	كۆپ بەرگۈچى، بەدەلسىز بەرگۈچى ۋە سورىمىسىمۇ ئاتا-ئېھسان قىلغۇچى زاتتۇر.

الجَوَادُ	: ھېسابسىز بەرگۈچى، بەندىلىرىگە پەزلى-ئېھسان قىلغۇچى، مۆمىنلەرگە تېخىمۇ كۆپ بەرگۈچى ئاللاھتۇر.
الوَدودُ	ھەقىقىي مۆمىن بەندىلىرىنى ياخشى كۆرىدىغان، ئۇلارغا مەغپىرەت بىلەن مۇكاپات بېرىدىغان، ئۇلاردىن رازى بولىدىغان ۋە ئەمەللىرىنى قوبۇل قىلىدىغان شەپقەتلىك زاتتۇر.
المُعْطي	خالىغان بەندىسىگە ياخشىلىق خەزىنىلىرىدىن ھېسابسىز بەرگۈچى، مۆمىن بەندىلىرىگە تېخىمۇ كۆپ نېسىۋە بەرگۈچى، ھەر نەرسىنى چىرايلىق ياراتقۇچى زاتتۇر.
الوَاسِعُ	ياخشىلىق ۋە كامالىيەت سۈپەتلىرى ناھايىتى كۆپ بولۇپ، ساناپ بولغىلى بولمايدىغان قەدەر كۆپ، پادىشاھلىقى، ئۇلۇغلىقى، مەغپىرىتى، رەھمىتى كەڭ، ئاتا-ئېھسانلىرى مول زاتتۇر.
المُحْسِنُ	زاتىدا، سۈپەتلىرىدە، ئىسىم-سۈپەتلىرىدە كامالىيەتنىڭ ئەڭ يۇقىرى پەللىسى بولغان، ھەر شەيئىگە ئېھسانىنى يەتكۈزگەن، بەندىلىرىگە ھەمىشە ياخشىلىق ئاتا قىلىدىغان زاتتۇر.
الرَّازِقُ	پۈتۈن خەلقلىرىگە رىزىق بەرگۈچى زات. رىزىقلارنى ئۇلارنى يارىتىشتىن بۇرۇن بەلگىلەپ بولغان ۋە ئۇلارنىڭ رىزقىنى ئۈستىگە ئالغان زاتتۇر.
الرَّزَّاقُ	ئاللاھنىڭ بەندىلىرىگە رىزقىنى كۆپ بېرىدىغانلىقىنى ئىپادىلەيدىغان ئىسىم. چۈنكى ئاللاھ تائالا بەندىلىرىگە ئۇلارغا سورىماستىن رىزىق بېرىدۇ، ھەتتا گۇناھكارلارغىمۇ رىزىق بېرىدۇ.
اللَّطِيفُ	ئىشلارنى ۋە شەيئىلەرنىڭ ئىنچىكە تەرەپلىرىنى بىلگۈچى، ھېچ نەرسە ئۇنىڭغا پىنھان قالمايدىغان، ياخشىلىقلارنى بەندىلىرىگە مەخپى ھالدا ھېسابسىز يەتكۈزۈپ بېرىدىغان زاتتۇر.
الخَبِيرُ	شەيئىلەرنىڭ يوشۇرۇن تەرەپلىرىنى خۇددى ئاشكارا تەرەپلىرىنى بىلگەندەك تولۇق بىلگۈچى، ئىلمى، مەلۇماتى ھەممىنى ئۆز ئىچىگە ئالغۇچى زاتتۇر.
الفَتَّاحُ	ياخشىلىق خەزىنىلىرىدىن، رەھمىتىدىن ۋە رىزقىدىن ئۆز ھېكمىتىنىڭ تەقەززاسىغا ئاساسەن خالىغانچە ئاچىدىغان ۋە بەندىلىرىنى تەمىنلەيدىغان زاتتۇر.
العَلِيمُ	ئىلمى شەيئىلەرنىڭ ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن، ئىچكى ۋە تاشقى پۈتۈن تەرەپلىرىنى تەپسىلى ۋە ئېنىق بىلگۈچى، ئۆتمۈش، ھازىر ۋە كېلەچەككە ئائىت ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى بىلگۈچى زاتتۇر.
البَرُّ	بەندىلىرىگە ۋە جىمى مەخلۇقاتلىرىغا ئاتا-ئېھسان قىلىشتا قولى كەڭ، بەرگەنلىرىنى ھېچكىم ساناپ بولالمايدىغان، ۋەدىسىدە راستچىل، بەندىلىرىنىڭ خاتالىقلىرى ۋە گۇناھلىرىنى كەچۈرگۈچى، ئۇلارغا ياردەم قىلغۇچى ۋە قوغدىغۇچى زاتتۇر.
الحَكِيمُ	ھەر ئىشنى جايىدا قىلغۇچى، قىلغانلىرىدا ھېچقانداق ناقىسلىق ياكى زىيادىلىك بولمايدىغان زاتتۇر.
الحَكَمُ	بەندىلىرىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئادالەت بىلەن ھۆكۈم قىلغۇچى، ھېچكىمگە قىلچە زۇلۇم قىلمايدىغان، ئىنسانلار ئارىسىدا ئادالەت مىزانى قىلىپ ئۇلۇغ قۇرئاننى چۈشۈرگەن زاتتۇر.
الشَّاكِرُ	ئىتائەت قىلغۇچىلارنى ماختايدىغان ۋە شەنىنى كۆتۈرىدىغان، ئاز ئەمەلگە كۆپ ساۋاب بېرىدىغان، نېمەتكە شۈكۈر قىلغۇچىلارغا دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە تېخىمۇ زىيادە بېرىش بىلەن جاۋاب بېرىدىغان زاتتۇر.
الشَّكُورُ	بەندىلەرنىڭ ئاز ئەمەللىرى، ئۇنىڭ دەرگاھىدا كۆپ بولۇپ قوبۇل قىلىنىدىغان، مۇكاپاتنى ھەسسىلەپ بېرىدىغان زاتتۇر. ئاللاھ بەندىلەرنىڭ شۈكۈرلىرىگە ساۋاب بېرىدۇ ۋە ئىبادەتلىرىنى قوبۇل قىلىدۇ.
الجَمِيلُ	زاتىدا، ئىسىم-سۈپەتلىرىدە ۋە پۈتۈن ئىشلىرىدا گۈزەل بولغۇچى، ياراتقانلىرىدىكى پۈتۈن گۈزەللىك ئۇنىڭدىن كەلگەن زاتتۇر.
المَجِيدُ	ئاسمان ۋە زېمىندە مۇتلەق پەخرى، ھۆرمەت، ئىززەت ئۇنىڭغىلا خاس بولغان زاتتۇر.
الوَلِيُّ	مەخلۇقاتىنىڭ ئىشلىرىنى باشقۇرغۇچى، پادىشاھلىقىنى مۇكەممەل ئىدارە قىلغۇچى، مۆمىنلەرگە ياردەم ۋە نۇسرەت بەرگۈچى زاتتۇر.
الحَمِيدُ	زاتى، ئىسىم-سۈپەتلىرى ۋە پۈتۈن ئىشلىرى ماختالغۇچى، باياشاتلىق ۋە قىيىنچىلىق، قاتتىقلىق ۋە خۇشاللىق ھەممە ھالەتتە مەدھىيە ئوقۇلغۇچى، ھەمدۇ-سانا ۋە شۈكرىگە ھەقىقىي ھەقلىق بولغۇچى زاتتۇر.
المَوْلَى	رەب، پادىشاھ، خوجايىن، مۆمىنلەرنى قوللىغۇچى ۋە ياردەم قىلغۇچى زاتتۇر.
النَّصِيرُ	ياردىمى بىلەن خالىغان بەندىسىنى قوللىغۇچى، ئۇ ياردەم بەرگۈچىگە غالىپ كەلگۈچى ۋە رەزىل قىلغۇچىنى ئىززەتلىك قىلغۇچى بولمىغان، ھەمىشە ھەرئىشتا غالىب كەلگۈچى زاتتۇر.

السَّمِيعُ	هەر قانداق چاقىرىق، مۇناجاتلارنى، دۇئالارنى ئاڭلاپ تۇرغۇچى، هەر قانداق مەخپىي ۋە ئاشكارا ئاۋازلارنى ئاڭلىغۇچى، دۇئا قىلغۇچىنىڭ دۇئاسىنى قوبۇل قىلغۇچى ۋە تىلىگەنلىرىنى بەرگۈچى زاتتۇر.
البَصِيرُ	غەيب ۋە ئاشكارا ئالەملەردىكى پۈتۈن شەيئىلەرنى ۋە هەرىكەتلەرنى كۆرۈپ تۇرغۇچى، هەر قانداق مەخپىي نەرسىنىمۇ-مەيلى چوڭ بولسۇن ياكى كىچىك بولسۇن- ئېنىق ۋە ئوچۇق كۆرگۈچى زاتتۇر.
الشَّهِيدُ	بەندىلىرىنى كۆزەتكۈچى، ئۆزىنىڭ يېگانە ئىلاھ ئىكەنلىكىگە، ئادالەت بىلەن ئىش قىلىدىغانلىقىغا گۇۋاھ بولغۇچى، مۆمىنلەرنىڭ راستچىللىقىغا گۇۋاھلىق بەرگۈچى زاتتۇر.
الرَّقِيبُ	بەندىلەرنىڭ ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن جىمى ئىشلىرىنى، هەتتا گەپ- سۆزلىرىنى بىلىپ، كۆزىتىپ تۇرغۇچى، بىر لەهزىدە هەممىنى ئىدارە قىلىپ، بىلىپ، كۆزىتىپ ئۆلگۈرگۈچى زاتتۇر.
الرِّفِيقُ	ئىشلىرىدا، تەقدىرلىرىدە مېهرىبانلىقنى ئالدىنقى ئورۇندا قويغۇچى، بەندىلىرىگە شەپقەت ۋە مېهرىبانلىق بىلەن قارىغۇچى، بەندىلەرگە ئاسانلىقنى كۆزلەپ شەرىئەت تەكلىپلىرىنىمۇ تەدرىجىلىك بىلەن چۈشۈرگۈچى، ئۇلار تاقەت قىلالمايدىغان ئىشلارنى تەكلىپ قىلمايدىغان زاتتۇر.
القَرِيبُ	ئىلمى، قۇدرىتى ۋە شەپقىتى بىلەن پۈتۈن خەلقىگە ئەڭ يېقىن بولغۇچى، مۆمىنلەرگە ياردىمى، نۇسرىتى ۋە مېهرىبانلىقى بىلەن هەمىشە يېقىن تۇرغۇچى زاتتۇر.
الْمُجِيبُ	دۇئا قىلغۇچىنىڭ دۇئاسىنى ۋە سورىغۇچىنىڭ تەلەپلىرىنى قوبۇل قىلغۇچى، هېكمىتى ۋە ئىلمىنىڭ تەقەززاسىغا ئاساسەن خالىغانچە بەرگۈچى زاتتۇر.
الْمُقِيتُ	رىزىقلارنى ۋە ئوزۇقلۇقلارنى ياراتقان، مەخلۇقاتلىرىغا ئۇلارنى يەتكۈزۈپ بېرىشكە كاپالەتلىك قىلغان، بەندىلىرىنى ۋە رىزىقلىرىنى، ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرىنى نوقسانسىز مۇهاپىزەت قىلغۇچى زاتتۇر.
الحَسِيبُ	: بەندىلىرىنىڭ دىن ۋە دۇنيا ئىشلىرىنىڭ هەممىسىگە كۇپايە قىلغۇچى، مۆمىنلەرگە ئالاهىدە ئىنئام قىلغۇچى ۋە قوغدىغۇچى، بەندىلەرنىڭ دۇنيادا قىلغانلىرىنىڭ هېسابىنى ئالغۇچى زاتتۇر.
الْمُؤْمِنُ	پەيغەمبەرلىرىنىڭ ۋە مۆمىنلەرنىڭ راستچىللىقىغا گۇۋاھ بولغۇچى، تەستىقلىغۇچى، ياخشى ئىش قىلغانلارغا قىيامەت كۈنىدە زۇلۇم قىلماستىن، كەم قىلماستىن ئەجىرلىرىنى تولۇق بېرىشكە كاپالەتلىك قىلىپ، ئۇلارنى خاتىرجەم قىلغۇچى زاتتۇر.
الْمَنَانُّ	ئاتا-ئېهسانى بەك كۆپ، نېمەتلىرى ناهايىتى مول، بەندىلىرىگە ياخشىلىقلىرى هېسابسىز زاتتۇر.
الطَّيِّبُ	هەر قانداق ئەيىب ۋە نوقسانلاردىن پاك، پاكىز، ساق ۋە تولۇق، كامالەتتە مۇتلەقلىك ئۇنىڭغا خاس بولغان، بەندىلىرىگە ئاتا-ئېهسانلىرى كۆپ بولغان، پاك بولمىغان زاكات ۋە سەدىقىلەرنى قوبۇل قىلمايدىغان، ياخشى نىيەت بىلەن قىلىنمىغان ئەمەللەرنى رەت قىلىدىغان زاتتۇر.
الشَّافِي	قەلبلەرگە ۋە بەدەنلەرگە شىپالىق بەرگۈچى زاتتۇر. كېسەللەرنىڭ شىپالىق تېپىشى بەندىلەرنىڭ قولىدا ئەمەس، بەلكى شىپالىق ئاللاھتىندۇر. ئاللاھ ساقايتىشنى خالىغان كېسەل ئۈچۈن داۋالىنىش يوللىرىنى ۋە پايدىلىق دورىلارنى مۇيەسسەر قىلىپ بېرىدۇ.
الحَفِيظُ	مۆمىن بەندىلىرىنى ۋە ئۇلارنىڭ ئەمەللىرىنى قوغدىغۇچى ۋە پۈتۈن مەخلۇقاتلارنى ساقلىغۇچى زاتتۇر.
الوَكِيلُ	ئالەملەرنى ئىدارە قىلىش ئىشىنى ئۆز ئۈستىگە ئالغان، يارىتىش ۋە باشقۇرۇش ئىشلىرىدا يېگانە بولغۇچى، ئىشلىرىنى ئۇنىڭغا تاپشۇرغان ئىتائەتمەن مۆمىنلەرنىڭ ئىشلىرىغا ئىگە بولغۇچى، ئۇلارغا هالال رىزىق تېپىش، ئىبادەت ۋە پۈتۈن هاياتلىق ئىشلىرىدا ياردەم بەرگۈچى ۋە ئۇلارنىڭ شۈكۈرلىرى ئۈچۈن نېمىتىنى زىيادە قىلىپ بەرگۈچى زاتتۇر.
الخَلاَّقُ	ئاللاهنىڭ ياراتقانلىرىنىڭ كۆپلىكىگە دالالەت قىلىدىغان ئىسىم. ئاللاھ هەمىشە يارىتىپ تۇرىدۇ. ياراتقۇچىلىقى بىلەن ئەبەدى سۈپەتلىنىدۇ.
الخَالِقُ	هەر نەرسىنى تەڭداشسىز ۋە ياردەمسىز ياراتقۇچى زاتتۇر.
البَارِئُ	ئۆزى تەقدىر قىلىپ بەلگىلىگەنلىرىنى ۋۇجۇدقا چىقارغۇچى زاتتۇر.
الْمُصَوِّرُ	هەر بىر مەخلۇقاتنى ئۆزىنىڭ هېكمىتى تەقەززا قىلغان شەكىللەردە شەكىللەندۈرگۈچى ۋە گۈزەل سۈرەتلەردە ياراتقۇچى زاتتۇر.
الرَّبُّ	مەخلۇقاتلىرىنى نېمەتلىرى ۋە ئاتا-ئېهسانلىرى بىلەن پەرۋىش قىلغۇچى زات. ئاللاھ ئۆزىنىڭ ئىتائەتمەن مۆمىن بەندىلىرىنى مەخسۇس تەربىيىلەيدۇ ۋە يېتىشتۈرىدۇ. چۈنكى ئۇ ياراتقۇچى ۋە ئىگە بولغۇچى خوجايىندۇر.

العَظِيمُ	زاتىدا، ئىسىم-سۈپەتلىرىدە ۋە جىمى ئىشلىرىدا مۇتلەق كامالەت ۋە مۇتلەق ئۇلۇغلۇقتا ئىگە زات. شۇنىڭ ئۈچۈن بەندىلەرنىڭ ئۇنى ئۇلۇغلىشى ۋە قەدىرلىشى پەرزدۇر. شۇنداقلا ئۇنىڭ بۇيرۇق ۋە چەكلىمىلىرىنى بۈيۈك بىلىش پەرزدۇر.
القَاهِرُ القَهَّارُ	بەندىلىرىنى بويسۇندۇرغۇچى، ئۇلارنىڭ ئۈستىدە ھۆكۈمرانلىق قىلغۇچى، مەخلۇقاتلار ئىختىيارى ۋە ئىختىيارسىز ھالدا ئۇنىڭغا باش ئەگكۈچى زاتتۇر. بەندىلەرنى مۇتلەق بويسۇندۇرغۇچى كامالەتلىك زاتتۇر.
المُهَيْمِنُ	ھەر شەيئىنى ئىدارە قىلغۇچى ۋە ساقلىغۇچى، شۇنداقلا ئۇنىڭ ھەر تەرىپىنى بىلگۈچى زاتتۇر.
العَزِيزُ	ئىززەت ۋە قۇدرەت مەنىلىرىنىڭ ھەممىسىنى ئۆزىگە مۇجەسسەم قىلغان، ھېچكىم ئۇنىڭغا غالىب كېلەلمەيدىغان، ھېچكىمگە ھېچ ئىشتا مۇھتاج بولمايدىغان، ئۇنىڭ ئىزنىسىز ھېچ نەرسە ئورنىدىن مىدىرلىمايدىغان مىسلىسىز قۇدرەت ۋە كۈچ ئىگىسى بولغان زاتتۇر.
الجَبَّارُ	خالىغىنىنى قىلغۇچى، بەندىلىرىنى قەھرى ۋە ھۆكۈمرانلىقى ئاستىدا تۇتقۇچى، ھەر نەرسە ئۇنىڭ ھۆكۈمرانلىقى ئالدىدا باش ئەگكۈچى، ئۇنىڭ ھۆكمىگە بويسۇنغۇچى، قىيىنچىلىقنى ئاسان قىلغۇچى، پېقىرنى باي قىلغۇچى، ئاساننى قىيىن قىلغۇچى، كېسەللەرنى ساقايتقۇچى، ياردىلارغا ھايات ئاتا قىلغۇچى زاتتۇر.
المُتَكَبِّرُ	ھەر قانداق ناقىسلىق ۋە يامانلىقتىن ئۈستۈن، بەندىلەرگە زۇلۇم قىلىشتىن يىراق، كاتتىلىق ۋە بىلەن ھەمىشە سۈپەتلەنگۈچى ئۇنىڭدىن بۆ كاتتىلىقنى تالاشقۇچىلارنىڭ ئەدىبىنى بەرگۈچى زاتتۇر.
الكَبِيرُ	زاتىدا، ئىسىم-سۈپەتلىرىدە ۋە ئىشلىرىدا كاتتا ۋە ئۇلۇغ زات. ئاللاھتىن ئۇلۇغ ۋە كاتتا ھېچكىم يوق. ئاللاھتىن باشقا ھەممە ئاللاھنىڭ ئالدىدا كىچىك ۋە ئاددى سانىلىدۇ.
الحَيِيُّ	ئۆزىنىڭ كاتتا ماقامىغا لايىق ھالدا ھايا ئىگىسى بولغان زات. ئاللاھنىڭ ھاياسى سېخىيلىق ۋە پەزلى-ئېھسانىنى بۈيۈكلىكنى تەقەززا قىلىدىغان ھايادۇر.
الحَيُّ	ھەقىقىي مەڭگۈلۈك ھاياتنىڭ ئىگىسى، ئەۋۋىلى ۋە ئاخىرى بولمىغان ئەبەدىي ھاياتنىڭ ئىگىسى بولغان زات. دۇنيادىكى ھاياتنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭدىن كەلگەن. ئاللاھ ھاياتلىقنىڭ يېگانە مەنبەئىدۇر.
القَيُّومُ	ئۆز زاتى بىلەن ھەممە ئىشنى ئىدارە قىلغۇچى، مەخلۇقاتلىرىنىڭ ياردىمىدىن بىھاجەت بولغۇچى ۋە ئاسمانلار ھەم زېمىندىكى ھەممە نەرسىنى يالغۇز ئىدارە قىلغۇچى، ھەممە ئۇنىڭغا مۇھتاج بولغۇچى زاتتۇر.
الوَارِثُ	پۈتۈن مەۋجۇدات يوقالغاندىن كېيىنمۇ داۋام قىلغۇچى زات. ھەممە نەرسە پانىيلىققا يۈز تۇتقاندىن كېيىن ئۇنىڭ دەرگاھىغا قايتىدۇ. قولىمىزدىكى نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭدىن بىزگە ئامانەت بولۇپ ھەممىسى ئۇنىڭغا قايتىدۇ.
الديَّانُ	پۈتۈن مەۋجۇداتنى بويسۇندۇرغۇچى ۋە ئىدارە قىلغۇچى، بەندىلىرىنىڭ قىلغانلىرىغا مۇكاپات ۋە جازا بەرگۈچى، ياخشىلارنىڭ ياخشىلىقىغا كۆپ ساۋاب بەرگۈچى، يامانلىق قىلغانلارنى كەچۈرگۈچى ياكى قىلغانلىرىغا كۆرە جازالىغۇچى زاتتۇر.
المَلِكُ	خەلقى ئۈستىدە مۇتلەق ھاكىمىيىتى بولغان خالىغان ئىشقا بۇيرۇپ، خالىغان ئىشتىن توسىدىغان، ھەممىنى خالىغىنىچە تەسەررۇپ قىلىدىغان ، ھەممىنى ئۆزى قىلىدىغان زاتتۇر.
المَالِكُ	پادىشاھلىقى ئۆزىنىڭ ھەققى ۋە ئۆزىگىلا خاس بولغان، مەۋجۇداتنى ياراتقاندا يېنىدا ھېچكىم بولمىغان، بارچە مەخلۇقاتلار يوق قىلىنغان ۋاقىتتىمۇ ئۇنىڭ پادىشاھلىقى داۋام قىلىدىغان زاتتۇر.
المَلِيكُ	مۇتلەق پادىشاھلىققا دالالەت قىلىدىغان ئىسىم بولۇپ، «الملك» سۆزىدىن چوڭقۇر مەنىگە ئىگە.
السَّبُوحُ	ھەر قانداق ئەيىب ۋە نۇقساندىن پۈتۈنلەي پاك زاتتۇر. بارلىق گۈزەل كامالىي سۈپەتلەر ئاللاھقىلا مەنسۇپ.
القُدُّوس	قايسى بىر تەرەپتىن بولمىسۇن، ھەر قانداق ناقىسلىق ۋە يېتەرسىزلىكلەردىن پاكتۇر. چۈنكى ئاللاھ مۇتلەق كامالىي سۈپىتى بىلەن يېگانە سۈپەتلەنگەن زاتتۇر.
السَّلامُ	ئىسىم-سۈپەتلىرىدە ۋە پۈتۈن ئىشلىرىدا ھەر قانداق نوقسان ۋە كەمچىلىكلەردىن خالى، دۇنيا ۋە ئاخىرەتتىكى بارلىق تىنچلىق ۋە سالامەتلىكلەرنىڭ مەنبەئى بولغان زاتتۇر.
الحَقُّ	ئىلاھلىقىدا، ئىسىم-سۈپەتلىرىدە ھەق ئىكەنلىكىدە قىلچە شەك بولمىغان، ئۇنىڭدىن باشقا ھەقىقىي ئىلاھ مەبۇد بەرھەق بولمىغان زاتتۇر.
المُبِينُ	يېگانە ئىلاھلىقىدا، ھېكمەتلىرىدە ۋە رەھمىتىدە ئوچۇق، ئېنىق ۋە ئاشكارا بولغان، بەندىلىرىگە ھەقكە ئەگىشىشى ئۈچۈن ھەق يولنى ئوچۇق كۆرسىتىپ بەرگۈچى، ئازغۇن يوللاردىن ئاگاھلاندۇرغۇچى، ئۇلارنى ياخشىلىققا مۇيەسسەر قىلغۇچى زاتتۇر.

القَوِيُّ	مۇتلەق ئىختىيار بىلەن كامالىي قۇدرەتنىڭ ئىگىسى بولغان زاتتۇر.
المَتِينُ	قۇدرىتىدە، كۈچىدە كۈچلۈك، ھېچقانداق ئىشتا جاپا تارتىپ قالمايدىغان، ھېرىپ قالمايدىغان زاتتۇر.
القَادِرُ	ھەممىگە كۈچى يېتىدىغان، ئاسمان ۋە زېمىندا ھېچ نەرسە ئۇنى ئاجىزلاشتۇرالمايدىغان ۋە خالىغان نەرسىنى ئۆز خاھىشى بىلەن ئىرادە قىلىدىغان زاتتۇر.
القَدِيرُ	«القادر» سۆپىتىنىڭ ئەڭ كامالى ئىپادىسى بولۇپ، ئاللاھنىڭ مۇتلەق قۇدرەت ۋە كۈچ ئىگىسى ئىكەنلىكىنى تەكىتلەيدۇ.
المُقْتَدِرُ	ئاللاھنىڭ قۇدرىتى ۋە تەقدىر قىلغان ئىشلىرىنى يۈرگۈزۈشتە كامالىي مۇتلەق قۇۋۋەتكە ئىگە ئىكەنلىكىنى تەكىتلەيدىغان سۈپەت.
العَلِيُّ / الأعْلى	ئاللاھنىڭ زاتىنىڭ، قەھرى كۈچىنىڭ، شەنىنىڭ ئۈستۈنلىكىنى ۋە ھەر نەرسىنىڭ ھۆكۈمرانلىقى قولىدا ۋە خاھىشى ئاستىدا ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەيدىغان سۈپەت. ئاللاھقا ئۈستۈن كېلىدىغان ھېچ نەرسە يوقتۇر.
المُتَعَالُ	ئۇلۇغلىقى ۋە قۇدرىتى ئالدىدا ھەر نەرسە خارلىق ھالىتىگە چۈشۈپ قالىدىغان، تەڭدىشى بولمىغان، بەلكى ھەر نەرسە ۋە ھەر قانداق مەخلۇقات ئۇنىڭ تەسەررۇپى، پادىشاھلىقى ۋە قەھرى ئاستىدا بولىدىغان زاتتۇر.
المُقَدِّمُ	ھەر نەرسىنى ئۆز خاھىشى بويىچە ئورۇنلاشتۇرىدىغان، ئىلمى ۋە ھېكمىتىنىڭ تەقەززاسىغا ئاساسەن خەلقلىرىدىن بەزىسىنى بەزىسىگە ئۈستۈن ياكى ئىلگىرى قىلىدىغان زاتتۇر.
المُؤَخِّرُ	بەزى نەرسىلەرنى تۆۋەن قىلىپ، خالىغانلىرىنى ئىلگىرى ياكى ئۈستۈن قىلىدىغان، خالىغان ئىشنى ئۆز خاھىشى ۋە ھېكمىتىنىڭ تەقەززاسى بويىچە كېچىكتۈرىدىغان، بەندىلىرىنى تەۋبە قىلسۇن دەپ ئۇلارنىڭ گۇناھلىرى سەۋەبلىك ئۇلارنى ئازابلاشنى كېچىكتۈرىدىغان زاتتۇر.
المُسَعِّرُ	شەيئىلەرنىڭ قىممىتىنى، ئورنىنى ۋە ماقامىنى ۋە تەسىرىنى خالىغانچە كۆتۈرىدىغان ياكى كەم قىلىدىغان، ھېكمىتىگە ئاساسەن بەزى نەرسىلەرنى باھالىق ۋە بەزىسىنى ئەرزان قىلىدىغان زاتتۇر.
القَابِضُ	روھلارنى قەبز قىلىدىغان، ھېكمىتى بويىچە بەزى بەندىلىرىنى سىناش ئۈچۈن ئۇلارنىڭ قۇدرىتىنى، كۈچىنى ۋە قابىلىيىتىنى، شۇنداقلا رىزىقلىرىنى تار قىلىدىغان زاتتۇر.
البَاسِطُ	رەھمىتى، شەپقىتى بىلەن بەزى بەندىلىرىنىڭ رىزقىنى مول، تۇرمۇشىنى باياشات قىلىدىغان، ئاندىن ھېكمىتى بويىچە ئۇلارنى سىنايدىغان، تەۋبە قىلغۇچىلارغا مەغپىرەت قولىنى سۇنىدىغان زاتتۇر.
الأَوَّلُ	ھېچ نەرسە يوق ۋاقىتتىمۇ بولغان، ھەممە نەرسە ئۇنىڭ يارىتىشى ۋە ئىجاد قىلىشى بىلەن پەيدا بولغان، ئۆزىنىڭ باشلىنىش تارىخى بولمىغان زاتتۇر.
الآخِرُ	ھەر نەرسە پانى بولغاندىمۇ داۋام قىلىدىغان، تۈگەنجىسى بولمىغان، ھەممە نەرسە ئاخىرى ئۇنىڭ دەرگاھىغا قايتىدىغان، تۈگەنجىسى يوق مەڭگۈلۈك باقى زاتتۇر.
الظَّاهِرُ	ھەممىدىن ئۈستۈن، ھەممە نەرسىنىڭ ئۈستىدە ئاشكارا بولغۇچى، قۇدرىتى نامايان بولۇپ تۇرغۇچى، ئاللاھتىن ئۈستۈن ھېچ نەرسە يوق، ئۇ ھەممىگە ھامىي ۋە ھەممىنى ئىدراك قىلغۇچى زاتتۇر.
البَاطِنُ	ئاللاھ مەخپىيدۇر ۋە بەندىلىرىگە ئەڭ يېقىندۇر يەنى ئۇنى كۆز بىلەن كۆرگىلى بولمايدۇ، ئۇنىڭ زاتىنىڭ ماھىيىتىنى تونۇشقا ئەقىللەر ئېرىشەلمەيدۇ.
الوِتْرُ	يەككە-يېگانە، شېرىكى يوق ياكى ياردەمچىسى ياكى بالىسى ياكى ئوخشىشى بولمىغان زاتتۇر.
السَّيِّدُ	مەخلۇقاتلىرى ئۈستىدە مۇتلەق ھاكىمىيەت ئىگىسى، ئۇلارنىڭ پادىشاھى ۋە ياراتقۇچىسى زاتتۇر. پۈتۈن مەخلۇقاتلار ئاللاھنىڭ قۇلىدۇر.
الصَّمَدُ	ھېچكىمگە مۇھتاج بولمىغان، خوجايىنلىقىدا، مەخلۇقاتلىرى ئۈستىدە ھۆكۈمرانلىقىدا تەڭدىشى بولمىغان، ھەممە ئۇنىڭغا مۇھتاج بولغان، مەخلۇقاتلىرىنى رىزىقلاندۇرىدىغان ۋە ئۇلاردىن رىزىق كۈتمەيدىغان يېگانە زاتتۇر.
الوَاحِدُ / الأَحَدُ	كامالى مۇتلەقتە يېگانە بولغان، ئوخشىشى بولمىغان، شېرىكى بولمىغان زاتتۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن ئاللاھنى بىر بىلىپ ئېتىقاد قىلىش، ئىبادەتلەرنى ئۇنىڭغىلا قىلىش مۇسۇلمانچىلىقنىڭ تەقەززاسى. ئېتىقاد ۋە ئىبادەتنى ئۇنىڭغىلا خالىس قىلىش زۆرۈر بولغان تەڭداشسىز زات.
الإِلَهُ	ھەقىقىي مەبۇد بەرھەق ئىبادەت قىلىشقا تولىمۇ ھەقلىق بولغان زاتتۇر.

13 **الله نىڭ ئىسىملىرى بىلەن سۈپەتلىرى ئارىسىدا پەرق بارمۇ؟** الله نىڭ ئىسىملىرى ۋە سۈپەتلىرى، شۇ ئىسىم ياكى سۈپەت بىلەن يامانلىقتىن پاناھ تىلەشنىڭ ياكى بىرەر ئىشقا قەسەم قىلىشنىڭ دۇرۇس بولۇشىدا ئورتاقلىشىدۇ. لېكىن بۇ ئىسىم ـ سۈپەتلەرنىڭ ئارىسىدا پەرق بار، مۇھىم پەرقلەر تۆۋەندىكىدىن ئىبارەت:

بىرىنچى: الله نىڭ ئىسىملىرى بىلەن بەندىچىلىك قىلىش ۋە چاقىرىش دۇرۇس بولىدۇ، مەسىلەن عبد الكريم (كەرەملىك زات الله نىڭ بەندىسى) دەپ ئاتاپ، بەندىچىلىكنى الله قا نىسبەت بېرىشكە بولىدۇ، ئەمما عبد الكرم (كەرەملىكنىڭ بەندىسى) دېيىش دۇرۇس بولمايدۇ. شۇنداقلا، الله نى ئىسىملىرى بىلەن چاقىرىشقا بولىدۇ، مەسىلەن يا كريم (ئى كەرەملىك زات الله!) دېيىشكە بولىدۇ، يا كرم الله (ئى الله نىڭ كەرەملىكى!) دېيىش دۇرۇس بولمايدۇ.

ئىككىنچى: الله نىڭ سۈپەتلىرى الله نىڭ ئىسىملىرىدىن تۈرلىنىپ چىقىدۇ. مەسىلەن، الرحمة (رەھمەت) دېگەن سۈپەت الرحمن (ئەررەھمان) دېگەن ئىسىمدىن تۈرلىنىپ چىقىدۇ. ئەمما الله نىڭ ئىسىملىرى بولۇپ كەلمىگەن ئىسىملار الله نىڭ سۈپەتلىرىدىن تۈرلىنىپ چىقمايدۇ. مەسىلەن الاستواء (قارار ئالماق) دېگەن سۈپەتنى ئالساق، ئۇنىڭدىن تۈرلىنىپ چىققان المستوي (قارار ئالغۇچى) دېگەن ئىسىم الله نىڭ ئىسمى بولالمايدۇ.

ئۈچىنچى: الله نىڭ ئىسىملىرى بولۇپ كەلمىگەن ئىسىملار الله نىڭ پېئىللىرىدىن تۈرلىنىپ چىقمايدۇ. الغضب (غەزەپ قىلىش) الله نىڭ پېئىللىرىدىندۇر، ئۇنىڭدىن تۈرلىنىپ چىققان الغاضب (غەزەپ قىلغۇچى) نى الله نىڭ ئىسىملىرىدىن دېگىلى بولمايدۇ. ئەمما ئۇنىڭ سۈپەتلىرى ئۇنىڭ پېئىللىرىدىن تۈرلىنىپ چىقىدۇ. شۇنداق بولغاندا، الغضب (غەزەپ قىلىش) دېگەن سۈپەتنى الله نىڭ سۈپىتى دەپ ئىسپاتلىيالايمىز، چۈنكى غەزەپ قىلىش الله نىڭ پېئىللىرىدىندۇر.

14 **پەرىشتىلەرگە ئىمان كەلتۈرۈش دېگەن نېمە؟** ئۇ، پەرىشتىلەرنىڭ بارلىقىنى، الله تائالانىڭ ئۇلارنى ئۆزىگە ئىبادەت قىلدۇرۇش ۋە ئەمر ـ پەرمانلىرىنى ئىجرا قىلدۇرۇش ئۈچۈن ياراتقانلىقىنى قەتئىي ئېتىراپ قىلىشتىن ئىبارەتتۇر. ﴿پەرىشتىلەر الله نىڭ ھۆرمەتلىك بەندىلىرىدۇر. ئۇلار اللهغا ئالدى بىلەن سۆز قىلىشقا پېتىنالمايدۇ، ئۇلار اللهنىڭ ئەمرى بويىچە ئىش قىلىدۇ﴾. [سۈرە ئەنبىيا، 26 ـــ 27 ـ ئايەتلەر]

ئۇلارغا ئىمان كەلتۈرۈش مۇنداق بىرقانچە تۈرلۈك ئىشنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ: **1**ـ ئۇلارنىڭ بارلىقىغا ئىمان كەلتۈرۈش. **2**ـ ئۇلاردىن جىبرىئىلغا ئوخشاش بىز ئىسمىنى بىلگەن پەرىشتىگە ئىمان كەلتۈرۈش. **3**ـ ئۇلارنىڭ سۈپەتلىرىدىن ناھايىتى چوڭ يارىتىلغىنىدەك، بىز بىلگەن سۈپەتلىرىگە ئىمان كەلتۈرۈش. **4**ـ جان ئالغۇچى پەرىشتىگە ئوخشاش، ئۇلارنىڭ خۇسۇسىي ۋەزىپىلىرىدىن بىزگە بىلدۈرۈلگەنلىرىگە ئىمان كەلتۈرۈش.

15 **قۇرئان دېگەن نېمە؟** قۇرئان الله سۇبھانەھۇ ۋەتائالانىڭ سۆزىدۇر، ئۇنى تىلاۋەت قىلىش ئىبادەت ھېسابلىنىدۇ. قۇرئان الله تىن كەلدى ۋە الله قا قايتىدۇ. الله قۇرئاننى ھەرپ ۋە ئاۋاز بىلەن سۆزلىدى، جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام ئۇنى الله تىن ئاڭلىدى، ئاندىن ئۇنى پەيغەمبەر مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا يەتكۈزدى. ساماۋىي كىتابلارنىڭ ھەممىسى الله نىڭ سۆزىدۇر.

16 **قۇرئان بىلەنلا قانائەتلىنىپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتىدىن بىھاجەت بولساق بولامدۇ؟** ئۇنداق قىلىش دۇرۇس ئەمەس. الله تائالا سۈننەتنى ئېلىشقا بۇيرۇپ مۇنداق دېدى: ﴿پەيغەمبەر سىلەرگە بەرگەننى ئېلىڭلار، پەيغەمبەر چەكلىگەن نەرسىدىن چەكلىنىڭلار﴾. [سۈرە ھەشر، 7ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى] سۈننەت قۇرئاننى تەپسىر قىلىپ بەرگۈچىدۇر. نامازغا ئوخشاش دىنىنىڭ تەپسىلىي ئەھكاملىرى پەقەت سۈننەت بىلەنلا تونۇلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: «بىلىڭلاركى، ماڭا قۇرئان ۋە ئۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭغا ئوخشاش نەرسە بېرىلدى. بىلىڭلاركى، كەلگۈسىدە شۇنداق ئادەممۇ كېلىدۇكى، ئۇ قورسىقى توق، ئورۇندۇقىغا يۆلەنگەن ھالدا مۇنداق دەيدۇ: بۇ قۇرئانغىلا ئەمەل قىلىڭلار، قۇرئاندا بار ھالال نەرسىنى ھالال قىلىڭلار، ئۇنىڭدا بار ھارام نەرسىنى ھارام قىلىڭلار.» [ئىمام ئەھمەد ۋە ئەبۇداۋۇد رىۋايەت قىلغان]

17 **پەيغەمبەرلەرگە ئىمان كەلتۈرۈش دېگەن نېمە؟** ئۇ، الله نىڭ ھەر ئۈممەتكە ئۆز ئىچىدىن ئۇلارنى يالغۇز اللهقىلا ئىبادەت قىلىشقا، الله تىن باشقا كىمىسىگە ئىبادەت قىلىشنى رەت قىلىشقا چاقىرىدىغان

پەيغەمبەرلەرنى ئەۋەتكەنلىكىنى، ئۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ راستچىل، راستچىل ئىكەنلىكى تەستىقلانغان، توغرا يولدا ماڭغۇچى، ھۆرمەتلىك، ئېسىل، تەقۋادار، ئىشەنچلىك، توغرا يولغا يېتەكلىگۈچى ۋە توغرا يولغا يېتەكلەنگۈچى كىشىلەر ئىكەنلىكىنى، ئۇلارنىڭ ئۈستىگە يۈكلەنگەن ۋەزىپىلەرنى بىجانىدىل ئورۇندىغانلىقىنى، ئۇلارنىڭ ئىنسانلار ئىچىدىكى ئەڭ ئەۋزەل كىشىلەر ئىكەنلىكىنى، تۇغۇلغاندىن باشلاپ ۋاپات بولغانغا قەدەر اللە قا شېرىك كەلتۈرۈشتىن پاك ئىكەنلىكىنى قەتئىي تەستىقلاشتىن ئىبارەتتۇر.

18 **قىيامەت كۈنىدىكى شاپائەتنىڭ تۈرلىرى قانچە؟** ئۇ بىرقانچە تۈرلۈك بولىدۇ. ئۇنىڭ ئەڭ چوڭ تۈرى **چوڭ شاپائەت** بولۇپ، ئىنسانلار قىيامەت مەيدانىدا ئۆزلىرى ئارىسىدا ھۆكۈم چىقىرىلىشى ئۈچۈن 50 مىڭ يىل كۈتكەندىن كېيىن، پەيغەمبەر مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام اللە نىڭ ئالدىغا كېلىپ، ئىنسانلار ئارىسىدا ھۆكۈم چىقىرىشنى تىلەيدۇ. بۇ شاپائەت بىزنىڭ سەردارىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغىلا خاستۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ۋەدە قىلىنغان ۋە مەدھىيىگە لايىق مەرتىۋىدۇر. **ئىككىنچى:** جەننەتنىڭ دەرۋازىسىنىڭ ئېچىلىشى ئۈچۈن شاپائەت تىلىنىدۇ. جەننەتنىڭ دەرۋازىسى تۇنجى بولۇپ پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ئېچىلىدۇ. ئۈممەتلەر ئارىسىدىن تۇنجى بولۇپ جەننەتكە ئۇنىڭ ئۈممىتى كىرىدۇ. **ئۈچىنچى:** دوزاخقا بۇيرۇلغان بىر تۈركۈم كىشىلەر ھەققىدە ئۇلارنىڭ دوزاخقا كىرىپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن شاپائەت تىلىنىدۇ. **تۆتىنچى:** اللە نى بار ۋە بىر دەپ بىلگەن، لېكىن دوزاخقا كىرىپ كەتكەن گۇناھكارلارنىڭ دوزاختىن چىقىرىلىشى ئۈچۈن شاپائەت تىلىنىدۇ. **بەشىنچى:** جەننەت ئەھلىنىڭ مەرتىۋىلىرىنىڭ يۇقىرى كۆتۈرۈلىشى ئۈچۈن شاپائەت تىلىنىدۇ. **ئاخىرقى ئۈچ تۈرلۈك شاپائەت** (يەنى ئۈچىنچى، تۆتىنچى ۋە بەشىنچى تۈرلۈك شاپائەتلەر) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغىلا خاس ئەمەس. لېكىن ئۇ، بۇ شاپائەتلەردە ئەڭ ئالدىدا بولىدۇ. ئۇنىڭدىن كېيىن پەيغەمبەرلەر، پەرىشتىلەر، ئەۋلىيالار ۋە شېھىتلەر كېلىدۇ. **ئالتىنچى:** بىر تۈركۈم كىشىلەرنىڭ جەننەتكە ھېسابسىز كىرىشى ئۈچۈن شاپائەت تىلىنىدۇ. **يەتتىنچى:** بەزى كاپىرلارنىڭ ئازابىنىڭ يېنىكلىتىلىشى ئۈچۈن شاپائەت تىلىنىدۇ. ئۇ پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا خاس بولۇپ، تاغىسى ئەبۇ تالىبنىڭ ئازابىنىڭ يېنىكلىتىلىشى ئۈچۈن شاپائەت تىلەيدۇ. **ئاندىن كېيىن اللە تائالا** تەۋھىد ئۈستىدە ئۆلگەن نۇرغۇن كىشىلەرنى بىراۋنىڭ شاپائىتىسىزلا **ئۆز مەرھەمىتى بىلەن** دوزاختىن چىقىرىپ جەننەتكە كىرگۈزىدۇ، ئۇلارنىڭ سانىنى پەقەت اللە لا بىلىدۇ.

19 **تىرىكلەردىن ياردەم ياكى شاپائەت تىلەش دۇرۇس بولامدۇ؟** شۇنداق، دۇرۇس بولىدۇ. اللە تائالا باشقىلاردىن ياردەم تىلەشكە رىغبەتلەندۇرۇپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿ياخشى ئىشقا ۋە تەقۋادارلىققا ياردەملىشىڭلار﴾. [سۈرە مائىدە، ئىككىنچى ئايەتنىڭ بىر قىسمى] پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «كىمكى مۇسۇلمان قېرىندىشىنىڭ ياردىمىدە بولىدىكەن، اللە ئۇنىڭ ياردىمىدە بولىدۇ.» [ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان] ئەمما شاپائەت مەسىلىسىگە كەلسەك، ئۇنىڭ پەزىلىتى ناھايىتى چوڭ بولۇپ، ئۇنىڭ مەنىسى "ئارىغا چۈشمەك" دېگەنلىك بولىدۇ. اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿كىمكى (كىشىلەر ئارىسىدا) ياخشى (ئىش ئۈچۈن) شاپائەت قىلسا، ئۇنىڭدىن (يەنى ياخشى ئىشتىن) ئۇنىڭ نېسىۋىسى بولىدۇ﴾. [سۈرە نىسا، 85 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى] پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «شاپائەت قىلىڭلار، ئەجىرگە ئېرىشىسىلەر.» [ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان]

ياردەم ۋە شاپائەت مۇنداق بىرقانچە شەرتلەر ئاستىدا تىلىنىشى كېرەك: **1**ـ تىرىك ئادەمدىن تىلىنىشى كېرەك، چۈنكى ئۆلۈك ئۆزىگە پايدا يەتكۈزەلمەيدىغان تۇرسا، قانداقمۇ باشقىلارغا پايدا يەتكۈزەلىسۇن؟!. **2**ـ قىلماقچى بولغان سۆز چۈشىنىشلىك بولۇشى كېرەك. **3**ـ تەلەپ قىلىنىغان نەرسە ھازىر بولۇشى كېرەك. **4**ـ ئىنسان قادىر بولالايدىغان ئىشتا بولۇشى كېرەك. **5**ـ دۇنيا ئىشلىرىدا بولۇشى كېرەك. **6**ـ قىلىسا بولىدىغان، زىيىنى يوق ئىشلاردا بولۇشى كېرەك.

20 **ۋەسىلە قانچە تۈرلۈك بولىدۇ؟** ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ.

بىرىنچى: جايىز بولغان ۋەسىلە. ئۇ تۆۋەندىكىدەك ئۈچ تۈرگە بۆلۈنىدۇ: **1**ـ اللە قا ئۇنىڭ ئىسىم- سۈپەتلىرى بىلەن ۋەسىلە ئىزدەش. **2**ـ ئاللاھ رازىلىقىنى كۆزلەپ قىلغان ياخشى ئەمەللەرنى ۋەسىلە قىلىش. **3**ـ ھايات ۋە

هازىر بولغان، دۇئاسى ئىجابەت بولىدۇ دەپ گۇمان قىلغان تەقۋادار مۇسۇلماننىڭ دۇئاسىنى ۋەسىلە قىلىش.
ئىككىنچى: چەكلەنگەن ۋەسىلە. ئۇ مۇنداق ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ: **1-** الله تائالادىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ياكى بىرەر ۋەلىنىڭ ھۆرمىتىنى شەپى كەلتۈرۈپ ھاجىتىنى تىلەش. مەسىلەن ئىنساننىڭ: ئى الله! مەن سەندىن پەيغەمبىرىڭنىڭ ھۆرمىتى بىلەن، ياكى ھۇسەيىننىڭ ھۆرمىتى بىلەن ھاجىتىمنى تىلەيمەن دېگىنىگە ئوخشاش. سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۆرمىتىنىڭ الله تائالا ھوزۇرىدا ناھايىتى بۈيۈك ئىكەنلىكىدە گەپ يوق. شۇنداقلا الله نىڭ ياخشى بەندىلىرىنىڭمۇ ھۆرمىتى ناھايىتى چوڭدۇر. لېكىن يەر يۈزىدىكى ھەرقانداق ياخشى ئىشنى قىلىشقا ساھابىلار ئەڭ ھېرىسمەن تۇرۇپمۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۆرمىتىنى ۋەسىلە قىلىپ دۇئا قىلمىغان. ھالبۇكى، ئۇنىڭ قەبرىسى ئۇلارنىڭ يېنىدا تۇرۇغلۇقمۇ ئۇلار رەسۇلۇللاھنىڭ تاغىسى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ دۇئاسى بىلەن ۋەسىلە ئىزدىگەن. **2-** بەندە ئۆز ھاجىتىنى پەرۋەردىگارى الله تىن پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ نامى بىلەن ياكى الله نىڭ ۋەلىسى بىلەن قەسەم قىلىپ تىلەش. مەسىلەن، ئۇنىڭ: «ئى الله! مەن سەندىن پالانى ۋەلىيىڭنىڭ ھەققى ھۆرمىتى بىلەن ياكى پالانى پەيغەمبىرىڭنىڭ ھەققى- ھۆرمىتى بىلەن مۇنداق نەرسە تىلەيمەن» دېگىنىگە ئوخشاش. مەخلۇق بىلەن مەخلۇققا قەسەم قىلىش مەنئىي قىلىنىدۇ. مەخلۇق بىلەن الله قا قەسەم قىلىش تېخىمۇ قاتتىق مەنئى قىلىنىدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە بەندىنىڭ پەقەت الله تائالاغا ئىتائەت قىلىش مەجبۇرىيىتى بار.

21 **ئاخىرەت كۈنىگە ئىمان كەلتۈرۈش دېگەن نېمە؟** ئۇ، قىيامەت كۈنىنىڭ چوقۇم كېلىدىغانلىقىنى قەتئىي تەستىقلاشتىن ئىبارەتتۇر. بۇ ئىمان كەلتۈرۈش تۆۋەندىكىلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ: ئۆلۈش، ئۆلگەندىن كېيىن قەبرىدىكى سوئال- سوراق، ئازاب ياكى نازۇ-نېمەت، سۇرنىڭ چېلىنىدىغانلىقى، ئىنسانلارنىڭ پەرۋەردىگارى ئالدىدا ئۆرە تۇرۇپ ھېساب بېرىلىدىغانلىقى، ئەمەل دەپتەرلىرىنىڭ تارقىتىپ بېرىلىدىغانلىقى، تارازا ۋە پىلسىرات كۆۋرۈكىنىڭ قويۇلىدىغانلىقى، ھەۋزى-كەۋسەر كۆلىنىڭ ۋە شاپائەتنىڭ مۇقەررەرلىكى، ئاندىن كېيىن ئىنساننىڭ جەننەت ياكى دوزاخقا كىرىدىغانلىقى قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

22 **قىيامەتنىڭ چوڭ ئالامەتلىرى نېمىلەردىن ئىبارەت؟** پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «شەك - شۈبھىسىزكى، قىيامەتتىن بۇرۇن سىلەر ئون ئالامەتنى كۆرمىگىچە ھەرگىز قىيامەت قايىم بولمايدۇ» ئالەمنى تۈتۈن قاپلىشى، دەججالنىڭ چىقىشى، غەلىتە ھايۋاننىڭ چىقىشى، كۈننىڭ غەربتىن چىقىشى، مەريەم ئوغلى ئىسا ئەلەيھىسسالامنىڭ چۈشۈشى، يەئجۇج ۋە مەئجۇجلەر، شەرقتە بىر قېتىم، غەربتە بىر قېتىم، ئەرەب يېرىم ئارىلىدا بىر قېتىمدىن ئىبارەت ئۈچ قېتىملىق يەر يۇتۇش ھادىسىسى، ھەممىنىڭ ئاخىرىدا يەمەن تەرەپتىن بىر ئوت چىقىپ ئىنسانلارنى مەھشەرگاھ تەرەپكە قوغلاپ مېڭىشى قاتارلىقلارنى تىلغا ئالغان. [ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان]

23 **ئىنسانلارنىڭ بېشىغا كېلىدىغان ئەڭ چوڭ پىتنە نېمىدىن ئىبارەت؟** پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «ئادەم ئەلەيھىسسالام يارىتىلغاندىن باشلاپ قىيامەت قايىم بولغىچە ئارىلىقتىكى ئەڭ چوڭ ئاپەت دەججالنىڭ چىقىشىدۇر.» [ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان]

دەججال ئىنسان پۇشتىدىن بولغان بىر ئەر كىشى بولۇپ، ئاخىر زامان بولغاندا دۇنياغا كېلىدۇ، ئۇنىڭ ئىككى كۆزى ئارىلىقىغا «ك ف ر» دەپ يېزىلغان بولىدۇ. ئۇنى ھەر بىر مۆمىن ئوقۇيالايدۇ. ئۇنىڭ ئوڭ كۆزى قارىغۇ بولۇپ، پولتىيىپ چىقىپ قالغان ئۈزۈمگە ئوخشايدۇ. ئۇ چىققاندا، دەسلەپ ئىسلاھات ئېلىپ بارىدىغانلىقىنى، ئاندىن پەيغەمبەرلىكنى، ئاندىن ئىلاھلىقنى دەۋا قىلىدۇ. ئۇ ئىنسانلارنىڭ ئارىسىدا پەيدا بولۇپ، ئۇلارنى ئۆزىگە ئەگىشىشكە دەۋەت قىلىدۇ، ئۇلار ئۇنى ئىنكار قىلىدۇ، سۆزىنى رەت قىلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن، ئۇ ئۇلارنى تاشلاپ كېتىپ قالىدۇ. ئۇلارنىڭ مال- مۈلكى ئۇنىڭغا ئەگىشىپ كېتىپ قالىدۇ، ئۇلارنىڭ قوللىرىدا ھېچ نەرسە قالمايدۇ. ئۇ يەنە ئىنسانلار ئارىسىدا پەيدا بولۇپ، ئۇلارنى ئۆزىگە ئەگىشىشكە دەۋەت قىلىدۇ. ئاندىن ئۇلار ئۇنىڭ دەۋىتىنى قوبۇل قىلىدۇ ۋە ئۇنىڭغا ئىشىنىدۇ. ئۇ ئاسمانغا بۇيرۇق

قىلىپ يامغۇر ياغدۇرىدۇ. زېمىنغا بۇيرۇق قىلىپ ئۆسۈملۈكلەرنى ئۈندۈرىدۇ. ئۇ ئىنسانلارغا سۇ ۋە ئوت ئېلىپ كېلىدۇ. ئۇنىڭ ئوتى سوغۇق سۇدۇر، سۈيى ئوتتۇر. ھەر بىر مۆمىن ھەر نامازنىڭ ئاخىرىدا اللە قا سىغىنىپ ئۇنىڭ پىتنىسىدىن پاناھ تىلىشى، ۋاقىت يار بەرسە سۈرە كەھفنىڭ باش تەرىپىنى ئوقۇشى، ئۇنىڭ پىتنىسىگە قالماسلىق ئۈچۈن ئۇنىڭغا ئۇچراپ قېلىشتىن يىراق تۇرۇشى كېرەك.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «كىمكى دەججالنىڭ چىققانلىقىنى ئاڭلىسا، ئۇنىڭدىن يىراقلاشسۇن. اللە نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، ئۆزىنى مۆمىن ھېسابلايدىغان ئادەم ئۇنىڭ قېشىغا كەلسە، ئۇ قوزغىغان شۈبھىلەرنىڭ سەۋەبىدىن ئۇنىڭغا ئەگىشىپ كېتىدۇ.» [ئىمام ئەھمەد ۋە ئەبۇ داۋۇد رىۋايەت قىلغان]

دەججال يەر يۈزىدە 40 كۈن تۇرىدۇ. بىر كۈنى بىر يىلدەك، يەنە بىر كۈنى بىر ئايدەك، ئۈچىنچى كۈنى بىر ھەپتىدەك ئۇزۇن بولىدۇ. قالغان كۈنلىرى بىزنىڭ كۈنلىرىمىزگە ئوخشاش بولىدۇ. ئۇ زېمىننىڭ مەككە ۋە مەدىنىدىن باشقا ھەممە يېرىگە بارىدۇ. ئاندىن ئىسا ئەلەيھىسسالام چۈشۈپ ئۇنى ئۆلتۈرىدۇ.

24 **جەننەت بىلەن دوزاخ مەۋجۇتمۇ؟** شۇنداق، شەك ـ شۈبھىسىزكى، اللە جەننەت بىلەن دوزاخنى ئىنسانلارنى يارىتىشتىن بۇرۇن ياراتقان. جەننەت بىلەن دوزاخ مەڭگۈ يوقالمايدۇ. اللە جەننەت ئۈچۈن جەننەت ئەھلىنى ئۆز پەزلى بىلەن، دوزاخ ئۈچۈن دوزاخ ئەھلىنى ئۆز ئادالىتى بىلەن ياراتتى. ھەر بىر ئىنسانغا ئۆزى ئۈچۈن يارىتىلغان نەرسىنىڭ يولى ئاسانلاشتۇرۇپ بېرىلىدۇ.

25 **تەقدىرگە ئىمان كەلتۈرۈش دېگەن نېمە؟** ئۇ، پۈتۈن ياخشىلىق ۋە يامانلىقنىڭ پەقەت اللە نىڭ ھۆكمى ۋە ئورۇنلاشتۇرۇشى بىلەنلا بولىدىغانلىقىنى، اللە نىڭ خالىغان نەرسىنى قىلغۇچى ئىكەنلىكىنى قەتئىي تەستىقلاشتىن ئىبارەتتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «ئەگەر اللە ئاسمان ۋە زېمىن ئەھلىنى ئازابلىماقچى بولسا، ئۇلارنى ئازابلاۋېرىدۇ، چۈنكى، اللە ئۇلارغا زۇلۇم قىلغۇچى ئەمەس. ئەگەر اللە ئۇلارغا رەھمەت قىلماقچى بولسا، اللە نىڭ رەھمىتى ئۇلارغا ئۇلارنىڭ ئەمەللىرىدىن ياخشىدۇر. ئەگەر ئوھۇد تېغىدەك ئالتۇننى اللە يولىدا سەرپ قىلساڭمۇ، تاكى سەن تەقدىرگە ئىمان كەلتۈرمىگىچە اللە ئۇنى سەندىن قوبۇل قىلمايدۇ. شۇنى بىلىشىڭ كېرەككى، ساڭا تېگىشلىك بولغان مۇسىبەت ساڭا يەتمەي قالمايدۇ، ساڭا تېگىشلىك بولمىغان مۇسىبەت ساڭا خاتا يېتىپ قالمايدۇ. بۇ ئېتىقادتىن باشقا نەرسە ئۈستىدە ئۆلسەڭ، ئەلۋەتتە، دوزاخقا كىرىسەن.» [ئىمام ئەھمەد ۋە ئەبۇ داۋۇد رىۋايەت قىلغان]

تەقدىرگە ئىمان كەلتۈرۈش مۇنداق تۆت ئىشنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ: 1ـ اللە نىڭ پۈتۈن ئىشلارنى تولۇق ۋە تەپسىلىي بىلىدىغانلىقىغا ئىمان كەلتۈرۈش. 2ـ اللە نىڭ پۈتۈن ئىشلارنى لەۋھۇلمەھفۇزغا يازغانلىقىغا ئىمان كەلتۈرۈش. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «اللە مەخلۇقاتلارنىڭ تەقدىرىنى ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى يارىتىشتىن 50 مىڭ يىل بۇرۇن پۈتۈۋەتكەن.» [ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان] 3ـ اللە خالىغان ئىشنىڭ ھېچ نەرسە توسالغۇ بولماستىن ۋۇجۇدقا چىقىدىغانلىقىغا، اللە نىڭ ھېچ نەرسە ئاجىزلىتالمايدىغان قۇدرىتىنىڭ بارلىقىغا، اللە خالىغان ئىشنىڭ بولىدىغانلىقىغا، خالىمىغان ئىشنىڭ بولمايدىغانلىقىغا ئىمان كەلتۈرۈش. 4ـ پۈتۈن شەيئىلەرنى اللە نىڭ ۋۇجۇدقا چىقىرىدىغانلىقىغا، اللە تىن باشقا پۈتۈن نەرسىلەرنىڭ اللە ياراتقان مەخلۇق ئىكەنلىكىگە ئىمان كەلتۈرۈش.

26 **ئىنسانلار ئۈچۈن ھەقىقىي قۇدرەت، خالاش ۋە ئىرادە قىلىش بارمۇ؟** شۇنداق، ئىنساننىڭ ئىختىيار قىلىش، خالاش ۋە ئىرادە قىلىش ھەققى بولىدۇ. لېكىن ئۇ اللە تائالانىڭ خالىشىدىن چىقىپ كېتەلمەيدۇ. اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿پەقەت اللە خالىغاندىلا، ئاندىن سىلەر خالايسىلەر (يەنى ھەممە ئىش اللە نىڭ خاھىشىغا باغلىقتۇر)﴾. [سۈرە ئىنسان، 30 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى] پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «سىلەر ئەمەل قىلىڭلار، ھەر بىر ئىنسانغا ئۆزى ئۈچۈن يارىتىلغان نەرسىنىڭ يولى ئاسانلاشتۇرۇپ بېرىلىدۇ.» [ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان]. اللە تائالا بىزگە ياخشى بىلەن ياماننى پەرقلەندۈرۈشىمىز ئۈچۈن ئەقىل، قۇلاق ۋە كۆز بەردى. كىمكى ئوغرىلىق قىلىپ، ئاندىن: «اللە بۇنى ماڭا پۈتۈۋېتىپتىكەن» دەيدىغان ئىنسان بارمۇ؟ ئەگەر ئۇ مۇنداق سۆزنى قىلسا، كىشىلەرمۇ ئۇنى كەچۈرمەيدۇ، بەلكى ئۇ جازاغا تارتىلىدۇ ۋە ئۇنىڭغا: «اللە ساڭا بۇ جازانىمۇ

پۈتۈۋېتىپتىكەن» دېيىلىدۇ. تەقدىرنى دەلىل قىلىش ۋە ئۇنىڭ بىلەن ئۆزرە ئېيتىش دۇرۇس ئەمەس. ئۇ قىپقىزىل يالغانچىلىقتۇر. الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿مۇشرىكلار: «ئەگەر الله خالىسا ئىدى، بىز ۋە ئاتا-بوۋىلىرىمىز شېرىك كەلتۈرمەيتتۇق ۋە ھېچ نەرسىنى ھارام قىلمايتتۇق» دەيدۇ. ئۇلاردىن بۇرۇنقى كىشىلەر تاكى (بىزنىڭ ئازابىمىز نازىل بولۇپ) ئازابىمىزنى تېتىغانغا قەدەر (ئۆزلىرىنىڭ پەيغەمبەرلىرىنى) مۇشۇنداق (يەنى مۇشرىكلارسېنى ئىنكار قىلغاندەك) ئىنكار قىلغان ئىدى﴾. [سۈرە ئەنئام، 148 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى]

27 ئېھسان دېگەن نېمە؟ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆزىدىن ئېھسان ھەققىدە سورىغان كىشىگە جاۋاب بېرىپ مۇنداق دېگەن: «الله تىن خۇددى سەن ئۇنى كۆرۈپ تۇرغاندەك قورقۇشۇڭ ۋە ئىبادەت قىلىشىڭ كېرەك. گەرچە سەن الله نى كۆرمىسەڭمۇ، الله سېنى ھەقىقەتەن كۆرۈپ تۇرىدۇ.» [ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان] مانا بۇ، دىنىنىڭ ئۈچ مەرتىۋىسى ئىچىدىكى ئەڭ يۇقىرى دەرىجىدۇر.

28 تەۋھىد قانچە قىسىمغا بۆلۈنىدۇ؟ تەۋھىد ئۈچ قىسىمغا بۆلۈنىدۇ. 1-تەۋھىد رۇبۇبىيە: ئۇ بولسا يارىتىش، رىزىق بېرىش، تىرىلدۈرۈش دېگەنگە ئوخشاش ئىشلار يالغۇز الله قىلا خاس دەپ ئېتىقاد قىلىشتۇر. كاپىرلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتىلىشىدىن بۇرۇن تەۋھىدنىڭ بۇ قىسمىنى ئېتىراپ قىلاتتى. 2- تەۋھىد ئۇلۇھىيە: ئۇ بولسا ناماز ئوقۇش، نەزىر قىلىش، سەدىقە بېرىش قاتارلىق ئومۇمى ئىبادەتلەرنى يالغۇز الله ئۈچۈنلا قىلىشتۇر. ئىبادەتلەرنى يالغۇز الله قىلا قىلىشنى تەكىتلەش ئۈچۈن پەيغەمبەرلەر ئەۋەتىلگەن ۋە كىتابلار نازىل قىلىنغان. 3- الله نىڭ گۈزەل ئىسىم-سۈپەتلىرىنىڭ تەۋھىدى: ئۇ بولسا الله ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى ئىسپاتلىغان گۈزەل ئىسىملەرنى، ئالىي سۈپەتلەرنى ئۆزگەرتمەستىن، بىكار قىلماستىن، شەكىل كىرگۈزمەستىن، ئوخشاتماستىن ئىسپاتلاشتۇر.

29 ئەۋلىيا دېگەن كىم؟ ئۇ سالىھ ۋە تەقۋادار مۆمىندۇر. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿راستلا الله نىڭ دوستلىرىغا (ئاخىرەتتە اللهنىڭ ئازابىدىن) قورقۇش، (دۇنيادا قولدىن كەتكۈزۈپ قويغانغا) قايغۇرۇش يوقتۇر. ئۇلار ئىمان ئېيتقان ۋە تەقۋادارلىق قىلغانلاردۇر﴾. [سۈرە يۇنۇس، 62 ــ 63 - ئايەتلەر] پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: «شەك-شۈبھىسىزكى، جانابى اللهنىڭ دوستلىرى، سالىھ مۇئمىنلەردۇر.» [ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان]

30 پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرى ھەققىدە بىزگە نېمىلەر ۋاجىپ بولىدۇ؟ ئۇلار ھەققىدە بىزگە ئۇلارنى ياخشى كۆرۈش، ئۇلارغا الله نىڭ رازىلىقىنى تىلەش، دىللىرىمىزنى ۋە تىللىرىمىزنى ئۇلاردىن سالامەت تۇتۇش، ئۇلارنىڭ ئارتۇقچىلىقلىرىنى يېيىش، يامانلىقلىرىدىن ۋە ئۆز-ئارا ئىختىلاپلىشىپ قالغان ئىشلىرىدىن تىلىمىزنى يىغىش ۋاجىپتۇر. ئۇلار خاتالىقتىن مەسۇم ئەمەس، لېكىن ئۇلار ئىجتىهاد بىلەن ئىش قىلغۇچىلاردۇر. ئۇلاردىن، ئىجتىهادىغا بىنائەن توغرىنى تاپقانلارغا ئىككى ئەجىر، خاتالاشقانلارغا بىر ئەجىر بېرىلىدۇ. ئىجتىهاد قىلىپ خاتالاشقانلارنىڭ خاتالىقلىرى كەچۈرۈم قىلىنغان. ئەگەر ئۇلاردىن گۇناھ-مەسىيەت سادىر بولغان بولسا، شۇ يامانلىقلىرىنى كەتكۈزگىدەك ئارتۇقچىلىقلىرىمۇ بار. ئۇلاردىن ئەڭ ئەۋزەل ئون كىشى تۆۋەندىكى تەرتىپ بويىچە سانىلىدۇ. ئەبۇبەكرى، ئاندىن كېيىن ئۆمەر، ئاندىن كېيىن ئوسمان، ئاندىن كېيىن ئەلى، تەلھە، زۇبەير، ئابدۇراھمان ئىبنى ئەۋپ، سەئد ئىبنى ئەبى ۋەققاس، سەئىيد ئىبنى زەيد، ئۇبەيدە ئىبنى جەرراھ، ئاندىن كېيىن مۇھاجىرلار، ئاندىن كېيىن مۇھاجىر ۋە ئەنسارىلاردىن بەدرى غازىتىغا قاتناشقانلار، ئاندىن كېيىن ئەنسارىلار، ئاندىن كېيىن بارلىق ساھابىلار. الله ئۇلاردىن رازى بولسۇن ۋە ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى رازى قىلسۇن!. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ساھابىلىرىمنى تىللىماڭلار! مېنىڭ جېنىم ئىلكىدە بولغان زات الله بىلەن قەسەمكى، ئەگەر سىلەرنىڭ بىرىڭلار ئوھۇد تېغىدەك ئالتۇن سەرپ قىلغان تەقدىردىمۇ، ئۇلاردىن بىرىنىڭ بىر مۇد(650 گىرام ئىغىرلىق ئەتراپىدا)، ياكى يېرىم مۇد سەدىقىسىنىڭ مەرتىۋىسىگە يېتەلمەيدۇ.» [ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان] تەبىرانى رىۋايەت قىلغان يەنە بىر ھەدىستە رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دەيدۇ: «كىمىكى مېنىڭ ساھابىلىرىمگە ھاقارەت قىلىدىكەن، ئۇنىڭغا ئاللاھنىڭ لەنىتى، پەرىشتىلەر ۋە مۆمىنلەرنىڭ لەنىتى بولسۇن».

31 رەسۇلۇللاھنى ئاللاھ بەلگىلىگەن چەكتىن ئاشۇرۇپ مەدھىيىلىسەك بولامدۇ؟ شۇبھىسىزكى، سەردارىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئەڭ شەرەپلىك ۋە ئەڭ ئەۋزەل ئىنساندۇر. لېكىن بىزنىڭ ئۇنى خۇددى خرىستىئانلار مەريەم ئوغلى ئىسا ئەلەيھىسسالامنى چەكتىن ئاشۇرۇپ مەدھىيىلىگەندەك، (چەكتىن ئاشۇرۇپ) مەدھىيىلىشىمىز دۇرۇس ئەمەس. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزنى تۆۋەندىكى سۆزى بىلەن ئۇنىڭدىن چەكلەيدۇ: «سىلەر مېنى خرىستىئانلار مەريەم ئوغلى ئىسا ئەلەيھىسسالامنى چەكتىن ئاشۇرۇپ ماختىغاندەك، (چەكتىن ئاشۇرۇپ) ماختىماڭلار، مەن پەقەت اللە نىڭ بەندىسى، شۇڭا سىلەر مېنى: اللە نىڭ بەندىسى ۋە پەيغەمبىرى دەڭلار.» [ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان]

32 ئەھلى كىتابلار ئاللاھقا ئىمان ئېيتقان بولامدۇ؟ يەھۇدىيلار، خرىستىئانلار ۋە باشقا دىنلارنىڭ ئەگەشكۈچىلىرى، گەرچە ئۇلار ئەسلى توغرا بولغان دىنغا ئىمان كەلتۈرگەن بولسىمۇ، بەرىبىر كاپىردۇر. كىمكى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتىلگەندىن كېيىن ئۆز دىنىنى تاشلاپ ئىسلام دىنىغا كىرمەيدىكەن، ﴿ھەرگىز ئۇ (يەنى ئۇنىڭ دىنى) قوبۇل قىلىنمايدۇ، ئۇ ئاخىرەتتە زىيان تارتقۇچىدۇر﴾. [سۈرە ئال ئىمران، 85 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى] ئەگەر مۇسۇلمانمۇ ئۇلارنى كاپىر دەپ ئېتىقاد قىلمايدىكەن ياكى ئۇلارنىڭ دىنىنىڭ باتىل ئىكەنلىكىگە شەك قىلىدىكەن كاپىر بولىدۇ. چۈنكى ئۇ اللە نىڭ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىنىڭ ئۇلارنى كاپىر دېگەن ھۆكمىگە قارشى چىققان بولىدۇ. اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿كۇففار جامائەلىرىدىن كىمكى قۇرئاننى ئىنكار قىلىدىكەن، ئۇنىڭغا ۋەدە قىلىنغان جاي دوزاختۇر﴾. [سۈرە ھۇد، 17 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «جېنىم ئىلكىدە بولغان زات اللە بىلەن قەسەمكى، بۇ ئۈممەت ئىچىدىن كىمكى مېنىڭ پەيغەمبەرلىكىمنى ئاڭلىغاندىن كېيىن مەيلى ئۇ يەھۇدىي ياكى خرىستىئان بولسۇن، ماڭا ئىمان كەلتۈرمەيدىكەن دوزاخقا كىرىدۇ.» [ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان]

33 كاپىرغا زۇلۇم قىلىش دۇرۇس بولامدۇ؟ مۇسۇلماننىڭ زېمىندا ئادالەتنى بەرپا قىلىشى ۋاجىبتۇر. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿اللە ھەقىقەتەن (كىشىلەر ئارىسىدا) ئادىل بولۇشقا، (جىمى خەلققە) ياخشىلىق قىلىشقا، خىش ـ ئەقرىبالارغا سىلە ـ رەھىم قىلىشقا بۇيرۇيدۇ﴾. زۇلۇم قىلىش ھارامدۇر. اللە تائالا بىر ھەدىس قۇددۇسىدا مۇنداق دەيدۇ: «شەك ـ شۈبھىسىزكى، مەن زۇلۇم قىلىشنى ئۆزەمگە ھارام قىلدىم ۋە ئۇنى سىلەرنىڭ ئاراڭلاردىمۇ ھارام قىلدىم، شۇڭا سىلەر ئۆزئارا زۇلۇم قىلىشماڭلار.» [ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان]

مۇئامىلىدە كاپىرلار ئىككى تۈرگە ئايرىلىدۇ: **بىرىنچى، مۇسۇلمانلار بىلەن ئەھدىلەشكەن كاپىرلار.** ئۇلار مۇنداق ئۈچ تۈرلۈك بولىدۇ : 1 ـ زىممىيلار بولۇپ، ئۇلار جىزيە تۆلەيدىغان كاپىرلارنى كۆرسىتىدۇ. ئۇلار ئۆزلىرىگە اللە نىڭ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىنىڭ ھۆكمىنىڭ ئىجرا قىلىنىش بەدىلىگە ئىسلام يۇرتىدا قېلىش ئۈچۈن مۇسۇلمانلار بىلەن سۈلھى تۈزگەنلەر بولۇپ، ئۇلارنىڭ زىممىيلىك ھالىتى (يەنى ئۇلارنى قوغداش مەسئۇلىيىتى) مەڭگۈ داۋام قالىدۇ. ئۇلار ئىسلام يۇرتلىرىدا ئولتۇراقلاشقان كاپىرلارغا ئوخشايدۇ. 2 ـ سۈلھى تۈزگەن كاپىرلار بولۇپ، ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ يۇرتلىرىدا خاتىرجەم ياشاشلىرى ئۈچۈن مۇسۇلمانلار بىلەن سۈلھى تۈزىدۇ. ئۇلارغا ئىسلام دىنىنىڭ ھۆكۈملىرى زىممىيلارغا ئىجرا قىلىنغاندەك ئىجرا قىلىنمايدۇ. لېكىن ئۇلار مۇسۇلمانلارغا ئۇرۇش ئېچىشتىن قەتئىي ساقلىنىشى كېرەك. ئۇلارنىڭ مىسالى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدىكى يەھۇدىيلارغا ئوخشايدۇ. 3 ـ ئامانلىق ياكى پاناھلىق بېرىلگەنلەر بولۇپ، مۇسۇلمانلار يۇرتلىرىغا ئولتۇراقلىشىش مەقسىتىدە ئەمەس، ئەلچىلەر، تىجارەتچىلەر، پاناھلىق تىلىگۈچىلەر، زىيارەتچىلەر ۋە باشقىلارغا ئوخشاش مەلۇم ئېھتىياج تۈپەيلى كەلگەنلەردۇر. ئۇلارنىڭ ھۆكمى شۇكى، ئۇلار ئۆلتۈرۈلمەيدۇ، ئۇلاردىن جىزيە ئېلىنمايدۇ، پاناھلىق تىلىگۈچى ئىسلامغا دەۋەت قىلىنىدۇ، ئەگەر ئىسلام دىنىغا كىرسە، بۇ ئۇنىڭ بەختى، ئەگەر ئۆزى خاتىرجەم بولىدىغان جايغا كېتىشنى ياخشى كۆرسە، شۇ جايغا يەتكۈزۈپ قويۇلىدۇ، ئۇنىڭغا چېقىلىشقا بولمايدۇ.

34 بىدئەت دېگەن نېمە؟ ئىبنى رەجەب (اللە ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) مۇنداق دەيدۇ: «بىدئەت دىندا

يېڭىدىن پەيدا بولغان، شەرىئەتتە توغرىلىقىنى كۆرسىتىدىغانغا ئىسپات يوق نەرسىنى كۆرسىتىدۇ. ئەمما شەرىئەتتە توغرىلىقىنى كۆرسىتىدىغانغا ئىسپات بولغان نەرسە، گەرچە ئۇ لۇغەت جەھەتتە بىدئەت چۈشەنچىسنى بەرسىمۇ، شەرىئەت ئاتالغۇسى جەھەتتە بىدئەت ھېسابلانمايدۇ.»

35 **دىندا ياخشى بىدئەت ۋە يامان بىدئەت مەۋجۇدمۇ؟** شەرىئەت چۈشەنچىسىدىن ئالغاندا، بىدئەتنى سۆكىدىغان نۇرغۇن ئايەتلەر ۋە ھەدىسلەر بايان قىلىنغان. بىدئەت دىندا يېڭىدىن پەيدا بولغان ئىشلار بولۇپ، شەرىئەتتە ئۇنىڭ توغرىلىقىغا دەلىل يوق. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: «كىمكى بىزنىڭ دىنىمىزدا يوق بىر ئەمەلنى قىلسا، ئۇ رەت قىلىنىدۇ.» [ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان] پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە مۇنداق دېگەن: «شەك ـ شۈبھىسىزكى، يېڭىدىن پەيدا بولغان ھەممە نەرسە بىدئەتتۇر، ھەممە بىدئەت ئازغۇنلۇقتۇر.» [ئەبۇ داۋۇد رىۋايەت قىلغان] ئىمام مالىك (اللە ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) شەرىئەت چۈشەنچىسىدە بىدئەتنىڭ مەنىسى ھەققىدە توختىلىپ مۇنداق دېگەن: كىمكى ئىسلام دىنىدا بىرەر نەرسىنى پەيدا قىلىپ، ئۇنى ياخشى بىدئەت دەپ قارىسا، ئۇ ھەقىقەتەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى دەۋەتنى يەتكۈزۈشتە خىيانەت قىلدى دېگەن بولىدۇ. چۈنكى اللە مۇنداق دەيدۇ: ﴿بۈگۈن سىلەرنىڭ دىنىڭلارنى پۈتۈن قىلدىم، سىلەرگە نېمىتىمنى تاماملىدىم﴾. [سۈرە مائىدە، 3 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى]

لۇغەت چۈشەنچىسىدىن ئالغاندا، بىدئەتنى ماختىغان بەزى ھەدىسلەر بايان قىلىنغان. بۇ خىل بىدئەت شەرىئەتتە يولغا قويۇلغان، لېكىن كېيىن ئۇنتۇلۇپ كېتىلگەن ئىشلارنى كۆرسىتىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كىشىلەرگە ئۇنتۇلۇپ كېتىلگەن ئىشنى ئەسلىتىشكە رىغبەتلەندۈرۈپ مۇنداق دېگەن: «كىمكى ئىسلام دىنىدا ياخشى بىر سۈننەتنى سۈننەت قىلسا، ئۇنىڭغا شۇ سۈننەتنىڭ ئەجرى ۋە ئۇنىڭدىن كېيىن شۇ سۈننەتكە ئەمەل قىلغانلارنىڭ ئەجىرلىرىدىن ھېچ نەرسە كېمەيتىۋېتىلمەستىن بىر كىشىلىك ئەجىر بولىدۇ.» [ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان]

ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ: «بۇ نېمىدېگەن ياخشى بىدئەت!» دېگەن سۆزى مۇشۇ مەنا ئاساسىدا كەلگەن. ئۇ بۇ سۆزى بىلەن تەراۋىھ نامىزىنى مەقسەت قىلغان بولۇپ، ئۇ ناماز يولغا قويۇلغان ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇ نامازنى ئوقۇشقا رىغبەتلەندۈرگەن ۋە ئۇنى ئۈچ كېچە ئوقۇغان، ئاندىن ۋاجىب بولۇپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ تەرك ئەتكەن. ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۇ نامازنى ئوقۇغان ۋە مۇسۇلمانلارنى ئۇ نامازنى ئىمامغا ئىقتىدا قىلىپ ئوقۇشقا جەملىگەن.

36 **مۇناپىقلىق قانچە تۈرلۈك بولىدۇ؟** مۇناپىقلىق ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ: 1 ـ تۈرى ئېتىقادقا باغلىق بولۇپ، بۇ چوڭ مۇناپىقلىق ھېسابلىنىدۇ. بۇ بولسا ئىماننى ئاشكارىلاپ كۇپرىنى دىلدا يوشۇرۇشتۇر. بۇ تۈردىكى مۇناپىقلىق ئىنساننى دىندىن چىقىرىدۇ. ئەگەر ئۇ نىپاق ئۈستىدە چىڭ تۇرۇپ ئۆلۈپ كەتسە، كۇپرىلىق بىلەن ئۆلگەن بولىدۇ. اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿مۇناپىقلار چوقۇم دوزاخنىڭ ئەڭ ئاستىنقى قەۋىتىگە (يەنى قەئرىگە) تاشلىنىدۇ﴾. [سۈرە نىسا، 145 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى]

ئۇلارنىڭ مەخسۇس سۈپەتلىرى بولۇپ، ئۇلار اللە نى ۋە مۆمىنلەرنى ئالدايدۇ، مۆمىنلەرنى مەسخىرە قىلىدۇ، مۇسۇلمانلارغا قارشى كاپىرلارغا ياردەم بېرىدۇ، ياخشى ئەمەللىرى بىلەن مال ـ دۇنياغا ئېرىشىشنى كۆزلەيدۇ. 2 ـ تۈرى ئەمەلگە باغلىق بولۇپ، بۇ كىچىك مۇناپىقلىق ھېسابلىنىدۇ. بۇ تۈردىكى مۇناپىقلىق ئىنساننى ئىسلام دىنىدىن چىقىرىۋەتمەيدۇ. لېكىن ئۇ خەتەرلىك بولۇپ، ئەگەر تەۋبە قىلمىغان تەقدىردە، ئۇنى بىرىنچى مۇناپىقلىققا ئۇلاشتۇرۇپ قويىدۇ. خائىنلىقنىڭ بىر نەچچە سۈپەتلىرى بولۇپ، سۆزلىسە يالغان سۆزلەيدۇ، ۋەدە قىلسا خىلاپلىق قىلىدۇ، مۇنازىرىلىشىپ قالسا تىللايدۇ، ئەھدە قىلسا ئەھدىنى بۇزىدۇ، ئامانەتدار دەپ قارالسا خىيانەت قىلىدۇ. ساھابە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇلار ئەمەلىي نىپاقلاقتىن قورقاتتى. ئىبنى ئەبۇ مۇلەيكە (اللە ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) مۇنداق دەيدۇ: «مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوتتۇزدەك ساھابىلىرىنى ئۇچراتتىم، ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئۆزلىرىدە مۇناپىقلىق ئىللىتى بولۇپ قېلىشىدىن قورقاتتى.» ئىبراھىم تەيمىي (اللە ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) مۇنداق دەيدۇ: «يالغانچى بولۇپ قېلىشتىن قورقۇپ، سۆزۈمنى ئەمەلىمگە ئۈيغۇنلايتتىم.» ھەسەن بەسرى (اللە ئۇنىڭغا رەھمەت

قىلسۇن!) مۇنداق دەيدۇ: « مۇناپىقلىق ئىللىتىدىن پەقەت مۆمىنلا قورقىدۇ، ئۇنىڭدىن پەقەت مۇناپىقلا قورقمايدۇ.» ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ھۇزەيفە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا: «اللە نىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىپ سەندىن شۇنى تەلەپ قىلىمەنكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساڭا مۇناپىقلارنىڭ ئىچىدە مېنىمۇ ئاتىدىمۇ؟» دېگەندە، ھۇزەيفە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: «ياق، سەندىن كېيىن ھېچكىمگە مۇنداق گۇۋاھلىق بەرمەيمەن» دېگەن. مۇسۇلمان قېرىندىشىم! سىزدە بۇ ئىللەتلەردىن بىرەر ئىللەتنىڭ بولۇپ قېلىشىدىن ھەزەر ئەيلەڭ! ۋە ئۆزۈڭىزنى تەكشۈرۈپ تۇرۇڭ!.

37 **اللە نىڭ دەرگاھىدا ئەڭ چوڭ ۋە ئېغىر ھېسابلىنىدىغان گۇناھ قايسى؟** ئۇ، اللە تائالاغا شېرىك كەلتۈرۈشتۇر. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿شېرىك كەلتۈرۈش ھەقىقەتەن زور گۇناھتۇر﴾. [سۈرە لوقمان، 13 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى] ساھابىلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن: «قايسى گۇناھ ئەڭ بۈيۈك؟» دەپ سورىغاندا، ئۇ: «سېنى ياراتقان اللە قا شېرىك كەلتۈرۈشۈڭ ئەڭ چوڭ گۇناھ بولىدۇ» دەپ جاۋاب بەرگەن. [ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان]

38 **شېرىك قانچە تۈرلۈك بولىدۇ؟** شېرىك ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ. 1ـ چوڭ شېرىك: بۇ تۈردىكى شېرىك كىشىنى ئىسلام دىنىدىن چىقىرىپ تاشلايدۇ. اللە ئۇنىڭ ساھىبىنى مەغپىرەت قىلمايدۇ. اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿اللە ھەقىقەتەن اللە قا شېرىك كەلتۈرۈش گۇناھىنى مەغفىرەت قىلمايدۇ، خالىغان ئادەمنىڭ ئۇنىڭدىن باشقا گۇناھىنى مەغفىرەت قىلىدۇ﴾. [سۈرە نىسا، 48 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى] بۇ شېرىك تۆۋەندىكىدەك تۆت قىسىمغا بۆلۈنىدۇ: بىرىنچى: دۇئا ۋە تىلەكتە شېرىك كەلتۈرۈش. ئىككىنچى: نىيەت، ئىرادە ۋە مەقسەتتە شېرىك كەلتۈرۈش. مەسىلەن: ياخشى ئەمەللەرنى اللە تىن غەيرىگە قىلىش. ئۈچىنچى: ئىتائەت قىلىشتا شېرىك كەلتۈرۈش. مەسىلەن: اللە ھالال قىلغان نەرسىلەرنى ھارام قىلىشتا ياكى اللە ھارام قىلغان نەرسىلەرنى ھالال قىلىشتا ئۆلىمالارغا ئىتائەت قىلىش. تۆتىنچى: ياخشى كۆرۈشتە شېرىك كەلتۈرۈش. مەسىلەن: بىراۋنى اللەنى ياخشى كۆرگەندەك ياخشى كۆرۈش. 2ـ كىچىك شېرىك بولۇپ، ئۇ ئىگىسىنى ئىسلام دىنىدىن چىقىرىۋەتمەيدۇ. ئۇنىڭ مۇنداق مىساللىرى بار: 1ـ ئەمەلدە رىيا قىلىش. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «شەك ـ شۈبھىسىزكى، كىچىككىنە رىيا قىلىشمۇ شېرىكتۇر.» [ئىمام ئىبنى ماجە رىۋايەت قىلغان] 2ـ اللە تىن غەيرى بىلەن قەسەم قىلىش. بالا ـ قازانى چەكلەيدۇ دېگەن ئېتىقاد بىلەن كۆز مۇنچاق ۋە تۇمار ئېسىش 3ـ قۇشلار، ئىسىملار، ئاتالغۇلار، جايلار ۋە باشقا نەرسىلەر بىلەن شۇم پال ئېلىش.

39 **چوڭ شېرىك بىلەن كىچىك شېرىكنىڭ پەرقى نېمە؟** ئۇ ئىككىسىنىڭ ئارىسىدىكى پەرق: چوڭ شېرىك سادىر قىلغۇچى ئىسلام دىنىدىن چىقىش بىلەن بىرگە، دوزاختا مەڭگۈ قالىدۇ دەپ ھۆكۈم قىلىنىدۇ. كىچىك شېرىك سادىر قىلغۇچىغا ئىسلام دىنىدىن چىقتى دەپ ھۆكۈم قىلىنمايدۇ ۋە ئاخىرەتتە دوزاختا مەڭگۈ قالمايدۇ.چوڭ شېرىك پۈتۈن ئەمەللەرنى بىكار قىلىۋېتىدۇ، ئەمما كىچىك شېرىك ئۆز مىقدارىدا ئەمەلنى يوققا چىقىرىدۇ. كىچىك شېرىك چوڭ شېرىككە ئوخشاش تەۋبە بىلەن ئەپۇ قىلىنامدۇ ياكى بۇ ئاللاھنىڭ خاھىشىدىكى چوڭ گۇناھلارغا ئوخشامدۇ؟(يەنى ئاللاھ خالىسا كەچۈرىدۇ خالىسا جازالايدۇ) دېگەن مەسىلە داۋاملىشىپ كەلمەكتە. قايسى بولىشىدىن قەتئىي نەزەر ئىككىلىسى خەتەرلىكتۇر.

40 **كىچىك شېرىك يۈز بېرىشتىن ئىلگىرى ئۇنىڭدىن ساقلىنىشنىڭ چارىسى بارمۇ؟ ياكى ئۇ سادىر بولغاندىن كېيىن كەففارىتى بارمۇ؟** شۇنداق، ئۇنىڭ چارىسى بار، ئەمەلنى اللە نىڭ رازىلىقىنى تىلەپ قىلىش بىلەن رىيادىن ساقلانغىلى بولىدۇ، ئەمما كىچىك رىيادىن دۇئا قىلىش ئارقىلىق ساقلانغىلى بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئى ئىنسانلار! بۇ شېرىكتىن (يەنى كىچىك رىيادىن) ساقلىنىڭلار، ئۇ ھەقىقەتەن چۈمۈلىنىڭ مېڭىشىدىنمۇ يوشۇرۇن بولىدۇ» دېگەندە، ساھابىلار ئۇنىڭدىن: «ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! ئۇ چۈمۈلىنىڭ يۈرۈشىدىنمۇ يوشۇرۇن تۇرسا، بىز ئۇنىڭدىن قانداق ساقلىنىمىز؟» دەپ سورايدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئى اللە! بىز ساڭا سېغىنىپ ئۆزىمىز بىلىدىغان نەرسىنى ساڭا شېرىك كەلتۈرۈپ قېلىشىمىزدىن پاناھ تىلەيمىز، ئۆزىمىز بىلمەيدىغان نەرسە ئۈچۈن سەندىن مەغپىرەت تىلەيمىز دەڭلار!» دەيدۇ. [ئىمام ئەھمەد رىۋايەت قىلغان]

ئەمما اللە تىن باشقا نەرسە بىلەن قەسەم قىلىشنىڭ كەففارىتىگە كەلسەك، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام

مۇنداق دەيدۇ: «كىمكى لات ۋە ئۇززا نامىلىق بۇتلار بىلەن قەسەم قىلىپ قالغان بولسا، دەرھال: بىر الله تىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر دېۋەتسۇن!». [ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان] شۇم پال ئېلىشنىڭ كەففارىتىگە كەلسەك، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «كىمكى شۇم پال ئېلىپ قىلماقچى بولغان ئىشىدىن يانسا، الله قا شېرىك كەلتۈرگەن بولىدۇ» دېگەندە، ساھابىلار: «ئۇنىڭ كەففارىتى بارمۇ؟» دەپ سورايدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئى الله! سېنىڭ ياخشىلىقىڭدىن باشقا ھېچ ياخشىلىق يوق، سېنىڭ بىشارىتىڭدىن باشقا ھېچ پال ئېلىش يوق، سەندىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوق دېيىشىڭلار كېرەك» دەيدۇ. [ئىمام ئەھمەد رىۋايەت قىلغان]

41 كۇپرى قانچە تۈرلۈك بولىدۇ؟ كۇپرى ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ: 1-چوڭ كۇپرى: ئۇ بولسا كىشىنى ئىسلامدىن چىقىرىدۇ. ئۇ تۆۋەندىكىدەك بەش قىسىمغا بۆلۈنىدۇ. بىرىنچى: ئىنكار قىلىش كۇپرىسى. ئىككىنچى: تەستىق قىلىپ تۇرۇپمۇ باش تارتىش كۇپرىسى. ئۈچىنچى: شەكلىنىش كۇپرىسى. تۆتىنچى: يۈز ئۆرۈش كۇپرىسى. بەشىنچى: مۇناپىقلىق كۇپرىسى. 2 ـ كىچىك كۇپرى: ئۇ بولسا نېمەتكە كۇپرى قىلىش دەپ ئاتىلىدۇ. بۇ خىل كۇپرى بىر مۇسۇلماننى ناھەق ئۆلتۈرگەنگە ئوخشاش چوڭ گۇناھلارنى سادىر قىلىش ئارقىلىق بارلىققا كېلىدۇ. ئەمما گۇناھكار ئىسلامدىن چىقىپ كەتمەيدۇ.

42 ئاتاپ نەزىر قىلىشنىڭ ھۆكمى نېمە؟ رەسۇلۇللاھ نەزىر قىلىشنى يامان كۆرەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: «ئۇ ياخشىلىق ئېلىپ كەلمەيدۇ.» [ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان] نەزىر الله ئۈچۈن خالىس قىلىنىشى كېرەك. ئەمما نەزىر الله تىن غەيرىگە ئاتاپ قىلىنسا، مەسىلەن: قەبرىگە ياكى بىرەر ۋەلىگە ئاتاپ قىلىنغان نەزىر ھارامدۇر ۋە ئۇنىڭغا ئەمەل قىلىش دۇرۇس بولمايدۇ.

43 رەممال ياكى پالچى ۋە جىنكەشلەرنىڭ قېشىغا بېرىشنىڭ ھۆكمى نېمە؟ ئۇلارنىڭ قېشىغا بېرىش ھارامدۇر. كىمكى ئۇلاردىن مەنپەئەت ئېلىشنى مەقسەت قىلىپ بارسا، گەرچە ئۇ كىشى ئۇلارنىڭ سۆزلىرىنى تەستىق قىلمىغان تەقدىردىمۇ، 40 كۈنگىچە نامىزى قوبۇل قىلىنمايدۇ. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كىمكى رەممالنىڭ قېشىغا كېلىپ، ئۇنىڭدىن بىرەر نەرسە ھەققىدە سورىسا، 40 كۈنگىچە نامىزى قوبۇل قىلىنمايدۇ.» [ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان] ئەگەر ئۇ، رەممال ۋە ياكى جىنكەشنىڭ قېشىغا بېرىپ ئۇلارنىڭ غەيىب ئىلمى ھەققىدە سۆزلىگەنلىرىنى تەستىق قىلسا، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ دىنىغا كاپىر بولغان بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كىمكى رەممال ياكى پالچىنىڭ قېشىغا بارسا ۋە ئۇنىڭ دېگەنلىرىنى تەستىق قىلسا، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا نازىل قىلىنغان ۋەھيىگە كاپىر بولغان بولىدۇ.» [ئىمام ئەبۇ داۋۇد رىۋايەت قىلغان]

44 يۇلتۇزلار بىلەن يامغۇر تەلەپ قىلىش قانداق چاغدا چوڭ شېرىك، قانداق چاغدا كىچىك شېرىك بولىدۇ؟
كىمكى يۇلتۇزنىڭ يامغۇرغا الله نىڭ ئىرادىسىسىز تەسىرى بار دەپ، يامغۇرنى يۇلتۇزنىڭ پەيدا قىلالايدىغانلىقىغا ۋە يارىتالايدىغانلىقىغا نىسبەت بەرسە، مانا بۇ چوڭ شېرىك بولىدۇ. كىمكى يۇلتۇزنىڭ يامغۇرغا الله نىڭ ئىرادىسى بىلەن بىرلىكتە تەسىرى بار، الله يۇلتۇزنى يامغۇرنىڭ يېغىشىغا سەۋەب قىلدى، الله تائالا شۇ يۇلتۇز چىققاندا يامغۇرنىڭ يېغىشىنى ئادەتكە ئايلاندۇردى دېسە، مانا بۇ ھارام ۋە كىچىك شېرىكتۇر. چۈنكى ئۇ نە شەرئىي، نە ماددىي، نە ساغلام ئەقلىي دەلىل بولماستىن يۇلتۇزنى يامغۇرغا سەۋەب قىلىۋالغان بولىدى. ئەمما يۇلتۇزلارنى كۆزىتىش، يىلنىڭ پەسىللىرىگە قاراپ يامغۇر يېغىش ۋاقىتلىرىنى تەخمىن قىلىش جايىزدۇر.

45 مۇسۇلمانلارنىڭ ئەمەلدارلىرى ئۈچۈن نېمە قىلىشىمىز ۋاجىپ؟ خۇش ياقسۇن- ياقمىسۇن ئۇلارنىڭ سۆزىنى ئاڭلاش، بۇيرۇقىغا ئىتائەت قىلىش ۋاجىپتۇر. ئەگەر ئۇلار زۇلۇم قىلغان تەقدىردىمۇ ئۇلارغا قارشى چىقىش، بەددۇئا قىلىش ۋە ئىتائەت قىلىشتىن چىقىۋېلىشقا بولمايدۇ. ئۇلارنىڭ ياخشىلىنىشىغا، ھاكىمىيەتتە ساغلام ۋە توغرا ئىش قىلىشىغا دۇئا قىلىشىمىز لازىم. ئۇلار گۇناھ ئىشلارغىلا بۇيرۇمايدىكەن، ئۇلارغا ئىتائەت قىلىشنى الله تائالاغا ئىتائەت قىلىش دەپ قارايمىز. ئەگەر ئۇلار گۇناھ ئىشلارغا بۇيرۇيدىكەن، ئۇ ۋاقىتتا ئۇلارغا ئىتائەت قىلىش ھارام بولىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا ياخشى ئىشلاردا ئۇلارغا ئىتائەت قىلىش ۋاجىپ بولىدۇ.(بۇ يەردە كۆزدە تۇتۇلغىنى ئىسلام شەرىئىتى بىلەن ھۆكۈم يۈرگۈزىلىۋاتقان ھۆكۈمرانلىق.-مۇھەررىر-) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئۈچاڭغا ئۇرۇلغان ۋە

پۇل-مېلىنىڭ تارتىۋېلىنغان تەقدىردىمۇ باشلىقنىڭ سۆزىنى ئاڭلىشىڭ، بۇيرۇقىغا ئىتائەت قىلىشىڭ كېرەك. سەن باشلىقنىڭ سۆزىنى ئاڭلىغىن، بۇيرۇقىغا ئىتائەت قىلغىن.» [ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان]

46 الله بۇيرۇغان ۋە چەكلىگەن ئىشلاردا نېمە ھېكمەت بارلىقىنى سوراش جايىز بولامدۇ؟ ھەئە-، دۇرۇس بولىدۇ؛ لېكىن بۇ سوئالنى سوراشتىكى مەقسەت ئۇنىڭدىكى ھېكمەتنى بىلىپ ۋە ئۇنىڭغا قانائەت قىلىش بىلەنلا چەكلىنىپ قالماسلىقى، ئۇنى بىلىش بىلەن بىرگە ئەمەل قىلىشى، مۆمىننىڭ ھەق ئۈستىدە مۇستەھكەم تۇرۇشىغا تۈرتكە بولىشى كۆزدە تۇتۇلغان بولىشى كېرەك. لېكىن ساھابە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇلارغا ئوخشاش قەتئىي بويسۇنۇش، بۇ ھەقتە سوئال سورىماسلىق الله قا، شۇنداقلا الله نىڭ تولۇق ھېكمەتكە بولغان كامىل بەندىچىلىك ۋە كامىل ئىمانىنىڭ ئىسپاتىدۇر.

47 الله تائالانىڭ: ﴿ئى ئىنسان! ساڭا يەتكەن ياخشىلىق (مەرھەمەت قىلىش يۈزىسىدىن) الله تەرىپىدىندۇر، ساڭا يەتكەن يامانلىق (قىلمىشلىرىڭ تۈپەيلىدىن) ئۆزەڭدىندۇر﴾ **دېگەن سۆزى نېمە مەنىنى كۆرسىتىدۇ؟** بۇ ئايەتتىكى ياخشىلىق نېمەتنى، يامانلىق بالايى- ئاپەتنى كۆرسىتىدۇ. ھەممە نەرسە الله تائالا تەرىپىدىن تەقدىر قىلىنغان بولۇپ، ياخشىلىق الله قا مەنسۇپ. چۈنكى ئۇ ئىشنى ياخشى قىلغان الله دۇر. يامانلىق بولسا، الله ئۇنى مەلۇم ھېكمەت تۈپەيلىدىن ياراتقانلىقىنى ئېتىراپ قىلغاندا، يامانلىقمۇ الله نىڭ ياخشىلىقى ھېسابلىنىدۇ. شەك-شۈبھىسىزكى، الله يامان ئىشنى قەتئىي قىلمايدۇ. ئۇنىڭ پېئىللىرىنىڭ ھەممىسى ياخشىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دۇئاسىدا مۇنداق دېگەن: «ياخشىلىقنىڭ ھەممىسى سېنىڭ قولۇڭدىدۇر، يامانلىق ساڭا مەنسۇپ ئەمەس.» [ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان] بەندىلەرنىڭ قىلمىشلىرى الله نىڭ يارىتىشى بىلەن بولىدۇ، شۇنداقلا، ئۇ بەندىلەرنىڭ شۇ ۋاقىتتىكى ئەمىلى ھېسابلىنىدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿پۇل- مېلىنى الله نىڭ رازىلىقى ئۈچۈن) سەرپ قىلغان، تەقۋادارلىق قىلغان، (كەلىمە تەۋھىدنى) تەستىق قىلغان ئادەمگە كەلسەك، ئۇنىڭغا بىز ياخشى يولنى مۇيەسسەر قىلىپ بېرىمىز. بېخىللىق قىلىپ (الله نىڭ ساۋابىدىن) ئۆزىنى بىھاجەت ھېسابلىغان، كەلىمە تەۋھىدنى ئىنكار قىلغان ئادەمگە كەلسەك، بىز ئۇنىڭغا يامان يولنى مۇيەسسەر قىلىپ بېرىمىز﴾. [سۈرە لەيل، 5 ـــ 10 ـ ئايەتكىچە]

48 "پالانى شېھىتتۇر" دېيىشىم دۇرۇسمۇ؟ مۇئەييەن بىر ئادەمگە شېھىتلىك بىلەن ھۆكۈم قىلىش ئۇنىڭغا جەننەت بىلەن ھۆكۈم قىلغانغا ئوخشايدۇ. (ئەمما ئاللاھتىن شېھىتلىك مەرتىبىسىنى ئاتا قىلىشى ئۈمىد قىلىنىدۇ) ئەھلى سۈننەت ۋەلجەمائە مەزھىبىدە مۇنداق قارىلىدۇ: بىز مۇسۇلمانلاردىن مۇئەييەن بىر ئادەمنىڭ جەننەت ئەھلى ياكى دوزاخ ئەھلىدىن ئىكەنلىكىنى كېسىپ ئېيتالمايمىز، پەقەت پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇ ئىككىسىنىڭ بىرىنىڭ ئەھلى ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ بەرگەن كىشىلەرنىلا ئېيتالايمىز، چۈنكى ھەقىقەت يوشۇرۇندۇر. ئىنسانىنىڭ نېمە ئۈستىدە ئۆلگەنلىكىنى بىلەلمەيمىز. ئەمەللەر ئاخىرىغا باغلىق، نىيەتنى الله تائالالا بىلىدۇ، شۇڭا ياخشى ئادەمگە ساۋاب ئۈمىد قىلىمىز، يامان ئادەمنىڭ ئازابقا دۇچار بولۇپ قېلىشىدىن ئەنسىرەيمىز.

49 مۇئەييەن بىر مۇسۇلمانغا "كاپىر" دەپ ھۆكۈم قىلىش دۇرۇس بولامدۇ؟ مۇئەييەن بىر مۇسۇلمانغا ئۇنىڭ كاپىر ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدىغان ئوچۇق دەلىل بولمىسا، "كاپىر"، "مۇشرىك"، "مۇناپىق" دەپ ھۆكۈم قىلىش دۇرۇس بولمايدۇ. ئۇنىڭ ئىچكى سىرىنى الله تائالاغا قويۇپ قويۇشىمىز لازىم.

50 كەبىدىن باشقا يەرنى تاۋاپ قىلىش دۇرۇس بولامدۇ؟ يەر يۈزىدە كەبە شېرىفتىن باشقا تاۋاپ قىلىشقا بولىدىغان ئورۇن يوق. ھەرقانداق ئۇلۇغ جاينى كەبىگە ئوخشىتىشقا بولمايدۇ. كىمكى كەبىدىن باشقا يەرنى ئۇلۇغلاپ تاۋاپ قىلسا، الله قا ئاسىيلىق قىلغان بولىدۇ.

قەلب ئەمەللىرى

ئاللاھ تائالا قەلبنى قوماندان، باشقا ئەزالارنى ئۇنىڭغا ئەگەشكۈچى قىلىپ ياراتتى. قوماندان قابىلىيەتلىك بولسا ئەسكەرلىرىمۇ سەرخىل بولىدۇ. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: « ئىنسان بەدىنىدە بىر پارچە گۆش بولۇپ، ئۇ ساغلام بولسا بەدەنمۇ ساغلام بولىدۇ، ئۇ بۇزۇلسا بەدەنمۇ بۇزۇلىدۇ، ئۇ بولسا قەلبتۇر.» [بىرلىككە كەلگەن ھەدىس]. قەلب ئىمان بىلەن تەقۋالىق ياكى كۇپرى بىلەن نىپاق ۋە شېرىكنىڭ ئورنىدۇر. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: « تەقۋالىق بۇ يەردە دەپ قەلبىگە ئۈچ قېتىم ئىشارەت قىلغان.» [ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى].

ئىمان: ئېتىقاد، ئىقرار ۋە ئەمەل دېمەكتۇر. ئۇ بولسا قەلبدە تەستىقلاش، تىل بىلەن ئىقرار قىلىش، ئەزالار بىلەن ئەمەل قىلىشتىن ئىبارەتتۇر. قەلب ئىشىنىدۇ ۋە تەستىقلايدۇ، بۇنىڭ نەتىجىسىدە تىل گۇۋاھلىق سۆزىنى ئېيتىدۇ، ئۇنىڭدىن كېيىن قەلب ياخشى كۆرۈش، ئۆچ كۆرۈش، قورقۇش ۋە ئۈمىد قىلىشتىن ئىبارەت ھېس-تۇيغۇ ئەمەللىرىنى بىجىبىرىدۇ. تىل ھەركەتكە كېلىپ زىكىر ئېيتىدۇ ۋە قۇرئان ئوقۇيدۇ. ئەزالار رۇكۇ-سەجدە قىلىش ۋە ئاللاھغا يېقىنلىشىدىغان باشقا ئەمەللەرنى قىلىدۇ. ئەزالار قەلبكە ئەگىشىدۇ، قەلبتە بىر ئىش بېكىتىلسە بۇنى ئىجرا قىلىشنى تەقەززا قىلىدىغان ئالامەتلەر بەدەندە ئاشكارا بولىدۇ.

قەلب ئەمەللىرىدىن مەقسەت قىلىنىدىغىنى: قەلب بىلەن زىچ ئالاقىسى بولغان ۋە قەلب ئارقىلىق رېئاللىققا ئايلىنىدىغان ئەمەللەر بولۇپ، بۇنىڭ ئەڭ بۈيۈكى ئاللاھقا ئىشىنىشتۇر. ئىشىنىش قەلبتە بولىدۇ، ئىشىنىشتىن تەستىقلاش، بويسۇنۇش ۋە ئىقرار قىلىش شەكىللىنىدۇ، بۇنىڭ بىلەن بىرگە ئىنسان قەلبىگە ئۆز پەرۋەردىگارىغا بولغان مۇھەببەت، ياخشى كۆرۈش، قورقۇش، ئۈمىد، ئۇنىڭغا قايتىش، تەۋەككۇل قىلىش، ئىشەنچ ۋە بويسۇنۇش قاتارلىق ئىشلار ئورۇنلىشىدۇ.

قەلب ئەمەللىرىدىن بولغان ھەر بىر ئەمەلنىڭ ئەكسى قەلب كېسەللىرىدىن بولغان مەنىۋى كېسەللىك ھېسابلىنىدۇ: ئىخلاسنىڭ ئەكسى رىيا، ئىشەنچنىڭ ئەكسى شەك، ياخشى كۆرۈشنىڭ ئەكسى ئۆچ كۆرۈش قاتارلىقلاردۇر. قەلبىمىزنى ئىسلاھ قىلىشتىن غەپلەتتە قالساق، قەلبنى گۇناھ ئورىۋېلىپ ھالاك قىلىدۇ. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئىنسان بىر خاتالىق سادىر قىلىدىكەن، ئۇنىڭ قەلبىگە بىر قارا داغ چۈشىدۇ، ئەگەر خاتالىقتىن قول ئۈزۈپ، كەچۈرۈم تەلەپ قىلىپ تەۋبە قىلسا داغ يوقاپ قەلبى پارلايدۇ. خاتالىقنى يەنە تەكرارلىسا، قارا داغلار كۆپىيىپ پۈتۈن قەلبنى ئورايدۇ. بۇنى ئاللاھ قۇرئاندا مۇنداق بايان قىلغان: ﴿ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس، بەلكى ئۇلارنىڭ گۇناھلىرى تۈپەيلىدىن دىللىرى قارىيىپ كەتكەن﴾.» [تىرمىزى رىۋايەت قىلغان]. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «پىتنىلەر ئىنسان قەلبىگە بىر -بىرىگە گىرەلەشتۈرۈپ توقۇلغان بورىغا ئوخشاش بولۇپ كېلىدۇ، قايسى قەلب پىتنىنى قوبۇل قىلسا ئۇ قەلبنى قارا داغلار قاپلايدۇ، قايسى قەلب ئۇنى رەت قىلسا ئۇ قەلبنى ئاق چېكىتلەر چېكىلىپ، قەلب ئىككىگە ئايرىلىدۇ. بىرى ئاسمان-زېمىننى پىتنە-پاسات قاپلىغان تەقدىردىمۇ تەسىر كۆرسىتەلمەيدىغان ياقۇتتەك نۇرلۇق قەلب، يەنە بىرى ياخشىلىقنى بىلمەيدىغان، يامانلىقنى رەت قىلمايدىغان سۇنۇق كوزىغا ئوخشاش ئەھمىيەتسىز قاپقارا قەلبتىن ئىبارەت.» [ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى].

قەلب ئىبادەتلىرى ۋە ئۇنىڭ ئەمەللىرىنى بىلىش ئىنسان ئۈچۈن جىسمانى ئىبادەتلەرنى بىلىشتىنمۇ بەك مۇھىم: چۈنكى قەلب ئەمەللىرى ئىبادەتنىڭ ئەسلىسى بولۇپ، جىسمانى ئىبادەتلەر قەلب ئەمەللىرىنىڭ شاخچىسى ۋە تولۇقلانمىسى ۋە ئۇنىڭ نەتىجىسىدۇر. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ھەقىقەتەن ئاللاھ سىلەرنىڭ تەققى-تۇرقۇڭلار ۋە ماللىرىڭلارغا قارىماستىن بەلكى سىلەرنىڭ قەلبىڭلار ۋە ئەمەللىرىڭلارغا قارايدۇ.» [ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى].

قەلب بولسا ئىلىم، ئوي-پىكىرنىڭ ئورنى بولۇپ، ئىنسانلار ئاللاھنىڭ نەزىرىدە ئۆز قەلبىدە ئورناشقان ئىمان-ئىشەنچ ۋە ئىخلاس قاتارلىق ئىشلار بىلەن پەرقلىق بولىدۇ. ھەسەن ئەلبەسرى مۇنداق دەيدۇ: "ئاللاھ بىلەن قەسەم قىلىمەنكى! ئەبۇبەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ كۆپ ناماز ئوقۇش ۋە روزا تۇتۇش بىلەن ئەمەس، بەلكى قەلبىگە ئورناشقان بۈيۈك ئىمان-ئىشەنچ بىلەن ئۈممەتنىڭ ئۈلگىسى بولدى".

قەلب ئەمەللىرى بىرقانچە تەرەپتىن جىسمانى ئىبادەتلەردىن ئارتۇقتۇر: 1- قەلب ئىبادەتلىرىدە كەمچىللىك يۈزبىرىش بىلەن ئەزالارنىڭ ئەمەللىرى بىكار بولىدۇ. مىسال: رىيا بىلەن ئەمەل قىلغانغا ئوخشاش. 2- قەلب ئەمەللىرى ئاساس بولۇپ، قەلبىدە مەقسەت قىلىنمىغان سۆز-ھەرىكەتلەر ئۈچۈن جازالانمايدۇ. 3- قەلب ئەمەللىرى جەننەتتە ئالى مەرتىۋىگە ئېرىشىشنىڭ ئاساسلىق سەۋەبىدۇر. دۇنيالىققا بېرىلمىگەنگە ئوخشاش. 4- قەلب ئەمەللىرى ئەزالارنىڭ ئەمەللىرىگە نىسبەتەن مۇشەققەتلىك ۋە قېيىن بولىدۇ، ئىبنى مۇنكەدىر مۇنداق دەيدۇ: "نەپسىمنى قىرىق يىل قىيىنىغاندىن كېيىن ماڭا بويسۇندى". 5- قەلب ئەمەللىرىنىڭ تەسىرى گۈزەل بولىدۇ، ئاللاھ ئۈچۈن ياخشى كۆرگەنگە ئوخشاش. 6- قەلب ئەمەللىرىنىڭ ئەجرى كاتتىدۇر. ئەبۇ دەردا رەزىيەللاھۇئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: "بىر سائەت تەپەككۇر قىلىش بىر كېچە ئىبادەت قىلغاندىن ياخشىدۇر". 7- قەلب ئەمەللىرى ئەزالارنى ئىبادەتكە ئۈندەيدۇ. 8- جىسمانى ئىبادەتلەرنىڭ ئەجرىنىڭ كۆپ بۆلىشى ياكى ئاز بولىشى ياكى بىكار بولۇپ كېتىشى قەلب ئەمەللىرىگە مۇناسىۋەتلىك بولىدۇ. نامازنى خۇشۇئ بىلەن ئوقۇغانغا ئوخشاش. 9- قەلب ئەمەللىرى جىسمانى ۋە ماددى ئىبادەتلەرنى تولۇقلايدۇ. پۇل-مىلى بولمىسىمۇ سەدىقە قىلىشنى نىيەت قىلغانغا ئوخشاش. 10- قەلب ئەمەللىرىگە بېرىلىدىغان ئەجىر چەكسىز بولۇپ بەلگىلىمىسى بولمايدۇ. سەۋرچانلىققا ئوخشاش. 11- قەلب ئەمەللىرىنىڭ ئەجرى ئەزالار ھەرىكەتتىن توختاپ قىلىش ياكى ئەمەلدىن ئاجىز كېلىش بىلەنمۇ داۋاملىشىدۇ. 12- قەلب ئەمەللىرى جىسمانى ۋە ماددى ئىبادەتلەردىن بۇرۇن ياكى ئۇنىڭ بىلەن بىرگە بولىدۇ.

جىسىم ھەرىكەت باسقۇچىغا ئۆتەشتىن بۇرۇن قەلبتە بىرقانچە ئەھۋاللار كۆرۈلىدۇ: 1-پىكىر-مۇددىئا: بۇ قەلبتە پەيدا بولىدىغان دەسلەپكى پىكىردۇر. 2-كۆز-قاراش: بۇ قەلبتە مۇستەھكەم بولىدۇ. 3-كۆڭۈلدە ئىككىنىلىش: ئىشنى قىلىش ياكى قىلماسلىقتا ئىككىلىنىپ قېلىشتۇر. 4-نىيەت قىلىش: بىر ئىشنى قىلىشقا بەل باغلاش. 5-قارار قىلىش: بۇ ئىشنى قىلىشقا چىن مەقسەت بىلەن كەسكىن ئىرادە قىلىشتۇر. ئەۋۋەلقى ئۈچ تۈرلۈك ئىشتا ياخشىلىقنى مەقسەت قىلسا ئەجىر بولمايدۇ، يامانلىقنى مەقسەت قىلسا گۇناھ بولمايدۇ. نىيەت قىلىش بىلەن ياخشىلىقنى مەقسەت قىلسا بىر ياخشىلىق يېزىلىدۇ، يامانلىقنى مەقسەت قىلسا گۇناھ يېزىلمايدۇ. نىيەت ياخشىلىق مەقسەت قىلىنغان ھالدا كەسكىن قارارغا ئۆزگەرسە ئەجرى يېزىلىدۇ، يامانلىقنى مەقسەت قىلىپ ئۇنى قىلمىسىمۇ گۇناھكار بولىدۇ. چۈنكى قىلالايدىغان ئىشنى ئىرادە قىلىش بىلەن، روياپقا چىققان ئىشنىڭ ھۆكمى بېكىتىلىدۇ. ئاللاھ تائالا مۇنداق دېگەن: ﴿مۆمىنلەر ئۇستىدە يامان سۆزلەرنىڭ تارىلىشىنى ياقتۇرىدىغان ئادەملەر، شۈبھىسىزكى، دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە قاتتىق ئازابقا قالىدۇ.﴾ پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئەگەر ئىككى مۇسۇلماننىڭ قىلىچى ئۇچراشسا ئۆلتۈرگۈچى ۋە ئۆلگۈچى دوزاختا» مەن: ئى ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى، ئۆلتۈرگۈچىغۇ شۇنداق، ئۆلگۈچى نېمىشقا دوزاختا-دېدىم. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام چۈنكى ئۆلگۈچىمۇ قارشى ئۆلتۈرۈشكە قىزىققان-ئىدى» دېدى.[ئىمام بۇخارى رىۋايىتى].

گۇناھ ئىشلەشنى كەسكىن قارار قىلىپ بولۇپ، ئۇنى قىلماسلىق تۆت تۈرلۈك بولىدۇ: 1-راستىنلا ئاللاھتىن قورقۇپ قىلماسلىق؛ بۇنىڭغا ئەجىر بېرىلىدۇ. 2- كىشىلەردىن قورقۇپ قىلماسلىق؛ بۇنىڭغا گۇناھ يېزىلىدۇ، چۈنكى گۇناھ قىلماسلىق ئىبادەت بولۇپ، بۇ ئاللاھ ئۈچۈن بولۇش كېرەك. 3-گۇناھ قىلىشقا ئېلىپ بارىدىغان ۋاستىلەرگە ئېگە بولالماستىن قىلماسلىق؛ بۇنىڭغىمۇ گۇناھ يېزىلىدۇ، چۈنكى قەلبىدە گۇناھ قىلىش ئىرادىسىگە كەلگەن، پۇرسەت بولسىلا گۇناھ ئىشلەيتتى. 4-گۇناھ قىلىشقا ئېلىپ بارىدىغان ۋاستىلەرگە ئېگە بولۇپمۇ مەقسىتىگە يېتەلمەستىن قىلماسلىق؛ بۇ كىشىگە تولۇق گۇناھ يېزىلىدۇ. چۈنكى بىر ئىشنى قىلىشقا كەسكىن ئىرادىگە كەلگەنلىك، ھۆكۈمدە بۇ ئىشنى قىلغانغا ئوخشاش بولىدۇ. يۇقىرىدىكى ھەدىستە بايان قىلىنغاندەك، قىلىشقا بەل باغلىغان ئىشقا نىيەتنى بىرلەشتۈرسە ئۇ ئىشنى بۇرۇن ياكى كېيىن قىلسۇن ئوخشاشلا جازالىنىدۇ. كىمكى بىر قېتىم چەكلەنگەن ھارام ئىشنى قىلىپ،

كېيىن يەنە قادىر بولالىغاندا قايتىدىن قىلىشنى مەقسەت قىلىدىكەن، گەرچە ئۇ ئىشنى قىلمىسىمۇ قىلىش ئىرادىسىگە ئاساسەن گۇناھ-مەسىيەتنى داۋاملاشتۇرغۇچى دەپ جازالىنىدۇ.

قەلبكە دائىر ئەمەللەرنىڭ بەزىلىرى:

نىيەت قىلىش: بۇ بىر ئىشنى مەقسەت ۋە ئىرادە قىلىش دېمەكتۇر. مەقسەتسىز قىلىنغان ئەمەل دۇرۇس بولمايدۇ ۋە قوبۇل قىلىنمايدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ھەقىقەتەن بارلىق ئەمەللەرنىڭ توغرا-خاتالىقى نىيەتكە باغلىق، شۇنداقلا ھەرقانداق كىشى ئۆزى نىيەت قىلغان نەرسىگە ئېرىشىدۇ.» [بىرلىككە كەلگەن ھەدىس]. ئىبنى مۇبارەك مۇنداق دەيدۇ: "بەزى كىچىك ئەمەللەرنىڭ ئەجرىنى نىيەت كۆپەيتىۋېتىدۇ، بەزى چوڭ ئەمەللەرنىڭ ئەجرىنى نىيەت كىچىكلىتىۋېتىدۇ". پۇزەيل ئىبنى ئىياز مۇنداق دەيدۇ: "ئاللاھ سىزنىڭ نىيەت-مەقسىتىڭىزنى خالايدۇ. ئەمەل ئاللاھ ئۈچۈن بولغاندا، بۇ ئىخلاس دېيىلىدۇ ۋە بۇ ئەمەلدە ئاللاھتىن باشقىنىڭ ھەققى بولمايدۇ، ئەگەر ئەمەل ئاللاھنىڭ غەيرى ئۈچۈن بولغاندا رىيا ياكى نىپاق ياكى باشقىچە ئاتىلىدۇ".

نەتىجە: ھەقنى بىلگۈچىلەردىن باشقا بارلىق ئىنسانلار ھالاك بولىدۇ. بىلىپ ئەمەل قىلمىغان بارلىق ئىنسانلار ھالاك بولىدۇ. ئىخلاسسىز ئەمەل قىلغۇچىلارنىڭ ھەممىسى ھالاك بولىدۇ. ئاللاھقا تائەت-ئىبادەت قىلىشنى مەقسەت قىلغان ھەرقانداق كىشى ئالدى بىلەن نىيەتنى بىلىشى، راستچىللىق ۋە ئىخلاسنىڭ ھەقىقىتىنى چۈشەنگەندىن كېيىن ئەمەل قىلىش بىلەن نىيىتىنى توغرىلىشى كېرەك. نىيەت ۋە مەقسەتسىز قىلىنغان ئەمەل ھېرىپ-چارچاشتىن ئىبارەتتۇر. ئىخلاسسىز نىيەت رىيادۇر. ئىمان روياپقا چىقمىغان ئىخلاس بىكاردۇر.

ئەمەللەر ئۈچ تۈرلۈك بولىدۇ: **1-چەكلەنگەن ئىشلار:** گۇناھ-مەسىيەت گەرچە ياخشى نىيەت بىلەن قىلىنسىمۇ تائەتكە ئۆزگەرمەيدۇ، بەلكى ئۇنىڭغا يامان مەقسەت قېتىلسا بۇنىڭ جىنايىتى نەچچە ھەسسە زىيادە بولىدۇ. **2-مۇباھ-دۇرۇس ئىشلار:** بۇ ياخشى نىيەت بىلەن قىلىنسا، ئاللاھقا يېقىنلاشتۇرىدىغان ئىبادەتكە ئۆزگىرىدۇ. **3-تائەت:** تائەت-ئىبادەتلەرنىڭ توغرا بولۇشى ۋە ئەجرىنىڭ زىيادە بولىشى نىيەتكە ئالاقىدار بولىدۇ[1]. ئەگەر رىيا قىلىشنى مەقسەت قىلسا قىلغان ئەمىلى ئاسىيلىق ۋە كىچىك شېرىككە ئۆزگىرىپ كېتىدۇ. گاھىدا چوڭ شېرىككىمۇ يېتىپ قالىدۇ. بۇ تۆۋەندىكى ئۈچ تۈرلۈك كۆز قاراش بىلەن

1) پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «كىمكى بىر ياخشىلىقنى نىيەت قىلىپ ئۇنى قىلالمىسا، ئاللاھ ئۇ كىشى ئۈچۈن تولۇق بىر ياخشىلىق قىلغاننىڭ ساۋابىنى يازىدۇ. ئەگەر ئۇنى قىلسا، ئاللاھ ئۇ كىشى ئۈچۈن ئوندىن يەتتە يۈزگىچە ۋە ئۇنىڭدىنمۇ ئارتۇقراق ياخشىلىق يازىدۇ. ئەگەر بىر يامانلىقنى مەقسەت قىلىپ ئۇنى قىلمىسا، ئاللاھ ئۇ كىشى ئۈچۈن تولۇق بىر ياخشىلىق قىلغاننىڭ ساۋابىنى يازىدۇ، ئەگەر ئۇنى قىلسا بىر يامانلىق قىلغانلىقنى يازىدۇ.»[بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى]. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «ئىسلام ئۈممىتىنىڭ مىسالى تۆۋەندىكى تۆت كىشىنىڭ مىسالىغا ئوخشايدۇ: ئاللاھ بىر كىشىگە ئىلىم ۋە مال-دۇنيا ئاتا قىلدى، ئۇ كىشى ئىلمىگە ئەمەل قىلىپ مال-دۇنياسىنى ئاللاھ يولىدا سەرپ قىلدى. ئاللاھ يەنە بىر كىشىگە ئىلىم ئاتا قىلدى، مال-دۇنيا بەرمىدى، ئۇ كىشى: مېنىڭمۇ ئۇنىڭكىدەك مال-دۇنيارىم بولغان بولسا مەنمۇ ئۇنىڭغا ئوخشاش ئاللاھ يولىدا سەرپ قىلاتتىم دەيدۇ. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «بۇ ئىككى كىشى ئەجىر-ساۋاپتا باراۋەر بولىدۇ». ئاللاھ بىر كىشىگە مال-دۇنيا بەردى ئىلىم بەرمىدى، ئۇ كىشى بۇ مالنى ئاللاھ يولىدا سەرپ قىلماستىن قالايمىقان ئورۇنلارغا سەرپ قىلدى. ئاللاھ يەنە بىر كىشىگە ئىلىممۇ-مالمۇ بەرمىدى، ئۇ كىشى مېنىڭمۇ ئۇنىڭدەك مال-دۇنيارىم بولغان بولسا، مەنمۇ تۈرلۈك ئىشلارغا سەرپ قىلاتتىم دەيدۇ. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «بۇ ئىككىسى گۇناھتا باراۋەر بولىدۇ.» [تىرمىزى رىۋايىتى] ئىككىنچىسى بىلەن تۆتىنچىسى ئۆزىنىڭ نىيىتىنى قىلىدىغان ئىشىغا قېتىپ ئاشكارىلىدى، ھەر بىرى ئەجىر ۋە گۇناھتا ئۆز نىيەتدىشىغا قېتىلدى. ئىبنى رەجەب مۇنداق دەيدۇ: ھەدىستىكى: «بۇ ئىككىسى ئەجىر-ساۋاپتا باراۋەر بولىدۇ» دېگەن جۈملە، بۇ ئىككەيلەننىڭ ئەجىر-ساۋابى زىيادە قىلىنمىغان ئەسلى ئەجىردە باراۋەر ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ. ئەمما ئەجرىنىڭ زىيادە بولىشى ياخشى ئىشنى قىلىشنى نىيەت قىلىپ قىلالمىغان كىشىگە ئەمەس بەلكى نىيەت قىلىپ قىلغان كىشىگە خاستۇر. ئەگەر ئۇ ئىككەيلەن ھەممە تەرەپتىن باراۋەر بولسا ئەلۋەتتە ياخشى ئىشنى مەقسەت قىلىپ ئۇنى قىلالمىغان كىشى ئۈچۈنمۇ ئون ياخشىلىق يېزىلىشى كېرەك بولىدۇ. بۇ ئەسلى تېكستلەرگە زىت كېلىدۇ.

ئىسپاتلىنىدۇ: 1-ئىبادەتنى قىلىشقا تۈرتكە بولغان ئەسلى مەقسەت كىشىلەرگە رىيا قىلىش بولىدىكەن، بۇ شېرىكتۇر، قىلغان ئىبادىتى باتىل(بىكار)بولىدۇ. 2- ئەمەل ئەۋۋەل ئاللاھ ئۈچۈن نىيەت قىلىنىپ، كېيىن رىيانى نىيەت قىلغان بولسا، ئىبادەت سەدىقىگە ئوخشاش ئاخىرى ئەۋۋىلىگە ئۇلانمايدىغان بولسا، بۇ ھالەتتە ئىبادەتنىڭ ئەۋۋىلى ساغلام، ئاخىرى باتىل بولىدۇ. ئەمما ئىبادەت نامازغا ئوخشاش ئاخىرى ئەۋۋىلىگە ئۇلىنىدىغان بولسا، ئۇ ۋاقىتتا قىلىنغان ئىبادەت ئىككى ھالەتتە بولىدۇ: بىرىنچى: رىيانى قەلبىدىن يوق قىلىدۇ، بۇنىڭ بىلەن قىلغان ئىبادىتى توغرا بولىدۇ. ئىككىنچى: رىيا قەلبىدە ئورۇنلىشىدۇ، قىلغان ئىبادەتلىرىنىڭ ھەممىسى باتىل(بىكار)بولىدۇ. 3- ئەگەر رىيا ئىبادەتتىن پارىغ بولغاندىن كېيىن پەيدا بولغان بولسا، بۇ ۋەسۋەسە بولۇپ بۇنىڭ ئەمەل ۋە ئەمەل قىلغۇچىغا تەسىرى بولمايدۇ. رىيانىڭ نۇرغۇن يوشۇرۇن يوچۇقلىرى بولۇپ بۇنى ھەر بىر كىشىنىڭ بىلىشى ۋە بۇنىڭدىن ھەزەر قىلىشى ئىنتايىن مۇھىم.

ياخشى ئەمەللەرنى دۇنيالىق مەنپەئەتنى كۆزلەپ قىلسا، قىلغان ئىشىنىڭ ساۋابى ياكى گۇناھى قىلغۇچىنىڭ نىيىتىگە ئاساسەن ئۈچ تۈرلۈك بولىدۇ: 1-ياخشى ئەمەلنى قىلىشقا پەقەت دۇنيا مەنپەئەتىلا تۈرتكە بولىدىكەن، (خۇددى مەلۇم مەنپەئەتنى كۆزلەپ ئىمامىلىق قىلغانغا ئوخشاش)، بۇ كىشى گۇناھكار بولىدۇ. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كىمكى ئىلىمنى ئاللاھ رازىلىقى ئۈچۈن تەلەپ قىلماستىن مەلۇم دۇنيا مەنپەئەتىگە ئېرىشىش ئۈچۈن تەلەپ قىلىدىكەن، ئۇ كىشى قىيامەت كۈنى جەننەتنىڭ پۇرىقىنىمۇ تاپالمايدۇ.» [ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى]. 2- كىمىكى ياخشى ئەمەلنى ئاللاھ رازىلىقى ۋە دۇنيا مەنپەئەتى ئۈچۈن قىلىدىكەن، بۇ، ئۇ كىشىنىڭ ئىمان-ئىخلاسىنىڭ كەملىكىنى بىلدۈرىدۇ. خۇددى ھەج بىلەن تىجارەتنى بىرگە نىيەت قىلغان كىشىنىڭ مىسالىغا ئوخشاش بولۇپ، بۇنداق ئەھۋال ئاستىدا ئەمەلنىڭ ئەجرى ئىخلاسىنىڭ مىقدارىدا بولىدۇ. 3- ياخشى ئەمەلنى يالغۇز بىر ئاللاھ ئۈچۈن قىلىدۇ ئەمما ئۇ ئىشنىڭ بەدىلىگە مەلۇم مىقداردا ھەق ئالىدۇ. بۇ كىشىنىڭ ئەجرى تولۇق بولۇپ، ھەق ئالغانلىقى ئۈچۈن ساۋابى كېمىيىپ كەتمەيمۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «سىلەر ئەجىر ئېلىشقا ئەڭ ھەقلىق بولغان ئىش ئاللاھنىڭ كىتابىدۇر.» (يۇقىرىدىكى ھەدىستە قۇرئان ئوقۇپ بېرىپ پۇل ئالسا دۇرۇس دېگەنلىك كۆزدە تۇتۇلمايدۇ.-م-) [بۇخارى رىۋايىتى].

بىلىشىڭىز كېرەككى! ئىخلاس بىلەن ئەمەل قىلغۇچىلار دەرىجىدە پەرقلىق بولىدۇ: 1-ئەڭ تۆۋەن ئۆلچەم: تائەت-ئىبادەتنى ساۋاپ ئۈمىد قىلىپ ياكى جازادىن قورقۇپ قىلىدۇ. 2-ئوتتۇرھال ئۆلچەم: تائەت-ئىبادەتنى ئاللاھقا شۈكۈر ئېيتىپ، بۇيرۇقىغا بويسۇنۇش ئۈچۈن قىلىدۇ. 3-يۇقىرى ئۆلچەم: تائەت-ئىبادەتنى ئاللاھنى ياخشى كۆرۈپ، ئۇلۇغلاپ، كاتتىلاپ، ئاللاھتىن قورقۇپ قىلىدۇ، بۇ سەممىمى ۋە راستچىل كىشىلەرنىڭ مەرتىۋىسىدۇر[1].

تەۋبە قىلىش: ئىنسان تەبىئىتىدە گۇناھقا چۈشۈپ قېلىش بولغانلىقتىن دائىم تەۋبە قىلىش ۋاجىپ بولىدۇ. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئادەم ئەۋلادلىرىنىڭ ھەممىسى خاتالىق ئۆتكۈزگۈچىدۇر، خاتالىق ئۆتكۈزگۈچىلەرنىڭ ئەڭ ياخشىسى تەۋبە قىلغۇچىلاردۇر.» [تىرمىزى رىۋايىتى]. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «سىلەر گۇناھ قىلىپ ئۇنىڭدىن كېيىن كەچۈرۈم تەلەپ قىلىپ

---

1) ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: «پەرۋەردىگارىم! سېنى رازى بولسۇن دەپ بۇ يەرگە ئالدىراپ كەلدىم.» مۇسا ئەلەيھىسسالام پەقەت ئاللاھنىڭ بۇيرۇقىغا بويسۇنۇپ ئەمەس بەلكى ئاللاھنىڭ ئۆزىدىن رازى بولىشى ئۈچۈن ئاللاھ بىلەن ئۇچرىشىشقا ھېرىسمەن بولدى. شۇنىڭدەك ئاتا-ئانىغا ياخشىلىق قىلىشنىڭمۇ **ئەڭ تۆۋەن دەرىجىسى:** ئۇلارغا ياخشىلىق قىلىش بىلەن بۇنىڭ ساۋابىنى تەلەپ قىلىپ، ئۇلارنى قاقشاتقانلىقنىڭ ئازابىغا ئۇچراپ قىلىشتىن قورقۇشتۇر. **ئوتتۇرھالراقى:** ئاللاھقا ئىتائەت قىلىش ئۈچۈن سىزنىڭ دۇنياغا كېلىشىڭىزگە سەۋەب بولغان ۋە كىچىكىڭىزدىن تارتىپ تەربىيىلەپ يېتىشتۈرگەن ياخشىلىقلىرىنى قايتۇرۇش ئۈچۈن ئۇلارغا ياخشىلىق قىلىشتۇر. **ئالىسى:** ئاللاھنىڭ سىزنى ئۇلارغا ياخشىلىق قىلىشقا بۇيرىغان بۇيرۇقىنى ئۇلۇغلاپ ئۇلارنى ياخشى كۆرۈپ، ھۆرمەتلەپ ياخشىلىق قىلىشىڭىزدىن ئىبارەتتۇر.

ئىستىغپار ئېيتىپ تۇرمىساڭلار، ئاللاھ سىلەرنى دۇنيادىن يوق قىلىۋېتىپ، باشقا بىر قەۋمنى كەلتۈرىدۇكى، ئۇلار گۇناھ قىلغاندىن كېيىن، ئاللاھتىن كەچۈرۈم تەلەپ قىلىپ ئىستىغپار ئېيتىدۇ، ئاللاھ ئۇلارنى كەچۈرۈم قىلىدۇ.» [مۇسلىم رىۋايىتى]. تەۋبىنى كېچىكتۈرۈپ گۇناھنى داۋاملاشتۇرۇش خاتالىقتۇر. شەيتان ئىنساننى يەتتە تۈرلۈك ھالاكەتلىك ئىشقا دۇچار قىلىپ نەتىجىگە ئېرىشىشنى مەقسەت قىلىدۇ. بىرىدە مەقسىتىگە يېتەلمىسە، يەنە بىرىگە يۆتكىلىدۇ. بۇ يەتتە تۈرلۈك ئىش تۆۋەندىكىدىن ئىبارەت: **1**- شېرىك ۋە كۇپرىنىڭ ھالاكىتى. **2**- بۇنى قىلالمىسا، ئېتىقادتا بىدئەت پەيدا قىلىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە ساھابىلارغا ئەگىشىشنى تەرك ئېتىشكە ئۈندەيدۇ. **3**-بۇنى قىلالمىسا، چوڭ گۇناھلارنى قىلىشقا ئۈندەيدۇ. **4**- بۇنى قىلالمىسا، كىچىك گۇناھلارنى قىلىشقا ئۈندەيدۇ. **5**- بۇنى قىلالمىسا، مۇباھ ئىشلارنى كۆپ قىلىشقا ئۈندەيدۇ. **6**- بۇنى قىلالمىسا، ساۋابى كاتتا بولغان پەزىلەتلىك ئەمەللەرنى قىلىشنىڭ ئورنىغا ئۇنىڭدىن تۆۋەنرەك ئەمەللەرنى قىلىشقا ئۈندەيدۇ. **7**- بۇنىمۇ قىلالمىسا، ئۆزىنىڭ ئىنسان ۋە جىندىن بولغان ياردەمچىلىرىنى ئىگە قىلىپ قويىدۇ.

گۇناھ-مەسىيەت بىر نەچچە تۈرگە ئايرىلىدۇ: 1- چوڭ گۇناھلار: بۇ دۇنيادا جازاسى بېكىتىلگەن، ئاخىرەتتە ئازاب قىلىنىشى مۇقىملاشتۇرۇلغان ياكى لەنەت قىلىنغان، ئىماننى يوققا چىقىرىدىغان ئەمەللەردىن ئىبارەتتۇر. **2- كىچىك گۇناھلار:** بۇ چوڭ گۇناھلاردىن دەرىجىدە تۆۋەنرەك بولىدۇ. كىچىك گۇناھلارنى چوڭ گۇناھقا ئۆزگەرتىۋېتىدىغان بىرقانچە سەۋەبلەر بولۇپ بۇنىڭ مۇھىملىرى: كىچىك گۇناھلارنى دائىم ئىشلەش، ياكى تەكرار قىلىش، ياكى كۆزگە ئىلماسلىق ياكى ئۇنىڭ بىلەن پەخىرلىنىش ياكى ئۇنى ئاشكارا قىلىش قاتارلىقلاردۇر.

بارلىق گۇناھلار ئۈچۈن تەۋبە قىلىش دۇرۇس بولىدۇ. تەۋبىنى كۈن غەرب تەرەپتىن چىققۇچە ياكى جان ھەلقۇمغا يېتىشتىن ئىلگىرى قىلسا بولىدۇ. سەممىيەت بىلەن تەۋبە قىلغۇچىنىڭ مۇكاپاتى شۇكى، تەۋبە قىلغۇچىنىڭ بارلىق يامانلىقلىرىنىڭ - گەرچە ئۇ كىشىنىڭ گۇناھلىرى كۆپلۈكىدىن دۇنيانى قاپلاپ كەتكەن بولسىمۇ- ياخشىلىققا ئايلىنىشىدىدۇر.

تەۋبىنىڭ قوبۇل بولۇشىدىكى شەرتلەر: 1- گۇناھ-مەسىيەتتىن قول يىغىش. **2-** گۇناھىغا پۇشايمان قىلىش. **3-** شۇ گۇناھنى قايتا قىلماسلىققا بەل باغلاش، ئەگەر گۇناھ بەندىنىڭ ھەققىگە ئالاقىدار بولسا، ھەق ئىگىسىنىڭ ھەققىنى ئادا قىلىشتۇر[1].

كىشىلەر تەۋبىدە تۆت تۈرلۈك بولىدۇ: 1- ھاياتىنىڭ ئاخىرىغىچە تەۋبە قىلىشقا داۋام قىلىپ، ئىنسانلاردىن ئادەتتە سادىر بولۇپ تۇرىدىغان مەلۇم خاتالىقلاردىن باشقا، كۆڭلىدە قايتا گۇناھ قىلىش ئىستىكى قوزغالمايدىغانلاردۇر. مانا بۇنداقلار تەۋبىدە ئىستىقامەت قىلغۇچىلار(يەنى تەۋبىگە داۋام قىلغۇچىلار)دۇر. بۇ تۈردىكى كىشىلەر ياخشى ئىشلارغا ئالدىرايدۇ، بۇ سەممىمى تەۋبە دەپ ئاتىلىدۇ. بۇ ئارام تاپقۇچى روھتۇر. **2-** تەۋبە قىلىپ ئاساسلىق تائەت-ئىبادەتلەردە مۇستەھكەم بولسىمۇ بىپەرۋالىق بىلەن بەزى خاتالىقلارنى سادىر قىلىدىغان، ھەر بىر خاتالىق سادىر قىلغاندا ئۆز نەپسىگە مالامەت قىلىپ، قىلغان ئىشىغا پۇشايمان قىلىپ، خاتالىققا سەۋەب بولغان ئىشلاردىن ساقلىنىشقا تىرىشقان كىشىلەر بولۇپ بۇلار ئۆز نەپسىگە مالامەت قىلغۇچىلار دېيىلىدۇ. **3-** تەۋبە قىلىپ مەلۇم مۇددەتتىن كېيىن نەپسى

---

1) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «ئاللاھنىڭ ھوزۇرىدا يېزىلىدىغان نەرسىلەر ئۈچ تۈرلۈك بولىدۇ: بىر توپلامدىكى نەرسىلەرگە ئاللاھ پەرۋا قىلمايدۇ. يەنە بىر توپلامدىكى نەرسىلەرنىڭ ھېچ بىرىنى تەرك قىلمايدۇ. يەنە بىر توپلامدىكى ئىشلارنى كەچۈرۈم قىلمايدۇ. ئاللاھ كەچۈرمەيدىغان ئىشلاردىن: ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرۈش بولۇپ ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: (كىمكى ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرىدىكەن (يەنى ئاللاھتىن غەيرىگە ئىلاھ دەپ ئېتىقاد قىلىدىكەن) ئاللاھ ئۇنىڭغا جەننەتنى ھارام قىلىدۇ، ئۇنىڭ جايى دوزاخ بولىدۇ.) ئاللاھ پەرۋا قىلمايدىغان ئىشلار: بەندە ئۆز نەپسىگە زۇلۇم قىلىپ ئۆزى بىلەن ئاللاھ ئوتتۇرىسىدا سادىر قىلغان خاتالىقلىرى... ئاللاھ بۇنى كەچۈرۈپ خالىسا مەغپىرەت قىلىدۇ. ئاللاھ ھېچ بىرىنى تەرك قىلمايدىغان ئىشلار: بەندىلەرنىڭ بىر-بىرىگە قىلغان زۇلۇملىرى بولۇپ، بۇنىڭدىن شەرتسىز قىساس ئېلىنىدۇ.» [ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى].

شەھۋىتى غالىپ كېلىپ بەزى گۇناھلارنى قىلىدىغان، شۇنداقتىمۇ تائەت-ئىبادەتلەرنى داۋاملاشتۇرىدىغان، ئومۇمى گۇناھلارنى تەرك قىلسىمۇ بەزى گۇناھلارنى ئىشلەپ كېيىن قىلغىنىغا پۇشايمان قىلىپ، تەۋبە قىلىدىغان كىشىلەر، بۇ مەسئۇلىيەتچان نەپس بولسىمۇ لېكىن تەۋبىنى كېچىكتۈرگەنلىكى سەۋەبىدىن ئاقىۋىتى خەتەرلىك بەلكى تەۋبە قىلىشتىن بۇرۇن ئۆلۈپ كېتىشى مۇمكىن، ھەقىقەتتە ئەمەللەر تۈگەنچىسىگە باغلىق. 4- تەۋبە قىلىپ مەلۇم مۇددەتتىن كېيىن يەنە گۇناھقا چۆمۈپ كېتىدىغان، قەلبىدە بۇنىڭغا تەۋبە قىلىش ئىستىكى قوزغالمايدىغان، ئىشلىگەن گۇناھىغا ئەپسۇسلانمايدىغانلاردۇر. بۇ يامانلىققا بۇيرۇغۇچى نەپس بولۇپ، بۇنىڭ تۈگەنچىسىنىڭ ھالاكەتلىك بولۇپ قېلىشىدىن ھەزەر قىلىش كېرەك.

سەمىمىيەت ۋە راستچىللىق: بۇ قەلب ئەمەللىرىنىڭ ھەممىسىنىڭ ئەسلى ماھىيىتى بولۇپ، سەمىمىيەت، راستچىللىق دېگەن سۆز ئالتە تۈرلۈك مەنادا ئىستىمال قىلىنىدۇ: 1- سۆزدە سەمىمى، راستچىل بولۇش. 2- ئىخلاس، مەقسەت، ئىرادىدە سەمىمى، راستچىل بولۇش. 3- قارار قىلىشتا سەمىمى، راستچىل بولۇش. 4- قىلغان قارارىغا ۋاپا قىلىشتا سەمىمى، راستچىل بولۇش. 5- قىلغان ئەمەللىرىنىڭ سىرتقى كۆرۈنۈشىنىڭ قەلبىگە مۇۋاپىق بولىشىدا سەمىمى، راستچىل بولۇش. نامازنى خۇشۇ بىلەن ئوقۇغانغا ئوخشاش. 6- دىنىنىڭ ئالى يول- يورۇقلىرىنى رويابقا چىقىرىشتا سەمىمى، راستچىل بولۇش، بۇ سەمىمىيەتنىڭ ئەڭ ئالىسى ۋە كاتتىسىدۇر. خۇددى قورقۇش، ئۈمىد قىلىش، ئۇلۇغلاش، دۇنياغا بېرىلمەسلىك، رازى بولۇش، تەۋەككۈل قىلىش ۋە ياخشى كۆرۈش قاتارلىق قەلب ئەمەللىرىنىڭ ھەممىسىدە سەمىمى- راستچىل بولغانغا ئوخشاش. يۇقىرىدا بايان قىلىنغان بارلىق سۈپەتلەر بىلەن سۈپەتلەنگەن كىشىلەر سەمىمىيەتنىڭ ئەڭ يۇقىرى چېكىگە يەتكەن بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ھەقىقەتەن راستچىللىق ياخشىلىققا باشلايدۇ، ياخشىلىق جەننەتكە باشلايدۇ، بىر ئادەم ھەقىقى راستچىل بولسا، ئۇ ئاللاھنىڭ نەزەرىدە راستچىل بەندە دەپ پۈتۈلىدۇ. يالغانچىلىق بولسا گۇناھقا باشلايدۇ، گۇناھ دوزاخقا باشلايدۇ، بىر ئادەم يالغانچىلىق قىلىۋەرسە، ئۇ ئاخىرى ئاللاھنىڭ ئالدىدا يالغانچى دەپ پۈتۈلىدۇ.» [بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى]. ھەقنى ئوچۇق بىلەلمىگەن كىشى ئۆز نەپسىگە ئەگەشمەستىن ئاللاھدىن ھەقنى تەلەپ قىلىشتا راستچىل بولسا، تولا ۋاقىتلاردا ئاللاھ ئۇ كىشىنى ھەققە مۇۋەپپەق قىلىدۇ. ئەگەر ئۇ ھەققە يېتەلمىسىمۇ ئاللاھ ئۇنىڭ ئۆزرىسىنى قوبۇل قىلىدۇ. (چۈنكى ئۇ ھەقىقەتكە يېتىش ئۈچۈن تىرىشتى.-م-)

راستچىللىقنىڭ ئەكسى يالغانچىلىقتۇر. يالغانچىلىق ئەۋۋەل نەپسىدە مۇقىملىشىدۇ، ئاندىن كېيىن تىلىغا جارى بولۇپ تىلىنى بۇزىدۇ. ئۇنىڭدىن كېيىن ئەزالارغا تارقىلىپ تىلىنىڭ راست سۆزلىشىنى بۇزغاندەك ئۇنىڭ ئەمەللىرىنى بۇزىدۇ. نەتىجىدە؛ يالغانچىلىق سۆزىدە، ئەمەللىرىدە ۋە بارلىق ئەھۋالىدا ئومۇملىشىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئىنساننىڭ ھاياتىنى يالغانچىلىق ۋە ناچار قىلمىشلار قاپلايدۇ.

ياخشى كۆرۈش: ئىنسان ئاللاھنى، ئۇنىڭ پەيغەمبەرلىرىنى ۋە مۆمىنلەرنى ياخشى كۆرۈش ئارقىلىق ئىماننىڭ ھالاۋىتىنى تېتىيدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: «كىمدىكى تۆۋەندىكى ئۈچ تۈرلۈك خىسلەت تېپىلىدىكەن، ئۇ كىشى ئىماننىڭ ھالاۋىتىنى تېتىيدۇ: ئاللاھ ۋە ئۇنىڭ رەسۇلىنى كائىناتتىكى بارلىق نەرسىلەردىن بەكراق ياخشى كۆرۈش. بىراۋنى ياخشى كۆرسە پەقەت ئاللاھ ئۈچۈنلا ياخشى كۆرۈش. ئىمان ئېيتقاندىن كېيىن كۇفرىغا قايتىشنى ئوتقا تاشلىنىشنى ئۆچ كۆرگەندەك يامان كۆرۈش.» [بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى].

ئىنسان قەلبىگە مۇھەببەت كۆچىتى تىكىلىپ، ئىخلاس سۈيى بىلەن سۇغۇرۇلۇپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەگىشىش بىلەن پەرۋىش قىلىنسا، بۇ كۆچەت ئاللاھنىڭ ئىزنى بىلەن ھەر ۋاقىت تۈرلۈك مېۋىلەرنى بېرىدۇ. بۇ سۆيگۈ تۆۋەندىكىدەك تۆت تۈرلۈك ئىش بىلەن نەتىجىلىنىدۇ:

1-جانابى ئاللاھنى ياخشى كۆرۈش: بۇ ئىماننىڭ ئاساسىدۇر. 2-مۇھەببەت ۋە نەپرەتنى ئاللاھ ئۈچۈن بولۇش:

بۇ پەرزدۇر[1] 3- ئاللاھنى ياخشى كۆرۈشتىن ئىبارەت پەرز سانىلىدىغان مۇھەببەتكە ئاللاھنىڭ غەيرىنى شېرىك قىلىۋېلىشتۇر: بۇ خۇددى مۇشرىكلار ئۆزلىرىنىڭ ئىلاھلىرىنى ناھايىتى ياخشى كۆرگىنىگە ئوخشاش. بۇ شېرىكنىڭ تۈپ نېگىزىدۇر. 4 -تەبىئى ياخشى كۆرۈش: ئاتا-ئانىلارنى ياخشى كۆرۈش، ئەۋلادلارنى ۋە يېمەك-ئىچمەكنى ياخشى كۆرۈش قاتارلىقلار بولۇپ،بۇ دۇرۇس بولغان ياخشى كۆرۈشتۇر. ئاللاھنىڭ سىنى ياخشى كۆرۈشىنى خالىساڭ دۇنياغا بېرىلمىگىن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «دۇنياغا بېرىلمىسەڭ ئاللاھ سېنى ياخشى كۆرىدۇ.» [ئىبنى ماجە رىۋايىتى].

تەۋەككۇل: قەلبنى ئاللاھقا تاپشۇرۇپ ھاجىتىنى ھاسىل قىلىش، ياقتۇرمايدىغان ئىشتىن ساقلىنىشتا ئاللاھقا ئىشەنچ قىلىش بىلەن بىرگە يولغا قويۇلغان سەۋەبلەر ئارقىلىق ئاللاھقا تايىنىشتۇر. ئاللاھقا تەۋەككۇل قىلماسلىق ئەقىدىدىكى كېسەللىكتۇر. سەۋەبلەرنى قىلماسلىق ئاجىزلىق ۋە ئەقىلسىزلىقتۇر. سەۋەب ئەمەلدىن بۇرۇن بولىدۇ، بۇ ئىشەنچنىڭ مېۋىسى بولۇپ ئۈچ تۈرگە ئايرىلىدۇ: 1- ۋاجىب بولغىنى: ئاللاھتىن غەيرى قادىر بولالمايدىغان ئىشلاردا ئاللاھقىلا تەۋەككۇل قىلىش. كېسەلگە شىپالىق تەلەپ قىلغانغا ئوخشاش. 2- ھارام بولغىنى: بۇ ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ؛ بىرىنچى: چوڭ شېرىك. ھەممە ئىشتا سەۋەبكىلا تايىنىپ مەنپەئەتكە ئېرىشىش ۋە زىياندىن ساقلىنىشتا سەۋەبلا تەسىر كۆرسىتىدۇ دەپ قاراش.[2] ئىككىنچى: كىچىك شېرىك. رىزق تەلەپ قىلىشتا بىر شەخسگە

---

[1] **ئىنسانلار مۇھەببەت-نەپرەت ئۆلچىمىدە ئۈچ تۈرلۈك بولىدۇ:** (1) مۆمىنلەر، پەيغەمبەرلەر، راستچىللار ۋە ئۇلارنىڭ سەردارى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ ئائىلە تاۋابىئاتلىرى، ساھابىلىرى قاتارلىقلار نەپرەت قىلىش ۋە يامان كۆرۈلۈشتىن خالى خالىس ياخشى كۆرۈلگۈچىلەردۇر. (2) كاپىرلار، مۇشرىكلار ۋە مۇناپىقلار بولسا مۇتلەق نەپرەت قىلىنغۇچى ۋە يامان كۆرۈلگۈچىلەردۇر. (3) گۇناھكار مۆمىنلەر مۇھەببەت ۋە نەپرەتكە تەڭ سازاۋەر بولىدۇ، ئۇلار دىلىدىكى ئىمانىغا ئاساسەن ياخشى كۆرىلىدۇ، سادىر قىلغان گۇناھىغا ئاساسەن ئۆچ كۆرىلىدۇ. **كاپىرلارنى ياخشى كۆرۈش ۋە دوست تۇتۇش ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ:** (1) ئىسلامدىن چىقىپ كېتىپ مۇرتەد بولۇپ كېتىدىغان دەرىجىدە ياخشى كۆرۈش بولۇپ، بۇ كاپىرلارنىڭ دىنىنى ياخشى كۆرۈشتىن ئىبارەت. (2)چەكلەنگەن بولسىمۇ ئىسلامدىن چىقىرېۋەتمەيدىغان دەرىجىدىكى ياخشى كۆرۈش، بۇ كاپىرلارنى دۇنيالىق تەرەپتىن ياخشى كۆرۈشتىن ئىبارەت. نورمالدا كاپىرلارغا ياخشى مۇئامىلە قىلىش بىلەن ئۇلارغا مۇھەببەت-نەپرەت قىلىش ئىشلىرىدا ئايرىيالماسلىق بولۇپ بۇنى قەتئى ئايرىش كېرەك. ئۇلارنى قەلبىدىن ياخشى كۆرمەستىن پەقەت ئادىللىق قىلىپ، چىرايلىق ئىنسانى مۇئامىلە قىلىش. مەسىلەن: ئۇلارنىڭ ئاجىزلىرىغا رەھىم-شەپقەت قىلغانغا ئوخشاش. ئۇلارغا مۇلايىملىق بىلەن چىرايلىق سۆز قىلىش دۇرۇس بولىدۇ. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: «كۇففارلاردىن سىلەر بىلەن ئۇرۇش قىلمىغان ۋە سىلەرنى يۇرتۇڭلاردىن ھەيدەپ چىقارمىغانلارغا كەلسەك، ئاللاھ ئۇلارغا ياخشىلىق قىلىشىڭلاردىن، ئۇلارغا ئادىل بولۇشۇڭلاردىن سىلەرنى توسمايدۇ». ئەمما ئۇلارنى ئۆچ كۆرۈش ۋە نەپرەت قىلىش توغرىسىدا ئاللاھ يەنە بىر ئايەتتە مۇنداق دەيدۇ: «ئى مۆمىنلەر، مېنىڭ دۇشمىنىمنى ۋە سىلەرنىڭ دۇشمىنىڭلارنى دوست تۇتماڭلار، ئۇلار سىلەرگە كەلگەن ھەقىقەتنى يەنى ئىسلامنى، قۇرئاننى ئىنكار قىلغان تۇرسا، ئۇلارغا دوستلۇق يەتكۈزىسىلەر؟». پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مەدىنىدە يەھۇدىيلارغا مۇئامىلە قىلغىنىدەك ئۇلارنى ئۆچ كۆرۈش بىلەن بىرگە دوست تۇتماستىن ئادىل مۇئامىلە قىلىش دۇرۇس بولىدۇ.

[2] **تەۋەككۇل قىلىش بىلەن سەۋەب قىلىش بىر بىرىگە زىتمۇ؟ بۇ تۆۋەندىكىدەك كۆز قاراشلار بىلەن ئايدىڭلاشتۇرىلىدۇ: بىرىنچى، يوق مەنپەئەتنى كەلتۈرۈش**، بۇ ئۈچ تۈرلۈك بولىدۇ: (1) **ئىشەنچلىك سەۋەب:** پەرزەنت تەلەپ قىلىش ئۈچۈن توي قىلغانغا ئوخشاش، بۇنىڭ سەۋەبىنى قىلىشنى تەرك قىلىش ساراڭلىق بولۇپ، ئاللاھقا تەۋەككۇل قىلىشتىن ھېسابلانمايدۇ.(2) **ئىشەنچلىك بولمىغان سەۋەبلەر:** كۆپ ۋاقىتلاردا سەۋەب قىلىنىدىغان ئىشلار سەۋەبسىز ھاسىل بولمايدۇ، ئوزۇق-تۈلۈك ئالماستىن چۆلگە سەپەر قىلىش تەۋەككۇلدىن ھېسابلانمايدۇ. بۇنىڭغا ئوخشاش سەپەرلەردە ئوزۇق-تۈلۈك ئېلىشقا بۇيرۇلغان. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام مەدىنىگە ھىجرەت قىلغاندا ئوزۇق-تۈلۈك ئالغان ۋە يول باشلىغۇچى ياللاپ سەپەر قىلغان، (3)**كۆرۈنىشى ئىشەنچسىز بولۇپ سەۋەب قىلىنىدىغان نەرسىلەرگە يېتىشتىن ۋەھىمىلىنىپ قالغان سەۋەبلەر:** بۇ بىر نەرسىگە ئېرىشىشنى تەلەپ قىلغاندا ئۇنىڭ ھەممە تەرەپلىرىنى ئىنچىكە ئويلىنىپ تەكشۈرگەنگە ئوخشاش بولۇپ، بۇمۇ تەۋەككۇل دائىرىسىگە كىرىدۇ. بەلكى بىر نەرسىگە ئېرىشىشنى تەلەپ قىلىشنى تەرك قىلىش تەۋەككۇلدىن ھېسابلانمايدۇ. ئۆمەر رەزىيەللاھۇئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: "ئاللاھغا تەۋەككۇل قىلىپ ئۇرۇقنى زېمىنغا تاشلىغان كىشى تەۋەككۇل قىلغۇچى ھېسابلىنىدۇ". **ئىككىنچى. بار نەرسىنى مۇھاپىزەت قىلىش:** ئۆزىنىڭ ھالال نەرسىسىنى تۇرمۇش مەنپەئەتىنى كۆزلەپ كېيىن پايدىلىنىش ئۈچۈن ساقلاپ قويۇش تەۋەككۇلدىن چەتنەپ كەتكەنلىك ئەمەس. «پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام بەنى نەزىر قەبىلىسىنىڭ خورمىلىرىدىن ساتاتتى ۋە ئۇنىڭدىن ئۆز ئەھلىنىڭ يىللىق

تايىنىش، ئۇ كىشىنى رىزىققا تەسىر كۆرسىتەلمەيدۇ دەپ ئېتىقاد قىلىسىمۇ لېكىن بۇنى زىرق تەلەپ قىلىشنىڭ سەۋەبى دەپ قارىغانىنىڭ سىرتىدا شۇنىڭغىلا ئېسىلىپ قىلىشتۇر. ئۈچىنجى: **دۇرۇس بولغىنى.** كىمكى ئىلىم-سېتىمغا ئوخشاش ئىنسان بېجىرەلەيدىغان ئىشلاردا بىر كىشىنى ئۆزى ئۈچۈن ۋەكىل قىلىپ ئۇنىڭغا تايانغاندەك. لېكىن ئۇ كىشى ئالالاھقا تەۋەككۇل قىلدىم ئۇنىڭدىن كېيىن ساڭا تەۋەككۇل قىلدىم دېمەستىن، سېنى ۋەكىل قىلدىم دىسە توغرا بولىدۇ.

شۈكرى ئېيتىش: ئىلاھى نېمەتلەرنىڭ ئەسىرى ئاشكارا بولغاندا بەندىنىڭ قەلبىدە ئىمان، تىلىدا ماختاش، ئەزالىرىدا ئىبادەتنىڭ ئەسەرلىرى نامايەندە بولىشى مۇقەررەردۇر. **شۈكرى ئېيتىش** قەلب بىلەن، تىل ۋە ئەزالار بىلەن بولىدۇ. ئالالاھنىڭ نېمەتلىرىنى تائەت-ئىبادەت ئۈچۈن ئىستېمال قىلىش شۈكۇرنىڭ ھەقىقى ماھىيىتىدۇر.

سەۋرچانلىق: بارلىق دەرد-ئەلەملەرنى ئالالاھنىڭ غەيرىگە شىكايەت قىلماستىن، شىكايەتنى يىگانە ئالالاھقىلا قىلىشتۇر. ئالالاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: «پەقەت سەۋر قىلغۇچىلارغا ئۇلارنىڭ ئەجرى ھېسابسىز بېرىلىدۇ». پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كىمكى سەۋرچان بولىدىكەن، ئالالاھ ئۇ كىشىگە سەۋر ئاتا قىلىدۇ، ھېچ بىر كىشىگە سەۋرچانلىقتىنمۇ بۈيۈك ۋە ياخشىراق بولغان بىر نېمەت بېرىلمىدى.» [بىرلىككە كەلگەن ھەدىس]. ئۆمەر رەزىيەللاھۇئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: " مەن بىرەر قىيىنچىلىق بىلەن سىنالسام، ماڭا ئالالاھ ئۇ قىيىنچىلىقتا تۆت تۈرلۈك نېمەت ئاتا قىلدى. بۇ سىناق دىنىمدا بولمىسا، بۈيۈك بولمىسا، ئالالاھنىڭ رازىلىقىدىن مەھرۇم بولمىسام ئۇ سىناقلار ئۈچۈن ئالالاھتىن ساۋاب ئاررۇ قىلىمەن".

سەۋرنىڭ دەرىجىلىرى: تۆۋەن ئۆلچەم: ياقتۇرماسلىق بىلەن شىكايەت قىلماسلىق. ئوتتۇرىھال ئۆلچەم: رازى بولۇش بىلەن شىكايەت قىلماسلىق. يۇقىرى ئۆلچەم: قىيىنچىلىقىقا ئۇچرىغاندا ئالالاھقا ھەمدۇ-سانا ئېيتىشتۇر. زۇلۇمغا ئۇچرىغۇچى زالىمغا بەددۇئا قىلسا، ئالالاھ ئۇنىڭ ھەققىنى ئېلىپ بېرىدۇ، نەتىجىدە غەلبە قىلغاندەك قىلىسىمۇ سەۋر قىلغانىنىڭ ئەجرى بولمايدۇ.

سەۋر ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ: 1-بەدەن ئارقىلىق بارلىققا كېلىدىغان سەۋر: بىز بۇيەردە بۇ تۈرنى كۆزدە تۇتمايمىز. 2-نەپسىنى تەبىئىتى خالايدىغان ۋە ھاۋايى-ھەۋەسلىرى تەقەززا قىلىدىغان ئىشلارغا سەۋر قىلدۇرۇش.[1]

ئىنسان دۇنيادا دۇچ كېلىدىغان ئىشلارنىڭ ھەممىسى ئىككى تۈردىن خالى بولمايدۇ:

بىرىنچى: ئۆزىنىڭ ھاۋايى-ھەۋەسلىرىگە مۇۋاپىق كېلىدىغان ئىشلار. نېمەتكە شۈكۈر ئېيتىش، بۇ نېمەتنى ئالالاھغا ئاسىيلىق قىلىدىغان ئىشلارغا سەرپ قىلماسلىق ئارقىلىق ئالالاھنىڭ ھەققىنى ئادا قىلىشتا سەۋرلىك بولۇشقا ئېھتىياجلىق بولىدۇ. **ئىككىنچى:** ھاۋايى-ھەۋەسلىرىگە زىت كېلىدىغان ئىشلار ئۈچ تۈرلۈك بولۇپ: 1-ئالالاھقا تائەت-ئىبادەت قىلىشتا، ئىشلىنىشى ۋاجىپ بولغان پەرز ئەمەللەر ۋە

تەمىناتىنى ساقلاپ قالاتتى.» [بىرلىككە كەلگەن ھەدىس]. **ئۈچىنچى. زىياننىڭ ئالدىنى ئېلىش:** زىياندىن ساقلىنىشقا سەۋەپ قىلماسلىق تەۋەككۇلنىڭ شەرتلىرىدىن ئەمەس. ئۇرۇشتا مۇداپىئە كىيىملىرىنى كىيىش، ئۇلاغلارنى باغلاپ قويۇش قاتارلىق ئىشلاردا سەۋەبكە تايانماستىن سەۋەب قىلىنىدىغان ئىشلارغا تايىنىش بولۇپ، بۇ ئالالاھنىڭ بارلىق ھۆكۈملىرىگە رازى بولغانلىق ھېسابلىنىدۇ. **تۆتىنچى.** بولغان زىياننى يوق قىلىش: بۇ ئۈچ تۈرلۈك بولىدۇ: **(1) سەۋەبنىڭ ئۈزۈلىشى:** ئېچىلىدىغان سۇنىڭ يوق بولىشى، بۇنىڭ سەۋەبىنى قىلماسلىق ئالالاھقا تەۋەككۇل قىلىش ھېسابلانمايدۇ. **(2) گۇمان قىلىنغان سەۋەپ:** ھىجامە قىلدۇرۇشقا ئوخشىغان مەنپەئەتلىك دەپ قارالغان ئىشلارنى قىلىش، تەۋەككۇلغا زىت ئەمەس، چۈنكى پەيغەمبەرئەلەيھىسسالاممۇ ھىجامە قىلدۇرۇش ئارقىلىق داۋالانغان ۋە داۋالىنىشقا بۇيرىغان. **(3) ئارقا كۆرۈنۈشى مەۋھۇم سەۋەپ:** ساغلام ۋاقىتتا كېسەللىكتىن ساقلىنىش ئۈچۈن داغلىنىپ داۋالىنىشقا ئوخشاش بولۇپ، بۇ ئالالاھقا تەۋەككۇل قىلىشقا زىت كېلىدۇ.

1) بۇنىڭ مىساللىرى: يېمەك-ئىچمەك بىلەن جىنسىي ھەۋەسنىڭ شەھۋىتىگە سەۋر قىلىش بولسا، "ئىپپەت" دەپ ئاتىلىدۇ. ئۇرۇش مەيدانىدا بولسا، "باتۇرلۇق" دەپ ئاتىلىدۇ. ئاچچىقنى يۇتۇشتا بولسا، "مۇلايىملىق" دەپ ئاتىلىدۇ. ئىشنى يوشۇرۇن تۇتۇشتا بولسا، "سىرنى يوشۇرۇش" دەپ ئاتىلىدۇ. تۇرمۇشتىكى پاراۋانچىلىقتا بولسا، "دۇنياغا بېرىلمەسلىك" دەپ ئاتىلىدۇ. دۇنيا مەنپەئەتىدىن بولغان ئازراق نەرسىدە بولسا، "قانائەتچانلىق" دەپ ئاتىلىدۇ.

مۇستەھەپ بولغان نەپلە ئەمەللەرنى ئادا قىلىشتا سەۋرچان بولۇش. 2-گۇناھ-مەسىيەتتىن ساقلىنىپ، تەرك قىلىنىشى ۋاجىپ بولغان هارام ئىشلار ۋە تەرك قىلىنىشى مۇستەھەپ دەپ قارالغان مەكرۇھ ئىشلاردىن چەكلىنىشتە سەۋرچان بولۇش. 3-ئاللاھنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشلىرىغا سەۋر قىلىش. تىلنى شىكايەت قىلىشتىن، قەلبنى ئاللاھنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشلىرىغا نارازى بولۇپ ئېتىراز بىلدۈرۈشتىن، بەدەننى ئاللاھ رازى بولمايدىغان ئىشلارنى قىلىشتىن چەكلىنىپ، ئۆلۈم-يىتىم ئىشلىرىدا ئۆزىنى كاچاتلاپ، ياقىسىنى يىرتىپ ۋارقىراپ يىغلىغانغا ئوخشاش ئىشلاردىن ساقلىنىش. ئاللاھنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشلىرىغا قەلبىدە رازىلىق بىلدۈرۈش ياخشى ئىشتۇر.

ئاللاھقا شۈكۈر ئېيتقۇچى باي ئەۋزەلمۇ ياكى سەۋرچان كەمبەغەلمۇ؟ پۇل-ماللىرىنى ئاللاھنىڭ تائەت-ئىبادەتلىرى ئۈچۈن سەرپ قىلغان ياكى ئاللاھ يولىدا سەرپ قىلىش ئۈچۈن ساقلاپ قويغان بولسا، بۇ باي كەمبەغەلدىن ئەۋزەل. ئەمما پۇل-ماللىرىنى ئاللاھنىڭ رازىلىقى كۆزلەنمىگەن مۇباھ ئىشلارغا ئىشلىتىدىغان بايدىن، سەۋرچان كەمبەغەل ياخشى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئازغا شۈكۈر ئېيتقۇچى سەۋرچان روزا تۇتقۇچىنىڭ دەرىجىسىدە بولىدۇ.» [ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى].

رازىمەنلىك: ئاز نەرسىگە قانائەت قىلىش ۋە ئۇنىڭغا بىلەن كۆپايە قىلىشتۇر. ئىش-ھەركەت ھاسىل بولغاندىن كېيىن رازىلىق بولىدۇ. ئاللاھنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشىغا رازى بولۇش ئاللاھقا يېقىن بولغۇچىلارنىڭ دەرىجىسىنىڭ ئالىيسى بولۇپ، بۇ ئاللاھقا بولغان مۇھەببەت ۋە تەۋەككۇلنىڭ نەتىجىسىدۇر. ئاللاھتىن ياقتۇرمايدىغان نەرسىلەرنى يوق قىلىۋېتىشنى تەلەپ قىلىش، ئاللاھنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشىغا رازى بولۇشقا زىت كەلمەيدۇ.

خۇشۇئ: بۇ ئاللاھنى ئۇلۇغلاپ ئۆزىنى تۆۋەن تۇتۇپ بويسۇنۇشتۇر. ھۇزەيپە رەزىيەللاھۇئەنھۇ: "خۇشۇدىكى نىپاقلىقتىن ھەزەر قىلىڭلار دېگىنىدە، ئۇنىڭدىن، خۇشۇدىكى نىپاقلىق قانداق بولىدۇ؟ دەپ سورىۋىدى، ئۇ: سىرتقى كۆرۈنىشى خۇشۇئ قىلغاندەك بولسىمۇ قەلبتە خۇشۇئ يوقتۇر" دېدى. ھۇزەيپە رەزىيەللاھۇئەنھۇ يەنە مۇنداق دەيدۇ: سىلەر دىنىڭلاردىن تۇنجى قىلىپ خۇشۇنى يوقۇتۇپ قويىسىلەر. قايسى ئىبادەت خۇشۇئ بىلەن قىلىنىدىكەن، ئۇنىڭ ئەجرىنىڭ كاتتىلىقى خۇشۇنىڭ مىقدارى بىلەن بولىدۇ. ناماز ئۇنىڭ تىپىك مىسالىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ناماز ئوقۇغۇچى ئۈچۈن ئۇنىڭ نامىزىدىن يېرىمى، تۆتتىن بىرى، بەشتىن بىرى ... ئوندىن بىرى بولىدۇ، بەزى ناماز ئوقۇغۇچىلار ئۈچۈن نامىزىدا ھېچ قانداق خۇشۇئ بولمىغانلىقىدىن ئۇنىڭغا نامازنىڭ ئەجرىدىن ھېچ نېسىۋە بولمايدۇ».

ئۈمىدۋارلىق: بۇ ئاللاھنىڭ چەكسىز رەھمىتىدىن ئۈمىدۋار بولۇش بولۇپ، بۇنىڭ ئەكسى ئۈمىدسىزلىكتۇر. ئۈمىدۋارلىق تۇيغۇسى بىلەن قىلىنغان ئەمەللەرنىڭ دەرىجىسى قورقۇش تۇيغۇسىدا قىلىنغان ئەمەللەردىن يۇقىرى بولىدۇ، چۈنكى ئۇ ئاللاھقا ياخشى گۇماننى (ئىشەنچىنى) قالدۇرىدۇ. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: «مەن بەندەمنىڭ ماڭا بولغان گۇمانى(ئىشەنچىسى)دە بولىمەن.» [مۇسلىم رىۋايىتى، ھەدىس قۇدسى]. ئۈمىد قىلىش ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ: يۇقىرى ئۆلچەم: تائەت-ئىبادەت قىلىش ئارقىلىق ئاللاھتىن ساۋاب ئۈمىد قىلىش. «ئائىشە رەزىيەللاھۇئەنھا مۇنداق دەيدۇ: يا رەسۇلۇللاھ! ئاللاھ تائالا: «سەدىقە بېرىدىغان ئەمما پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىغا ھېساب بېرىش ئۈچۈن قايتىپ بارىدىغانلىقىدىن دىللىرى قورقۇپ تۇرىدىغان كىشىلەر» دېدى، ئوغۇرلۇق قىلىدىغان، زىنا قىلىدىغان ۋە ھاراق ئىچىدىغان كىشىلەر ئاللاھدىن قورقىدىغان كىشىلەرمۇ؟ دەپ سورىۋىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: ئى سىددىقنىڭ قىزى! ئۇنداق ئەمەس، ئايەتتە سۆزلەنگەنلەر ناماز ئوقۇيدىغان، روزا تۇتىدىغان، سەدىقە قىلىدىغان كىشىلەر، ئۇلار ئەمەللىرىنىڭ قوبۇل قىلىنماسلىقىدىن ئەنسىرەيدۇ. «ئەنە شۇلار ياخشى ئىشلارنى قىلىشقا ئالدىرىغۇچىلاردۇر.» [تىرمىزى رىۋايىتى]. تۆۋەن ئۆلچەم: گۇناھ-مەسىيەتتىن تەۋبە قىلغۇچى ئاللاھنىڭ مەغپىرىتىنى ئۈمىد قىلىدۇ. ئەمما تەۋبە قىلماستىن گۇناھنى داۋاملاشتۇرۇپ ئاللاھنىڭ رەھمىتىدىن ئۈمىدۋار بولۇش، ئۈمىد ئەمەس خام خىيالدىن باشقا نەرسە ئەمەستۇر. بىرىنچىسى

ماختالغۇچى بولۇپ كېيىنكىسى ئەيىبلىنىدۇ. مۆمىن قورقۇش بىلەن خەير-ئېھسانนى بىرگە ئېلىپ بارىدۇ. مۇناپىق قۇرۇق ئىشەنچ بىلەن ئەسكىلىكنى بىرگە قىلىدۇ.

قورقۇش: بۇ ياقتۇرمايدىغان ئىشنىڭ يۈز بېرىشىدىن كۆڭۈلدە پەيدا بولغان ئەندىشىدىن ئىبارەتتۇر. ياقتۇرمايدىغان ئىشنىڭ يۈز بېرىشى ئېنىق بولسا قورقۇش دەپ ئاتىلىدۇ. بۇنىڭ ئەكسى خاتىرجەملىك دېيىلىدۇ. بۇ ئۈمىدسىزلىك بولماستىن بەلكى قورقۇشقا تۈرتكە بولىدىغان ئامىلدۇر. قىزىقىش ئارقىلىق ئۈمىدلىنىش بارلىققا كېلىدۇ. ياخشى كۆرۈش، قورقۇش ۋە ئۈمىدۋارلىق ئارىسىدا زىچ مۇناسىۋەتنىڭ بولىشى ئىنتايىن زۆرۈردۇر. ئىبنى قەييىم رەھىمەھۇللاھ مۇنداق دەيدۇ: "قەلب ئاللاھ تەرەپكە يۈزلىنىشتە ئۇچار قۇشقا ئوخشايدۇ. مۇھەببەت-ياخشى كۆرۈش باشنىڭ ئورنىدا تۇرىدۇ، قورقۇش بىلەن ئۈمىد قىلىش ئىككى قاناتنىڭ ئورنىدا تۇرىدۇ. ئاللاھتىن قورقۇش قەلبتە ئورناشقاندا، قەلبتىكى ھاۋايى-ھەۋەسلەرنى كۆيدۈرۈپ، ئۇنىڭدىكى پەسكەشلىكنى ھەيدەيدۇ. قورقۇش ۋاجىپ بولغاندا پەرز ئەمەللەرنى قىلىش، چەكلەنگەن ھارام ئەمەللەرنى تەرك قىلىشقا تۈرتكە بولىدۇ. قورقۇش مۇستەھەپ بولغاندا نەپلە ئەمەللەرنى قىلىش، مەكرۇھ ئەمەللەرنى تەرك ئېتىشكە تۈرتكە بولىدۇ، بۇ تۆۋەندىكىدەك بىرقانچە تۈرلۈك بولۇپ: 1- يوشۇرۇن قورقۇش: بۇ تۈردىكى قورقۇش ئاللاھ ئۈچۈن بولىشى ۋاجىپ بولۇپ، بۇ تۈردىكى قورقۇش ئاللاھنىڭ غەيرىگە سەرپ قىلىنىشى چوڭ شېرىك ھېسابلىنىدۇ. خۇددى مۇشرىكلارنىڭ ئىلاھلىرىدىن زىيان يېتىپ قىلىش ياكى ياقتۇرمايدىغان ئىشلارغا مۇپتىلا قىلىپ قويۇشىدىن قورۇققانغا ئوخشاش. 2- چەكلەنگەن (ھارام بولغان) قورقۇش: ئىنسانلاردىن قورقۇپ پەرز ئەمەللەرنى تەرك قىلىش ياكى چەكلەنگەن ئىشلارنى قىلىش.3-دۇرۇس بولغان قورقۇش: يىرتقۇچ ھايۋانلار ۋە باشقا نەرسىلەردىن قورقۇشقا ئوخشىغان تەبىئى قورقۇش.

زاھىدلىق (دۇنياغا بېرىلمەسلىك): شەخسى غەرەزنى ئۇنىڭدىنمۇ ياخشى بولغان يەنە بىر ئىشقا يۈزلەندۈرۈشتۇر. دۇنياغا بېرىلمەسلىك قەلب ۋە بەدەننى راھەتلەندۈرىدۇ. دۇنياغا ھەددىدىن زىيادە بېرىلىش غەم-قايغۇنى زىيادە قىلىدۇ. بارلىق خاتالىقنىڭ باشلىنىشى دۇنيانى ھاياتتا ئابىدە تىكلىۋېلىشتىن باشلىنىدۇ. دۇنياغا بېرىلمەسلىك تائەت-ئىبادەتكە تۈرتكە بولىدۇ. دۇنياغا بېرىلمەسلىك دېگەنلىك؛ قولۇڭدىكى مال-دۇنيانى دوست تۇتما دېگەنلىك بولماستىن بەلكى قەلبىڭدىن مال-دۇنياغا بولغان مۇھەببەتنى چىقىرىۋەت دېگەنلىكتۇر. قەلبىدە مال-دۇنياغا ھېرىس بولۇپ، ئۆز ئىگىدارچىلىقىدىكى مال-دۇنيانى ياخشى باشقۇرماسلىق ئەقىللىق مۇسۇلماننىڭ ئىشى بولماستىن بەلكى جاھىللارنىڭ زاھىدلىقىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «مەنپەئەتلىك مال-دۇنيانىڭ ياخشى كىشىنىڭ قولىدا تۇرۇشى نېمە دېگەن ياخشى ھە!.» [ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى]. كەمبەغەل مال-دۇنياغا مۇئامىلە قىلىشتا بەش تۈرلۈك ئەھۋالدا بولىدۇ: 1-مال-دۇنيانى ئۆچ كۆرۈپ، تائەت- ئىبادەتتىن چەكلەپ قويۇشىدىن ۋە يامان ئاقىۋىتىدىن ئەنسىرەپ مال-دۇنيا يېغىشتىن ساقلانغان كىشى، زاھىد (يەنى دۇنياغا بېرىلمىگەن كىشى) دەپ ئاتىلىدۇ. 2-مال-دۇنياغا ئېرىشسە قاتتىق خۇرسەن بولۇپ كەتمەيدىغان ۋە زىيان تارتىپ قالسىمۇ بەك قايغۇرۇپ كەتمەيدىغان كىشى، رازى بولغۇچى(رازىمەن) كىشى دەپ ئاتىلىدۇ. 3-مال-دۇنيانىڭ بولىشىنى ياخشى كۆرىدىغان، لېكىن كۆپەيتىشكە قىزىقمايدىغان، ئۆز يولىدا كېلىپ قالسا خۇرسەن بولىدىغان، مال-دۇنياغا ئېرىشىش ئۈچۈن ئۆزىنى چارچاتمايدىغان كىشى، قانائەتچان كىشى دەپ ئاتىلىدۇ. 4-ئۆزى مال-دۇنياغا قىزىقسىمۇ ئاجىزلىقتىن دۇنياغا ئېرىشىشنى تەرك قىلغان، ئەگەر جاپا-مۇشەققەت بىلەن بولسىمۇ مال-دۇنياغا ئېرىششنىڭ يولىنى تاپسا تىرىشچانلىق كۆرسىتىدىغان كىشى، ھېرىسمەن كىشى دەپ ئاتىلىدۇ. 5-دۇنياغا بەك ئېھتىياجلىق بولغان ئاچ-يالىڭاچ قالغان، يېمەك-ئىچمەك، كىيىم-كېچەك تاپالمىغان كىشى، بەك ئېھتىياجلىق كىشى دەپ ئاتىلىدۇ.

جانلىق سۆھبەت

ئابدۇللاھ (الله نىڭ بەندىسى) ئىسىملىك بىر ئادەم **ئابدۇننەبى** (پەيغەمبەرنىڭ بەندىسى) ئىسىملىك بىر ئادەمگە ئۇچراپ قاپتۇ. **ئابدۇللاھ** كۆڭلىدە ئۇنىڭ بۇ ئىسمىنى رەت قىلىپ: بىراۋ الله تائالادىن باشقىغا قانداقمۇ بەندىچىلىك قىلسۇن! دېگەننى ئۆتكۈزۈپتۇ-دە، ئۇنىڭ بىلەن سۆھبەت ئۆتكۈزۈشنى نىيەت قىلىپ ئۇنىڭغا دەپتۇ: سىز الله تىن باشقا نەرسىگە بەندىچىلىك قىلامسىز؟، دەپتۇ.

ئابدۇننەبى: ياق، مەن الله تىن غەيرىگە بەندىچىلىك قىلمايمەن، مەن مۇسۇلمانمەن، يالغۇز الله قىلا بەندىچىلىك قىلىمەن، دەپتۇ.

ئابدۇللاھ: ئۇنداقتا ئىسمىڭىز خىرىستىئانلارنىڭ " ئابدۇلمەسىھ 1 " (ئىسانىڭ بەندىسى) دەپ قويغان ئىسىملىرىغا ئوخشاپ قاپتۇغۇ؟ خىرىستىئانلارنىڭ "ئابدۇلمەسىھ" دەپ ئىسىم قويۇشى ئەجەبلىنەرلىك ئەمەس، چۈنكى ئۇلار ئىسا ئەلەيھىسسالامغا چوقۇنىدۇ. سىزنىڭ ئىسمىڭىزنى ئاڭلىغان كىشىنىڭ زېھنىگە دەرھاللا سىزنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بەندىچىلىك قىلىدىغانلىقىڭىز كېلىدۇ، مۇسۇلمانىنىڭ پەيغەمبىرى ھەققىدىكى ئېتىقادى ئۇنداق ئەمەس، ئۇ چوقۇم مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى الله نىڭ بەندىسى ۋە پەيغەمبىرى دەپ ئېتىقاد قىلىشى كېرەك، دەپتۇ.

ئابدۇننەبى: لېكىن پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئىنسانلارنىڭ ئەڭ ئەۋزىلى ۋە پەيغەمبەرلەرنىڭ سەردارى، بىز بۇ ئىسمىنى تەۋەررۇك بىلىپ، الله قا ئۇنىڭ پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ شەرىپى، شۇنداقلا ئۇنىڭ الله نىڭ دەرگاھىدىكى مەرتىۋىسى بىلەن يېقىنلىششنى ئۈمىد قىلىپ قويىمىز. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ پەرۋەردىگارى دەرگاھىدىكى مەرتىۋىسى يۇقىرى بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭدىن شاپائەت تىلەيمىز. سىز ھەيران قالماڭ! ئۇنىڭ ئۇستىگە، بىر قېرىندىشىمنىڭ ئىسمى ئابدۇلھۇسەيىن (ھۇسەيىننىڭ بەندىسى)، ئاتامنىڭ ئىسمى ئابدۇررەسۇل (ئەلچىنىڭ بەندىسى)، بۇ ئىسىملار بىلەن ئات قويۇش قەدىمدىن تارتىپلا ئىنسانلار ئارىسىغا كەڭ تارقىلىپ كەتكەن، ئاتا - بوۋىلىرىمىزدىن تارتىپ شۇنداق ئىسىم قوياپ كەلگەن ئىكەن. بۇ مەسىلىدە چىڭ تۇرۇۋالماڭ، بۇ كىچىك ئىشتۇر، دىن ئاسانچىلىقتۇر دەپتۇ.

ئابدۇللاھ : يەنە بىر يامان ئىش بولۇپ، ئالدىنقىسىدىنمۇ چوڭ گۇناھتۇر. ئۇ، الله نىڭ غەيرىدىن پەقەت الله لا قادىر بولالايدىغان نەرسىنى تەلەپ قىلغانلىقىڭ ھېسابلىنىدۇ، تىلەنگۈچى مەيلى پەيغەمبەر مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بولسۇن، مەيلى ھۇسەيىن رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بولسۇن، ياكى ئۇنىڭدىن تۆۋەن مەرتىۋىدىكى ياخشى كىشىلەر بولسۇن، مەيلى باشقىلار بولسۇن، بەرىبىر ئوخشاشتۇر. ئۇ، بىز ئەمەل قىلىشقا بۇيرۇلغان تەۋھىدنىڭ مەنىسىگە، «لا إله إلا الله» (الله دىن باشقا ھېچ ھەق ئىلاھ يوق) نىڭ مەنىسىگە زىتتۇر.

سىز بۇ ئىشنىڭ ناھايىتى چوڭ گۇناھ ئىكەنلىكى، بۇ ئىسىم ۋە ئۇنىڭغا ئوخشاش ئىسىملار بىلەن ئات قويۇشنىڭ يامان ئاقىۋەتكە ئېلىپ بارىدىغانلىقى ئايدىڭلىششى ئۈچۈن مەن سىزدىن بىرقانچە سوئال سوراپ باقاي، مېنىڭ مەقسەت-نىشانىم پەقەت ھەقنى ئايدىڭلاشتۇرۇش ۋە ئۇنىڭغا ئەگىشىش، باتىلنى بايان قىلىپ بېرىش ۋە ئۇنىڭدىن يىراق تۇرۇش، ياخشى ئىشقا بۇيرۇش ۋە يامان ئىشتىن توسۇشتىن ئىبارەتتۇر. الله ياردەم بەرگۈچىدۇر، ئۇنىڭغىلا تايىنىش لازىم، كۈچ - قۇدرەت پەقەت ئۇلۇغ ۋە بۈيۈك الله قىلا خاستۇر. مەن سىزدىن سوئال سوراشتىن ئىلگىرى سىزگە الله تائالانىڭ مۇنۇ سۆزلىرىنى ئەسلىتىپ ئۆتمەكچىمەن: ﴿(پەيغەمبەر) مۆمىنلەرنىڭ ئارىسىدا ھۆكۈم چىقىرىش ئۈچۈن، ئۇلار الله قا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە چاقىرىلغان چاغدا ئۇلار: «ئاڭلىدۇق ۋە ئىتائەت قىلدۇق» دېيىشلىرى كېرەك، مانا شۇنداق كىشىلەر مەقسەتكە ئېرىشكۈچىلەردۇر﴾. [سۈرە نۇر، 51 - ئايەت] ﴿ئەگەر سىلەر بىرەر شەيئىدە ئىختىلاپ قىلىشىپ قالساڭلار، بۇ توغرىدا الله قا ۋە پەيغەمبەرگە مۇراجىئەت قىلىڭلار، ئەگەر سىلەر الله قا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە (ھەقىقىي) ئىشىنىدىغان بولساڭلار﴾. [سۈرە نىسا، 59 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى]

ئابدۇللاھ : سىز ئۆزىڭىزنىڭ الله نى بار ۋە بىر دەپ بىلىدىغانلىقىڭىزنى، الله تىن باشقا ھېچ ھەق ئىلاھنىڭ يوقلىقىغا گۇۋاھلىق بېرىدىغانلىقىڭىزنى ئېيتتىڭىز، ئۇنىڭ مەنىسىنى ماڭا ئوچۇقلاشتۇرۇپ بېرەلەمسىز؟.

ئابدۇننەبى: الله نى بار ۋە بىر دەپ بىلىش بولسا الله نىڭ بارلىقىغا، ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ئۇنىڭ

ياراتقانلىقىغا، ئۇنىڭ ئۆلتۈرگۈچى، تىرىلدۈرگۈچى، پۈتۈن مەۋجۇداتلارنى ئىدارە قىلغۇچى، رىزىق بەرگۈچى، ھەممىنى بىلىپ تۇرغۇچى، ھەممىدىن خەۋەردار ۋە ھەممىگە قادىر ئىكەنلىكى... قاتارلىقلارغا ئىمان كەلتۈرۈشتىن ئىبارەتتۇر.

ئابدۇللاھ: ئەگەر ئۇ تەۋھىدتىن بولىدىغان بولسا، ئەلۋەتتە پەرۋەردىگارلىق تەۋھىدى، ئۇنىڭ قەۋمى، ئەبۇجەھىل ۋە باشقىلارمۇ تەۋھىدچى بولۇپ قالىدۇ. چۈنكى ئۇلار مۇشرىكلارنىڭ مۇتلەق كۆپىنچىسىگە ئوخشاش بۇ ئىشنى بىلەتتى، پەرۋەردىگارلىقنى دەۋا قىلغان پىرئەۋنمۇ دىلىدا ﷲ نىڭ بارلىقىنى، ئۇنىڭ كائىناتنى ئىدارە قىلىپ تۇرىدىغانلىقىنى ئېتىراپ قىلاتتى ۋە ئىشىنەتتى، بۇنىڭ دەلىلى ﷲ تائالانىڭ مۇنۇ سۆزىدۇر: ﴿ئۇلار ئۇ ئايەتلەرنى ئىچىدە ئېتىراپ قىلدى، لېكىن ئۇلار ئۇنى زۇلۇم ۋە تەكەببۇرلۇق قىلىش يۈزىسىدىن ئىنكار قىلدى﴾. [سۈرە نەمل، 14 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى] بۇ ئېتىراپ قىلىش ئۇ سۇغا غەرق بولۇۋاتقان چاغدا ناھايىتى ئوچۇق ئاشكارىلانغان.

بىراق، پەيغەمبەرلەر ئەۋەتىلگەن، كىتابلار نازىل قىلىنغان، قۇرەيشلەرگە ئۇرۇش ئېچىلغان تەۋھىدنىڭ ھەقىقىي ماھىيىتى بولسا، ئىبادەتنى يالغۇز ﷲ قىلا قىلىشتۇر. ئىبادەت كۆپ مەنىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان سۆزلۈك بولۇپ، ﷲ ياخشى كۆرىدىغان ۋە رازى بولىدىغان ھەرقانداق ئاشكارا ـ يوشۇرۇن سۆز ـ ھەرىكەتلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. «ﷲ تىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوق» دېگەن جۈملىدىكى «ئىلاھ» دېگەن سۆز «مەبۇد» دېگەن مەنىنى ئىپادىلەيدۇ، شۇڭا ئۇنىڭدىن باشقا كىمسىگە ئىبادەت قىلىش دۇرۇس بولمايدۇ.

ئابدۇللاھ: تۇنجى ئەلچى نۇھ ئەلەيھىسسالامدىن باشلاپ پەيغەمبەرلەرنىڭ زېمىنغا نېمە ئۈچۈن ئەۋەتىلگەنلىكىنى بىلەمسىز؟.

ئابدۇننەبى: مۇشرىكلارنى يالغۇز ﷲ قىلا ئىبادەت قىلىشقا، ﷲ تائالاغا شېرىك كەلتۈرۈلگەن ھەرقانداق نەرسىنى تاشلاشقا دەۋەت قىلىش ئۈچۈن.

ئابدۇللاھ : نۇھ ئەلەيھىسسالام قەۋمىنىڭ ﷲ قا شېرىك كەلتۈرۈشىنىڭ سەۋەبى نېمە؟.

ئابدۇننەبى: بىلمەيمەن!.

ئابدۇللاھ: ئۇنىڭ قەۋمى ۋەد، سۇۋائ، يەغۇس، يەئۇق ۋە نەسر ئىسىملىك ياخشى كىشىلەر ھەققىدە چېكىدىن ئېشىپ كەتكەنلىكى ئۈچۈن، ﷲ نۇھ ئەلەيھىسسالامنى ئۇلارغا پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتتى.

ئابدۇننەبى: سىز ۋەد، سۇۋائ، يەغۇس، يەئۇق ۋە نەسر قاتارلىق ئىسىملار ياخشى ئەرلەرنىڭ ئىسىملىرىدۇر، ھەددىدىن ئاشقۇچى كاپىرلارنىڭ ئىسىملىرى ئەمەس دېمەكچىمۇ؟.

ئابدۇللاھ : شۇنداق، بۇ سالىھ ئەرلەرنىڭ ئىسىملىرى بولۇپ، نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمى ئۇلارنى ئىلاھ قىلىۋالغان ۋە ئەرەبلەرمۇ بۇ مەسىلىدە ئۇلارغا ئەگىشىپ كەتكەن، بۇنىڭ دەلىلى ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنغان مۇنۇ ھەدىس بولۇپ، ئۇ مۇنداق دەيدۇ: «كېيىنچە ئەرەبلەر ئىچىدە نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمى ئىچىدىكى بۇتلار يامراپ كەتتى. ۋەد ـ دەۋمەتۇلجەندەل دېگەن جايدىكى كەلب قەبىلىسىنىڭ بۇتى ئىدى. سۇۋائ ـ ھۇزەيل قەبىلىسىنىڭ بۇتى ئىدى، يەغۇس ـ مۇراد قەبىلىسىنىڭ، ئاندىن سەبەئنىڭ جەۋپ دېگەن جايىغا يەرلەشكەن بەنى غۇتەيف قەبىلىسىنىڭ بۇتى ئىدى، يەئۇق ـ ھەمدان قەبىلىسىنىڭ بۇتى ئىدى، نەسر بولسا، زۇلكەلائ ئىرقىغا مەنسۇپ ھىمپەر قەبىلىسىنىڭ بۇتى ئىدى. ئۇلار نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ قەۋمى ئىچىدىكى ياخشى ئەرلەرنىڭ ئىسىملىرى بولۇپ، ئۇلار ئۆلگەندىن كېيىن شەيتان ئۇلارنىڭ قەۋمىگە: ئۇلار ئولتۇرغان سورۇنلارغا ھەيكەللەرنى تىكلەپ، ھەيكەللەرنى ئۇلارنىڭ ئىسىملىرى بىلەن ئاتاڭلار!ـ دەپ ئىلھام قىلدى، ئۇلار شۇنداق قىلدى. لېكىن ئۇ ھەيكەللەرگە چوقۇنمايتتى، ئۇ ھەيكەللەرنى تىكلىگەنلەرمۇ ئۆلۈپ كەتتى. جەمئىيەتتە ئىلىمسىزلىك ئەۋج ئالغاندىن كېيىن ئىنسانلار ئۇ بۇتلارغا چوقۇنۇشقا باشلىدى.» [ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان].

ئابدۇننەبى: بۇ ھەقىقەتەن ھەيران قالارلىق سۆز ئىكەن!.

ئابدۇللاھ: مەن سىزگە ئۇنىڭدىنمۇ ھەيران قالارلىق نەرسىنى ئېيتىپ بېرەيمۇ؟ شۇنى بىلىشىڭىز كېرەككى، ﷲ پەيغەمبەرلەرنىڭ ئاخىرقىسى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى مەغپىرەت تىلەيدىغان، ئىبادەت قىلىدىغان، بەيتۇللاھنى تاۋاپ قىلىدىغان، سەفا ـ مەرۋىدە سەئيى قىلىدىغان، ھەج قىلىدىغان، سەدىقە

بېرىدىغان قەۋمگە پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتتى. لېكىن ئۇلار پەرىشتىلەرگە، ئىسا ئەلەيھىسسالامغا ۋە بەزى ياخشى كىشىلەرگە ئوخشاش بىر قىسىم مەخلۇقاتلارنى ئۆزلىرى بىلەن الله ئارىسىدا ۋاستە قىلاتتى ۋە: «بىز ئۇلاردىن بىزنى الله قا يېقىنلاشتۇرۇشىنى، الله نىڭ دەرگاھىدا بىزگە شاپائەت قىلىشىنى كۈتىمىز» دەيتتى. شۇنىڭ بىلەن، الله مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ئۇلارغا ئۇلارنىڭ بوۋىسى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ دىنىنى يېڭىلاپ بېرىش، ئۇلارغا بۇ يېقىنلىق ۋە ئېتىقادنىڭ پەقەت الله قىلا مەنسۇپ ھەق ئىكەنلىكىنى، ئۇنىڭدىن ھېچ نەرسىنى الله تىن باشقىغا ئاتاشقا بولمايدىغانلىقىنى، الله نىڭ يالغۇز ياراتقۇچى ئىكەنلىكىنى، شېرىكىنىڭ يوقلىقىنى ئېيتىپ بېرىش ئۈچۈن پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتتى. ئۇلار رىزىقنى پەقەت الله لا بېرىدىغانلىقىنى، يەتتە قات ئاسمان-زېمىن ۋە ئۇنىڭدىكى بارلىق نەرسىلەر ئۇنىڭ مەخلۇقى، ئىدارە قىلىشى ۋە باشقۇرۇشى ئاستىدا ئىكەنلىكىنى، بەلكى ئۆزلىرى چوقۇنۇۋاتقان شۇ بۇتلارنىڭمۇ ئۇنىڭ مۈلكى ۋە ئىدارە قىلىشى ئاستىدا ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلاتتى.

ئابدۇننەبى: بۇ ناھايىتى خەتەرلىك ۋە ئەجەپلىنەرلىك سۆز ئىكەن، ئۇنىڭ دەلىلى بارمۇ؟.

ئابدۇللاھ: دەلىل ناھايىتى كۆپ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئى مۇھەممەد! مۇشرىكلارغا ئېيتقىنكى، «سىلەرگە ئاسماندىن (يامغۇر ياغدۇرۇپ)، زېمىندىن (گىيا ئۈندۈرۈپ) كىم رىزىق بېرىدۇ؟ سىلەرنىڭ ئاڭلاش ۋە كۆرۈش قابىلىيىتىڭلارنى كىم باشقۇرىدۇ؟ تىرىك شەيئىلەرنى ئۆلۈك شەيئىلەردىن كىم پەيدا قىلىدۇ؟ ئۆلۈك شەيئىلەرنى، تىرىك شەيئىلەردىن كىم پەيدا قىلىدۇ؟ (خالايىقنىڭ ئىشلىرىنى كىم ئىدارە قىلىدۇ؟» ئۇلار (بۇلارغا جاۋابەن): «الله» دەيدۇ. ئېيتقىنكى، (الله تىن غەيرىيگە چوقۇنۇش بىلەن اللهنىڭ ئازابىدىن) قورقمامسىلەر؟﴾ [سۈرە يۇنۇس، 31 ـ ئايەت] ﴿ئېيتقىنكى، «زېمىن ۋە ئۇنىڭدىكى مەخلۇقاتلار كىمنىڭ؟ ئەگەر سىلەر بىلسەڭلار (ماڭا بۇنى ئېيتىپ بېرىڭلار)». ئۇلار: «اللهنىڭ» دەيدۇ. (بۇنىڭدىن) پەند ـ نەسىھەت ئالمامسىلەر؟ ئېيتقىنكى، «يەتتە ئاسماننىڭ ۋە ئۇلۇغ ئەرشنىڭ پەرۋەردىگارى كىم؟» ئۇلار: «الله» دەيدۇ. ئېيتقىنكى، «ئۇنىڭ (ئازابىدىن) قورقمامسىلەر؟» ئېيتقىنكى، «ھەممە شەيئىنىڭ پادىشاھلىقى كىمنىڭ قولىدا؟ (ئىلتىجا قىلغانلارغا) پاناھ بولالايدىغان ۋە ئۇنىڭغا قارشى ھېچ نەرسە پاناھ بولالمايدىغان كىم؟ ئەگەر سىلەر بىلسەڭلار (ماڭا بۇنى ئېيتىپ بېرىڭلار)». ئۇلار: «الله» دەيدۇ. ئېيتقىنكى، «سىلەر قانداقمۇ قايمۇقتۇرۇلىسىلەر؟»﴾ [سۈرە مۆمىنۇن، 84 ــ 89 ـ ئايەتكىچە]

مۇشرىكلار ھەجدە مۇنداق تەلبىيە ئېيتاتتى: «دەۋىتىڭگە ھازىرمەن، ئى الله! ھازىرمەن! دەۋىتىڭگە ھازىرمەن، سېنىڭ ھېچ شېرىكىڭ يوق، پەقەت بىر شېرىكىڭ بار، سەن ئۇ شېرىكىڭگە ۋە ئۇ شېرىكىڭ ئىگە بولغان نەرسىلەرگە ئىگىسەن.» قۇرەيشلەرنىڭ الله نىڭ كائىناتنى ئىدارە قىلغۇچى ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلىشى بىلەنلا ئىسلام دىنىغا كىرگەن بولمىدى، چۈنكى ئۇلار پەرىشتىلەرنى ياكى پەيغەمبەرلەرنى ۋەياكى ئەۋلىيالارنى ۋاستە قىلىپ، ئۇلارنىڭ شاپائەت قىلىشىنى، بۇنىڭ بىلەن الله قا يېقىنلىششىنى كۆزلەيتتى. مانا بۇ نۇقتا، ئۇلارنىڭ جانلىرىنى ۋە ماللىرىنى ھالال قىلدى. شۇڭا دۇئانىڭ ھەممىسىنى الله قا قىلىش، نەزىرنىڭ ھەممىسىنى الله قا ئاتاپ قىلىش، قۇربانلىقنى الله قا ئاتاپ قىلىش، ياردەمنىڭ ھەممىسىنى الله تىنلا سوراش، ھەر تۈرلۈك ئىبادەتلەرنىڭ ھەممىسىنى الله ئۈچۈنلا قىلىش لازىم.

ئابدۇننەبى: سىزنىڭ ئېيتقانلىرىڭىزغا قارىغاندا، پەيغەمبەرلەر دەۋەت قىلغان تەۋھىد الله نىڭ مەۋجۇد ئىكەنلىكىنى ۋە ئۇنىڭ كائىناتنى ئىدارە قىلىدىغانلىقىنى ئېتىراپ قىلىش بولمىسا، ئۇنداقتا ئۇ نېمىلەردىن ئىبارەت؟

ئابدۇللاھ: پەيغەمبەرلەر دەۋەت قىلىش ئۈچۈن ئەۋەتىلگەن، مۇشرىكلار ئېتىراپ قىلغىلى ئۇنىمىغان تەۋھىد بولسا، ئىبادەتنى يالغۇز الله تائالاغىلا قىلىشتۇر. دۇئا قىلىش، نەزىر قىلىش، قۇربانلىق قىلىش، مەدەد ۋە ياردەم تىلەش... قاتارلىقلارغا ئوخشاش ئىبادەتلەردىن ھېچبىرىنى الله تىن باشقىغا قىلىشقا بولمايدۇ. مانا بۇ، سىزنىڭ: «لا إلـه إلا الله » دېگەن سۆزۈڭىزنىڭ مەنىسىدۇر. قۇرەيش مۇشرىكلىرىنىڭ «ئىلاھ» دېگەن سۆزى يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان ئىبادەتلەر مەقسەت قىلىنغان نەرسىنى كۆرسىتىدۇ، مەيلى ئۇ پادىشاھ بولسۇن ياكى پەيغەمبەر بولسۇن ۋەياكى ۋەلى بولسۇن، دەرەخ بولسۇن ياكى قەبرە بولسۇن ۋەياكى جىن بولسۇن ھەممىسى ئوخشاشتۇر. ئۇلار «ئىلاھ» دېگەن سۆزدىن ياراتقۇچى، رىزىق بەرگۈچى، ئىدارە

قىلغۇچى اللە نى كۆزلىمەيدۇ، يۇقىرىدا ئېيتىلغىنىدەك، ئۇلار ئىبادەتنىڭ يالغۇز اللە قىلا مەنسۇپ ئىكەنلىكىنى بىلەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا ئۇلارنى تەۋھىد كەلىمىسىگە چاقىرغىلى ۋە ئۇنىڭ مەنىسىنى ئەمەلىيلەشتۈرگىلى كەلگەن بولۇپ، ئۇ «لا إله إلا الله» دېگەن سۆزدىن ئىبارەتتۇر، ئۇنى ئېغىزدا ئېيتىپ قويۇش بىلەنلا كۇپايە قىلىنمايدۇ.

ئابدۇننەبى: سىز قۇرەيش مۇشرىكلىرى «لا إله إلا الله » دېگەن سۆزنىڭ مەنىسىنى بۇ زاماندىكى خېلى كۆپ مۇسۇلمانلاردىن ياخشى بىلەتتى دېمەكچىمۇ؟.

ئابدۇللاھ: شۇنداق، بۇ كىشىنى ئېچىندۇرىدىغان بىر ھەقىقەت. جاھالەتتە قالغان ئاشۇ كاپىرلار، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ سۆزى ئارقىلىق ئىبادەتنى يالغۇز اللە قىلا قىلىشنى، اللە تىن باشقا ئىبادەت قىلىنىدىغان نەرسىلەرنى ئىنكار قىلىشنى ۋە ئۇنىڭدىن ئادا ـ جۇدا بولۇشنى كۆزدە تۇتقانلىقىنى ئوبدان بىلەتتى. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا: «لا إله إلا الله» دەڭلار!ـ دېگەندە، ئۇلار اللە نىڭ كائىناتنى ئىدارە قىلىپ تۇرىدىغانلىقىغا ئىمانى بار تۇرۇقلۇق: ﴿ئۇ نۇرغۇن ئىلاھلارنى بىر ئىلاھ قىلماقچىمۇ؟ بۇ ھەقىقەتەن غەلىتە ئىش﴾ [سۇرە ساد، 5 ـ ئايەت] دېگەن ئىدى. ئۇ نادان كاپىرلار بۇنى بىلگەن ئىكەن، ئىسلامنى دەۋا قىلغان كىشىنىڭ كەلىمە تەۋھىدنىڭ مەنىسىنى ئاشۇ نادان كاپىرلار بىلگەنچىلىك بىلمىگەنلىكى ھەقىقەتەن ئېچىنىشلىق ئىشتۇر. بەلكى ئۇ، كەلىمە تەۋھىدنىڭ مەنىسىنى دىل بىلەن ئېتىقاد قىلماستىن، پەقەت ھەرپلىرىنى تىل بىلەن ئېيتىپ قويۇشتىنلا ئىبارەت دەپ ئويلايدۇ. ئۇلارنىڭ ئارىسىدىن ئىمان كەلىمىسىنىڭ مەنىسىنى ياخشىراق چۈشەنگەنلىرىمۇ: «ياراتقۇچى، رىزىق بەرگۈچى پەقەت اللە دۇر، ئىشلارنى ئىدارە قىلغۇچى پەقەت اللە دۇر» دەپ ئويلايدۇ. ئىسلامنى مۇنداق دەۋا قىلىدىغان ئادەملەردە ياخشىلىق بولمايدۇ. قۇرەيش كاپىرلىرى «لا إله إلا الله» دېگەن سۆزنىڭ مەنىسىنى ئۇلاردىن ياخشىراق بىلەتتى.

ئابدۇننەبى: لېكىن مەن اللە قا شېرىك كەلتۈرمەيمەن، بەلكى ھېچ شېرىكى بولمىغان يالغۇز اللە تىن باشقا ھېچ نەرسىنىڭ يارىتالمايدىغانلىقى، رىزىق بېرەلمەيدىغانلىقى ۋە پايدا ـ زىيان يەتكۈزەلمەيدىغانلىقىغا، ئەلى، ھۈسەين، ئابدۇلقادىر جىلانى ۋە باشقىلار ئۇياقتا تۇرسۇن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆزىگىمۇ پايدا ـ زىيان يەتكۈزۈشكە ئىگە بولالمايدىغانلىقىغا گۇۋاھلىق بېرىمەن، لېكىن مەن گۇناھكار. ياخشى كىشىلەر اللە نىڭ دەرگاھىدا يۇقىرى مەرتىۋىگە ئىگە، شۇڭا مەن ئۇلاردىن ئۆزلىرىنىڭ اللە نىڭ دەرگاھىدىكى مەرتىۋىسى بىلەن ماڭا شاپائەت قىلىشنى تىلەيمەن.

ئابدۇللاھ : مەن سىزگە يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان نەرسە بىلەن جاۋاب بېرىمەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇرۇش ئاچقانلار سىز تىلغا ئالغان نەرسىلەرنى ئىقرار قىلاتتى، بۇتلىرىنىڭ ھېچ نەرسىنى ئىدارە قىلالمايدىغانلىقىنى ئېتىراپ قىلاتتى، بىراق ئۇلار يۇقىرى مەرتىۋىلەرنى شەپى كەلتۈرەتتى ۋە شاپائەت تىلەيتتى. بىز بۇنىڭغا يۇقىرىدا قۇرئاندىن دەلىل كەلتۈرۈپ ئۆتتۇق.

ئابدۇننەبى: لېكىن بۇ ئايەتلەر بۇتلارغا چوقۇنىدىغان كىشىلەر ھەققىدە نازىل بولغان تۇرسا، قانداقمۇ پەيغەمبەرلەرنى ۋە ياخشى كىشىلەرنى بۇتلارغا ئوخشىتىسىلەر؟.

ئابدۇللاھ : بىز يۇقىرىدا بىر قىسىم بۇتلارنىڭ ياخشى ئادەملەرنىڭ ئىسىملىرى بىلەن ئاتالغانلىقىغا ئىتتىپاق كەلدۇق،ـ شۇنداقمۇ؟، مەسىلەن: نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىسىغا ئوخشاش. كاپىرلار بۇتلاردىن پەقەت اللە نىڭ دەرگاھىدا شاپائەت قىلىشنى كۈتىدۇ، چۈنكى ئۇلارنىڭ گۇمانىچە بۇتلارنىڭ اللە نىڭ دەرگاھىدا مەرتىۋىسى بار. بۇ ھەقتە اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿اللە نى قويۇپ بۇتلارنى ھىمايىچى قىلىۋالغانلار: «بىزنىڭ ئۇلارغا چوقۇنۇشىمىز پەقەت ئۇلارنىڭ بىزنى اللە قا يېقىنلاشتۇرۇشى ئۈچۈندۇر» دەيدۇ﴾. [سۇرە زۇمەر، 3 ـ ئايەت]

ئەمما سىزنىڭ: «قانداقمۇ پەيغەمبەرلەرنى ۋە ئەۋلىيالارنى بۇتلارغا ئوخشىتىسىلەر؟» دېگەن سۆزۈڭىزگە كەلسەك، بىز سىزگە مۇنداق جاۋاب بېرىمىز: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، پەيغەمبەر قىلىنىپ ئەۋەتىلگەن كاپىرلارنىڭ ئىچىدە ئەۋلىيالاردىن ھاجەتلىرىنى تىلەيدىغانلارمۇ بار ئىدى. اللە تائالا ئۇلار ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار (اللەنى قويۇپ ئىلاھ دەپ) ئىبادەت قىلىدىغانلارنىڭ (ئۆزلىرى ئىبادەت ئارقىلىق پەرۋەردىگارىغا يېقىن بولۇشنى تىلەيدۇ، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا (پەرۋەردىگارىغا) يېقىنراق بولغىنى (ھەم

ئىبادەت ئارقىلىق الله قا يېقىن بولۇشنى تىلەيدۇ)، پەرۋەردىگارىنىڭ رەھمىتىنى ئۈمىد قىلىپ، (ئۇنىڭ) ئازابىدىن قورقىدۇ، پەرۋەردىگارىڭنىڭ ئازابى ھەقىقەتەن ساقلىنىشقا تېگىشلىكتۇر﴾. [سۈرە ئىسرا، 57 ـ ئايەت]

ئۇلارنىڭ ئىچىدە ئىسا ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ ئانىسىدىن ياردەم تىلەيدىغانلارمۇ بار ئىدى. الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۆز ۋاقتىدا الله ئېيتتى: «ئى مەريەم ئوغلى ئىسا! سەن كىشىلەرگە اللەنى قويۇپ مەن بىلەن ئانامنى ئىككى ئىلاھ قىلىۋېلىڭلار دېدىڭمۇ؟»﴾. [سۈرە مائىدە، 116 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى] ئۇلارنىڭ ئىچىدە پەرىشتىلەردىن نەرسە تىلەيدىغانلارمۇ بار ئىدى. الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇ كۈندە الله ئۇلار (يەنى مۇشرىكلار) نىڭ ھەممىسىنى (ھېساب ئېلىش ئۈچۈن) يىغىدۇ، ئاندىن پەرىشتىلەرگە: «بۇ كىشىلەر سىلەرگە چوقۇنغانمىدى؟» دەيدۇ﴾. [سۈرە سەبەئ، 40 ـ ئايەت]

سىز بۇ ئايەتلەرنى ئوبدان مۇلاھىزە قىلىڭ! الله تائالا بۇ ئايەتلەردە بۇتلارنى كۆزلىگەنلەرنى كاپىر دېدى، پەيغەمبەرلەردىن، پەرىشتىلەردىن ۋە ئەۋلىيالاردىن ئىبارەت ياخشى كىشىلەرنى كۆزلىگەنلەرنىمۇ ئوخشاشلا كاپىر دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇ ھەقتە ئۇلاردىن ھېچكىمنى ئايرىماستىن ئۇلارغا قارشى ئۇرۇش قىلدى.

ئابدۇننەبى: لېكىن كاپىرلار ئۇلاردىن مەنپەئەت كۈتىدۇ. مەن بولسام ، پايدا ـ زىيان يەتكۈزگۈچى ۋە ئىدارە قىلغۇچىنىڭ پەقەت الله ئىكەنلىكىگە گۇۋاھلىق بېرىمەن. پايدا ـ زىياننى پەقەت الله تىنلا تىلەيمەن، ياخشى كىشىلەر ھېچ ئىشقا ئىگە ئەمەس. لېكىن مەن الله نىڭ دەرگاھىدا ئۇلارنىڭ شاپائەت قىلىشىنى ئۈمىد قىلىپ، ئۇلارنى ۋەسىلە قىلىمەن خالاس.

ئابدۇللاھ : سىزنىڭ بۇ سۆزۈڭىز كاپىرلارنىڭ سۆزىگە دەلمۇدەل ئوخشايدۇ. بۇنىڭ دەلىلى الله تائالانىڭ مۇنۇ سۆزىدۇر: ﴿ئۇلار اللەنى قويۇپ، ئۆزلىرىگە پايدا ـ زىيان يەتكۈزەلمەيدىغان نەرسىلەرگە چوقۇنىدۇ، «بۇلار (يەنى بۇتلار) اللەنىڭ دەرگاھىدا بىزگە شاپائەت قىلغۇچىلار» دېيىشىدۇ﴾. [سۈرە يۇنۇس، 18 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى]

ئابدۇننەبى: لېكىن مەن الله تىن باشقىغا ئىبادەت قىلمايمەن، ئۇلارغا ئىلتىجا قىلىش ۋە دۇئا قىلىش ئىبادەت ئەمەس!.

ئابدۇللاھ : بىراق مەن سىزدىن سوراپ باقاي: الله نىڭ، بەندە ئىبادەتنى الله قىلا ئىخلاس بىلەن قىلىشنى پەرز قىلغانلىقىنى ۋە بۇ پەرز الله نىڭ سىزنىڭ ئۈستۈڭىزدىكى ھەققى ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلامسىز!؟. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿ئۇلار پەقەت ئىبادەتنى الله قا خالىس قىلغان، ھەق دىنغا ئېتىقاد قىلغان ھالدا (يالغۇز) الله قىلا ئىبادەت قىلىشقا بۇيرۇلدى﴾. [سۈرە بەييىنە، 5 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى]

ئابدۇننەبى: شۇنداق، الله ئۇنى ماڭا پەرز قىلدى.

ئابدۇللاھ : مەن سىزدىن الله ساڭا پەرز قىلغان ئىبادەتنى الله قىلا ئىخلاس بىلەن قىلىش دېگەن بۇ نۇقتىنى ماڭا ئايدىڭلاشتۇرۇپ بېرىشىڭىزنى تەلەپ قىلىمەن.

ئابدۇننەبى: مەن سىزنىڭ بۇ سوئالىڭىزدىن نېمە دېمەكچى بولغىنىڭىزنى چۈشىنەلمىدىم، سىز ئۇنى ماڭا ئوچۇقراق ئېيتىپ بەرسىڭىز!

ئابدۇللاھ : ئەمىسە، ماڭا قۇلاق سېلىڭ! الله تائالا: ﴿پەرۋەردىگارىڭلارغا تۆۋەنچىلىك بىلەن يوشۇرۇن دۇئا قىلىڭلار، (دۇئا قىلغاندا كەلسە ـ كەلمەس سۆزلەپ، تۇۋلاپ) ھەددىدىن ئاشۇرۇۋەتكەنلەرنى الله ياقتۇرمايدۇ﴾ دېدى. دۇئا الله تائالاغا قىلىنغان ئىبادەتمىكەن ياكى ئىبادەت ئەمەسمىكەن؟.

ئابدۇننەبى: شۇنداق، ئۇ ئىبادەت ئىكەن، ئۇ ئىبادەتنىڭ تۈپ يىلتىزىدۇر. يەنە بىر ھەدىستە مۇنداق دېيىلىدۇ: «دۇئا ئىبادەتنىڭ ئۆزىدۇر.» [ئىمام ئەھمەد ۋە ئەبۇ داۋۇد رىۋايەت قىلغان]

ئابدۇللاھ : سىز ئۇنىڭ الله ئۈچۈن قىلىنغان ئىبادەت ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلغان، الله نىڭ ئازابىدىن قورققان ۋە ساۋابىنى ئۈمىد قىلغان ھالدا كېچە ـ كۈندۈز ئۇنىڭغا دۇئا قىلىپ ھاجىتىڭىزنى سورىغان ئىكەنسىز، ئاندىن شۇ ھاجىتىڭىزنى قەبرىدىكى بىرەر پەيغەمبەردىن ياكى پادىشاھتىن ۋە ياكى ياخشى ئادەمدىن سوراپ دۇئا قىلسىڭىز، بۇ ئىبادەتتە شېرىك كەلتۈرگەن بولمامدىكەنسىز؟.

ئابدۇننەبى: شۇنداق شېرىك كەلتۈرگەن بولىدىكەنمەن، بۇ ناھايىتى توغرا ۋە ئوچۇق گەپ بولدى.

ئابدۇللاھ : بۇنىڭ يەنە بىر مىسالى شۇكى، ئەگەر سىز الله تائالانىڭ: ﴿پەرۋەردىگارىڭ ئۈچۈن ناماز ئوقۇغىن

ۋە قۇربانلىق قىلغىن!﴾ [سۈرە كەۋسەر، 2 ـ ئايەت] دېگەن سۆزىنى بىلىسىگىز، الله نىڭ بۇ بۇيرۇقىغا ئىتائەت قىلىپ، قوي ـ كالا ۋە تۆگىلەرنى الله ئۈچۈن ئاتاپ قۇربانلىق قىلىسىگىز، بۇ الله تائالا ئۈچۈن قىلىنغان ئىبادەت بولامدۇ ـ بولمامدۇ؟.

ئابدۇننەبى: ھەئە ـ، ئەلۋەتتە شۇنداق بولىدۇ.

ئابدۇللاھ : ئەگەر ئۇنى مەخلۇقلار ئىچىدىن بىرەر پەيغەمبەرگە ياكى جىنغا ۋەياكى مازارلىقتا باشقا نەرسىلەرگە الله بىلەن بىرلىكتە ئاتاپ قۇربانلىق قىلىسىگىز، بۇ ئىبادەتتە الله قا باشقا نەرسىنى شېرىك قىلغان بولامسىز ـ بولمامسىز؟.

ئابدۇننەبى: شۇنداق، بۇ شەكسىز شېرىكتۇر.

ئابدۇللاھ : مەن سىزگە دۇئا قىلىشنى ۋە قۇربانلىق قىلىشنى مىسال قىلىپ كۆرسەتتىم، چۈنكى دۇئا سۆز بىلەن قىلىنىدىغان ئىبادەتلەر تۈرلىرى ئىچىدىكى ئەڭ تەكىتلەنگەن ئىبادەتتۇر. قۇربانلىقمۇ ئەمەل بىلەن قىلىنىدىغان ئىبادەتلەر تۈرلىرى ئىچىدىكى ئەڭ تەكىتلەنگەن ئىبادەتتۇر. ئىبادەت ئۇ ئىككىسى بىلەنلا تۈگەپ قالمايدۇ، بەلكى ئۇنىڭدىن باشقا يەنە نۇرغۇن ئەمەللەر بولۇپ، الله قا ئاتاپ نەزىر قىلىش، قەسەم قىلىش، پاناھلىق تىلەش، ياردەم سوراش قاتارلىقلارمۇ ئىبادەت ئىچىگە كىرىدۇ. باتىل قىلمىشلىرى ھەققىدە ئايەت نازىل بولغان مۇشرىكلار، پەرىشتىلەرگە، ياخشى ئادەملەرگە، "لات"قا ۋە باشقا نەرسىلەرگە چوقۇنامتى ـ چوقۇنمامتى؟.

ئابدۇننەبى: شۇنداق، ئۇلار ئۇ نەرسىلەرگە چوقۇناتتى.

ئابدۇللاھ : ئۇلارنىڭ ئۇ نەرسىلەرگە قىلغان ئىبادىتى دۇئا قىلىش، قۇربانلىق قىلىش، پاناھ تىلەش، ياردەم سوراش، ئىلتىجا قىلىش قاتارلىق ئىشلاردا بولاتتى. لېكىن ئۇلار ئۇ نەرسىلەرنىڭ الله نىڭ بەندىسى ۋە باشقۇرۇشى ئاستىدا ئىكەنلىكىنى، بارلىق ئىشلارنى الله نىڭ ئىدارە قىلىپ تۇرىدىغانلىقىنى ئېتىراپ قىلاتتى. بىراق ئۇلار، ئۇز ئىلاھلىرىدىن ھاجەتلىرىنى تىلەپ دۇئا قىلاتتى، ئۇلارنىڭ مەرتىۋىسى بولغانلىقى سەۋەبىدىن شاپائەت قىلىشى ئۈچۈن ئۇلارغا ئىلتىجا قىلاتتى. بۇ ناھايىتى ئوچۇق بىر ھەقىقەت.

ئابدۇننەبى: ئى ئابدۇللاھ! پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ شاپائەت قىلىدىغانلىقىنى ئىنكار قىلامسىز؟ ئۇ شاپائەتتىن ئادا ـ جۇدامۇسىز؟.

ئابدۇللاھ : ياق، مەن شاپائەتنى ئىنكار قىلمايمەن، ئۇنىڭدىن ئادا ـ جۇدامۇ بولمايمەن، بەلكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام شاپائەت تىلەنگۈچى ۋە شاپائەت قىلغۇچىدۇر. مەن ئۇنىڭ شاپائىتىنى ئۈمىد قىلىمەن، لېكىن شاپائەتنىڭ ھەممىسى الله ئۈچۈندۇر. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿شاپائەتنىڭ ھەممىسى الله نىڭ ئىلكىدىدۇر (ھېچ ئادەم الله نىڭ ئىزنىسىز شاپائەت قىلالمايدۇ)﴾. [سۈرە زۇمەر، 44 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى] بەندە پەقەت الله ئىزنى بەرگەندىن كېيىنلا ئاندىن شاپائەت قىلالايدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿الله نىڭ رۇخسىتىسىز كىممۇ الله نىڭ ئالدىدا شاپائەت قىلالىسۇن﴾. [سۈرە بەقەرە، 255 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى] پەقەت الله شاپائەت قىلىش ئىزنى بەرگەن ئادەم ئۈچۈنلا شاپائەت قىلغىلى بولىدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار الله رازى بولغانلارغىلا شاپائەت قىلىدۇ﴾. [سۈرە ئەنبىيا، 28 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى] الله تەۋھىدتىن باشقىغا رازى بولمايدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿كىمكى ئىسلام (دىنىدىن) غەيرى دىننى تىلەيدىكەن، ھەرگىز ئۇ (يەنى ئۇنىڭ دىنى) قوبۇل قىلىنمايدۇ، ئۇ ئاخىرەتتە زىيان تارتقۇچىدۇر﴾. [سۈرە ئال ئىمران، 85 ـ ئايەت]. شاپائەت قىلىش ھوقۇقىنىڭ ھەممىسى الله ئۈچۈن بولغان، بەندە پەقەت الله ئىزنى بەرگەندىن كېيىنلا ئاندىن شاپائەت قىلالايدىغان، الله ئىزنى بەرمىگىچە نە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام، نە باشقا بىرى ھېچبىر ئادەمگە شاپائەت قىلالمايدىغان، الله پەقەت تەۋھىد ئەھلىگىلا شاپائەت قىلىش ئۈچۈن ئىزنى بېرىدىغان بولغان ئىكەن، پۈتۈن شاپائەت ھوقۇقىنىڭ الله قا مەنسۇپ ئىكەنلىكى ئايدىڭلىشىدۇ. مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ شاپائەت قىلىشىنى الله تىن تىلەپ: "ئى الله! مېنى رەسۇلۇللاھنىڭ شاپائىتىدىن مەھرۇم قىلمىغىن. ئى الله! پەيغەمبىرىڭنى مېنىڭ شاپائەتچىم قىلغىن" دېگەنگە ئوخشاش دۇئالارنى قىلىمەن.

ئابدۇننەبى: بىز شۇنىڭغا ئىتتىپاق كەلدۇقكى، بىراۋدىن ئۇ ئىگىدارچىلىق قىلمىغان نەرسىنى تىلەش

دۇرۇس بولمايدۇ. اللە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا شاپائەت قىلىش ھەققىنى بەردى، ئۇنىڭغا شاپائەت قىلىش ھەققى بېرىلگەن ئىكەن، شاپائەت قىلىشقا ئىگە بولدى دېگەن گەپ، بۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭدىن ئۇ ئىگە بولغان نەرسىنى تەلەپ قىلغان بولىمەن، بۇ شېرىك كەلتۈرگەنلىك بولمايدۇ.

ئابدۇللاھ : شۇنداق، سۆزىڭىز ئىنتايىن توغرا. لېكىن ئۇ، اللە سىزنى ئۇنىڭدىن مەنئى قىلمىغان تەقدىردە ئاندىن ئەمەلگە ئاشىدۇ، چۈنكى اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿اللە قا قوشۇپ ھېچكىمگە دۇئا قىلماڭلار﴾. [سۈرە جىن، 18 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى] شاپائەت تىلەش دۇئادۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا شاپائەت قىلىش سالاھىيىتىنى بەرگەن اللە دۇر. شاپائەت تىلەنگۈچى قانداق نەرسە بولۇشتىن قەتئىينەزەر، سىنىڭ اللە نىڭ غەيرىدىن شاپائەت تىلىشىڭنى اللە مەنئى قىلدى. شاپائەت قىلىش سالاھىيىتى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن باشقىلارغىمۇ بېرىلدى. پەرىشتىلەرمۇ شاپائەت قىلىدۇ. بالاغەتكە يېتىشتىن بۇرۇن ئۆلۈپ كەتكەن بالىلارمۇ شاپائەت قىلىدۇ. ئەۋلىيالارمۇ شاپائەت قىلىدۇ. ئۇنداقتا سىز: «اللە ئۇلارغا شاپائەت قىلىش سالاھىيىتى بەردى، مەن شاپائەتنى ئۇلاردىن تەلەپ قىلىمەن» دېيەلەمسىز؟. ئەگەر سىز: «شۇنداق قىلىمەن» دېسىڭىز، اللە تائالا قۇرئان كەرىمدە بايان قىلغان سالىھ كىشىلەرگە ئىبادەت قىلىشقا قايتقان بولىسىز. ئەگەر: «ياق» دېسىڭىز، «اللە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا شاپائەت قىلىش سالاھىيىتىنى بەردى، مەن ئۇنىڭدىن اللە ئۇنىڭغا بەرگەن نەرسىنى تىلەيمەن» دېگەن سۆزۈڭىز يوققا چىققان بولىدۇ.

ئابدۇننەبى: لېكىن مەن اللە قا ھېچنەرسىنى شېرىك كەلتۈرمەيمەن. ياخشى كىشىلەرگە ئىلتىجا قىلىش شېرىك ئەمەس.

ئابدۇللاھ : اللە ھارام قىلغان شېرىك كەلتۈرۈش زىنانىڭ ھارام بولۇشىدىنمۇ چوڭ گۇناھ ئىكەنلىكىنى، اللە نىڭ ئۇنى مەغپىرەت قىلمايدىغانلىقىنى ئېتىراپ قىلامسىز، قىلمامسىز؟.

ئابدۇننەبى: ھەئە، ئۇنى ئېتىراپ قىلىمەن. ئۇ اللە تائالانىڭ سۆزىدە ئوچۇق كۆرسىتىلگەن.

ئابدۇللاھ : سىز ھازىر اللە ھارام قىلغان شېرىك كەلتۈرۈش ئىشىنى بوينۇڭىزغا ئالمىدىڭىز. اللە نىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىپ سىزدىن شۇنى تەلەپ قىلىمەنكى، سىز ماڭا شېرىكلىكنى ئېتىراپ قىلمىغان ۋە بوينۇڭىزغا ئالمىغان شېرىك كەلتۈرۈشنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ بېرەلەمسىز؟.

ئابدۇننەبى: شېرىك كەلتۈرۈش؛ بۇتلارغا چوقۇنۇش، ئۇلارغا يۈزلىنىش، ئۇلاردىن ھاجەتلىرىنى تىلەش ۋە قورقۇشتىن ئىبارەتتۇر.

ئابدۇللاھ : بۇتلارغا چوقۇنۇشنىڭ مەنىسى نېمە؟ قۇرەيش كۇففارلىرى، ئەنە شۇ ياغاچ ـ تاشلارنى يارىتىدۇ، رىزىق بېرىدۇ، دۇئا قىلغان بەندىنىڭ ئىشىنى ئىدارە قىلىدىغان قۇدرەتكە ئىگە دەپ ئېتىقاد قىلامتى؟. سىز شۇنداق ئويلامسىز؟!. مەن سىزگە ئېيتقىنىمدەك، ئۇلار يۇقىرىقىدەك ئېتىقاد قىلمايتتى.

ئابدۇننەبى: مەنمۇ ئۇنداق ئېتىقاد قىلمايمەن، بەلكى كىممۇ ياغاچ ـتاشنى، گۈمبەزلەرنى ۋە ياكى شۇنىڭغا ئوخشىغان نەرسىلەرنى نىيەت قىلىپ، ئۇ نەرسىدىن ھاجىتىنى تىلىسە، ئۇنىڭغا ئاتاپ قۇربانلىق قىلسا ۋە ئۇ بىزنى اللە قا يېقىنلاشتۇرىدۇ، اللە شۇ نەرسىنىڭ بەرىكىتى بىلەن بىزدىن زىياننىڭ ئالدىنى ئالىدۇ دېسە، مانا بۇ، مېنىڭ قارىشىمدا بۇتلارغا چوقۇنۇش بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

ئابدۇللاھ : راست ئېيتتىڭىز، بىراق بۇ سىلەرنىڭ تاشلار، قەبرە ئۈستىگە سېلىنغان گۈمبەزلەر، تۇمۇر جازىلار، تۇغ ئەلەم ۋە باشقا نەرسىلەرنىڭ ئالدىدا قىلىدىغان ئىشىڭلاردۇر. سىزنىڭ: «شېرىك كەلتۈرۈش ـ بۇتلارغا چوقۇنۇشتىن ئىبارەتتۇر» دېگەن سۆزۈڭىزمۇ مۇشۇنداق. سىز شېرىك كەلتۈرۈشنى پەقەت شۇ ئىشنى قىلغان كىشىگە قارىتىلىدۇ دەپ قارامسىز؟. ياخشى كىشىلەرگە تايىنىش ۋە ئۇلاردىن نەرسە تىلەپ دۇئا قىلىش شېرىك تەركىۋىگە كىرمەمدۇ؟.

ئابدۇننەبى: ھەئە ـ، مەن شۇنداق دېمەكچى.

ئابدۇللاھ : ئۇنداقتا، اللە بايان قىلغان نۇرغۇن ئايەتلەردە پەيغەمبەرلەرگە ۋە ياخشى كىشىلەرگە تايىنىشنىڭ، پەرىشتىلەرگە ۋە باشقا نەرسىلەرگە باغلىنىشنىڭ ھارام قىلىنغانلىقى، شۇنداق ئىشلارنى قىلغانلارنىڭ كاپىر بولىدىغانلىقى كۆرسىتىلىدۇ، يۇقىرىدا مەن ئۇنى سىزگە سۆزلەپ ئۆتتۇم ۋە ئۇنىڭ دەلىلىنى كۆرسەتتىم.

ئابدۇننەبى: لېكىن پەرىشتىلەردىن ۋە پەيغەمبەرلەردىن نەرسە تىلەپ دۇئا قىلغانلار بۇ سەۋەب بىلەن كاپىر بولمىغان، بىراق ئۇلار ”پەرىشتىلەر الله نىڭ قىزلىرى“ ، ”مەسىھ الله نىڭ ئوغلى“ دېگەنگە ئوخشاش سۆزلەرنى قىلغانلىقى ئۈچۈن كاپىر بولۇپ كەتكەن، بىز: ”ئابدۇلقادىر جىلانى الله نىڭ ئوغلى، زەينەب الله نىڭ قىزى“ دېمەيمىز.

ئابدۇللاھ : ئەمما الله قا بالا مەنسۇپ قىلىش شەكسىز خاس كاپىرلىقتۇر. الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئى مۇھەممەد! ئېيتقىنكى، ئۇ ـ الله بىردۇر. ھەممە الله قا مۇھتاجدۇر. الله بالا تاپقانمۇ ئەمەس، تۇغۇلغانمۇ ئەمەس﴾. [سۈرە ئىخلاس، 1 ــ 3 ـ ئايەتكىچە] (بىر دېگەن سۆزنىڭ ئوخشىشى يوقلىقىنى، ھەممە موھتاج دېگەن سۆز پۈتۈن ھاجەتلەرنى كۆرسىتىدۇ). كىمكى بۇنى ئىنكار قىلسا، سۈرىنىڭ ئاخىرىدىكى سۆزلەرنى ئىنكار قىلمىغان تەقدىردىمۇ، چوقۇم كاپىر بولىدۇ. الله تائالا يەنە مۇنداق دەيدۇ: ﴿اللهنىڭ بالىسى يوق، ئۇنىڭغا باراۋەر باشقا بىر ئىلاھمۇ يوق، ئەگەر بۇنداق بولسا ئىدى، ئۇ چاغدا ھەر ئىلاھ ئۆزى ياراتقان مەخلۇقنى يالغۇز ئىگىلەيتتى، بەزىسى بەزىسىدىن غالىب كېلەتتى﴾. [سۈرە مۆمىنۇن، 91 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى]
دېمەك؛ الله ئىككى تۈرلۈك كاپىرلىقنى ئايرىپ بەردى. بۇنىڭ يەنە بىر دەلىلى شۇكى "لات" ياخشى ئادەم بولغانلىقى ئۈچۈن، ئۇنىڭدىن نەرسە تىلەپ دۇئا قىلىپ كاپىر بولغانلار ئۇنى الله نىڭ ئوغلى دەپ ئېتىقاد قىلمىدى. جىنلارغا چوقۇنۇپ كاپىر بولغانلارمۇ ئۇلارنى الله نىڭ ئوغلى دەپ ئېتىقاد قىلمىدى. شۇنىڭدەك، تۆت مەزھەب ئىگىلىرى مۇرتەدنىڭ ھۆكمىدە توختالغاندا: "ئەگەر بىر مۇسۇلمان: ”الله نىڭ بالىسى بار“ دەيدىكەن مۇرتەد بولغان بولىدۇ. الله قا شېرىك كەلتۈرىدىكەن مۇرتەد بولىدۇ" دەپ، بۇ ئىككى خىل مۇرتەدلىكنى ئايرىپ بەرگەن.

ئابدۇننەبى: لېكىن الله تائالا مۇنداق دەيدىغۇ: ﴿راستلا الله نىڭ دوستلىرىغا (ئاخىرەتتە الله نىڭ ئازابىدىن) قورقۇش، (دۇنيادا قولدىن كەتكۈزۈپ قويغانغا) قايغۇرۇش يوقتۇر﴾. [سۈرە يۇنۇس، 62 ـ ئايەت]

ئابدۇللاھ : بىز ئۇنىڭ ھەق ئىكەنلىكىگە ئىمان كەلتۈرىمىز ۋە شۇنداق دەيمىز. لېكىن ئۇلارغا چوقۇنۇشقا بولمايدۇ. بىز پەقەت الله بىلەن ئۇلارغا بىرلىكتە بەندىچىلىك قىلىشنى، ئۇلارنى الله قا شېرىك قىلىشنى ئىنكار قىلىمىز. ئەمما ئۇلارنى ياخشى كۆرۈش، ئۇلارغا ئەگىشىش ۋە ئۇلارنىڭ كارامەتلىرىنى ئېتىراپ قىلىش ۋاجىپ بولىدۇ. بىدئەت ئىگىلىرىدىن باشقا ئەۋلىيالارنىڭ كارامەتلىرىنى ئىنكار قىلىشقا بولمايدۇ. الله نىڭ دىنى ئىككى تەرەپكە تېيىپ كەتمەي ئوتتۇرا يولنى تۇتۇپ ماڭغان دىندۇر. ئىككى ئازغۇنلۇقنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ھىدايەتتۇر. ئىككى باتىل ئارىسىدىكى ھەقىقەتتۇر.

ئابدۇننەبى: قىلمىشلىرى ھەققىدە قۇرئان نازىل بولغان كاپىرلار «لا إله إلا الله» دەپ شاھادەت ئېيتمايتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى يالغانغا چىقىراتتى. قىيامەتنى ئىنكار قىلاتتى. قۇرئاننى يالغان دەيتتى ۋە ئۇنى سېھىر دەپ قارايتتى. بىز بولساق «لا إله إلا الله» دەپ شاھادەت ئېيتىمىز، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام الله نىڭ ئەلچىسى دەپ گۇۋاھلىق بېرىمىز، قۇرئاننى تەستىقلايمىز، قىيامەتكە ئىشىنىمىز، ناماز ئوقۇيمىز، روزا تۇتىمىز. ئىش بۇنداق ئىكەن، سىلەر بىزنى قانداقمۇ ئەنە شۇ مۇشرىكلاردەك كۆرىسىلەر؟.

ئابدۇللاھ : بىراق، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ بىر ئىشىنى تەستىقلاپ، يەنە بىر ئىشىنى ئىنكار قىلىدىغان كىشىنىڭ كاپىر بولىدىغانلىقى ھەققىدە پۈتۈن ئۆلىمالار ئىختىلاپ قىلمايدۇ. ئۇ ئىسلام دىنىغا كىرگەن بولمايدۇ. شۇنداقلا، قۇرئاننىڭ بىر قىسمىغا ئىمان كەلتۈرۈپ، يەنە بىر قىسمىنى ئىنكار قىلغان كىشىنىڭ مىسالى: تەۋھىدنى ئېتىراپ قىلىپ، نامازنى ئىنكار قىلغان ياكى تەۋھىد ۋە نامازنى ئېتىراپ قىلىپ زاكاتنىڭ پەرزلىكىنى ئىنكار قىلغان ۋەياكى ھەممە پەرزلەرنى ئېتىراپ قىلىپ روزىنى ئىنكار قىلغان ياكى ھەممە پەرزلەرنى ئېتىراپ قىلىپ ھەجنىڭ پەرزلىكىنى ئىنكار قىلغان كىشىگە ئوخشايدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدا مۇسۇلمانلار ھەج قىلىش ياكى قىلماسلىقنى بىلەلمەي قالغاندا، الله تائالا ئۇلار ھەققىدە مۇنۇ ئايەتنى نازىل قىلدى: ﴿قادىر بولالىغان كىشىلەرنىڭ الله ئۈچۈن كەئبىنى زىيارەت قىلىشى ئۇلارغا پەرز قىلىندى. كىمكى ئىنكار قىلىدىكەن (يەنى ھەجنى تەرك ئېتىدىكەن، زىيىنى ئۆزىگە)، شۈبھىسىزكى، الله ئەھلى جاھاندىن (يەنى ئۇلارنىڭ ئىبادىتىدىن) بىھاجەتتۇر﴾. [سۈرە ئال ئىمران، 97 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى]
ئەگەر بىرى قىيامەتنى ئىنكار قىلسا، پۈتۈن ئۆلىمالارنىڭ بىردەك قارىشىدا كاپىر بولىدۇ. شۇنىڭ

ئۇچۇن، الله قۇرئان كەرىمدە شەرئى ئەھكاملارنىڭ بەزىسىگە ئىمان كەلتۈرۈپ، بەزىسىگە ئىنكار قىلغان كىشىنىڭ ھەقىقىي كاپىر بولىدىغانلىقىنى ئوچۇق بايان قىلدى ۋە ئىسلام دىنىنى پۈتۈن قوبۇل قىلىشقا چاقىردى. كىمكى بەزى نەرسىنى قوبۇل قىلىپ، بەزى نەرسىنى تەرك ئېتىدىكەن، ھەقىقەتەن كاپىر بولىدۇ. سىز شەرىئەت پرىنسىپلىرىنىڭ بەزىسىگە ئىمان كەلتۈرۈپ، بەزىسىنى تەرك ئەتكەن كىشىنىڭ كاپىر بولىدىغانلىقىنى ئېتىراپ قىلىدىغانسىز؟.

ئابدۇننەبى: ھە-ئە، مەن ئۇنى ئېتىراپ قىلىمەن. ئۇ قۇرئان كەرىمدە ئوچۇق بايان قىلىنغان بىر ھەقىقەت.

ئابدۇللاھ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئېلىپ كەلگەن بەزى نەرسىلەرنى تەستىق قىلىپ، نامازنىڭ پەرزلىكىنى ئىنكار قىلغان ياكى ھەممە پەرزلەرنى ئېتىراپ قىلىپ، قىيامەتنى ئىنكار قىلغان ئادەمنىڭ كاپىر بولىدىغانلىقىنى، پۈتۈن مەزھەبلەرنىڭ بىردەك قارىشىدا ئۇنىڭ جېنى ۋە مېلىنىڭ ھالال بولىدىغانلىقىنى ئېتىراپ قىلىدىكەنسىز، بىز يۇقىرىدا سۆزلەپ ئۆتكىنىمىزدەك، قۇرئان كەرىممۇ شۇنداق دەيدۇ. بىلىشىڭىز كېرەككى، تەۋھىد پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئېلىپ كەلگەن ئەڭ چوڭ پەرزدۇر. ئۇ ناماز، زاكات ۋە ھەجدىنمۇ بۈيۈكتۇر. ئەگەر ئىنسان بۇ ھۆكۈملەردىن بىرىنى ئىنكار قىلسا، گەرچە ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئېلىپ كەلگەن باشقا ھەممە نەرسىگە ئەمەل قىلغان تەقدىردىمۇ كاپىر بولىدىكەن. يۇ، قانداقمۇ پۈتۈن پەيغەمبەرلەرنىڭ دىنى بولغان تەۋھىدنى ئىنكار قىلغان ئادەم كاپىر بولمىسۇن؟! سۇبھانەللاھ! مۇشۇنداقمۇ نادانلىق بولامدۇ!.

سىز يەنە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرى ھەققىدە پىكىر قىلىسىڭىز، ئۇلار ئەينى زاماندا يەمامە رايونىدا بەنى ھەنىفە قەبىلىسىگە قارشى ئۇرۇش قىلغان، ھالبۇكى، بەنى ھەنىفە قەبىلىسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋىتى بىلەن ئىسلام دىنىغا كىرگەن كىشىلەر ئىدى. ئۇلار: «بىر الله دىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوق، مۇھەممەد الله نىڭ پەيغەمبىرىدۇر» دەپ گۇۋاھلىق بېرەتتى، ناماز ئوقۇيتتى، ئەزان توۋلايتتى.

ئابدۇننەبى: لېكىن ئۇلار يالغانچى مۇسەيلىمەنى پەيغەمبەر دەپ گۇۋاھلىق بېرەتتى، بىز بولساق، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن كېيىن ھېچقانداق پەيغەمبەر كەلمەيدۇ دەپ ئېتىقاد قىلىمىز.

ئابدۇللاھ : بىراق سىلەر ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى ياكى ئابدۇلقادىر جىلانىنى ياكى پەيغەمبەرنى ياكى بىرەر پەرىشتىنى ئاسمان- زېمىننى باشقۇرغۇچى الله نىڭ مەرتىۋىسىگە كۆتۈرۈسىلەر. كىمكى بىرەر ئادەمنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەرتىۋىسىگە كۆتۈرسە، كاپىر بولىدۇ. ئۇنىڭ مېلى ۋە جېنى ھالال بولىدۇ، ئۇنىڭ كەلىمە شاھادەتنى ئېيتقانلىقى ۋە ناماز ئوقۇغانلىقى ئۇنىڭغا ئەسقاتمايدۇ. كىمكى بىراۋنى الله نىڭ مەرتىۋىسىگە كۆتۈرسە، ئۇنىڭدىنمۇ ئۆتە كاپىر بولىدۇ. شۇنىڭدەك، ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئوت يېقىپ كۆيدۈرۈۋەتكەن ئادەملەرنى مىسالغا ئالساق، ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئىسلامنى دەۋا قىلاتتى. ئۇلار ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ئىخلاسمەنلىرى بولۇپ، ساھابىلاردىن ئىلىم تەھسىل قىلغان ئىدى، لېكىن ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى سىلەرنىڭ ئابدۇلقادىر ۋە باشقىلار ھەققىدە ئېتىقاد قىلغىنىڭلاردەك ئىدىلوگىيە كۆز قارىشىدا بولغان. ساھابىلار ئۇلارنىڭ كاپىر بولغانلىقىغا ۋە ئۇلارنى ئۆلتۈرۈشنىڭ لازىملىقىغا قانداق بىرلىككە كەلگەن؟، سېنىڭچە ساھابىلار مۇسۇلمانلارنى كاپىر دەپ ھۆكۈم قىلغانمىدۇ؟ ياكى سەن: «ئەۋلىيا- ماشايىخلارغا ئېتىقاد قىلىش زىيانلىق ئەمەس، ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا ئېتىقاد قىلىش كىشىنى كاپىر قىلىۋېتىدۇ» دەپ ئويلامسەن؟.

شۇنىمۇ ئېيتىش كېرەككى، ئىلگىرى ئۆتكەن مۇشرىكلار الله قا شېرىك كەلتۈرگەنلىكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ۋە قۇرئاننى ئىنكار قىلغانلىقى، قىيامەتكە ئىشەنمىگەنلىكى... قاتارلىقلار ئۈچۈن كاپىر بولغان دېسەك، ھەر مەزھەب ئۆلىمالىرىنىڭ: «مۇرتەدنىڭ ھۆكمى ھەققىدىكى بۆلۈم» دەپ مەخسۇس توختىلىشىنىڭ مەنىسى نېمە؟. "مۇرتەد" ئىسلام دىنىغا كىرگەندىن كېيىن كاپىر بولغان مۇسۇلماننى كۆرسىتىدۇ. مەزھەب ئۆلىمالىرى بۇ بۆلۈمدە كىشىنى ئىسلامدىن چىقىرىدىغان ۋە ئۇنىڭ جېنى ۋە مېلىنى ھالال قىلىدىغان نۇرغۇن ئىشلارنى بايان قىلغان. ھەتتا ئۇلار دىل بىلەن تەستىقلىماستىن، تىل بىلەن ئېغىزغا ئالغان ياكى ئويۇن-چاقچاق شەكلىدە تىلغا ئالغان، بىراق الله نى غەزەپلەندۈرىدىغان سۆزگە ئوخشاش كىچىككىنە ئىشنى قىلىسىمۇ كاپىر بولۇپ كېتىدىغان ئىشلارنىمۇ كۆرسىتىپ ئۆتكەن.

الله تائالا بىر تۈركۈم كىشىلەر ھەققىدە مۇنداق دېگەن: ﴿ئى مۇھەممەد! ئەگەر سەن ئۇلارنىڭ (مەسخىرە قىلغانلىقىنى) سورىساڭ، ئۇلار: «بىز (راستىن ئەمەس)، پەقەت ئىچ پۇشۇقى قىلىپ ئوينىشىپ دەپ قويدۇق» دەيدۇ. (بۇ مۇناپىقلارغا «سىلەر الله نىڭ دىنىنى، الله نىڭ ئايەتلىرىنى (يەنى كىتابىنى) ۋە الله نىڭ پەيغەمبىرىنى مەسخىرە قىلدىڭلارمۇ؟» دېگىن. سىلەر (يالغان قەسەم ئىچىپ) ئۆزرە ئېيتماڭلار، سىلەر ئىمان ئېيتقىنىڭلاردىن كېيىن، پەيغەمبەرنى مەسخىرە قىلىش بىلەن كاپىر بولدۇڭلار﴾. [سۈرە تەۋبە، 65 ــ 66 ـ ئايەتلەر]. الله ئۇلارنىڭ ئىمان كەلتۈرگەندىن كېيىن كاپىر بولۇپ كەتكەنلىكىنى ئوچۇق بايان قىلدى. ھالبۇكى، ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن تەبۇك غازىتىدا بىرگە بولۇپ، بىر سۆزنى قىلغان ۋە ئۇ سۆزنى چاقچاق شەكلىدە قىلغانلىقىنى ئېيتقان.

شۇنىمۇ ئۇنتۇتۇرىغا قويۇش كېرەككى، الله تائالا ئەينى زاماندا بەنى ئىسرائىل خەلقىنىڭ مۇسۇلمان، بىلىملىك ۋە ياخشى ئادەملەر تۇرۇقلۇق مۇسا ئەلەيھىسسالامغا: ﴿بىزگىمۇ ئۇلارنىڭ بۇتلىرىغا ئوخشاش بۇت ئورنىتىپ بەرگىن﴾ دېگەنلىكىنى بايان قىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرىدىنمۇ بىر تۈركۈم كىشىلەر: «بىزگە ئالامەت قىلىپ بەرگىن!» دېگەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قەسەم قىلىپ تۇرۇپ، بۇ سۆزنىڭ بەنى ئىسرائىل قەۋمىنىڭ: ﴿بىزگىمۇ ئۇلارنىڭ بۇتلىرىغا ئوخشاش بۇت ئورنىتىپ بەرگىن﴾ دېگەن ئەنە شۇ سۆزىگە ئوخشايدىغانلىقىنى ئېيقان.

ئابدۇننەبى: لېكىن بەنى ئىسرائىل قەۋمى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئۆزلىرى ئۈچۈن ئالامەت قىلىپ بېرىشنى سورىغانلار بۇنىڭ بىلەن كاپىر بولۇپ كەتمىگەنغۇ؟.

ئابدۇللاھ: بۇنىڭ جاۋابى شۇكى، بەنى ئىسرائىل قەۋمى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئۆزلىرى ئۈچۈن ئالامەت قىلىپ بېرىشنى سورىغانلار مەقسەتلىرىگە يېتەلمىگەن، ئەگەر ئۇلار شۇنداق قىلسا ئىدى، ئەلۋەتتە كاپىر بولغان بولاتتى. پەيغەمبەر ئەلەلەيھىسسالام مۇنداق قىلىشنى مەنئى قىلغان بۇ كىشىلەر ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلماي، ئۇ مەنئى قىلغاندىن كېيىن ئىبادەت ئۈچۈن ئۆزلىرىگە ئالامەت قىلىۋالغان بولسا ئىدى، ئەلۋەتتە كاپىر بولۇپ كېتەتتى.

ئابدۇننەبى: لېكىن مەن يەنە بىر مەسىلىنى چۈشىنەلمەيۋاتىمەن، ئۇ بولسىمۇ، ئۇسامە ئىبنى زەيد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ۋەقەلىكى بولۇپ، ئۇ بىر ئۇرۇشتا: «لا إله إلا الله» دېگەن بىر ئادەمنى ئۆلتۈرۈۋەتكەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى ئەيىبلەپ: «ئى ئۇسامە! ئۇنى ”لا إله إلا الله“ دېگەندىن كېيىن ئۆلتۈرۈۋەتتىڭمۇ؟» دېگەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە: «مەن ئىنسانلارغا قارشى تاكى ئۇلار ”لا إله إلا الله“ دېگەنگە قەدەر ئۇرۇش قىلىشقا بۇيرۇلدۇم» دېگەن. مەن سىزنىڭ سۆزۈڭىز بىلەن بۇ ئىككى ھەدىسنى قانداق بىرلەشتۈرۈپ چۈشىنىمەن؟ ماڭا توغرىسىنى كۆرسىتىپ بەرسىڭىز، الله سىزنى توغرا يولغا يېتەكلىسۇن!.

ئابدۇللاھ : ھەممىگە مەلۇمكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەھۇدىيلارغا قارشى ئۇرۇش قىلدى، ئۇلارنى ئەسىرگە ئالدى. ھالبۇكى، ئۇلار: ”لا إله إلا الله“ دەيتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرى بەنى ھەنىفە قەبىلىسىگە قارشى ئۇرۇش قىلدى. ئۇلار: «بىر الله دىن باشقا ھېچ ھەق ئىلاھ يوق، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام الله نىڭ ئەلچىسىدۇر» دەپ گۇۋاھلىق بېرەتتى، ناماز ئوقۇيتتى. ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ كۆيدۈرۈۋەتكەن ئادەملەرمۇ شۇنداق قىلاتتى. سىز قىيامەتنى ئىنكار قىلغان كىشىنىڭ كاپىر بولىدىغانلىقىنى، گەرچە ئۇ: ”لا إله إلا الله“ دېگەن تەقدىردىمۇ ئۆلتۈرۈلىدىغانلىقىنى، ئىسلامنىڭ ئاساسلىرىدىن بىرىنى ئىنكار قىلغان ئادەمنىڭ كاپىر بولىدىغانلىقىنى، گەرچە ئۇ كەلىمە شاھادەتنى ئېيتقان تەقدىردىمۇ ئۆلتۈرۈلىدىغانلىقىنى ئېتىراپ قىلىسىز. ئەگەر ئۇ شاخچە ھۆكۈملەردىن بىرىنى ئىنكار قىلسا، كەلىمە شاھادەت ئۇنىڭغا ئەسقاتمايدىكەن ـ يۇ، پەيغەمبەرلەرنىڭ دىنىنىڭ ئەسلى مەنبەسى ۋە ئاساسى بولغان تەۋھىدنى ئىنكار قىلغان ئادەمگە قانداقمۇ ئەسقاتسۇن؟!.

سىز بۇ ھەدىسلەرنىڭ مەنىسىنى چۈشەنمىسىڭىز كېرەك. ئۇسامىنىڭ ھەدىسىگە كەلسەك، ئۇ ئىسلامنى دەۋا قىلغان ”بىر ئادەمنى ئۆلۈمدىن قورقۇپ، جېنىنى ۋە مېلىنى قوغداپ قېلىش ئۈچۈن ئىسلامنى دەۋا قىلدى“ دېگەن گۇمانىنىڭ سەۋەبى بىلەن ئۆلتۈرۈۋەتكەن. ئەسلىدە ئۇ ئادەم ئىسلامغا كىرگەنلىكىنى ئېلان قىلغانلىقى ئۈچۈن تاكى ئۇنىڭ ئىسلامغا خىلاپلىق قىلغانلىقى ئايدىڭلاشقانغا قەدەر ئۇنىڭدىن قول

يىغىش ۋاجىپ ئىدى. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئى مۆمىنلەر! الله يولىغا (يەنى غازاتقا) ئاتلانغان ۋاقتىڭلاردا ھەقىقەتلەپ ئىش قىلىڭلار، يەنى مۆمىن ياكى كاپىرلىقى ئېنىق بولمىغىچە ئۆلتۈرۈشكە ئالدىراپ كەتمەڭلار﴾. [سۈرە نىسا، 94 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى] يەنى مۆمىن ياكى كاپىرلىقىنى ئىسپاتلاڭلار. بۇ ئايەت ئۆلتۈرۈشتىن قول يىغىشنىڭ ۋە ھەقىقىي ئەھۋالنى ئىسپاتلاشنىڭ ۋاجىپلىقىنى كۆرسىتىدۇ. ئەگەر شۇنىڭدىن كېيىن ئىسلامغا خىلاپلىق قىلغانلىقى ئاشكارىلانسا، الله تائالانىڭ: ﴿ھەقىقەتلەپ ئىش قىلىڭلار﴾ دېگەنلىكى ئۈچۈن ئۇنى ئۆلتۈرۈش كېرەك. ئەگەر ئۇ كەلىمە شاھادەتنى ئېيتقاندا ئۆلتۈرۈلمەيدىغان بولسا ئىدى، مۆمىن ياكى كاپىرلىقىنى ئىسپاتلاشنىڭ ھېچ پايدىسى بولمىغان بولاتتى.

يەنە بىر ھەدىسكە كەلسەك، ئۇنىڭ مەنىسىمۇ يۇقىرىدا بايان قىلغىنىمىزدەك بولىدۇ. كىمكى تەۋھىدنى ۋە ئىسلامنى ئېلان قىلىدىكەن، ئۇنىڭدىن قول يىغىش ۋاجىپ بولىدۇ. پەقەت ئۇنىڭدىن ئىسلامدىن چىقىرىدىغان ئىشلار سادىر بولسا ئۆلتۈرۈشكە بولىدۇ. بۇنىڭ دەلىلى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «ئۇنى ”لا إله إلا الله“ دېگەندىن كېيىن ئۆلتۈرۈۋەتتىڭمۇ؟» دېگەن سۆزىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە مۇنداق دېگەن: «مەن ئىنسانلارغا قارشى تاكى ئۇلار ”لا إله إلا الله“ دېگەنگە قەدەر ئۇرۇش قىلىشقا بۇيرۇلدۇم.» ئۇ يەنە خاۋارىجلار ھەققىدە مۇنداق دېگەن: «ئۇلارنى قەيەردە ئۇچراتساڭلار، شۇ يەردە ئۆلتۈرۈڭلار!» ھالبۇكى، خاۋارىجلار كۆپ ئىبادەت قىلاتتى ۋە كۆپ زىكىر قىلاتتى، ھەتتا ساھابىلار ئۇلارنىڭ ئىبادەتلىرىنى كۆرگەندە ئۆزلىرىنى ئاز ئىبادەت قىلغاندەك ھېس قىلاتتى. ئەمەلىيەتتە بولسا، خاۋارىجلار ساھابىلاردىن ئىلىم تەھسىل قىلغان. بىراق، ئۇلارنىڭ شەرىئەتكە خىلاپلىق قىلغانلىقى ئوتتۇرىغا چىققاندا، نە كەلىمە شاھادەت، نە كۆپ ئىبادەت، نە ئىسلام دەۋاسى ئۇلارنى ئۆلتۈرۈلۈشتىن توسۇپ قالالمىغان ئىدى. (يۇقىرىدىكى سۆزلەنگەن بەزى ئەھكاملار شەخسلەر تەرىپىدىن ئەمەس، بەلكى شەرىئەت ھاكىمىيىتى ئاستىدا ئەمەلگە ئاشۇرىلىشى كۆزدە تۇتۇلىدۇ. -مۇھەررىر-)

ئابدۇننەبى: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن رىۋايەت قىلىنغان بىر ھەدىستە: «ئىنسانلار قىيامەت كۈنى ئالدى بىلەن ئادەم ئەلەيھىسسالامدىن، ئاندىن نۇھ ئەلەيھىسسالامدىن، ئاندىن ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامدىن، ئاندىن مۇسا ئەلەيھىسسالامدىن، ئاندىن ئىسا ئەلەيھىسسالامدىن ياردەم تىلەيدۇ، ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئۆزرە ئېيتىدۇ، نەتىجە مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدىن ياردەم تىلەش بىلەن ئاخىرلىشىدۇ» دېيىلگەن بولۇپ، سىز بۇ ھەدىسكە نېمە دەيسىز؟. بۇ ھەدىس الله تىن غەيرىدىن ياردەم تىلەشنىڭ شېرىك ئەمەسلىكىنى كۆرسىتىدىغۇ؟!.

ئابدۇللاھ: سىز بۇ مەسىلىنىڭ ھەقىقىتىنى چۈشەنمەپسىز. نەق مەيداندا ھازىر بولغان تىرىك ئادەمدىن، ئۇ قادىر بولالايدىغان نەرسىدە ياردەم تىلەشنى ئىنكار قىلمايمىز. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿ئۆز قەۋمىدىن بولغان ئادەم دۈشمىنىگە قارشى ئۇنىڭدىن ياردەم تىلىدى﴾. [سۈرە قەسەس، 15 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى] شۇنىڭدەك، ئىنسان ئۇرۇش ۋە باشقا ئىشلاردا ھەمراھلىرىدىن ئىنسان قادىر بولالايدىغان ئىشتا ياردەم تىلەيدۇ. بىز پەقەت ئەۋلىيالارنىڭ قەبرىلىرى ئالدىدا بەندىچىلىك بىلدۈرۈپ، ياردەم تىلىگەن قىلمىشلىرىڭلارنى ياكى نەق مەيداندا بولمىغان ئادەملەردىن ئۇلار قادىر بولالمايدىغان، -پەقەت الله قادىر بولىدىغان- ئىشتا ياردەم تىلىشىڭلارنى ئىنكار قىلىمىز. ئىنسانلار قىيامەت كۈنى پەيغەمبەرلەرنىڭ الله قا دۇئا قىلىپ ئىنسانلاردىن تېزراق ھېساب ئېلىشىنى تىلىشىنى ۋە جەننەت ئەھلىنىڭ قىيامەت مەيدانىدىكى قىيىن ئەھۋالدىن بالدۇرراق قۇتۇلۇشىنى كۈتۈپ پەيغەمبەرلەردىن ياردەم تىلەيدۇ. مۇنداق قىلىش دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە دۇرۇس بولۇپ، سىز بىلەن سۆھبەت قىلىدىغان، سۆزۈڭىزنى ئاڭلايدىغان سالىھ ئادەمنىڭ ئالدىغا كېلىپ، ئۇنىڭغا: «ماڭا ياخشىلىق تىلەپ الله قا دۇئا قىلىپ قويسىڭىز» دېسىڭىز دۇرۇس بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرىمۇ رەسۇلۇللاھدىن ئۇ ھايات ۋاقتىدا دۇئا تىلەيتتى. ئەمما ئۇ ۋاپات بولغاندىن كېيىن ھەرگىز ئۇنداق قىلمىدى. ئۇلار ئۇنىڭ قەبرىسى ئالدىدا ئۇنىڭدىن ھاجىتىنى تىلىمىدى. بەلكى سەلەپ ئۆلىمالىرى ئۇنىڭ قەبرىسى ئالدىدا الله قا دۇئا قىلىشنىمۇ رەت قىلغان.

ئابدۇننەبى : ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئوتقا تاشلانغان چاغدا، جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا ھاۋادا تۇرۇپ كۆرۈنۈپ: «بىرەر ھاجىتىڭ بارمۇ؟» دەپ سورىغاندا، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام: «ساڭا ھاجىتىم يوق» دېگەن، ئەگەر جىبرىئىل ئەلەيھىسسالامدىن ياردەم سوراش شېرىك بولىدىغان بولسا، ئۇنى ئىبراھىم

ئەلەيھىسسالامغا تەۋەللۇك ئىلمىگەن بولاتتى. بۇ ۋەقەلىككە نېمە دەيسىز؟.

ئابدۇللاھ : بۇمۇ ئىلگىرىكىگە ئوخشاشلا شۇبھىدۇر، بۇ رىۋايەت توغرا ئەمەس. ئەگەر بىز ئۇنى توغرا رىۋايەت دەپ پەرەز قىلىدىغان بولساق، جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا ئۆزى قادىر بولالايدىغان ئىش بىلەن مەنپەئەت يەتكۈزۈشنى ئېيتقان. الله تائالانىڭ: ﴿ۋەھيىنى ئۇنىڭغا كۈچلۈك پەرىشتە (جىبرىئىل) تەلىم بەردى﴾ دېگىنىدەك، ئۇ ھەقىقەتەن كۈچلۈكتۇر، ئەگەر الله ئۇنىڭغا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنى كۆيدۈرمەكچى بولغان ئوتنى، ئۇنىڭ ئەتراپىدىكى يەر ـ زېمىن ۋە تاغلارنى قوشۇپ كۆتۈرۈپ شەرققە ياكى غەربكە تاشلاشقا ئىزنى بەرسە، شۇنداق قىلىشقا ھەرگىز ئاجىزلىق قىلمايدۇ. بۇ نۇرغۇن پۇل ـ مېلى بار بىر باينىڭ مىسالىغا ئوخشايدۇكى، ئۇ موھتاج بىر ئادەمنى كۆرۈپ ئۇنىڭ ھاجىتىنى راۋا قىلىۋېلىشى ئۈچۈن مەلۇم مىقداردا قەرز بېرىپ تۇرۇش تەكلىپىنى بېرىدۇ. بىراق بۇ موھتاج ئادەم قەرز ئېلىشنى رەت قىلىپ، الله ھېچكىمنىڭ مىننىتى بولمايدىغان رىزىق بەرگەنگە قەدەر سەۋر قىلىدۇ. ھازىر سىز قىلىۋاتقان بەندىچىلىك ياردەم تەلىۋى ۋە شېرىك قەيەرگە يېتىپ باردى ـ ھە!.

ئى قېرىندىشىم! بىلىشىڭىز كېرەككى، سەردارىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتىلگەن بۇرۇنقى كىشىلەرنىڭ الله قا شېرىك كەلتۈرۈشى، بىزنىڭ زامانىمىزدىكى كىشىلەرنىڭ شېرىكىدىن تۆۋەندىكىدەك ئۈچ جەھەتتە يېنىك ھېسابلىنىدۇ:

بىرىنچى: بۇرۇنقى مۇشرىكلار الله قا، الله تىن باشقىنى پەقەت كەڭرىچىلىك چاغلىرىدىلا شېرىك قىلاتتى، ئەمما بېشىغا ئېغىر كۈن كەلگەندە، بىر الله قا خالىس ئېتىقاد قىلاتتى. بۇنىڭ دەلىلى الله تائالانىڭ مۇنۇ سۆزىدۇر: ﴿ئۇلار كېمىگە چىقىپ (غەرق بولۇشتىن قورققان) چاغلىرىدا، الله قا كامالى ئىخلاس بىلەن ئىلتىجا قىلىدۇ، الله ئۇلارنى ئامان- ئېسەن قۇرۇقلۇققا چىقارغان چاغدا (بالا- قازادىن قۇتۇلدۇرغان الله نى ئۇنتۇپ)، ناگاھان (الله قا) شېرىك كەلتۈرىدۇ﴾. [سۈرە ئەنكەبۇت، 65 ـ ئايەت] الله تائالا يەنە مۇنداق دەيدۇ: ﴿دېڭىزدا ئۇلارنى تاغلاردەك دولقۇنلار ئورىۋالغان چاغدا، ئۇلار كامالى ئىخلاس بىلەن الله قا ئىلتىجا قىلىدۇ، الله ئۇلارنى (دېڭىز خەتەرلىرىدىن) قۇتۇلدۇرۇپ قۇرۇقلۇققا چىقارغان چاغدا، ئۇلارنىڭ بەزىسى توغرا يولدا بولىدۇ. بىزنىڭ ئايەتلىرىمىزنى پەقەت خىيانەتكار (الله نىڭ نېمەتلىرىدىن تانغان) ئادەملا ئىنكار قىلىدۇ﴾. [سۈرە لوقمان، 32 ـ ئايەت] پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇرۇش ئاچقان مۇشرىكلارمۇ باياشاتچىلىق چاغلىرىدا الله قا ۋە الله تىن باشقا نەرسىگە يېلىنىپ دۇئا قىلاتتى، ئەمما بېشىغا كۈن چۈشكەندە چوقۇنغۇچىلىرىنى ئۇنتۇغان ھالدا پەقەت يالغۇز الله قىلا يېلىنىپ دۇئا قىلاتتى. بىراق زامانىمىزنىڭ مۇشرىكلىرى كەڭچىلىكتىمۇ، بېشىغا كۈن چۈشكەندىمۇ الله تىن باشقىغا يېلىنىپ دۇئا قىلىدۇ. ئۇلاردىن بىرىنىڭ بېشىغا ئېغىر كۈن كەلسە: «ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى!، ئى ھۈسەيىن!، يا پىرىم...» دېگەن شېرىككە ئېلىپ بارىدىغان سۆزلۈكلەر بىلەن دات- پەرياد قىلىدۇ. بۇنىڭ ھەقىقىتىنى چۈشىنىدىغان كىشىلەر قەيەرگە كەتتى؟!.

ئىككىنچى: بۇرۇنقى مۇشرىكلار الله بىلەن بىرگە الله نىڭ دەرگاھىدا يېقىن ھېسابلانغان پەيغەمبەرگە، ئەۋلىياغا، پەرىشتىگە ياكى ئەڭ تۆۋەن ھېسابلىنىدا، الله تائالاغا ئىتائەت قىلىدىغان، ئاسىيلىق قىلمايدىغان تاش ۋە دەل ـ دەرەخلەرگە يېلىنىپ دۇئا قىلاتتى. بىراق زامانىمىزدىكى كىشىلەر الله بىلەن بىرلىكتە ئەڭ پاسىق كىشىلەرگە يېلىنىپ دۇئا قىلىدۇ. ياخشى كىشىگە، الله قا ئاسىيلىق قىلمايدىغان تاش ۋە دەل ـ دەرەخلەرگە ئوخشاش نەرسىلەرگە چوقۇنۇش بىدئەتچىلىكى، پاسىقلىقى ۋە بۇزغۇنچىلىقى ئاشكارا كۆرۈنۈپ تۇرغان كىشىلەرگە چوقۇنۇشنىڭ گۇناھىدىن يېنىكتۇر.

ئۈچىنچى: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدىكى مۇشرىكلارنىڭ شېرىك كەلتۈرۈشى، ئومۇمەن قىلىپ ئېيتقاندا، پەقەت مەبۇدلۇق تەۋھىدىدە ئىدى. پەرۋىش قىلىش تەۋھىدىدە شېرىك كەلتۈرۈش بولمىغان، كېيىنكى زاماندا كەلگەنلەرنىڭ شېرىك كەلتۈرۈشى بۇنىڭغا تۈپتىن خىلاپ، ئۇلار الله نىڭ پەرۋىش قىلىش تەۋھىدىگە مۇناسىۋەتلىك نۇرغۇن ئىشلاردا شېرىك كەلتۈرىدۇ. شۇنداقلا، ئۇلار الله نىڭ مەبۇدلۇق تەۋھىدىگىمۇ شېرىك كەلتۈرىدۇ. مەسىلەن، ئۇلار تەبىئەتنى كائىناتتا تىرىلدۈرۈش، ئۆلتۈرۈش ...ياخشى ۋە يامان ئىشلاردا ئىدارە قىلغۇچى دەپ قارايدۇ.

مەن سۆزۈمنى ناھايىتى چوڭ بىر مەسىلىنى بايان قىلىپ بېرىش بىلەن ئاخىرلاشتۇرماقچىمەن، سىز

يۇقىرىدا سۆزلىنىپ ئۆتۈلگەن نەرسىلەردىن شۇنى چۈشىنىشىڭىز كېرەككى، تەۋھىد چوقۇم دىلنىڭ ئېتىقاد قىلىشى، تىلنىڭ سۆزلىشى، شۇنداقلا ئەزالارنى ئىشقا سېلىپ ئەمەل قىلىش بىلەن ۋۇجۇدقا چىقىدۇ، بۇنىڭدا ھېچ ئىختىلاپ يوق. ئەگەر ئېتىقادتا بۇ ئىشلاردىن بىرى دەخلى ـ تەرۇزگە ئۇچرىتىلسا مۇسۇلمان ھېسابلانمايدۇ. ئەگەر ئۇ تەۋھىدنىڭ ماھىيىتىنى بىلسە، لېكىن ئۇنىڭغا ئەمەل قىلمىسا، پىرئەۋن ۋە ئىبلىسقا ئوخشاش سەركەشلىك قىلغۇچى كاپىر بولىدۇ. نۇرغۇن ئىنسانلار بۇ مەسىلىدە خاتالىشىدۇ، «بۇ ھەقىقەتتۇر، لېكىن بىز ئۇنى قىلىشقا قادىر ئەمەس، يۇرتىمىز ئەھلى ئارىسىدا، ئەۋلادلىرىمىز ئىچىدە دۇرۇس بولمايدۇ. ئۇلارنىڭ يامانلىقىدىن ئەنسىرەپ، ئۇلارغا چوقۇم قوشۇلۇشىمىز ۋە ھەمنەپەس بولۇشىمىز كېرەك» دەيدۇ، مۇنداق بىچارە كىشىلەر كۆپىنچە كاپىرلارنىڭ ھەقنى بىلىدىغانلىقىنى، پەقەت مەلۇم سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن ئۇنى تاشلاپ قويىدىغانلىقىنى ئۇقمايدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار اللهنىڭ ئايەتلىرىنى (دۇنيانىڭ مال- مۈلۈكلىرىدىن) ئەرزىمەس نەرسىلەرگە تېگىشتى، (كىشىلەرنى) الله نىڭ يولىدىن توستى. ھەقىقەتەن ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرى نېمىدېگەن يامان!﴾

ئەگەر بىر ئادەم تەۋھىدكە، ئۇنى چۈشەنمەي ۋە دىلى بىلەن ئېتىقاد قىلماي زاھىرى جەھەتتىن ئەمەل قىلسا، بۇ ھالدا ئۇ مۇناپىق بولۇپ، ئۇنىڭ ئاقىۋىتى خالىس كاپىردىنمۇ يامان بولىدۇ.(بۇ يەردە تەۋھىد ۋە ئەقىدىگە دائىر بىلىملەرنى ئۆگىنىشنىڭ نەقەدەر مۇھىم ئىكەنلىكى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.-مۇھەررىر-) چۈنكى الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿مۇناپىقلار چوقۇم دوزاخنىڭ ئەڭ ئاستىنقى قەۋىتىگە (يەنى قەئرىگە) تاشلىنىدۇ﴾. [سۈرە نىسا، 145 ـ ئايەت]

بۇ مەسىلىنى ئىنسانلارنىڭ تىلى بويىچە مۇلاھىزە قىلسىڭىز، ناھايىتى ئېنىق ئايدىڭلىشىدۇ. سىز جەمئىيەتتە ھەقنى تونىغان، لېكىن قارۇنغا ئوخشاش مال ـ دۇنياسىنىڭ كېمىيىپ كېتىشىدىن ياكى ھامانغا ئوخشاش ھوقۇقىدىن ئايرىلىپ قېلىشتىن ۋەياكى پىرئەۋنگە ئوخشاش پادىشاھلىقىدىن ئايرىلىپ قېلىشتىن قورقۇپ، ھەققە ئەمەل قىلمىغان كىشىلەرنى كۆرىسىز. مۇناپىقلارغا ئوخشاش ئىچىدىن ئەمەس، تاشقى جەھەتتىن ئەمەل قىلىدىغان كىشىنىمۇ كۆرىسىز. ئەگەر ئۇنىڭدىن دىلى بىلەن نېمىگە ئېتىقاد قىلىدىغانلىقى ھەققىدە سورىسىڭىز، جاۋاپ بېرەلمەستىن گاڭگىراپ قالىدۇ.

سىز الله تائالانىڭ كىتابى قۇرئان كەرىمدىن تۆۋەندىكى ئىككى ئايەتنى ياخشى چۈشىنىشىڭىز لازىم:

بىرىنچى ئايەت: يۇقىرىدىمۇ تىلغا ئېلىنغان بولۇپ، الله تائالانىڭ مۇنۇ سۆزىدىن ئىبارەتتۇر: ﴿سىلەر (يالغان قەسەم ئىچىپ) ئۆزرە ئېيتماڭلار، سىلەر ئىمان ئېيتقىنىڭلاردىن كېيىن، (پەيغەمبەرنى مەسخىرە قىلىش بىلەن) كاپىر بولدۇڭلار﴾. [سۈرە تەۋبە، 66 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى] ئەگەر سىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىرلىكتە رۇم ئىمپېرىيىسىگە قارشى غازاتقا چىققان بىر قىسىم كىشىلەرنىڭ ئويۇن ـ چاقچاق شەكلىدە ئېيتقان سۆزى تۈپەيلى كاپىر بولۇپ كەتكەنلىكىنى بىلسىڭىز ئىدى، سىز ئۇچۇن مال ـ دۇنياسىنىڭ كېمىيىپ كېتىشىدىن ياكى ھوقۇقىنىڭ قولدىن كېتىشىدىن ۋەياكى ھۆكۈمرانلىقىدىن ئايرىلىپ قېلىشتىن قورقۇپ كۇپرى سۆزنى قىلغان ۋە كۇپرىغا ئەمەل قىلغان كىشىنىڭ گۇناھىنىڭ چاقچاق شەكلىدە كۇپرى سۆزنى قىلغان كىشىنىڭ گۇناھىدىن چوڭ ئىكەنلىكى ئايدىڭلاشقان بولاتتى. چۈنكى چاقچاق قىلغۇچى ئەتراپىدىكى ئادەملەرنى كۈلدۈرۈش ئۈچۈن تىلى بىلەن ئېيتقان سۆزىگە كۆپىنچە ھاللاردا دىلى بىلەن ئېتىقاد قىلمايدۇ، ئەمما مەخلۇقتىن قورقۇپ ياكى ئۇنىڭدىن كېلىدىغان مەلۇم پايدىنى كۆزلەپ كۇپرى سۆزنى قىلغان ۋە ئۇنىڭغا ئەمەل قىلغان كىشى شەيتاننىڭ ۋەدىسىنى تەستىقلىغان بولىدۇ.﴿شەيتان سىلەرنى پېقىرلىقتىن قورقىتىدۇ، يامان ئىشلارغا (يەنى بېخىللىققا، زاكات بەرمەسلىككە) بۇيرۇيدۇ﴾. [سۈرە بەقەرە، 268 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى] شەيتاننىڭ ئازابىدىن قورققان بولىدۇ. ﴿ئەنە شۇ شەيتان ئۆز دوستلىرىنى (يەنى كۇففارلارنى) قورقىتىدۇ﴾. [سۈرە ئال ئىمران، 175 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى] ناھايىتى شەپقەتلىك الله نىڭ ۋەدىسىنى تەستىقلىمىغان بولىدۇ، ﴿الله سىلەرگە ئۆز مەغپىرىتىنى ۋە پەزلىنى ۋەدە قىلىدۇ﴾ [سۈرە بەقەرە، 268 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى] قۇدرەتلىك الله نىڭ ئازابىدىن قورقمىغان بولىدۇ، ﴿ئەگەر مۆمىن بولساڭلار، ئۇلاردىن قورقماڭلار، مەندىن قورقۇڭلار﴾ [سۈرە ئال ئىمران، 175 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى] مۇنداق ئادەم ناھايىتى شەپقەتلىك الله نىڭ دوستلىرى بولۇشقا لايىقمۇ ياكى شەيتاننىڭ دوستلىرى بولۇشقا لايىقمۇ؟!.

ئىككىنچى ئايەت: اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿كىمكى اللە قا ئىمان ئېيتقاندىن كېيىن، ئىماندىن يېنىۋالسا، (قەلبى ئىمان بىلەن مۇستەھكەم تۇرسىمۇ، مەجبۇرلاش ئاستىدا، ئاغزىدىلا ئىماندىن يانغانلىقىنى بىلدۈرگەنلەر بۇنىڭدىن مۇستەسنا) كۇفرى بىلەن كۆڭلى ئازادە بولسا (يەنى ئىختىيارى يوسۇندا مۇرتەد بولغان بولسا، ئۇ اللە نىڭ غەزىپىگە دۇچار بولىدۇ ۋە چوڭ ئازابقا قالىدۇ﴾. [سۈرە نەھل، 106 ـ ئايەت]

اللە ئەنە شۇ كىشىلەردىن پەقەت دىلى ئىمان بىلەن خاتىرجەم بولغان، لېكىن زورلانغانلىقتىن كۇپرى سۆزنى قىلىپ تاشلىغان كىشىلەرنىڭلا ئۆزرىسىنى قوبۇل قىلىدۇ. ئۇلاردىن باشقىلار ئىمان كەلتۈرگەندىن كېيىن كاپىر بولغان بولىدۇ، مەيلى ئۇلار ئۇنى بىرەر زىياندىن قورقۇپ قىلسۇن ياكى بىرەر پايدىنى كۆزلەپ قىلسۇن، مەيلى ھۆكۈمرانلىقىنىڭ قولدىن كېتىشىدىن قورقۇپ قىلسۇن ياكى ۋەتىنىگە، بالا ـ چاقىلىرىغا، تۇغقانلىرىغا، مال ـ مۈلكىگە يان بېسىپ قىلسۇن، مەيلى چاقچاق شەكلىدە ياكى باشقا غەرەزلەردە قىلغان بولسۇن، مەجبۇرلانغانلا بولمىسا، ھەممىسى ئوخشاشتۇر. ئايەت شۇنى كۆرسىتىدۇكى، ئىنسان پەقەت سۆزگە ۋە ئەمەلگە مەجبۇرلىنىدۇ، ئەمما يۈرەكتىكى ئىدىلوگىيە كۆز قارىشىنى ھېچكىم مەجبۇرلىيالمايدۇ. اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿بۇ (يەنى ئازاب) ئۇلارنىڭ دۇنيا تىرىكچىلىكىنى ئاخىرەتتىن ئارتۇق كۆرگەنلىكلىرى ۋە اللەنىڭ كافىر قەۋمنى ھىدايەت قىلمايدىغانلىقى ئۈچۈندۇر﴾. [سۈرە نەھل، 107 ـ ئايەت] اللە تائالا شۇنى ئوچۇق كۆرسەتتىكى، ئازاب ئېتىقادنىڭ، بىلىمسىزلىكنىڭ، دىنغا دۈشمەنلىك قىلىشنىڭ ياكى كاپىرغا مۇھەببەت قىلىشنىڭ سەۋەبىدىنلا بولمايدۇ. ئۇنىڭ سەۋەبى پەقەت دۇنيالىق نېسىۋىلىرىنى ياخشى كۆرۈش ۋە ئۇنى دىنىدىن ئەلا بىلىشتىن ئىبارەتتۇر. اللە توغرىسىنى بىلگۈچىدۇر.

سىز بۇلارنىڭ ھەممىسىنى ئاڭلىدىڭىز، اللە سىزنى ھىدايەت قىلسۇن! ئەمدى پەرۋەردىگارىڭىز اللە قا تەۋبە قىلىشىڭىز، ئۇنىڭغا قايتىشىڭىز، ئەمدى خاتا قىلمىشلىرىڭىزنى تاشلىشىڭىزنىڭ ۋاقتى يېتىپ كەلمىدىمۇ؟!. ئىش سىزنىڭ ئاڭلىغىنىڭىزدەك ھەقىقەتەن ناھايىتى خەتەرلىكتۇر ۋە ناھايىتى چوڭ مەسىلىدۇر.

ئابدۇننەبى: مەن اللە تىن مەغپىرەت تىلەيمەن، ئۇنىڭغا تەۋبە قىلىمەن، بىر اللە تىن باشقا ھېچ ھەق ئىلاھنىڭ يوقلۇقىغا، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ اللە نىڭ ئەلچىسى ئىكەنلىكىگە گۇۋاھلىق بېرىمەن. اللە نى قويۇپ بەندىچىلىك قىلىپ كېلىۋاتقان پۈتۈن نەرسىلەرنى ھازىردىن باشلاپ تاشلايمەن. بۇندىن ئىلگىرى قىلغان گۇناھلىرىمنى اللە نىڭ ئەپۇ قىلىشىنى، مېنى كەچۈرۈشىنى، ماڭا ئۆز مەرھەمىتى، مەغپىرىتى ۋە رەھمىتى بىلەن مۇئامىلە قىلىشىنى، مەن اللە قا ئۇچراشقانغا قەدەر مېنى تەۋھىد ۋە ساغلام ئەقىدە ئۈستىدە مۇستەھكەم قىلىشىنى تىلەيمەن. ئى قېرىندىشىم ئابدۇللاھ!، دىن ھەقىقەتەن نەسىھەتتۇر. بۇ نەسىھەتلىرىڭىزنىڭ، شۇنداقلا مەن قوللانغان ئابدۇننەبىدىن ئىبارەت ئىسمىمنىڭ يامان ئىسىم ئىكەنلىكىنى ۋە خاتا ئېتىقادتىن ئىبارەت ئىنچىكە ئىشلارنى چۈشەندۈرۈپ قويغىنىڭىزنىڭ بەدىلىگە اللە تىن سىزگە ياخشى مۇكاپات بېرىشىنى سورايمەن. مەن سىزگە شۇنىمۇ ئېيتىمەنكى، ھازىردىن باشلاپ ئىسمىمنى ئابدۇرراھمانغا ئۆزگەرتتىم. ئەگەر مەن ئۇ ئېتىقاد ئۈستىدە اللە قا يولۇققان بولسام ئىدىم، ھەرگىزمۇ نىجاتلىققا ئېرىشەلمەيدىكەنمەن. ئى رەببىم مېنى توغرا يولغا يېتەكلىگىنىڭگە چەكسىز رەھمەت ۋە شۈكۈرلەر بولسۇن!.

مەن ئاخىرىدا سىزدىن شۇنى تەلەپ قىلىمەنكى، ئىنسانلار كۆپ خاتالىشىۋاتقان بىر قىسىم يامان ئىشلارنى ماڭا ئەسلىتىپ ئۆتكەن بولسىڭىز!.

ئابدۇللاھ : بولىدۇ، ئۇنداقتا قۇلاق سېلىڭ.

✸ سىزنىڭ شۇئارىڭىز ھەرگىزمۇ قۇرئان كەرىم ياكى سۈننەتتىن ئىختىلاپلاشقان مەسىلىنى كۆتۈرۈپ چىقىپ، پىتنە قوزغاش ۋە بۆلمىلاش مەقسىتىدە شۇ ئىختىلاپلاشقان مەسىلىگە ئەگىشىش بولۇپ قالمىسۇن. ئەمەلىيەتتە ئۇنىڭ ھەقىقي مەنىسىنى اللە تىن باشقا ھېچكىم بىلمەيدۇ. سىزنىڭ شۇئارىڭىز ئىلىمدە توشقان، مۇتەشابىھ ئايەتلەر ھەققىدە: ﴿ئۇنىڭغا ئىشەندۇق، ھەممىسى پەرۋەردىگارىمىز تەرىپىدىن نازىل بولغان﴾ دەيدىغان كىشىلەرنىڭ شۇئارى بولسۇن.

ئىختىلاپلاشقان مەسىلە ھەققىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «سېنى شەكلەندۈرگەن ئىشنى

تاشلاپ شەكلەندۈرمەيدىغان ئىشنى قىلغىن.» [ئىمام ئەھمەد ۋە تىرمىزى رىۋايەت قىلغان] «كىمكى شۈبھىلىك ئىشلاردىن ساقلىنىدىكەن، دىنىنى ۋە ئابرۇيىنى ساقلاپ قالىدۇ. كىمكى شۈبھىلىك ئىشلارغا مۇپتىلا بولىدىكەن، هارامغا مۇپتىلا بولىدۇ.» [ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان] «گۇناھ دېگەن كۆڭلۈڭنى راھەتسىز قىلغان، سەن كىشىلەرنىڭ كۆرۈپ قېلىشىنى ياقتۇرمىغان ئىشتۇر.» [ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان] پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۈچ قېتىم: «سەن قەلبىڭگە پەتىۋا قىلدۇرغىن!، كۆڭلۈڭگە پەتىۋا قىلدۇرغىن!، سەن قەلبىڭگە پەتىۋا قىلدۇرغىن» دېدى ۋە سۆزىنى داۋام قىلىپ: «ياخشىلىق دېگەن كۆڭۈل ئارام تاپقان ئىشتۇر، گۇناھ دېگەن دىلنى راھەتسىز قىلغان، كۆڭلۈڭ دىلىغۇل بولغان ئىشتۇر. ئەگەر كىشىلەر ساڭا چۈشەنچە ۋە ئاگاھلاندۇرۇش بەرسە، ئۇلار ساڭا ئەمەلىيەتنى چۈشەندۈرگەن بولىدۇ.» دېگەن. [ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى].

✸ نەپسى خاھىشقا ئەگىشىپ قېلىشتىن قەتئىي ساقلىنىڭ! الله تائالا ئۇنىڭدىن ئاگاھلاندۇرۇپ مۇنداق دېگەن: ﴿ئېيتىپ باقساڭچۇ؟ نەپسى خاھىشىنى ئىلاھ قىلىۋالغان ئادەمگە (نەپسى خاھىشىغا ئەگىشىشتىن ئۇنى ساقلاش ئۈچۈن) ھامىي بولالامسەن؟﴾ [سۈرە فۇرقان 43 ـ ئايەت]

✸ ئادەملەرگە ۋە پىكىر قاراشلارغا، شۇنداقلا، ئاتا-بوۋىلارنىڭ يولىغا يان بېسىپ ئەسەبىيەتچىلىك قىلىشتىن قەتئىي ساقلىنىڭ! مۇنداق قىلىش كىشى بىلەن ھەقنىڭ ئارىسىغا توساق پەيدا قىلىپ قويىدۇ. ھەق دېگەن مۆمىن يۈتتۈرۈپ قويغان نەرسىدۇر، ئۇ، ئۇنى قەيەردە ئۇچراتسا، ئۇنىڭغا ئەڭ ھەقلىق كىشىدۇر. الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ھەر قاچان ئۇلارغا (يەنى مۇشرىكلارغا): «الله نازىل قىلغان نەرسىگە (يەنى الله پەيغەمبىرىگە نازىل قىلغان ۋەھىگە، قۇرئانغا) ئەگىشىڭلار دېيىلسە، ئۇلار: «ياق، ئاتا-بوۋىلىرىمىزدىن قالغان دىنغا ئەگىشىمىز» دېيىشىدۇ. ئاتا- بوۋىلىرى ھېچ نەرسىنى چۈشەنمىگەن ۋە توغرا يولدا بولمىغان تۇرسا، يەنە ئۇلارغا ئەگىشەمدۇ؟﴾ [سۈرە بەقەرە، 170 ـ ئايەت]

✸ كاپىرلارغا ئوخشاپ قېلىشتىن قەتئىي ساقلىنىڭ! چۈنكى ئۇ پۈتۈن ئاپەتلەرنىڭ بېشىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كىمكى بىرەر قەۋمگە ئوخشىۋالسا، ئۇ ئۇلاردىن بولىدۇ.» [ئىمام ئەبۇ داۋۇد رىۋايەت قىلغان]

✸ الله تىن باشقا كىمسىگە تايىنىشتىن قەتئىي ساقلىنىڭ! الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿كىمكى الله قا تەۋەككۇل قىلسا، الله ئۇنىڭغا كۇپايە قىلىدۇ﴾. [سۈرە تەلاق، 3 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى]

✸ الله مەنئى قىلغان ئىشتا ھېچقانداق كىشىگە ئىتائەت قىلماڭ! پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: «ياراتقۇچى اللهقا گۇناھ ئىشلەش بەدىلىگە، مەخلۇققا ئىتائەت قىلىش يوق.»[تىرمىزى رىۋايەت قىلغان]

✸ الله قا يامان گۇمان قىلىشتىن قەتئىي ساقلىنىڭ! الله تائالا بىر ھەدىس قۇددۇسىدا مۇنداق دېگەن: «مەن بەندەم مېنى قانداق گۇمان قىلسا شۇنداقمەن.» [ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان]

✸ بىرەر ئاپەت كېلىشتىن ئىلگىرى ئۇنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن ياكى ئۇ كېلىپ بولغاندىن كېيىن ئۇنىڭ كۆتۈرۈلۈپ كېتىشى ئۈچۈن تۇمار، تۇگۇن ھەمدە شۇنىڭغا ئوخشىغان نەرسىلەرنى ئېسىشتىن قەتئىي ساقلىنىڭ!.

✸ كۆز تېگىشنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن تىلتۇمار كۆز مۇنچىقى ئېسىشتىن قەتئىي ساقلىنىڭ!. چۈنكى ئۇ شېرىكتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كىمكى (پايدا ياكى زىياننى كۆزلەپ) بىرەر نەرسە ئېسىۋالسا، ئۇ شۇنىڭغا تاپشۇرۇلىدۇ.» [ئىمام ئەھمەد ۋە تىرمىزى رىۋايەت قىلغان]

✸ تاش، دەل-دەرەخ، تۇغ-ئەلەم، ياخشى كىشىلەرنىڭ قالدۇق نەرسىلىرىدىن، قەبرىلەردىن بەرىكەت تىلەشتىن قەتئىي ساقلىنىڭ! چۈنكى ئۇ شېرىككە ئېلىپ بارىدىغان ئىشلاردىندۇر.

✸ بىرەر نەرسىدىن، مەيلى ئۇ قانداق نەرسە بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، شۇم پال ئېلىشتىن ساقلىنىڭ! چۈنكى ئۇ شېرىكتۇر. ئىبنى مەسئۇدتىن رىۋايەت قىلىنغان بىر ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «شۇم پال ئېلىش شېرىكتۇر، شۇم پال ئېلىش شېرىكتۇر، شۇم پال ئېلىش شېرىكتۇر» دەپ ئۈچ قېتىم تەكرارلىغانلىقى رىۋايەت قىلىنىدۇ. [ئىمام ئەھمەد ۋە ئەبۇ داۋۇد رىۋايەت قىلغان]

✸ غەيبنى بىلىدىغانلىقنى دەۋا قىلىدىغان، قەغەز ئۈستىگە يۇلتۇزلارنى سىزىپ، شۇ يۇلتۇز

ئىگىلىرىنىڭ بەختلىك ياكى بەختسىزلىكىنى ئوتتۇرىغا قويىدىغان سېھىرگەرلەر، پالچى، رامبال، جىنكەش ۋە مۇنەججىملەرگە ئىشىنىشتىن قەتئىي ساقلىنىڭ!. ئۇلارنىڭ شۇ قىلمىشلىرىغا ئىشىنىش شېرىكتۇر. چۈنكى غەيبنى الله تىن باشقا ھېچكىم بىلمەيدۇ.

✸ يامغۇرنىڭ يېغىشىنى يۇلتۇزلارغا ياكى پەسىللەرگە نىسبەت بېرىشتىن قەتئىي ساقلىنىڭ! چۈنكى ئۇ شېرىكتۇر. يامغۇر ياغدۇرۇش پەقەت الله تائالاغا نىسبەت بېرىلىدۇ.

✸ قەسەم قىلىنغان نەرسە نېمە بولۇشىدىن قەتئىينەزەر الله تىن باشقا نەرسە بىلەن قەسەم قىلىشتىن قاتتىق ساقلىنىڭ! مەسىلەن: پەيغەمبەرنىڭ نامى بىلەن، ياكى ئامانەت بىلەن، ياكى يۈز ـ ئابرۇي بىلەن، ياكى كاپالەتلىك قىلىنغان نەرسە بىلەن، ياكى ھاياتلىق بىلەن قەسەم قىلىش قاتارلىقلارغا ئوخشاش. چۈنكى بۇ خىلدىكى قەسەم شېرىكتۇر. بىر ھەدىستە مۇنداق دېيىلىدۇ: «كىمكى الله نىڭ غەيرى بىلەن قەسەم قىلسا، ھەقىقەتەن كاپىر بولغان ياكى شېرىك كەلتۈرگەن بولىدۇ.» [ئىمام ئەھمەد ۋە ئەبۇ داۋۇد رىۋايەت قىلغان]

✸ زامانىنى تىللاشتىن، شامالنى، قۇياشنى، سوغۇقنى، ئىسسىقنى تىللاشتىن قەتئىي ساقلىنىڭ! چۈنكى ئۇ شۇ نەرسىلەرنى ياراتقان الله نى تىللىغانلىق بولىدۇ.

✸ ئەگەر سىزگە، سىز ياقتۇرمايدىغان بىرەر ئىش يېتىپ قالسا، «كاشكى» دېگەن سۆزنى ئىشلىتىشتىن قەتئىي ساقلىنىڭ! چۈنكى ئۇ شەيتاننىڭ ۋەسۋەسە قىلىشىغا ئىشىك ئېچىپ بېرىدۇ. شۇنداقلا، ئۇ الله نىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشىغا ئېتىراز بىلدۈرگەنلىك بولىدۇ. ئەمما «الله شۇنداق تەقدىر قىپتۇ، الله خالىغان ئىشنى قىلىدۇ» دېسىڭىز بولىدۇ!.

✸ قەبرىلەرنى مەسچىت قىلىۋېلىشتىن قەتئىي ساقلىنىڭ! چۈنكى قەبرە بار مەسچىتتە ناماز ئوقۇشقا بولمايدۇ. سەھىھ بۇخارى ۋە سەھىھ مۇسلىمدا ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەكراتتىكى چېغىدا: ”الله نىڭ لەنىتى يەھۇدىي ۋە خرىستىئانلارغا بولسۇن! ئۇلار پەيغەمبەرلىرىنىڭ قەبرىلىرىنى مەسچىت قىلىۋېلىشتى“ دەپ، ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرىدىن ئاگاھلاندۇرغان.» ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا سۆزىنى داۋام قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: «شۇنداق بولمىسا ئىدى، كىشىلەر رەسۇلۇللاھنىڭ قەبرىسىنى ئەلۋەتتە كۆركەم قىلىپ ياسىغان بولاتتى.» [ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە مۇنداق دېگەن: «سىلەردىن ئىلگىرى ئۆتكەنلەر پەيغەمبەرلىرىنىڭ ۋە ياخشى كىشىلىرىنىڭ قەبرىلىرىنى مەسچىت قىلىۋالاتتى. سىلەر قەبرىلەرنى مەسچىت قىلىۋالماڭلار، مەن سىلەرنىڭ ئۇنداق قىلىشىڭلارنى چەكلەيمەن.» [ئەبۇ ئەۋانە رىۋايەت قىلغان]

✸ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن ياكى ئۇنىڭ ئۇممىتى ئىچىدىكى ياخشى كىشىلەر بىلەن ۋەسىلە ئىزدەشكە رىغبەتلەندۈرۈش ئۈچۈن يالغانچىلار رىۋايەت قىلغان ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا نىسبەت بېرىدىغان ھەدىسلەرنى تەستىقلاشتىن قەتئىي ساقلىنىڭ! ئۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نامىدىن توقۇلغان يالغان ھەدىستۇر. شۇ ھەدىسلەرنىڭ بىرىدە مۇنداق دېيىلگەن: «مېنىڭ ھۆرمىتىم بىلەن ۋەسىلە ئىزدەڭلار، چۈنكى مېنىڭ ھۆرمىتىم الله نىڭ دەرگاھىدا ناھايىتى چوڭدۇر.» يەنە بىرىدە مۇنداق دېيىلگەن: «ئەگەر بېشىڭلارغا كۈن چۈشسە، قەبرىدىكى كىشىلەرگە يېلىنىڭلار.» يەنە بىرىدە مۇنداق دېيىلگەن: «الله ھەر بىر ئەۋلىيانىڭ قەبرىسىگە ئىنسانلارنىڭ ھاجەتلىرىنى راۋا قىلىدىغان بىر پەرىشتىنى مۇئەككەل قىلىدۇ.» يەنە بىرىدە مۇنداق دېيىلگەن: «ئەگەر سىلەرنىڭ بىرىڭلار تاشقا ياخشى گۇماندا بولسا، ئۇنىڭغا پايدا يەتكۈزىدۇ.» بۇنىڭدىن باشقا يەنە نۇرغۇن يالغان ھەدىسلەر مەۋجۇدتۇر.

✸ پەيغەمبەرنىڭ تۇغۇلغان كۈنى، ئىسرا ۋە مىراج كېچىسى، تۈنەك كېچىسى دېگەنگە ۋە باشقىلارغا ئوخشاش ”دىنىي مۇراسىم“ دەپ ئاتىلىپ قالغان مۇراسىملارغا قاتنىشىشتىن قەتئىي ساقلىنىڭ! چۈنكى ئۇلار دىندا ئەسلى يوق كېيىندىن پەيدا بولغان ئىشلاردۇر. ئۇنىڭغا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ياكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى بىزدىن ياخشى كۆرىدىغان، ياخشى ئىشلارنى قىلىشقا بىزدىن ھېرىس بولغان ساھابىلاردىن رىۋايەت قىلىنغان ھېچقانداق دەلىل يوق. ئەگەر ئۇ ئىشلار ياخشى ئەمەللەردىن بولسا ئىدى، ئەلۋەتتە، ساھابىلار ئۇنى بىزدىن بۇرۇن قىلغان بولاتتى.

«لا إله إلا الله» يەنى «بىر الله دىن باشقا ھېچ ھەق ئىلاھ يوق» دەپ گۇۋاھلىق بېرىش

«لا إله إلا الله» (بىر الله دىن باشقا ھېچ ھەق ئىلاھ يوق) دېگەن بۇ جۈملە شاھادەت ئېيتىشتىكى مۇھىم بولغان ئىككى ئاساسنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. بىرىنچى: (لا إله) ئاللاھنىڭ غەيرىدىن ھەق ئىلاھلىقنى ئىنكار قىلىش. ئىككىنجى: (إلا الله) ئاللاھنىڭ ئىبادەتكە ئەڭ ھەقلىق يىگانە ئىلاھ ئىكەنلىكىنى مۇقىملاشتۇرۇش. بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۆز ۋاقتىدا ئىبراھىم ئاتىسىغا ۋە قەۋمىگە ئېيتتى: سىلەر چوقۇنۇۋاتقان بۇتلاردىن مەن راستلا ئادا-جۇدامەن. پەقەت مېنى ياراتقان الله مېنى توغرا يولغا باشلايدۇ.﴾ ئاللاھقا چوقۇنۇشتا ئىبادەتنى ئالۋاڭغا قىلىشقا بولمايدۇ بەلكى ئىبادەتكە ھەقلىق يەككە-يىگانە ئاللاھقا شېرىكتىن خالى ھالدا ئىبادەت قىلىش تەقەززا قىلىنىدۇ. ئىبادەتنى يەككە-يىگانە ئىبادەتكە ھەقلىق ئاللاھقا قىلىش بىلەن، شېرىك ۋە ئەھلىدىن ئادا-جۇدا بولۇش بىرلەشتۇرۇلگەن ۋاقىتتا تەۋھىدنىڭ ھەقىقى ماھىيىتى رويابقا چىقىدۇ.

بىر ھەدىسدە جەننەتنىڭ ئاچقۇچى «لا إله إلا الله»دۇر دەپ رىۋايەت قىلىنغان. لېكىن «لا إله إلا الله» دېگەن كىشىنىڭ ھەممىسىگە جەننەت دەرۋازىلىرىنىڭ ئېچىلىشى تېگىشلىكمۇ؟. ۋەھب ئىبنى مۇنەببەھكە (الله ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!): «لا إله إلا الله» جەننەتنىڭ ئاچقۇچى ئەمەسمۇ؟- دېيىلگەندە، ئۇ: ئەلۋەتتە شۇنداق، لېكىن ئاچقۇچنىڭ چىشلىرى بولىدۇ، ئەگەر سەن چىشى بار ئاچقۇچنى ئېلىپ كەلسەڭ، دەرۋازا ساڭا ئېچىلىدۇ، ئۇنداق بولمايدىكەن، دەرۋازا ئېچىلمايدۇ.- دەپ جاۋاب بەرگەن.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن نۇرغۇن ھەدىسلەر رىۋايەت قىلىنغان بولۇپ، ئۇنىڭ ھەممىسى بۇ ئاچقۇچنىڭ چىشىنى بايان قىلىپ بېرىدۇ. مەسىلەن: ئۇ مۇنداق دېگەن: «كىمكى خالىس نىيەت بىلەن"لا إله إلا الله" دېسە...»، «ئۇ كەلىمىنى چىن قەلبىدىن ئىشەنگەن ھالدا دېسە...»، «ئۇ كەلىمىنى چىن دىلىدىن ھەق دېسە...»... بۇ ھەدىسلەردىن، جەننەتكە كىرىشنى «لا إله إلا الله» نىڭ مەنىسىنى بىلىشكە، ئۆلگەنگە قەدەر ئۇنىڭ ئۈستىدە مۇستەھكەم تۇرۇشقا، ئۇ كەلىمە شاھادەتنىڭ تەقەززاسىغا ئەمەل قىلىشقا زىچ باغلانغانلىقىنى كۆرۈۋالالايمىز.

ئارىدىكى توسالغۇلارنىڭ يوقىلىشى، «لا إله إلا الله» دېگەن كەلىمىنىڭ جەننەتنىڭ ئاچقۇچى بولۇشى ۋە ئىگىسىگە ئەسقېتىشى ئۈچۈن ئۆلىمالار يۇقىرىدىكى ھەدىسلەردىن چوقۇم تولۇق بولمىسا بولمايدىغان بىرقانچە شەرتلەرنى ئىنچىكىلەپ ئوتتۇرىغا چىقارغان. ئۇ شەرتلەر شۇ ئاچقۇچنىڭ چىشلىرى بولۇپ، تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەتتۇر:

كەلىمە تەۋھىدنى بىلىش	ھەر بىر سۆزنىڭ مەنىسى بار، شۇڭا «لا إله إلا الله» دېگەن كەلىمە تەۋھىدنىڭ مەنىسىنى ھەقىقىي بىلىشنىڭ ۋاجىپتۇر. ئۇ كەلىمە اللهتىن باشقا نەرسىنىڭ مەبۇدلىقىنى مەنئى قىلىدۇ.مەبۇدلىقنىڭ پەقەت الله تائالاغىلا خاس ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدۇ. شۇڭا الله تىن باشقا ھېچ مەبۇد بەرھەق يوق. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿پەقەت ھەق بىلەن گۇۋاھلىق بەرگەن يەنى «لا إله إلا الله» دېگەن، تىلى بىلەن ئېيتقاننى دىلى بىلەن ھەقىقىي بىلگەنلەر بۇنىڭدىن مۇستەسنا﴾. [سۈرە زۇخرۇف، 86 - ئايەتنىڭ بىر قىسمى] پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «كىمكى "لا إله إلا الله" دېگەن كەلىمە تەۋھىدنىڭ مەنىسىنى ھەقىقىي بىلىپ ئۆلسە، جەننەتكە كىرىدۇ.» [ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان]
قەتئىي ئىشەنچ	كەلىمە تەۋھىد كۆرسەتكەن يولىيورۇقلا قەتئىي ۋە جەزمەن ئىشىنىشتىن ئىبارەتتۇر. چۈنكى شەك، گۇمان، ئىككىلىنىش ۋە شۈبھە ھالىتىدىكى ئىمان قوبۇل قىلىنمايدۇ. شۇڭا كەلىمە تەۋھىد جەزمەن ۋە قەتئىي ئىشەنچ ئۈستىگە قۇرۇلۇشى كېرەك. نېمىشقا دېگەندە، الله تائالا مۆمىنلەرنى سۈپەتلەپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿شۈبھىسىزكى، (ھەقىقىي) مۇئمىنلەر الله قا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە ئىمان كەلتۈرگەن، ئاندىن (ئىمانىدا) شەك كەلتۈرمىگەن، ماللىرى بىلەن، جانلىرى بىلەن اللهنىڭ يولىدا جىھاد قىلغانلاردۇر، ئەنە شۇلار (ئىمان دەۋاسىدا) راستچىللاردۇر﴾. [سۈرە ھۇجۇرات، 15 - ئايەت] شۇڭا ئۇ كەلىمىنى ئېغىزدىلا سۆزلەپ قويۇش كۇپايە قىلمايدۇ، بەلكى يۈرەكتىن ئىشىنىش لازىم. ئەگەر مۇشۇنداق ئىشەنچ ھاسىل بولمايدىكەن، بۇ مۇناپىقلىقتىن ئىبارەت بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «بىر الله تىن باشقا ھېچ ئىلاھنىڭ يوقلىقىغا، ئۆزەمنىڭ الله نىڭ ئەلچىسى ئىكەنلىكىمگە گۇۋاھلىق بېرىمەنكى، بەندە مۇشۇ ئىككى جۈملە سۆزگە شەك قىلماستىن الله قا مۇلاقات بولسا، جەننەتكە كىرىدۇ.» [ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان]

تەۋھىدنى قوبۇل قىلىش	ئەگەر سەن كەلىمە تەۋھىدنىڭ ماھىيىتىنى بىلسەڭ ۋە ھەقىقى ئىشەنسەڭ، بۇ ئىلىم ۋە ئىشەنچىنىڭ چوقۇم تەسىرى بولۇشى كېرەك. بۇ كەلىمە تەقەززا قىلغان نەرسىلەرنى تىل ۋە دىل بىلەن قوبۇل قىلىش ئارقىلىق ئەمەلىيەتكە ئايلىنىدۇ.كىمكى كەلىمە تەۋھىدنىڭ چاقىرىقىنى رەت قىلسا ۋە ئۇنى قوبۇل قىلمىسا، رەت قىلىش سەۋەبلىرى چوڭچىلىق قىلىش ياكى باش ئەگمەسلىك بولسۇن ۋە ياكى ھەسەت ۋە چىدىماسلىق بولسۇن ئوخشاشلا كاپىر بولىدۇ. الله تائالا كەلىمە تەۋھىدنى چوڭچىلىق قىلىپ قوبۇل قىلمىغان كاپىرلار ھەققىدە مۇنداق دېگەن: ﴿ئۇلار ھەقىقەتەن مۇشۇنداق ئىدىكى، ئۇلارغا: «بىر ئىلاھتىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوق» دەڭلار دېيىلسە، كەلىمە تەۋھىدتىن تەكەببۇرلۇق قىلىپ باش تارتتى﴾. [سۈرە ساففات، 35 ـ ئايەت]
قەتئىي بويسۇنۇش	ئاللاھقا بويسۇنۇش ئىماننىڭ ھەقىقي تۈرتكىسى ۋە ئەمەلى ئىپادىسىدۇر. الله تائالانىڭ شەرئىي-پرىنسىپلىرىغا ئەمەل قىلىش، مەنئى قىلغان نەرسىلىرىدىن چەكلىنىش ئارقىلىق تەۋھىدنىڭ ماھىيىتى رېئاللىققا ئايلىنىدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ياخشى ئىش قىلغۇچى بولغان ھالدا ئىخلاس بىلەن الله قا بويسۇنغان ئادەم مەھكەم تۇتقىغا ئېسىلغان بولىدۇ، ئىشلارنىڭ ئاقىۋىتى الله قا مەنسۇپتۇر﴾. [سۈرە لوقمان، 22 ـ ئايەت] مانا بۇ تولۇق بويسۇنۇشتىن ئىبارەتتۇر.
راستچىللىق	كەلىمە تەۋھىد راستچىللىقنى تەقەززا قىلىدىغان بولۇپ، ئەمىلىيىتى بىلەن قەلبى ئوخشاش بولىشى لازىم. ئەگەر بىراۋ ئىمان كەلىمىسىنى تىلىنىڭ ئۇچىدىلا ئېيتىپ قويغان بولۇپ، دىلى ئۇنى يالغانغا چىقارسا، ئۇ ھالدا ئۇ مۇناپىق بولىدۇ. (يەنى سۆزى بىلەن دىلى ئوخشىمىسا) بۇنىڭ دەلىلى شۇكى، الله تائالا مۇناپىقلارنى ئەيىبلەپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلارنىڭ تىلى بىلەن ئېيتقىنى دىلىدىكى سۆز ئەمەس يەنى ئۇلار يالغان ئۆزرە ئېيتىدۇ﴾. [سۈرە فەتھى، 11 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى]
ئىمان سۆيگۈسى	مۆمىن كەلىمە تەۋھىدنى ياخشى كۆرۈشى، شۇنداقلا ئۇنىڭ تەقەززاسى بويىۇنچە ئەمەل قىلىشى ۋە ئۇنىڭغا ئەمەل قىلغۇچىلارنى ياخشى كۆرۈشى كېرەك. بەندىنىڭ پەرۋەردىگارى الله نى ياخشى كۆرگەنلىكىنىڭ ئالامىتى بولسا، الله قا بولغان سۆيگۈسىنى -گەرچە ئۇ ئۆزىنىڭ خاھىشىغا زىت بولسىمۇ- ئالدىنقى ئورۇنغا قويۇشى، الله نى ۋە الله نىڭ پەيغەمبىرىنى دوست تۇتقان كىشىنى دوست تۇتۇشى، الله ۋە رەسۇلىنى، مۇسۇلمانلارنى دۈشمەن تۇتقان كىشىنى دۈشمەن تۇتۇشى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەگىشىپ ئۇنىڭ ئىش-ئىزلىرى ۋە كۆرسەتمىلىرىنى قوبۇل قىلىشىدىن ئىبارەتتۇر.
ئىخلاس	بۇ كەلىمىدىن پەقەت الله تائالانىڭ رازىلىقىنىلا كۆزلىشى كېرەك. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلار پەقەت ئىبادەتنى الله قا خالىس قىلغان، ھەق دىنىغا ئېتىقاد قىلغان ھالدا (يالغۇز) الله قىلا ئىبادەت قىلىشقا بۇيرۇلدى﴾. [سۈرە بەييىنە، 5 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى] پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «الله نىڭ رازىلىقىنى كۆزلەپ "لا إله إلا الله" دېگەن كىشىگە الله ھەقىقەتەن دوزاخنى ھارام قىلدى.» [ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان]

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى
” الله نىڭ ئەلچىسى“ دەپ گۇۋاھلىق بېرىش

مېيىت قەبرىسىدە ئىمتىھانغا دۇچ كېلىدۇ، ئۇنىڭدىن ئۈچ سوئال سورىلىدۇ. ئەگەر ئۇ سوئاللارغا جاۋاب بېرەلىسە نىجاتلىققا ئېرىشىدۇ. جاۋاب بېرەلمىسە ھالاك بولىدۇ. بۇ سوئاللارنىڭ بىرى: «پەيغەمبىرىڭ كىم؟» دېگەندىن ئىبارەتتۇر. الله دۇنيادا شۇ سۆزنىڭ شەرتلىرىنى ئەمەلىيلەشتۈرۈشكە مۇۋەپپەق قىلغان ۋە ئۇنىڭ ئۈستىدە مۇستەھكەم قىلغان، قەبرىدە ئۇنى توغرا جاۋاب بېرىشكە ئىلھام قىلغان ئادەمدىن باشقىلار ئۇ سوئالغا جاۋاب بېرەلمەيدۇ. ئۇ گۇۋاھلىق، سوئاللارغا توغرا جاۋاب بەرگۈچىگە، پۇل- مال ۋە بالا-چاقا ئەسقاتمايدىغان دەھشەتلىك ئاخىرەت كۈنىدە ئەسقاتىدۇ، ئۇ شەرتلەر تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەت:

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇيرۇغان ئىشلارغا ئىتائەت قىلىش	الله تائالا بىزنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئىتائەت قىلىشقا بۇيرۇپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿كىمكى پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلىدىكەن، الله قا ئىتائەت قىلغان بولىدۇ، چۈنكى پەيغەمبەر الله نىڭ ئەمرىنى يەتكۈزىدۇ﴾. [سۈرە نىسا، 80 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى]. يەنە بىر ئايەتتە: ﴿ئى مۇھەممەد! ئۇلارغا ئېيتقىنكى، ئەگەر سىلەر الله نى دوست تۇتساڭلار، ماڭا ئەگىشىڭلاركى، الله سىلەرنى دوست تۇتىدۇ﴾. [سۈرە ئال ئىمران، 31 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى] جەننەتكە كىرىش پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئىتائەت قىلىشقا باغلىقتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ھەدىستە: «ئۇنىمىغانلاردىن باشقا پۈتۈن ئۈممىتىم جەننەتكە كىرىدۇ» دېگەندە، ساھابىلار: «ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! كىم ئۇنىمايدۇ؟» دەپ سورايدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ماڭا ئىتائەت قىلغان كىشى جەننەتكە كىرىدۇ، ماڭا ئاسىيلىق قىلغان كىشى ئۇنىمىغان بولىدۇ» دەپ جاۋاب بېرىدۇ. [ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان] كىمكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ياخشى كۆرىدىكەن، چوقۇم ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلىشى كېرەك. چۈنكى ئىتائەت قىلىش ياخشى كۆرۈشنىڭ مېۋىسىدۇر. كىمكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەگەشمەستىن ۋە ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلماستىن ئۇنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى دەۋا قىلسا، ئۇ يالغانچىدۇر.
رەسۇلۇللاھنىڭ سۆزلىرىنى تەستىقلاشنىڭ زۆرۈرلىكى	كىمكى ئۆزىنىڭ شەخسى مەنپەئەتى ياكى خاھىشى ئۈچۈن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن توغرا رىۋايەت قىلىنغان نەرسىلەرنىڭ بىرەرسىنى ئىنكار قىلسا، الله نى ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىنى ئىنكار قىلغان بولىدۇ. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خاتالىق ۋە يالغان سۆزدىن مەسۇمدۇر. ﴿ئۇ ئۆز نەفسى- خاھىشى بويىچە سۆزلىمەيدۇ﴾. [سۈرە نەجم، 3 ـ ئايەت]
رەسۇلۇللاھ چەكلىگەن ئىشلاردىن يىراق تۇرۇش	ئالدى بىلەن الله قا شېرىك كەلتۈرۈشتىن، ئاندىن كىشىنى ھالاك قىلغۇچى چوڭ گۇناھلاردىن يىراق تۇرۇش كېرەك.كىچىك گۇناھلاردىن ۋە گۇناھ بولمىسىمۇ يامان كۆرۈلىدىغان ئىشلاردىن يىراق تۇرۇش كېرەك. مۇسۇلماننىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بولغان مۇھەببىتىگە يارىشا ئىمانى كۈچىيىدۇ. ئەگەر ئۇنىڭ ئىمانى كۈچەيسە، الله ئۇنىڭغا ياخشى ئىشلارنى ياخشى كۆرسىتىدۇ. كۇفرىنى، پىسقىنى ۋە گۇناھنى يامان كۆرسىتىدۇ.
الله قا ئىبادەت قىلىشتا رەسۇلۇللاھ شەرىئەت قىلىپ بەلگىلىگەن كۆرسەتمىلەر بويىچە ئىبادەت قىلىش كېرەك	ئەسلىدە ئىبادەت مۇئەييەن بەلگىلىمە ئىچىدە بولۇش لازىم. الله قا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئېلىپ كەلگەن كۆرسەتمىلەردىن باشقا شەكىلدە ئىبادەت قىلىش قەتئىي دۇرۇس ئەمەس. بۇ ھەقتە پەبغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «كىمكى بىزنىڭ دىنىمىزدا يوق ئەمەلنى قىلسا، ئۆزىگە قايتۇرۇلىدۇ.(يەنى قوبۇل قىلىنمايدۇ)» [ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان]

دىققەت قىلىشقا تېگىشلىك مۇھىم نۇقتا: بىلىشىڭ كېرەككى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ياخشى كۆرۈش ۋاجىپتۇر. ئۇنى ياخشى كۆرۈشلا كۇپايە قىلمايدۇ، بەلكى ئۇنى چوقۇم پۈتۈن نەرسىلەردىن، ھەتتا ئۆز جېنىڭدىنمۇ ئارتۇق ياخشى كۆرۈشۈڭ كېرەك. كىمكى بىرەر نەرسىنى ياخشى كۆرسە ئۇنى چوڭ بىلىدۇ ۋە ئۇنىڭغا ئۇيغۇن بولۇشنى ئەلا بىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى راستچىل ھالدا ياخشى كۆرگەن كىشىدە ئۇنىڭغا ئىقتىدا قىلىش، ئۇنىڭ سۆزى ۋە ئىش ـ ھەرىكىتىدىن ئىبارەت سۈننىتىگە ئەگىشىش، بۇيرۇقلىرىغا ئىتائەت قىلىش، مەنئى قىلغان ئىشلىرىدىن يېنىش، ياخشى-يامان كۈنلەردە، ياخشى كۆرىدىغان ياكى يامان كۆرىدىغان ئىشتىمۇ ئۇنىڭغا ئەدەپلىك مۇئامىلە قىلىش قاتارلىق ئالامەتلەر كۆرۈلىدۇ. شەك-شۈبھىسىزكى، ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلىش ۋە ئەگىشىش ھەقىقىي ياخشى كۆرۈشنىڭ نەتىجىسىدۇر. ئەمەلىيەتتە ئىسپاتلانمىغان ياخشى كۆرۈش قۇرۇق دەۋادىن ئىبارەتتۇر.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ياخشى كۆرۈشنىڭ نۇرغۇن ئالامەتلىرى بار: ئۇلاردىن بىرنەچچىنى تۆۋەندە مىسالغا ئالىمىز. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى كۆپ ياد ئېتىش ۋە ئۇنىڭغا كۆپ دۇرۇت ئېيتىشتۇر. كىمكى بىرەر نەرسىنى ياخشى كۆرسە، ئۇنى كۆپ ئەسلەيدۇ. يەنە بىرى: ئۇنىڭغا ئۇچرىشىشقا ئىشتىياق باغلاشتۇر. ھەرقانداق كىشى دوستى بىلەن ئۇچرىشىشقا ئىشتىياق باغلايدۇ. يەنە بىرى: ئۇنى ئۇلۇغلاش، ئۇ ياد ئېتىلگەندە ئېغىر بېسىق بولۇشتۇر. ئىسھاق (الله ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) مۇنداق دەيدۇ: "پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولغاندىن كېيىن، ساھابىلەر ئۇنى ئەسلىسە، سۈر بېسىپ كېتەتتى، تېرىلىرى تىترەيتتى ۋە يىغلىشىپ كېتەتتى." يەنە بىرى: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى دۈشمەن تۇتقان كىشىنى دۈشمەن تۇتۇش، ئۇنىڭ ھۆرمىتىگە تاجاۋۇز قىلغان كىشىگە تاجاۋۇز قىلىش، ئۇنىڭ دىنىدا بىدئەت پەيدا قىلغان، سۈننىتىگە خىلاپلىق قىلغان بىدئەتچىلەر ۋە مۇناپىقلاردىن يىراق تۇرۇشتۇر. يەنە بىرى: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى، ئۇنىڭ ئائىلە تاۋابىئاتلىرىنى، ئاياللىرىنى، مۇھاجىرلار ۋە ئەنسارىلاردىن ئىبارەت ساھابىلىرىنى ياخشى كۆرگەنلەرنى ياخشى كۆرۈش، ئۇلارنى يامان كۆرگەنلەرنى يامان كۆرۈش، ئۇلارغا ئۆچمەنلىك قىلغان ۋە ھاقارەت قىلغانلارنى ئۆچ كۆرۈشتۇر. يەنە بىرى: ئۇنىڭ گۈزەل ئەخلاقلىرىنى ئۆگىنىش، ئۇ ئەڭ ئېسىل گۈزەل ئەخلاق ئىگىسى ئىدى. ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دەيدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەخلاقى قۇرئان ئىدى. يەنى ئۇ ئۆزىنى پەقەت قۇرئان بۇيرۇغان ئىشلارنىلا قىلىشقا ئۈندەيتتى.»

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈپەتلىرىگە كەلسەك: ئۇ قورقماس، يۈرەكلىك ئىدى. ئۇرۇشنىڭ ئەڭ ئېغىر پەيتلىرىدە ئىنتايىن قەھرىمانلىق كۆرسىتەتتى. ناھايىتى سېخى ۋە مەرد ئىدى. رامىزان ئېيىدا تېخىمۇ سېخى بولۇپ كېتەتتى. كىشىلەرگە ناھايىتى ئەخلاقلىق مۇئامىلە قىلاتتى، ئۇلارغا ئىنتايىن كۆيۈنەتتى، ئۆزى ئۈچۈن ئىنتىقام ئالمايتتى. الله نىڭ بۇيرۇقىنى ئىجرا قىلىشتا قاتتىق تۇراتتى. ناھايىتىمۇ بەك كەمتەر ۋە ئېغىر بېسىق ئىدى. قورۇسىدىن تالاغا چىقمايدىغان قىزلاردىنمۇ بەك ھايالىق ئىدى. خوتۇن ـ بالىلىرىغا بەكمۇ ياخشى مۇئامىلە قىلاتتى، ئىنسانلارغا تولىمۇ رەھىمدىل ئىدى... ئۇنىڭ گۈزەل ۋە ئالىيجاناب سۈپەتلىرىنى تولۇق تەسۋىرلەشكە قەلەم ھەقىقەتەن ئاجىزلىق قىلىدۇ.

ئى الله! پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا، ئۇنىڭ ئائىلە ـ تاۋابىئاتلىرىغا، ئاياللىرىغا، ساھابىلىرىگە، تابىئىنلەرگە ۋە قىيامەت كۈنىگىچە ئۇلارغا ئەگەشكەنلەرگە رەھمەت قىلغىن ۋە سالام يوللىغىن!.

تاھارەت ۋە ئۇنىڭغا دائىر ھۆكۈملەر[1]

نامــــاز ئىســــلام ئاساسلىرىنىڭ ئىككىنچى ئاساسىدۇر. ناماز تاھارەتسىز قوبۇل قىلىنمايدۇ. تاھارەت ئېلىش سۇ ياكى تۇپراق (يەنى پاك تۇپراقتا تەيەممۇم قىلىش) بىلەن بولىدۇ.

سۇنىڭ تۈرلىرى: 1 ـ پاكىز سۇ. ئۆزى پاكىز بولغان، باشقا نەرسىنى پاكىزلىيالايدىغان، مەينەتنى تۈگىتىپ، نىجاسەتنى يوقىتالايدىغان سۇدىن ئىبارەتتۇر. 2 ـ پاسكىنا سۇ. مىقدارى ئاز بولۇپ، پاسكىنا نەرسە چۈشۈپ كەتكەن، ياكى مىقدارى كۆپ بولغان تەقدىردىمۇ پاسكىنا نەرسىنىڭ سەۋەبىدىن تەمى، رەڭگى ياكى پۇرىقى ئۆزگەرگەن سۇدىن ئىبارەتتۇر.

ئەسكەرتىش: مىقدارى كۆپ سۇ بولۇپ، ئۇنىڭغا چۈشۈپ كەتكەن پاسكىنا نەرسە سۇنىڭ رەڭگى، تەمى ياكى پۇرىقىدىن ئىبارەت سۈپەتلەردىن بىرەرسىنى ئۆزگەرتىۋەتمىگەنلا بولسا، پاسكىنا بولمايدۇ. ئاز مىقداردىكى سۇ پاسكىنا نەرسىنىڭ چۈشۈپ كېتىشى بىلەن پاسكىنا بولۇپ كېتىدۇ. سۇ تەخمىنەن 210 لىتىردىن ئاشسا «كۆپ سۇ» دەپ ئاتىلىدۇ.

قاچا: ئالتۇن ۋە كۈمۈشتىن ياسالغان قاچىلاردىن باشقا ھەممە پاكىز قاچىنى تۇرمۇشتا ئىشلىتىشكە بولىدۇ. ئالتۇن ۋە كۈمۈش قاچىدا تاھارەت ئالسا بولىدۇ، لېكىن گۇناھكار بولىدۇ. كاپىرلارنىڭ قاچىلىرىنى ۋە كىيىملىرىنى ئىشلىتىشكە بولىدۇ، پەقەت ئۇنىڭ پاسكىنا ئىكەنلىكىنى بىلسەك، ئىشلىتىشكە بولمايدۇ.

ئۆلۈك ھايۋان تېرىسى: ئۇ شەرتسىز پاسكىنىدۇر. ئۆلۈك ھايۋان تۆۋەندىكىدەك ئىككى تۈرگە ئايرىلىدۇ: 1ـ گۆشىنى شەرتسىز يېگىلى بولمايدىغان ھايۋان. 2 ـ گۆشىنى يېگىلى بولىدىغان، بىراق بوغۇزلاشقا ئۈلگۈرمەي ئۆلۈپ قالغان ھايۋان. گۆشىنى يېگىلى بولىدىغان، بىراق بوغۇزلاشقا ئۈلگۈرمەي ئۆلۈپ قالغان ھايۋاننىڭ تېرىسىنى ئاشلىغاندىن كېيىن سۈيۇق نەرسىلەر ئۈچۈن ئەمەس، قۇرۇق نەرسىلەر ئۈچۈن ئىشلەتسە دۇرۇس بولىدۇ.(بۇ ھەنبەلى مەزھەب ئۆلىمالىرىنىڭ كۆز قارىشى، ئەمما جۇمھۇر ئۆلىمالار ئاشلانغانلام بولسا سۇيۇق ۋە قۇرۇق نەرسىلەر ئۈچۈن ئىشلەتسە بولىدۇ دەپ قارايدۇ.ـم.ـ)

ھاجەتخانىغا كىرىش ۋە چىقىش: ھاجەتخانىغا كىرمەكچى بولغان كىشىنىڭ: «بىسمىللاھ، الله قا سىغىنىپ پاسكىنىچىلىقتىن ۋە جىن. شەيتانلاردىن پاناھ تىلەيمەن» دېيىشى، ھاجەتخانىدىن چىققاندا: «ئى الله! مەغپىرىتىڭنى تىلەيمەن» دېيىشى، كىرگەندە سول پۇتىنى ئالدىدا ئېلىشى، چىققاندا ئوڭ پۇتىنى ئالدىدا ئېلىشى مۇستەھەبتۇر.

ئىستىنجا قىلىش: ئالدى ياكى ئارقا يولدىن چىققان نەرسىنى تازىلاش دېمەكتۇر. ئەگەر ئۇ سۇ بىلەن تازىلانسا «ئىستىنجا» دەپ ئاتىلىدۇ. تاش. كېسەك ياكى قەغەز ۋە ياكى شۇنىڭغا ئوخشىغان نەرسىلەر بىلەن تازىلانسا، «چالما تۇتۇش» دەپ ئاتىلىدۇ. پەقەت چالما تۇتۇش بىلەنلا تازىلاشنىڭ يېتەرلىك بولۇشى ئۈچۈن چالمىنىڭ پاكىز بولۇشى، چالما قىلىپ ئىشلىتىشكە رۇخسەت قىلىنغان نەرسە بولۇشى، تازىلىيالايدىغان بولۇشى، يېيىلىدىغان نەرسە بولۇپ قالماسلىقى، تېزەك ياكى سۆڭەك بولۇپ قالماسلىقى، ئۈچ تال ياكى ئۇنىڭدىن كۆپ چالما تۇتۇلۇشى شەرت قىلىنىدۇ. ئالدى ۋە ئارقا يولدىن چىققان ھەرقانداق نەرسە ئۈچۈن ئىستىنجا قىلىش ياكى چالما تۇتۇش ۋاجىپ بولىدۇ.

ھاجەت قىلماقچى بولغان كىشىنىڭ ھاجەتخانىدا ھاجەت مىقدارىدىن كۆپ ئولتۇرۇۋېلىشى، سۇ ئاقىدىغان جايغا، ئادەم ماڭىدىغان يولغا، دەرەخ سايىسىغا، مېۋىلىك دەرەخنىڭ تۈۋىگە چوڭ ـ كىچىك تەرەت قىلىشى دىنىمىزدا چەكلەنگەندۇر. شۇنداقلا، ئوچۇقچىلىق جايدا قىبلە تەرەپكە قاراپ ياكى ئارقىنى

---

[1] كىتابنىڭ پىقھى بۆلۈمىدىكى(تەھارەت، ناماز، زاكات، روزا، ھەج-ئۆمرە) قاتارلىق ئىبادەتلەرگە ئائىت ھۆكۈملەردە پىقھەشۇناش ئالىملارنىڭ مەزكۇر مەسىلىدە مەلۇم ھۆكۈمگە ئەمەل قىلىشى ئەۋزەل دېگەن كۆز قاراش ئىلگىرى سۈرۈلگەن ئاساستا قەيت قىلىندى. مەزھەپلەر ئارا ئىختىلاپ قىلىنغان مەسىلىلەر بولسا نۆۋەتتە زىكىر قىلىپ ئۆتۈلدى. مۇسۇلمان كىشى دىنى مەسىلىلەردە بىلىمگە ئىشەنچ قىلغان (ئىمام ئەبى ھەنىپە، ئىمام مالىك، ئىمام شافىئىي، ئىمام ئەھمەد ئىبنى ھەنبەل) گە ئوخشىغان دىنى ئالىملارنىڭ كۆز قارىشىغا ئەمەل قىلىشى مۇھىمدۇر

قىلىپ تەرەت قىلىش چەكلىنىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «چوڭ-كىچىك تەرەت قىلغاندا قىبلە تەرەپكە ئالدىڭلارنى قىلماڭلار ۋە ئارقاڭلارنىمۇ قىلماڭلار.» [ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان] سەھرا، قىشلاق ۋە داللاردا كىشىلەرنىڭ كۆزىدىن يىراققا بېرىش، دالدىغا ئۆتۈش لازىم.

هاجەت قىلماقچى بولغان كىشىنىڭ هاجەتخانىغا الله نىڭ ئىسمى بار نەرسىنى ئېلىپ كىرىشى، تەرەت قىلىش جەريانىدا گەپ قىلىشى، تۆشۈككە، يېرىققا ۋە شۇنىڭغا ئوخشىغان جايلارغا سىيىشى، جىنسىي ئەزاسىنى ئوڭ قولى بىلەن تۇتۇشى، هاجەتخانا ئىچىدە قىبلە تەرەپكە قاراپ هاجەت قىلىشى مەكروھتۇر. ئەمما يۇقىرىدىكى ئىشلار ئېھتىياج بولۇپ قالغاندا دۇرۇس بولىدۇ.

هاجەت قىلغان كىشىنىڭ يۇيۇش ياكى چالما تۇتۇش سانىنى تاق قىلىشى، ھەم چالما تۇتۇشى ھەم سۇ بىلەن يۇيۇشى مۇستەھەبتۇر.

مىسۋاك ئىشلىتىش: ئەراك دەرىخى شاخچىلىرىغا ئوخشاش يۇمشاق ياغاچ مىسۋاك قىلىپ قوللىنىش سۈننەتتۇر. ناماز ئۆتىمەكچى ياكى قۇرئان ئوقۇماقچى بولغاندا، تاھارەت ئالغاندا ئېغىزغا سۇ ئېلىشتىن ئىلگىرى، ئۇيقۇدىن تۇرغاندا، مەسچىتكە ياكى ئۆيگە كىرگەندە، ئېغىز پۇراپ قالغاندا ۋە شۇنىڭدەك ۋاقىتلاردا مىسۋاك قوللىنىش تەكىتلىنىدۇ. مىسۋاك قوللانغاندا ۋە تاھارەت ئالغاندا ئوڭ تەرەپ بىلەن باشلاش، پاكىزلىق ئىشلىرى ئۈچۈن سول قولنى ئىشلىتىش سۈننەتتۇر.

تاھارەت ئېلىش: تاھارەتنىڭ پەرزلىرى ئالتە بولۇپ، 1- يۈزنى يۇيۇش. (ئۇنىڭ دائىرىسىگە ئېغىز ۋە بۇرۇنغا سۇ ئېلىشمۇ كىرىدۇ.) 2 - ئىككى قولنى بارماقلارنىڭ ئۇچلىرى ۋە جەينەك بىلەن قوشۇپ يۇيۇش. 3 - باشنىڭ ھەممىسىگە ئىككى قۇلاق بىلەن قوشۇپ مەسھى قىلىش. 4 - ئىككى پۇتنى ئوشۇق بىلەن قوشۇپ يۇيۇش. 5 - تاھارەتنى يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان تەرتىپ بويىچە ئېلىش. 6 - ئارقا - ئارقىدىن يۇيۇش. (يەنى بىرەر ئەزانى يۇيۇشنى ئالدىنقى ئەزالار قۇرۇپ بولغىچە كېچىكتۈرمەسلىك.-م-)

تاھارەتنىڭ ۋاجىپلىرى: "بىسمىللاھ" دېيىش ۋە كېچە ئۇيقۇسىدىن تۇرغان كىشىنىڭ قولىنى سۇغا تىقىشتىن بۇرۇن ئۈچ قېتىم يۇيۇشىدىن ئىبارەتتۇر.

تاھارەتنىڭ سۈننەتلىرى: مىسۋاك قوللىنىش. قولنى دەسلەپتە يۇيۇش. يۈزنى يۇيۇشتىن ئىلگىرى غار - غار قىلىش ۋە بۇرۇنغا سۇ ئېلىش. روزا تۇتمىغان كىشىنىڭ غار- غارنى ۋە بۇرۇنغا سۇ ئېلىشنى ۋايىغا يەتكۈزۈپ قىلىشى، قويۇق ساقالنىڭ ۋە بارماقلارنىڭ ئارىسىنى ئاربلاش، ئەزالاردىن ئوڭ تەرەپنى باشتا يۇيۇش، ئەزالارنى ئۈچ قېتىمدىن يۇيۇش، بۇرۇنغا ئوڭ قول بىلەن سۇ ئېلىپ سول قول بىلەن چىقىرىش، ئەزالارنى ئۇۋىلاپ يۇيۇش، تاھارەتنى كامىل ئېلىش ۋە تاھارەت ئېلىپ بولغاندىن كېيىن تاھارەت دۇئاسىنى ئوقۇش قاتارلىقلاردۇر.

تاھارەتتىكى مەكروھلار: سوغۇق ياكى قىززىق سۇدا تاھارەت ئېلىش. بىر ئەزانى ئۈچ قېتىمدىن ئارتۇق يۇيۇش، ئەزالاردىكى سۇ قالدۇقلىرىنى سىلكىپ چۈشۈرۈۋېتىش ۋە كۆزنىڭ ئىچىنى يۇيۇش قاتارلىقلاردۇر. ئەمما تاھارەت ئېلىپ بولغاندىن كېيىن ئەزالارنى لۆڭگە بىلەن سۈرتۈش دۇرۇستۇر.

ئەسكەرتىش: ئېغىزغا سۇ ئالغاندا چوقۇم سۇنى ئېغىز ئىچىدە ھەرىكەتلەندۈرۈش كېرەك. بۇرۇنغا سۇ ئالغاندىمۇ سۇنى قول بىلەن ئەمەس، ئىچىگە تارتىش بىلەن بۇرۇن ئىچىگە چوقۇم سۇ كىرگۈزۈش كېرەك. شۇنداقلا بۇرۇنغا ئالغان سۇنى مىش-مىش قىلىش ئارقىلىق چىقىرىش كېرەك. ئېغىزغا ۋە بۇرۇنغا ئەنە شۇ سۈپەتتە سۇ ئېلىنىشى تاھارەتنىڭ ساغلام بولىشىدۇر.

تاھارەت ئېلىش قائىدىسى: تاھارەت ئېلىش ۋە باشقا ئىبادەتلەر پەقەت نىيەت قىلغاندىلا ئاندىن توغرا بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «شەك - شۈبھىسىزكى، پۈتۈن ئەمەللەر نىيەتكە باغلىقتۇر، ھەر بىر ئىنسان ھەقىقەتەن ئۆزىنىڭ نىيەت قىلغان نەرسىسىگە ئېرىشىدۇ.» [ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان]

تاھارەت ئالغۇچى نىيەتنى تىلىدا ئەمەس دىلىدا قىلىدۇ. ئاندىن "بىسمىللاھ" دەيدۇ ۋە ئىككى قولىنى يۇيىدۇ، ئاندىن ئاغزىغا سۇ ئېلىپ غار - غار قىلىدۇ ۋە بۇرنىغا سۇ ئېلىپ مىش- مىش قىلىدۇ. ئاندىن يۈزىنى يۇيىدۇ (يۈزنىڭ چېگرىسى باشنىڭ ئادەتتە چاچ چىقىدىغان يېرىدىن باشلاپ ئۈزۈنىسىغا زاڭىقىنىڭ

ئاستىغىچە، توغرىسىغا قۇلاقتىن قۇلاقىچە بولىدۇ)، ئاندىن ئىككى قولىنى بىلەكلىرى ۋە جەينەكلىرى بىلەن قوشۇپ يۇيىدۇ، ئاندىن بېشىنىڭ ھەممىسىگە يۇزنىڭ چېگرىسىدىن باشلاپ گەدىنىگىچە ۋە ئىككى قۇلاق ئارقىسىدىكى چاچ چىقمايدىغان يەرگە مەسھى قىلىدۇ، ئىككى كۆرسەتكۈچ بارمىقىنى ئىككى قۇلىقىنىڭ ئىچىگە كىرگۈزىدۇ، ئىككى باش بارمىقى بىلەن ئىككى قۇلىقىنىڭ ئارقىسىنى مەسھى قىلىدۇ. (گەردەنگە مەسھ قىلىش توغرىسىدا سەھىھ ھەدىسلەردىن دەلىل ئىسپات يوق. بەزى ئۆلىمالار بىدئەت دەپمۇ قارايدۇ) ئاندىن ئىككى پۇتىنى ئوشۇقلىرى بىلەن قوشۇپ يۇيىدۇ.

ئەسكەرتىش: ئەگەر ساقال شالاڭ بولسا، ساقال ئاستىنى يۇيۇش ۋاجىپ بولىدۇ. ئەگەر قويۇق بولسا، ئۈستىنى يۇيىدۇ.

ئاياغ كىيىمى ۋە پايپاق قاتارلىقلارغا مەسھى قىلىش: تېرىدىن ياكى شۇنىڭدەك نەرسىدىن تىكىلگەن ئاياغ كىيىمدۇر. ئەگەر يۇڭ ۋە شۇنىڭدەك نەرسىلەردىن توقۇلغان ئاياغ كىيىمى بولسا «پايپاق» دېيىلىدۇ. ھوشۇقنى ياپىدىغان ئاياغ كىيىمى ۋە پايپاق قاتارلىقلارغا مەسھى قىلىش پەقەت كىچىك تاھارەت ئالغاندىلا جائىز بولىدۇ.

ئاياغ كىيىمى ۋە پايپاق قاتارلىقلارغا مەسھى قىلىشنىڭ شەرتلىرى: 1- ئاياغ كىيىمى ۋە پايپاق قاتارلىقلارنىڭ كامىل تاھارەت ئۈستىگە كىيىلگەن (يەنى ھەر ئىككىلى پۇتنى يۇيۇپ بولغاندىن كېيىن كىيگەن) بولۇشى. 2- ئۇنىڭ تاھارىتى سۇ بىلەن ئالغان تاھارەت بولۇش. 3- ئاياغ كىيىمى ۋە پايپاق يۇيۇش پەرز بولغان جاينى ياپقان بولۇشى. 4- ئاياغ كىيىمى ۋە پايپاق قاتارلىقلارنىڭ قوللىنىش جايىز بولغان نەرسىلەردىن تىكىلگەن بولىشى. 5 - ئاياغ كىيىمى ۋە پايپاق قاتارلىقلارنىڭ پاك بولۇشى.

ئاياغ كىيىمى ۋە پايپاق قاتارلىقلارغا مەسھى قىلىنىدىغان مىقدار ئەڭ كۆپ بولغاندا پۇت بارماقلىرى ئۈستىدىن پاچاقىچە بولىدۇ، مەسھى قولنىڭ بارماقلىرى بىلەن ئاراچ تۇتقان ھالەتتە بولىدۇ.

سەللىگە مەسھى قىلىش: سەللە ئۈستىگە تۆۋەندىكىدەك شەرتلەر ئاستىدا مەسھى قىلسا دۇرۇس بولىدۇ: 1 - سەللە ئەر كىشىنىڭ بولۇشى. 2 - باشنىڭ ئادەتتە يېپىشقا تېگىشلىك يېرىنى ياپقان بولۇشى. 3 - كىچىك تاھارەت ئالغان بولۇشى. 4 - سۇ بىلەن ئالغان تاھارەت بولۇشى.

لېچەككە مەسھى قىلىش: لېچەك ئۈستىگە تۆۋەندىكىدەك شەرتلەر ئاستىدا مەسھى قىلسا دۇرۇس بولىدۇ: 1 - لېچەك ئايالنىڭ بولۇشى. 2 - لېچەك كېكىردەكنىڭ ئاستىدىن يۆگەلگەن بولۇشى. 3 - كىچىك تاھارەت ئالغان بولۇشى. 4 - سۇ بىلەن ئالغان تاھارەت بولۇشى. 5 - باشنىڭ ئادەتتە يېپىشقا تېگىشلىك يېرىنى ياپقان بولۇشى.

مەسھى قىلىشنىڭ مۇددىتى: مۇقىم (يەنى سەپەرگە چىقمىغان) ئادەم بىر كېچە - كۈندۈزگىچە مەسھى قىلىدۇ. سەپەرگە چىققان ئادەم ئەگەر سەپەردە نامىزىنى قەسىر قىلىپ ئوقۇيدىغان مۇساپىدە بولسا(يەنى 85كىلومېتىر)، ئۈچ كېچە-كۈندۈزگىچە مەسھى قىلىدۇ.

مەسھى مۇددىتىنىڭ باشلىنىشى: ئۇنىڭ مۇددىتى مۇقىم ئادەم ئۇچۇن ئۆتۈكنى تاھارەت ئۈستىگە كىيىپ، ئاندىن تەرەت سۇندۇرغاندىن كېيىن ئالغان تاھارەتتىكى تۇنجى مەسھىدىن باشلاپ، ئەتىسى شۇ ۋاقىتقىچە (يەنى 24 سائەت) بولىدۇ.

دىققەت قىلىشقا تېگىشلىك نۇقتا: كىمكى سەپەر ئۈستىدە مەسھى قىلىپ ئاندىن مۇقىم تۇرۇپ قالسا ياكى مۇقىم چاغدا مەسھى قىلىپ ئاندىن سەپەر قىلسا ياكى مەسھىنىڭ باشلانغان ۋاقتى ھەققىدە شەكلىنىپ قالسا، مۇقىم ئادەمگە ئوخشاش مەسھى قىلىدۇ.

تېڭىق ئۈستىگە مەسھى قىلىش: تېڭىق سۆڭەك سۇنغان ياكى بەدەن زەخىملەنگەن ھالەتلەردە تېڭىلغان جىپىس بولۇپ، ئۇنىڭ ئۈستىگە مۇنداق شەرتلەر ئاستىدا مەسھى قىلىش دۇرۇس بولىدۇ: 1 - تېڭىشقا موھتاج بولغان بولۇشى. 2 - ھاجەت مىقدارى بولغان يەردىن ئېشىپ كەتمىگەن بولۇشى. 3 - تاھارەت ئالغاندا تېڭىق ئۈستىگە مەسھى قىلىش بىلەن قالغان ئەزالارنى يۇيۇش ئارقا - ئارقىدىن بولۇشى. ئەگەر تېڭىق ھاجەت مىقدارىدىن ئېشىپ كەتكەن بولسا، ئېشىپ كەتكەن يەرنى ئېلىۋېتىش ۋاجىپ بولىدۇ. ئەگەر ئۇنى ئېلىۋەتكەندە زىيان يېتىپ قېلىشتىن قورقسا، ئۇنىڭ ئۈستىگە مەسھى قىلىش دۇرۇس بولىدۇ.

دىققەت قىلىشقا تېگىشلىك نۇقتىلار: * ئۆتۈككە مەسھى قىلغاندا ئىلگىرى-كېيىن قىلماستىن، ئىككى ئۆتۈككە بىراقلا مەسھى قىلىش ئەۋزەلدۇر. * ئۆتۈكنىڭ ئاستىغا ۋە ئايقۇتىغا مەسھى قىلىش سۈننەت ئەمەس. ئەگەر ئۇ ئىككى جايغا مەسھى قىلىش بىلەن چەكلەنسە كۇپايە قىلمايدۇ. * مەسھى قىلىشنىڭ ئورنىغا ئۆتۈكنى يۇيۇش، تەكرارلاپ مەسھى قىلىش مەكروھتۇر. * سەللە ۋە لېچەكنىڭ كۆپ قىسمىغا مەسھى قىلىش ۋاجىپتۇر.

تاھارەتنى سۇندۇرغۇچى ئامىللار: 1 ـ ئالدى ياكى ئارقا تەرەت يولىدىن چىققان نەرسە، مەيلى ئۇ يەل ۋە مەنىيگە ئوخشاش پاك نەرسە بولسۇن، مەيلى سۈيدۈك ۋە مەزىگە ئوخشاش پاسكىنا نەرسە بولسۇن، ھەممىسى ئوخشاشتۇر. 2 ـ ئۇخلاش ياكى ھۇشىدىن كېتىش بىلەن ئەقلىنى يوقىتىپ قويۇش. (ئولتۇرغان ياكى ئۆرە تۇرغان ھالەتتە ئازغىنە ئوخلىغان بولسا تاھارەتنى سۇندۇرمايدۇ). 3 ـ چوڭ ـ كىچىك تەرەتنىڭ تەرەت يولى بولمىغان جايدىن چىقىپ كېتىشى. 4 ـ خېلى ئوبدانلا قان چىقىپ كەتكەنگە ئوخشاش بەدەندىن چوڭ ـ كىچىك تەرەتتىن باشقا نىجىس نەرسىنىڭ چىقىپ كېتىشى. 5 ـ تۆگە گۆشى يېيىش.(بەزى ئۆلىمالارنىڭ كۆز قارىشىدا تەرەتنى سۇندۇرمايدىغانلىقى قەيت قىلىنىدۇ.-م-) 6 ـ جىنسىي ئەزانى قول بىلەن تۇتۇش. 7 ـ ئەرنىڭ ئايالنى، ئايالنىڭ ئەرنى ھېچقانداق توساقسىز شەھۋەت بىلەن تۇتۇشى. 8 ـ ئىسلام دىنىدىن يېنىۋېلىش.

تاھارەت ئالغانلىقنى جەزىملەشتۈرگەن، بىراق تاھارەت سۇندۇرغانلىقىدا شەكلىنىپ قالغان ياكى تاھارەت سۇندۇرغانلىقنى جەزىملەشتۈرگەن، بىراق تاھارەت ئالغانلىقىدا شەكلىنىپ قالغان كىشى جەزىملەشتۈرگىنى بويىچە ئىش قىلىدۇ.

غۇسلى قىلىش: غۇسلى قىلىشنى ۋاجىپ قىلىدىغان ئامىللار: 1 ـ مەنىينىڭ لەززەت بىلەن چىقىشى ياكى ئۇنىڭ ئۇخلاۋاتقان ئادەمدىن لەززەتلىك ياكى لەززەتسىز چىقىشى. 2 ـ زەكەرنى خەتنىگاھىغىچە ئايالنىڭ جىنسىي يولىغا كىرگۈزۈش. بۇ ھالەتتە مەنىي چىقمىسىمۇ غۇسلى قىلىش ۋاجىپ بولىدۇ. 3ـ كاپىرنىڭ ئىسلام دىنىغا كىرىشى. گەرچە ئۇ مۇرتەد بولغان بولسىمۇ، ئىسلام دىنىغا قايتا كىرگەندە غۇسلى قىلىشى ۋاجىپ بولىدۇ. 4 ـ ھەيز قېنىنىڭ كېلىشى. 5 ـ نىفاس قېنىنىڭ كېلىشى. 6 ـ مۇسۇلماننىڭ ئۆلۈشى.

غۇسلىنىڭ پەرزلىرى: پاكلىنىش نىيىتى بىلەن بەدەننىڭ ھەممە يېرىنى، ئېغىز ۋە بۇرۇن ئىچىنى يۇيۇش كۇپايە قىلىدۇ.

كامىل غۇسلى قىلىش ئۈچۈن تۆۋەندىكىدەك توققۇز تۈرلۈك ئىشقا ئەمەل قىلىش مۇستەھەبتۇر: 1ـ غۇسلى قىلىشنى نىيەت قىلىدۇ. (يەنى كۆڭلىگە پۈكىدۇ) 2 ـ "بىسمىللاھ" دەيدۇ. 3 ـ قولىنى سۇ قاچىسىغا تىقىشتىن بۇرۇن ئۈچ قېتىم يۇيىدۇ. 4 ـ جىنسىي ئەزاسىنى ۋە ئۇنىڭغا يوقۇپ قالغان مەينەت نەرسىلەرنى يۇيىدۇ. 5 ـ تاھارەت ئالىدۇ. 6 ـ بېشىغا ئۈچ ئوچۇم سۇ تۆكىدۇ. 7 ـ بەدىنىگە سۇ تۆكىدۇ. 8 ـ بەدىنىنى قولى بىلەن ئۇۋۇلاپ يۇيىدۇ. 9 ـ ئوڭ تەرىپىدىن باشلاپ يۇيىدۇ.

تاھارەت ئېلىشقا تېگىشلىك ئادەمگە: 1 ـ قۇرئاننى تۇتۇش. 2 ـ ناماز ئوقۇش. 3 ـ كەبىنى تاۋاپ قىلىش قاتارلىقلار مەنئى قىلىنىدۇ.

غۇسلى قىلىشى تېگىشلىك بولغان ئادەمگە يۇقىرىدىكىلەرگە قوشۇپ يەنە: 4 ـ قۇرئان ئوقۇش. 5 ـ مەسچىتتە تاھارەتسىز تۇرۇش چەكلىنىدۇ.

جۇنۇب بولغان ئادەمنىڭ تاھارەت ئالماستىن ئۇخلىشى، غۇسلى قىلغاندا سۇنى ئىسراپ قىلىشى مەكروھتۇر.

ئەگەر چېچى قويۇق ئادەم بولسا، سۇنى چاچنىڭ تەكتىدىكى تېرە قىسمىغا يەتكۈزۈشى ۋاجىپ بولىدۇ. ئەگەر ئۆرۈمە چاچلىق ئايال بولسا، چېچىنى چۇۋۇش ۋاجىپ ئەمەس. غۇسلى قىلغاندا تەرتىپ ۋاجىپ ئەمەس، لېكىن بىز يۇقىرىدا تىلغا ئالغان تەرتىپ بويىچە باشلاش، شۇنداقلا ئوڭ تەرەپتىن باشلاپ يۇيۇش مۇستەھەبتۇر. ئارقا ـ ئارقىدىن يۇيۇش ۋاجىپ ئەمەس. غۇسلى قىلغاندا چوڭ ۋە كىچىك تاھارەتنى نىيەت قىلسا، ھەر ئىككىلىسىگە كۇپايە قىلىدۇ. بەدەننىڭ ھەممە يېرىنى سۇ بىلەن يۇيۇش بولسا، غۇسلى قىلىش ۋە تاھارەت ئېلىشقا بىردەك كۇپايە قىلىدۇ.

تەيەممۇم قىلىش: تەيەممۇم قىلىشنىڭ شەرتلىرى: 1 - سۇ ئىشلىتىش قىيىن بولۇپ قېلىش. مەسىلەن: سۇ تاپالماسلىق، ياكى كېسەل سەۋەبى بىلەن سۇ ئىشلەتسە سۇنىڭ زىيان قىلىشىدىن ئەنسىرەش، قاتتىق سوغۇق، ياكى بار سۇدا تاھارەت ئېلىۋەتسە ئۆزىنىڭ يا ھەمراھىنىڭ ياكى ھايۋىنىنىڭ ئۇسسۇزلۇقتا قېلىش خەۋپىنىڭ بولۇشى قاتارلىقلار. **2 -** رۇخسەت قىلىنغان، توزۇيدىغان، كۆيدۈرۈلمىگەن پاك تۇپراق بىلەن تەيەممۇم قىلىش.

تەيەممۇمنىڭ پەرزلىرى: 1-پاك تۇپراققا بىر قېتىم ئۇرۇپ يۈزنىڭ ھەممە يېرىنى سىلاش. **2-** ئىككى قولنى بېغىشقىچە سىلاش. **3-**تەرتىپ بىلەن تەيەممۇم قىلىش. **4-**ئارقا - ئارقىدىن تەيەممۇم قىلىشتىن ئىبارەتتۇر.

تەيەممۇمنى سۇندۇرىدىغان ئامىللار: 1 - سۇ بىلەن ئالغان تاھارەتنى سۇندۇرىدىغان ئامىللارنىڭ ھەممىسى. **2 -** سۇ تاپالماي تەيەممۇم قىلغان بولسا، سۇنىڭ تېپىلىشى. **3 -** تەيەممۇم قىلىشقا رۇخسەت قىلىنغان ئىللەتنىڭ تۈگىشى. مەسىلەن: كېسەل سەۋەبىدىن تەيەممۇم قىلىۋاتقان كىشىنىڭ شىپالىق تېپىشى.

تەيەممۇمنىڭ سۈننەتلىرى: 1- غۇسلى ئۈچۈن تەيەممۇم قىلغاندا تەرتىپ بىلەن ۋە ئارقا - ئارقىدىن قىلىش. **2-** تەيەممۇم قىلىشنى (سۇ تېپىلىپ قالارمىكىن دېگەن ئۈمىدتە) نامازنىڭ ئاخىرقى ۋاقتىغىچە كېچىكتۈرۈش. **3 -** تەيەممۇم قىلىپ بولغاندىن كېيىن تاھارەت ئالغاندا ئوقۇيدىغان دۇئالارنى ئوقۇش.

ئەسكەرتىش: تەيەممۇم قىلىشتا قولنى تەكرار ئۇرۇش **مەكروھتۇر.**

تەيەممۇم قىلىش قائىدىسى: تەيەممۇم قىلغۇچى ئالدى بىلەن نىيەت قىلىدۇ.(نىيەتنى تەلەپپۇز قىلماستىن بەلكى قەلبىدە قىلىدۇ.م-) ئاندىن "بىسمىللاھ" دەيدۇ، ئاندىن پاك تۇپراققا ئىككى قولنى بىر قېتىم ئۇرۇپ، قولىنىڭ ئالقىنى بىلەن يۈزىنى ۋە ساقىلىنى سىلايدۇ. ئاندىن سول قولىنىڭ ئالقىنى بىلەن ئوڭ قولىنىڭ دۈمبىسىنى، ئوڭ قولىنىڭ ئالقىنى بىلەن سول قولىنىڭ دۈمبىسىنى سىلايدۇ.

شەيئىلەر پاك ۋە ناپاك دەپ ئىككىگە ئايرىلىدۇ. **1-** چوشقىغا ئوخشاش ئەسلىدىنلا ناپاك بولغان نەرسىلەر. **2-** زېمىن ۋە كېيىم-كېچەككە ئوخشاش ئەسلىدىنلا پاك بولغان نەرسىلەر. بۇ ھەقتە تۆۋەندىكى جەدۋەلدە تەپسىلى چۈشەنچە بېرىلىدۇ:

شەيئىلەر		ئۇنىڭ ھۆكمى
ھايۋانلار	پاسكىنا	**مەينەت ھايۋانلارنىڭ ھۆكمى:** ئىت، چوشقا، ئۇنىڭ كۈچۈكلىرى، گۆشىنى يېگىلى بولمايدىغان قۇشلار، مۈشۈكتىن چوڭ يارتىلغان گۆشىنى يېگىلى بولمايدىغان تۆت پۇتلۇق ھايۋانلار. يۇقىرىدىكى ھايۋانلارنىڭ ئۆزى ۋە جىسىملىرى، سۈيدۈكى، تەرىتى، شۆلگىيى، تەرى، مەنىيسى، سۈتى، ماڭقىسى ۋە قۇسۇقى قاتارلىقلار نىجاسەتتۇر.
	پاكىزە	**1-ئىنساننىڭ ھۆكمى:** ئىنساننىڭ پۈتۈن ئەزالىرى ۋە كېرەكسىز نەرسىلىرى پاكىزدۇر. ئىنساننىنىڭ مەنىيسى، تەرى ۋە شۆلگىيى، سۈتى، بەلغىمى ۋە قىز-خانىملارنىڭ جىنسى يولىدىن چىققان ھۆللۈك پاكىزدۇر. سۈيدۈكى، تەرىتى، مەزىسى، ۋەدىسى ۋە قېنى نىجاسەتتۇر.
		2- گۆشى يېيىلىدىغان جانلىقلارنىڭ ھۆكمى: سۈيدۈكى، مايىقى، مەنىيسى، سۈتى، تەرى، شۆلگىيى، ماڭقىسى، قۇسۇقى، مەزىسى ۋە ۋەدىسى قاتارلىقلار نىجىس ئەمەس.
		كۈندىلىك تۇرمۇشتا ساقلىنىش قىيىن بولغان ھايۋانلارنىڭ ھۆكمى: ئېشەك، مۈشۈك، چاشقان ۋە شۇنىڭدەك كۈندىلىك تۇرمۇشتا ساقلىنىش قىيىن بولغان جانلىقلارنىڭ پەقەت شۆلگىيى ۋە تەرىلا نىجىس ئەمەس.
ئۆلۈكلەر		ئۆلۈكلەرنىڭ ھەممىسى پاسكىنىدۇر. پەقەت ئادەمنىڭ، بېلىق ۋە چېكەتكە، چايان، چۈمۈلە ۋە پاشىلارغا ئوخشاش قان چىقمايدىغان جانلىقلارنىڭ ئۆلۈكلىرى پاكىزدۇر.
جانسىز نەرسىلەر		**جانسىز نەرسىلەرنىڭ ھۆكمى:** يەر، تاش ۋە شۇنىڭدەك جانسىز نەرسىلەر پاكىزدۇر. (يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىدىن پاكىزلىقىدا پۈتۈن جانسىز نەرسىلەر مۇستەسنادۇر).

دىققەت قىلىشقا تېگىشلىك نۇقتىلار: ✸ قان، يىرىڭ ۋە قان ئارىلاش يىرىڭ نىجىستۇر. ئەگەر ئۇ نەرسىلەر پاكىز ھايۋانلاردىن چىققان بولۇپ، ئازراق تېگىپ قالغان بولسا، ناماز ۋە باشقا ئىبادەتلەردە ئەپۇ قىلىنىدۇ. ✸ تۆۋەندىكىدەك ئىككى تۈرلۈك قان پاكىزدۇر: 1- بېلىقنىڭ قېنى. 2- بوغۇزلاپ ئۆلتۈرۈلگەن ھايۋانلارنىڭ گۆشلىرىدە ۋە تومۇرلىرىدا قالغان قان.✸ گۆشنى يېگىلى بولىدىغان ھايۋاندىن تىرىك تۇرغۇزۇپ كېسىۋالغان گوش. لەختە قان. شەكىلگە كىرگۈزۈلگەن ۋە كىرگۈزۈلمىگەن بەچچىدانىدىكى ھايۋان قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسى نىجىستۇر. ✸ نىجاسەتنى تازىلاش ئۈچۈن نىيەت قىلىش كەتمەيدۇ. مەسىلەن، نىجاسەت يامغۇر سۈيى بىلەن تازىلىنىپ كەتسە پاكىزلانغان بولىدۇ. ✸ نىجاسەتنى قول بىلەن تۇتۇش ياكى دەسسەش تاھارەتنى سۇندۇرمايدۇ، پەقەت ئۇنى تازىلاش، شۇنىڭدەك بەدەن ۋە كىيىمگە يۇقۇپ قالغان نىجاسەتنى تازىلاش ۋاجىپ بولىدۇ. ✸ نىجاسەت يۇقۇپ قالغان نەرسە تۆۋەندىكىدەك شەرتلەر ئاستىدا پاكىزلىنىدۇ: 1 - پاكىز سۇ بىلەن يۇيۇش. 2 - يۇيۇلغان نەرسە سىققىلى بولىدىغان بولسا، سۇنىڭ سىرتىغا ئېلىپ سىقىش. 3 - نىجاسەت يۇيۇش بىلەن چىقمىغاندا تاتىلاش ۋە شۇنىڭدەك چارىلەر بىلەن چىقىرىلىدۇ. 4 - ئەگەر نىجاسەت ئىتنىڭ بولسا، يەتتە قېتىم يۇيۇش بىلەن بىرگە سەككىزىنچى قېتىمدا تۇپراق ياكى سوپۇن بىلەن يۇيۇلىدۇ.

ئەسكەرتىشلەر: ✸ بەر ئۈستىدىكى نىجاسەت سۈيدۈككە ئوخشاش سۈيۇق بولسا، ئۇ يەرگە نىجاسەتنىڭ رەڭگى ۋە پۇرىقى يوقىغىدەك مىقداردا سۇ ئېقىتىش كۇپايە قىلىدۇ. ئەگەر چوڭ تەرەتكە ئوخشاش كۆزگە كۆرۈنىدىغان نىجاسەت بولسا، نىجاسەتنىڭ ئۆزىنى ۋە ئۇنىڭ ئىزىنى چوقۇم تازىلاش كېرەك. ✸ ئەگەر سۇ بىلەن تازىلىمىغاندا چىقىرىش مۇمكىن بولمايدىغان نىجاسەت بولسا، ئۇنى سۇ بىلەن يۇيۇش ۋاجىپ بولىدۇ.

✸ ئەگەر نىجاسەت ئورنىدا كۆرۈنمىسە، شۇ ئورۇننى يۇيۇلۇپ بولدى دەپ ئىشەنچ قىلغانغا قەدەر يۇيۇش كېرەك. ✸ كىمكى نەپلە ناماز ئوقۇش ئۈچۈن تاھارەت ئالغان بولسا، پەرز ناماز ئوقۇسىمۇ دۇرۇس بولىدۇ. ✸ ئۇخلاپ قالغان ياكى ئوسۇرۇپ سالغان كىشىگە ئىستىنجا قىلىش كەتمەيدۇ، چۈنكى ئوسۇرۇق پاكىزدۇر. ئۇ پەقەت ناماز ئۆتىمەكچى ۋە شۇنىڭدەك ئىبادەت قىلماقچى بولسا تاھارەت ئالىدۇ.

ئاياللاردىن كېلىدىغان تەبىئى قانلارنىڭ ھۆكۈملىرى
(ھەيز ۋە ئىستىھازە)

مەسىلە	ھۆكۈم
ئايال ھەيز كۆرىدىغان ئەڭ كىچىك ۋە ئەڭ چوڭ ياش	ئەڭ كىچىك ياش توققۇزدۇر. ئەگەر توققۇز ياشتىن ئىلگىرى ئۇنىڭ جىنسى يولىدىن قان كەلسە ئىستىھازە ھېسابلىنىدۇ. چوڭ ياشنىڭ چېكى يوق.
ھەيز داۋاملىشىدىغان ئەڭ تۆۋەن مۇددەت	بىر كېچە - كۈندۈزدۇر (24 سائەت). ئەگەر قان كەلگەن مۇددەت ئۇنىڭدىن ئاز بولسا، كەلگەن قان ئىستىھازە ھېسابلىنىدۇ.
ھەيز داۋاملىشىدىغان ئەڭ كۆپ مۇددەت	15 كۈندۇر. ئەگەر قاننىڭ كېلىشى مەزكۇر مۇددەتتىن ئېشىپ كەتسە، ئىستىھازە ھېسابلىنىدۇ.
ئىككى ھەيز ئارىسىدىكى پاكلىق	13 كۈندۇر. ئەگەر 13 كۈن تاماملىنىشتىن بۇرۇن قان كەلسە ئىستىھازە[1] ھېسابلىنىدۇ.
كۆپۈنچە ئاياللاردىكى ھەيز مۇددىتى	ئالتە ياكى يەتتە كۈندۇر.
كۆپىنچە ئاياللاردىكى پاكلىق مۇددىتى	23 ياكى 24 كۈندۇر.
ھامىلدارلىق مەزگىلىدە كەلگەن قان ھەيزمۇ؟	ھامىلدار ئايالدىن كەلگەن قان ياكى كۈلرەڭ ۋە ياكى ساغۇچ سۇيۇقلۇقنىڭ ھەممىسى ئىستىھازە ھېسابلىنىدۇ.
ھەيزدار ئايال پاكلانغانلىقىنى قاچان بىلىدۇ؟	بۇ مەسىلىدە ئاياللار تۆۋەندىكىدەك ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ: 1 - جىنسى يولىدىن ئاق سۇيۇقلۇق[2] كېلىدىغان ئايال بولسا، شۇ سۇيۇقلۇقنىڭ كەلگەنلىكى بىلەن بىلىدۇ. 2 - ئاق سۇيۇقلۇق كەلمەيدىغان ئايال بولسا، جىنسى يولىنىڭ قان، كۈلرەڭ ۋە ساغۇچ سۇيۇقلۇقلاردىن تازىلانغانلىقى بىلەن بىلىدۇ.
پاكلىق مەزگىلىدە ئايالنىڭ جىنسى يولىدىن چىققان سۇيۇقلۇقلار	سۇزۇك ياكى چاپلىشاڭغۇ ئاق سۇيۇقلۇق بولسا، ئۇ پاكىزدۇر. ئەگەر قان ياكى كۈلرەڭ ۋە ياكى ساغۇچ سۇيۇقلۇق بولسا نىجىستۇر. بىراق ھەممىسى تاھارەتنى سۇندۇرىدۇ. ئەگەر ئۇنىڭ كېلىشى داۋام قىلسا ئىستىھازە ھېسابلىنىدۇ.
ئايالنىڭ جىنسى يولىدىن چىققان كۈلرەڭ ياكى ساغۇچ سۇيۇقلۇقلار	ھەيزگە، ھەيزدىن ئىلگىرى ياكى كېيىن تۇتۇشۇپ كەلسە ھەيز ھېسابلىنىدۇ. ھەيزدىن ئايرىم كەلسە ئىستىھازە ھېسابلىنىدۇ.
ھەر ئايدا ھەيز كۆرىدىغان مۇئەييەن كۈنلىرى بولۇپ، شۇ كۈنلەر توشۇشتىن بۇرۇن پاكلانغان قىز-خانىم	ئەگەر ئۇنىڭ قېنى توختىغان ۋە ئۇ پاكلانغانلىقىنى كۆرگەن بولسا، گەرچە ئۇنىڭ ھەيز كۆرۈشكە ئادەتلەنگەن كۈنلىرى تۈگىمىگەن بولسىمۇ، ھەيزدىن پاكلانغانلىق ھۆكمى بېرىلىدۇ.
ھەيز ئادەتلەنگەن ۋاقىتتىن بۇرۇن كەلگەن ياكى كېچىكىپ قالغان ئەھۋال ئاستىدا	مەزكۇر قاندا ھەيزنىڭ سۈپەتلىرى بولسا، قايسى ۋاقىتتا كېلىشىدىن قەتئىينەزەر ھەيز ھېسابلىنىدۇ. لېكىن ئىككى قاننىڭ ئارىلىقىدا پاكلىقنىڭ ئەڭ تۆۋەن مۇددىتى 13 كۈن ئۆتۈشى شەرت قىلىنىدۇ. ئۇنداق بولمايدىكەن ئىستىھازە ھېسابلىنىدۇ.
ھەيز مۇددىتى ئادەتلەنگەن كۈندىن ئارتۇق كەلسە ياكى كېمىيىپ كەتسە	ھەيزنىڭ ئەڭ كۆپ مۇددىتى 15 كۈندىن ئېشىپ كەتمەسلىك شەرتى ئاستىدا ھەيز ھېسابلىنىدۇ.

[1] ئىستىھازە : (ئاق خۇن دېمۇ ئاتىلىدۇ) مەلۇم ئىللەت تۈپەيلى كېلىدىغان قان بولۇپ، بەچچىدانىنىڭ تۆۋەن تەرىپىدىكى تومۇردىن ئېقىپ چىقىدۇ. ھەيز بىلەن ئىستىھازىنىڭ ئارىسىدىكى پەرق مۇنداق بىرقانچە تۈرلۈك بولىدۇ: 1 - ھەيز قېنى قارىغا مايىل قىزىل بولىدۇ، ئەمما ئىستىھازە قېنى ساپ ۋە پارقىراق بولۇپ، بۇرۇندىن چىقىدىغان قانغا ئوخشاپ كېتىدۇ. 2 - ھەيز قېنى قويۇق بولۇپ، بىرە - بىرە توختاپ قالىدۇ، ئەمما ئىستىھازە قېنى سۇيۇق بولۇپ، خۇددى جاراھەتتىن تەپچىرەپ چىققان قانغا ئوخشاپ كېتىدۇ. 3 - ھەيز قېنىنىڭ كۆپىنچە ھاللاردا پۇرىقى بولۇپ، ناھايىتى سېسىق پۇرايدۇ، ئەمما ئىستىھازە قېنىنىڭ پۇرىقى ئادەتتىكى قاننىڭ پۇرىقىغا ئوخشايدۇ. ھەيزدار ھالەتتە چەكلىنىدىغان ئىشلار: جىنسى مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈش. تالاق، ناماز ئوقۇش، مەسجىدتە تۇرۇش، قۇرئان ئوقۇش، روزا تۇتۇش، قۇرئاننى تۇتۇش قاتارلىقلارغا ئوخشاش جۇنۇپىلىق قىلىشى چەكلەنگەن ئىشلار مەنئى قىلىنىدۇ.

[2] بۇ ئاق سۇيۇقلۇق پاكىزدۇر، لېكىن تاھارەتنى سۇندۇرىدۇ.

ئەگەر ئايالنىڭ جىنسىي يولىدىن تولۇق بىر ئاي ياكى ئۇنىڭدىنمۇ كۆپ مۇددەت قان كەلسە	**مۇنداق ئاياللار تۆۋەندىكىدەك تۆت تۈرلۈك بولىدۇ: 1 ـ** شۇ ئايدا ھەيز كېلىدىغان ۋاقتىنى، كۈن سانىنى بىلىدىغان، ھەيز قېنىنى باشقا قانلاردىن پەرق ئېتەلەيدىغان ئايال بولۇپ، قاننىڭ سۈپىتىگە ئەمەس، كۈن سانىغا ۋە ھەيز كېلىپ ئادەتلەنگەن ۋاقىتقا ئەمەل قىلىدۇ. **2 ـ** شۇ ئايدا ھەيز كېلىدىغان ۋاقتىنى، كۈن سانىنى بىلىدىغان، لېكىن كەلگەن قېنى بىر خىل سۈپەتتە بولغان ئايال بولۇپ، ئادەتلەنگەن ھەيز كۈنى ۋە ۋاقتى مىقدارىنى ھەيز ھېسابلايدۇ. **3 ـ** شۇ ئايدا ھەيز كۆرىدىغان ۋاقتىنى بىلىدىغان، لېكىن كۈن سانىنى بىلمەيدىغان ئايال بولۇپ، ئۆزى بىلىدىغان ۋاقىتنىڭ كۈنلىرىدىن ئاياللاردىكى كۆپىنچە ھەيز مۇددىتى بولغان ئالتە ياكى يەتتە كۈننى ھەيز ھېسابلايدۇ. **4 ـ** ھەيز كۆرىدىغان كۈن سانىنى بىلىدىغان، لېكىن شۇ ئايدىكى ھەيز كېلىدىغان ۋاقتىنى بىلمەيدىغان ئايال بولۇپ، قەمەرىيە ھېسابىدا ھەر ئاينىڭ بېشىدىن ئۆزى بىلىدىغان كۈن سانىنى ھەيز ھېسابلايدۇ.

نىفاس قېنىنىڭ ھۆكۈملىرى

مەسىلە	ھۆكۈم
ئەگەر ئايال بوشانغاندىن كېيىن قان كۆرمىسە	بۇ ھالەتتە نىفاسدار ئايالларنىڭ ھۆكمىنى تۈتمايدۇ، غۇسلى قىلىشىمۇ ۋاجىپ بولمايدۇ، تۇتقان روزىسىمۇ بۇزۇلمايدۇ.
ئەگەر ئايال تۇغۇش ئالامەتلىرىنى كۆرسە	تۇغۇشتىن ئازراق ۋاقىت ئىلگىرى قاتتىق ئاغرىق بىلەن بىرگە كەلگەن قان ۋە سۇنى كۆرسە، نىفاسدار ئايالنىڭ ھۆكمىنى تۇتمايدۇ، بەلكى ئۇ قان ياكى سۇ ئىستىھازە ھېسابلىنىدۇ.
تۇغۇش جەريانىدا ئايالدىن چىققان قان	گەرچە بالا چىقمىغان ياكى بىر قىسمى چىققان بولسىمۇ، بۇ قان نىفاس قېنى ھېسابلىنىدۇ، ئۇ ئايالغا بۇ ۋاقىتتا ئۆتكەن نامازنىڭ قازاسىنى قىلىش ۋاجىپ بولمايدۇ.
نىفاس كۈننى ساناش قاچان باشلىنىدۇ؟	بالا ئانىسىنىڭ قورسىقىدىن يەرگە پۈتۈنلەي چۈشۈپ بولغاندىن كېيىن باشلىنىدۇ.
نىفاسنىڭ ئەڭ ئاز ۋاقتى قانچىلىك؟	ئاز ۋاقتىنىڭ چېكى يوق، ئەگەر ئايال بوشانغاندىن كېيىن قان دەرھال توختىغان بولسا، غۇسلى قىلىشى ۋە ناماز ئوقۇشى، 40 كۈن توشۇشنى ساقلىماسلىقى ۋاجىپ بولىدۇ.
نىفاسنىڭ ئەڭ كۆپ مۇددىتى قانچىلىك؟	40 كۈندۇر. ئەگەر 40 كۈندىن ئېشىپ كەتسە، ئۇنىڭغا قاراپ تۇرماستىن، غۇسلى قىلىش ۋە ناماز ئوقۇش ۋاجىپ بولىدۇ. لېكىن ھامىلدار بولۇشتىن ئىلگىرىكى ھەيز كۆرۈش ۋاقتىغا ئۇدۇللىشىپ قالسا، ھەيز ھېسابلىنىدۇ.
قوشكېزەك ياكى ئۇنىڭدىن كۆپ تۇغسا	نىفاس كۈننى ساناشنى بىرىنچى بالا تۇغۇلغاندىن كېيىنلا باشلايدۇ.
بويىدىن ئاجراپ كەتكەندىن كېيىن قان كەلسە	ئەگەر بويىدىن ئاجراپ كەتكەن بالا 80 كۈنلۈك ياكى ئۇنىڭدىن ئاز بولسا، ئۇنىڭدىن كېيىن كەلگەن قان ئىستىھازە ھېسابلىنىدۇ. 90 كۈنلۈكتىن كېيىن بولسا، ئۇنىڭدىن كېيىن كەلگەن قان نىفاس ھېسابلىنىدۇ. ئەگەر 80 كۈن بىلەن 90 كۈن ئارىسىدا بولسا، ھۆكۈم بالىنىڭ ئىنسان شەكلىگە كىرگەن ياكى كىرمىگەنلىكىگە باغلىقتۇر. ئەگەر ئىنسان شەكلىگە كىرگەن بولسا، ئۇنىڭدىن كېيىن كەلگەن قان نىفاس ھېسابلىنىدۇ. ئىنسان شەكلىگە كىرمىگەن بولسا، ئىستىھازە ھېسابلىنىدۇ.
ئەگەر ئايال 40 كۈن جەريانىدا پاكلانغان بولسا، ئاندىن 40 كۈن توشۇشتىن بۇرۇن يەنە قان كەلگەن بولسا	ئايال 40 كۈنلۈك نىفاس كۈنى جەريانىدا كۆرگەن پاكلىق، پاكلىق ھېسابلىنىدۇ. شۇڭا ئۇ بۇ پاكلىق ئىچىدە غۇسلى قىلىدۇ ۋە ناماز ئوقۇيدۇ. ئەگەر قان بۇ 40 كۈن جەريانىدا يەنە كەلسە، نىفاس ھۆكۈملىرىنى تۇتىدۇ. 40 كۈن تۈگىگىچە مۇشۇنداق بولىدۇ.

ئەسكەرتىشلەر:

✸ ئىستىھازىدار ئايالنىڭ ناماز ئوقۇشى ۋاجىپتۇر، لېكىن ئۇ ھەر پەرز ناماز ئۈچۈن بىر قېتىم تاھارەت ئالىدۇ.

✸ ئەگەر ئايال ھەيزدىن ياكى نىفاستىن كۈن ئولتۇرۇشتىن بۇرۇن پاكلانسا، شۇ كۈننىڭ پېشىن نامىزى بىلەن ئەسىر نامىزىنى ئوقۇش لازىم بولىدۇ. ئەگەر تاڭ يورۇشتىن بۇرۇن پاكلانسا، شۇ ئاخشامنىڭ شام نامىزى بىلەن خۇپتەن نامىزىنى ئوقۇشى لازىم بولىدۇ.

✸ ئەگەر ئايال ناماز ۋاقتى كىرگەندىن كېيىن، ناماز ئوقۇشتىن بۇرۇن ھەيز كۆرۈپ قالسا ياكى نىفاسدار بولسا، پاكلانغاندىن كېيىن مەزكۇر نامازنىڭ قازاسىنى قىلمايدۇ.(بەزى ئۆلىمالار پاكلانغاندىن كېيىن مەزكۇر نامازنىڭ قازاسىنى قىلىدۇ دەپ قارايدۇ. شەيخۇل ئىسلام مەزكۇر نامازنىڭ ئۇ ئايالنىڭ زىممىسىدىن ساقىت ئىكەنلىكىنى، نامازنىڭ قازاسىنى قىلمىسىمۇ بولىدىغانلىقىنى كۈچلەندۈرىدۇ.-مۇھەررىر-)

✸ ئايال ھەيز ياكى نىفاستىن غۇسلى قىلغاندا چېچىنى چۇۋۇشى ۋاجىپ بولىدۇ. جۇنۇبلۇقتىن غۇسلى قىلغاندا چېچىنى چۇۋۇش ۋاجىپ بولمايدۇ.

✸ئىستىھازىدار ئايال بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈش مەكروھتۇر. ئېرى مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشكە مۇھتاج بولۇپ قالسا دۇرۇس بولىدۇ.

✸ ئىستىھازىدار ئايال ھەيزدىن كېيىن غۇسلى قىلىپ، ئاق خۇن توختىغانغا قەدەر ھەر ناماز ئۈچۈن تاھارەت ئالىدۇ.

✸ ئاياللار ھەج ۋە ئۆمرە پائالىيەتلىرىنى ئادا قىلىش ئۈچۈن ياكى رامىزان روزىسىنى تولۇق تۇتۇش ئۈچۈن ھەيزنى ۋاقىتلىق توختىتىدىغان دورا ئىشلەتسە دۇرۇس بولىدۇ، لېكىن مەزكۇر دورا سالامەتلىككە زىيانلىق بولماسلىقى شەرت قىلىنىدۇ.

ئىسلامدا قىز-خانىملار:

قىز-خانىملارمۇ ئاللاھنىڭ ھوزۇرىدىكى ساۋاپ ۋە پەزىلەتتە ئۆزىنىڭ ئىمانى ۋە ياخشى ئەمەللىرى بىلەن ئەرلەر بىلەن ئوخشاشتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «شۈبھىسىزكى، ئاياللار ئەرلەرنىڭ قېرىندىشىدۇر.» [ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى]. دىندا ئاياللارنىڭ ئۆز ھەققىنى تەلەپ قىلىش، زۇلۇمدىن شىكايەت قىلىش ھوقۇقى بار. دىنى خىتاب ئەر-ئاياللارغا ئايرىم تېكىستلەر بىلەن بايان قىلىنمىغاندا ھۆكۈم ئەر-ئاياللارغا ئوخشاش بولىدۇ. بۇ ئومۇمى دىنى ئەھكاملارغا نىسبەتلەشتۇرگەندە ئاز كۆرۈلىدىغان ئەھۋالدۇر. چۈنكى شەرىئەت ئەر-ئاياللارنىڭ يارىتىلىش شەكلى، قۇدرەت ۋە قابىلىيىتىدىن ئىبارەت خۇسۇسىيەتلىرىگە رىئايە قىلىدۇ. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: (مەخلۇقاتنى ياراتقان زات بىلمەمدۇ؟! ئۇ شەيئىلەرنىڭ نازۇك تەرەپلىرىنى بىلگۈچىدۇر، ھەممىدىن تولۇق خەۋەرداردۇر). [سۈرە مۇلك 14-ئايەت]

ھاياتتا ئەر-ئايال جىنسىنىڭ ئۆزىگە خاس ۋەزىپىسى بولىدۇ. مەزكۇر خۇسۇسىيەتلەرنىڭ بىرىكىپ كېتىشى ئىجتىمائىي جەمئىيەت ۋە كىشىلىك تۇرمۇشتىكى تەڭپۇڭلۇققا تەسىر يەتكۈزىدۇ. ئاللاھ رازىلىقىنى كۆزلەپ ئۆيىدە ئولتۇرغان قىز-خانىملار، ياخشى ئەمەل قىلغان ئەرلەرگە ئوخشاشلار ساۋاپقا ئېرىشىدۇ. ئەسما بىنتى يەزىدتىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ساھابىلارنىڭ ئارىسىدا تۇرغاندا ئۇ پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ: «ئاتا-ئانام سىلىگە پىدا بولسۇن، مەن ئاياللارنىڭ سىلىگە ئەۋەتكەن ئەلچىسى. -مىنىڭ جېنىم سىلىگە پىدا بولسۇن!- دۇنيانىڭ ھەر قايسى جايلىرىدىكى ئاياللاردىن مېنىڭ بۇ يەرگە كەلگەنلىكىمنى ئاڭلىغان ياكى ئاڭلىمىغانلار بولسۇن ئۇلارنىڭ كۆز قارىشى مېنىڭ قارىشىمغا ئوخشاش دەپ قارايمەن. شۈبھىسىزكى، ئاللاھ سىلىنى ئەر-ئاياللار ئىنسانلارغا ھەق بىلەن ئەۋەتتى. بىز سىلىگە ۋە سىلىنى ئەۋەتكەن ھەق ئىلاھقا ئىمان كەلتۈردۇق. بىز ئاياللار سىلەرنىڭ

ئۆيۈڭلارنىڭ ئاساسى، شەھۋەتىڭلارنى ئادا قىلىش ۋە ئەۋلاد قالدۇرۇشۇڭلاردىكى ئاساسلىق ئامىل. سىلەر ئەرلەر جۇمە ئوقۇش، جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇش، كېسەل يوقلاش، جىنازە نامىزىغا قاتنىشىش، ھەج قىلىش ۋە ھەممىدىن ئەۋزەل بولغان ئاللاھ يولىدا جىھاد قىلىش قاتارلىق ئەمەللەرنى قىلىش بىلەن بىزدىن پەزىلەتلىك قىلىندىڭلار، سىلەر ھەج-ئۆمرىگە، چېگرانى مۇداپىئە قىلىشقا ئاتلانغىنىڭلاردا، بىز سىلەرنىڭ مال-مۈلكىڭلارنى قوغدايمىز، كىيىم-كېچەكلىرىڭلارنى تەييارلايمىز ۋە پەرزەنتلىرىڭلارنى تەربىيىلەيمىز. ئى ئاللاھنىڭ ئەلچىسى! بۇ ئىشلارنىڭ قارشىسىدا ئەجىر ۋە ساۋاپتا سىلەرگە شېرىك بولالايمىزمۇ؟ دەپ سورىۋىدى، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ساھابىلارغا قاراپ: دىنى مەسىلىلەردە بۇ ئايال سورىغان سوئالدىنمۇ ياخشىراق بىر سۆز ئاڭلىدىڭلارمۇ؟ دەپ سورىدى. ئۇلار: ئى يا رەسۇلۇللاھ! بىز بۇ ئايالنى بۇنچىلىك مەسىلە سورايدۇ دەپ ئويلىمىغانتۇق دېيىشتى!. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ئۇ ئايالغا قاراپ: سىز قايتىپ بارلىق ئاياللارغا خەۋەر قىلىڭ، سىلەرنىڭ بىرىڭلارنىڭ يولدىشىغا چىرايلىق مۇئامىلە قىلىشى، ئۇنىڭ رازىلىقىنى تەلەپ قىلىشى ۋە ئۇنىڭ سۆزىگە قۇلاق سىلىشى يۇقىرىقى ئەمەللەرنىڭ ھەممىسىگە باراۋەر بولىدۇ، دېدى. ئۇ ئايال خۇرسەنلىكتىن تەكبىر ۋە تەھلىل ئېيتىپ كېتىپ قالدى».[بەيھەقى رىۋايەت قىلغان]. ئاياللار پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ: «يا رەسۇلۇللاھ! ئەرلەر ئاللاھ يولىدا جىھاد قىلىش ئارقىلىق نۇرغۇن پەزىلەتكە ئېرىشتى، بىزلەرگىمۇ ئەجىردە ئاللاھ يولىدا جىھاد قىلغانغا باراۋەر بولىدىغان ئەمەللەر بارمۇ؟ دەپ سورىۋىدى، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: سىلەرنىڭ بىرىڭلارنىڭ ئائىلىدە قىلغان خىزمىتى ئەرلەرنىڭ ئاللاھ يولىدا جىھاد قىلغان ئەمىلىگە باراۋەر بولىدۇ» دېدى.[بەيھەقى رىۋايەت قىلغان]. ئايال بىر تۇغقانلارغا قىلىنغان خەير-ئېھسانلارنىڭمۇ ئەجرى كاتتا بولىدۇ. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كىمكى ئۆزىنىڭ ئىككى قىزى ياكى ئىككى ھەمشىرىسى ياكى ئايال تۇغقانلىرىغا، ئاللاھ ئۇلارنى ئۆز پەزلىدىن بىھاجەت قىلغانغا قەدەر خەيرى-ئېھسان قىلىدىكەن، ئۇلار ئۇ كىشى ئۈچۈن دوزاختىن پەردە بولىدۇ.» [ئىمام ئەھمەد ۋە تەبەرانى رىۋايىتى].

قىز-خانىملارغا ئالاقىدار بەزى ھۆكۈملەر:

✸ قىز-خانىملارنىڭ ئۆزىگە مەھرەم بولمىغان يات ئەر بىلەن يالغۇز تۇرۇشى چەكلىنىدۇ[1]. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «بىر ئەر مەھرەمسىز ئايال بىلەن يالغۇز بىر جايدا تۇرمىسۇن.» [بىرلىككە كەلگەن ھەدىس].

✸ قىز-خانىملار مەسچىتتە ناماز ئوقۇسا دۇرۇس بولىدۇ. پىتنە-پاساتقا سەۋەب بولۇپ قىلىشتىن ئەنسىرىسە ئۆيىدە ئوقۇغىنى ئەۋزەلدۇر.

ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنها مۇنداق دېگەن: «پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ئاياللارنىڭ ھازىرقى ھالىتىنى كۆرسە ئىدى، بەنى ئىسرائىل ئاياللىرىنىڭ مەسچىتكە بېرىشى چەكلەنگەندەك ئۇلارنى مەسچىتتىن چەكلەيتتى.»[بىرلىككە كەلگەن ھەدىس]. ئەرلەرنىڭ مەسچىتتە ئوقۇغان نامىزىغا ھەسسىلەپ ساۋاپ بېرىلگەندەك ئاياللارنىڭمۇ ئۆيىدە ئوقۇغان نامىزىغا ھەسسىلەپ ئەجىر بېرىلىدۇ. بىر ئايال پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ: يا رەسۇلۇللاھ! مەن سىلى بىلەن مەسچىتتە ناماز ئوقۇشنى ياخشى كۆرىمەن دېۋىدى، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام ئۇ ئايالغا: «سىزنىڭ مەن بىلەن ناماز ئوقۇشنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىڭىزنى بىلدىم. ئەمما سىزنىڭ ئىچكىرى ئۆيىڭىزدە ئوقۇغان نامىزىڭىز تاشقىرى ئۆيىڭىزدە

---

(1) ئايالغا مەھرەم بولالايدىغان ئەر؛ ئۇ ئايال بىلەن توي قىلىشى قەتئى مۇمكىن بولمايدىغان كىشىلەردىن ئىبارەت، يەنى ئۇ ئەر، دادىسى، چوڭ دادىسى ۋە ئۇنىڭدىن يۇقىرى ئەجدادلىرى. ئوغلى، نەۋرىسى ۋە ئۇنىڭدىن كېيىنكى ئەۋلادلىرى. بىر تۇغقان قېرىندىشى ۋە ئۇنىڭ پەرزەنتلىرى، ھەمشىرىسىنىڭ ئوغۇللىرى، ئاتا-ئانا تەرەپتىن بولغان تاغىلىرى، قېيناتىسى، چوڭ قېيناتىسى ۋە ئۇنىڭدىن يۇقىرى ئەجدادلىرى. يولدىشىنىڭ ئوغلى ۋە ئۇنىڭدىن كېيىنكى ئەۋلادلىرى، ئېمىلداش بولغان ئاتىسى، ئاتىسىنىڭ ئوغلى، بىر تۇغقان قېرىندىشى، قىزىنىڭ يولدىشى، ئانىسىنىڭ يولدىشى (يەنى ئۆگەي دادىسى) قاتارلىقلاردۇر.

ئوقۇغان نامىزىڭىزدىن ياخشى، تاشقىرى ئۆيىڭىزدە ئوقۇغان نامىزىڭىز هويلىدا ئوقۇغان نامىزىڭىزدىن ياخشى، هويلىدا ئوقۇغان نامىزىڭىز مەھەللە مەسچىتىدە ئوقۇغان نامىزىڭىزدىن ياخشى، مەھەللە مەسچىتىدە ئوقۇغان نامىزىڭىز مەن بىلەن بۇ مەسچىتتە ئوقۇغان نامىزىڭىزدىن ياخشى»دېدى. [ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى]. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە بىر ھەدىستە: «ئاياللار ئۈچۈن ناماز ئوقۇيدىغان ئەڭ ياخشى جاي ئۇلارنىڭ ئۆيىدۇر» دېگەن.[ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى].

✸ قىز-خانىملارنىڭ مەھرىمى بولمىغان شارائىتتا، ئۇلار ئۈچۈن ھەج-ئۆمرە پائالىيىتى پەرز بولمايدۇ. قىز-خانىملارنىڭ مەھرەمسىز سەپەر قىلىشى توغرا ئەمەس. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «ئاياللار مەھرەمسىز ئۈچ كۈنلۈكتىن ئارتۇق مۇساپىدىكى سەپەرگە چىقمىسۇن.» (يەنى 80كم دىن ئارتۇق مۇساپىلار كۆزدە تۇتىلىدۇ.-ت-) [بىرلىككە كەلگەن ھەدىس].

✸قىز-خانىملارنىڭ قەبرىستانلىقنى زىيارەت قىلىشى ۋە جىنازىغا ئەگىشىشى چەكلىنىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئاللاھ تائالا قەبرە زىيارەت قىلغۇچى ئاياللارغا لەنەت قىلدى.» ئۇممۇ ئەتىييە مۇنداق دەيدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزنى جىنازىغا ئەگىشىشتىن چەكلىدى لېكىن كەسكىن قىلمىدى.»[ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى].

✸قىز-خانىملار چاچلىرىنى، توي قىلىدىغان يىگىتنى ئالدىماسلىق شەرتى ئاستىدا قارا رەڭدىن باشقا قايسى رەڭدە بويىسا بولىدۇ.

✸ قىز-خانىملارغا مىراستىن ئاللاھ بەلگىلىگەن مىقداردا بېرىش ۋاجىپ بولۇپ، ئۇلارنىڭ مىراس ھەققىنى تولۇق بەرمەسلىك ياكى ئۇنىڭدىن مەھرۇم قىلىش ھارامدۇر. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامدىن رىۋايەت قىلىنغان بىر ھەدىستە: «كىمكى مىراسخورنى مىراس ھوقۇقىدىن مەھرۇم قىلىدىكەن، قىيامەت كۈنى ئاللاھ ئۇ كىشىنى جەننەتتىكى نېسىۋىسىدىن مەھرۇم قىلىدۇ.» [ئىمام ئىبنى ماجە رىۋايىتى].

✸ئەرنىڭ ئۈستىگە، ئايالىغا كېرەكلىك بولغان ھەممە چىقىملارنى قىلىپ بېرىشى ۋاجىپتۇر. يەنى يېمەك-ئىچمەك، كېيىم-كېچەك، تۇرالغۇ جايدىن ئىبارەت. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: (باي ئادەم ئايالى ۋە بالىسىنى ئۆزىنىڭ بايلىقىغا يارىشا تەمىنلىسۇن، رىزقى تار قىلىنغان ئادەم ئاللاھنىڭ ئۇنىڭغا بەرگىنىگە يارىشا تەمىنلىسۇن يەنى ھەر ئادەم ئۆزىنىڭ ئىقتىسادىي ئەھۋالىغا يارىشا خىراجەت قىلسۇن) [سۈرە تالاق 7-ئايەت]. قايسىبىر ئايالنىڭ يولدىشى بولمىسا مەزكۇر ئايالنىڭ تۇرمۇش خىراجەتلىرىنى بېرىش دادىسىغا ياكى بىر تۇغقان قېرىندىشى ياكى ئوغلىنىڭ ئۈستىگە ۋاجىپ بولىدۇ. ئەگەر يېقىن ئۇرۇق-تۇغقانلىرى بولمىسا باشقا مۇسۇلمانلارنىڭ نەپىقە قىلىپ بېرىشى مۇستەھەپ بولىدۇ. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «تۇل ئاياللار ۋە مىسكىنلەرنىڭ خىزمىتىنى قىلغۇچىلارنىڭ ئەجرى، ئاللاھ يولىدا جىھاد قىلغۇچىنىڭ ياكى كۈندۈزى روزا تۇتۇپ كېچىسى تەھەججۇد ئوقۇغۇچىنىڭ ئەجرىگە باراۋەر بولىدۇ.» [بىرلىككە كەلگەن ھەدىس].

✸ ئايال ئەردىن چىقىپ تۇرمۇشلۇق بولمىغان شارائىتتا بالىسىنى تەربىيىلەشكە ئۆزى ئەڭ ھەقلىقتۇر. مادامىكى بالا قۇچاقتا بولىدىكەن، بالىنىڭ تۇرمۇش خىراجەتلىرىنى قىلىپ بېرىش بالىنىڭ دادىسىغا يۈكلىنىدۇ.

✸ ياش قىزلارنىڭ ياكى پىتنىگە سەۋەپ بولۇپ قىلىشتىن ئەنسىرىگۈچى ئاياللارنىڭ باشقىلارغا ئەۋۋەل سالام بېرىشى ياخشى ئەمەس.

✸ھەر جۈمە كۈنى بەدەن تازىلىقى قىلىش، قولتۇقىنىڭ تۈكىنى ئېلىش، تىرناقلىرىنى ئېلىش مۇستەھەبتۇر. بەدەن تازىلىقىنى قىرىق كۈندىن ئارتۇق تازىلىماي تاشلاپ قويۇش ياخشى ئەمەس.

✸يۈزنىڭ تۈكىنى يۇلۇش ۋە قاشلىرىنى تېرىش ھارامدۇر". پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «يۈزىنىڭ تۈكىنى يۇلغۇچى ۋە يۇلدۇرغۇچى(قاش تەرگۈچى ۋە تەردۈرگۈچى) ئاياللارغا ئاللاھ لەنەت قىلدى.»[ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى].

✸ **هازىدارلىق:** ئايال كىشى ئۈچۈن يولدىشىدىن باشقا كىشىگە ئۈچ كۈندىن ئارتۇق قارىلىق تۇتۇش چەكلىنىدۇ. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئاللاھقا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىشىنىدىغان ئاياللارنىڭ ئۆز يولدىشىدىن باشقا كىشىلەرگە ئۈچ كۈندىن ئارتۇق قارىلىق تۇتۇشى چەكلىنىدۇ.» [ئىمام مۇسلىم رىۋايىتى]. ئەمما يولدىشى ئۈچۈن تۆت ئاي ئون كۈن قارىلىق تۇتۇشى كېرەك. قارىلىق تۇتۇش جەريانىدا چىرايلىق ياسىنىشى، خۇشبۇي نەرسىلەرنى ئىشلىتىشى، زىبۇ-زىننەت بۇيۇملىرىنى تاقىشى، رەڭلىك كىيىم-كېچەكلەرنى كىيىشى، تۈرلۈك گىرىم بۇيۇملىرىنى ئىشلىتىشى چەكلىنىدۇ. بەدەن تازىلىقى قىلىش، تىرنىقىنى ئېلىش، قولتۇقىنىڭ تۈكىنى ئېلىش، يۇيۇنىشى قاتارلىقلار دۇرۇس بولىدۇ. قارىلىق تۇتۇش جەريانىدا قارا رەڭلىك كىيىمنىلا كىيىشى شەرت ئەمەس. ئېرى ۋاپات بولغان ئايال ئىددەتنى يولدىشى ۋاپات بولغان ئۆيدە تۇتۇشى كېرەك. سەۋەبسىز باشقا ئۆيگە كېتىشى توغرا ئەمەس. ئۆيدىن سىرتقا چىقماسلىقى لازىم، ئەگەر زۆرۈرىيەت بولۇپ قالسا كۈندۈزدە سىرتقا چىقسا بولىدۇ.

✸ ئاياللارنىڭ زۆرۈر بولمىغان ئەھۋال ئاستىدا چېچىنى چۇشۇرۇۋېتىشى توغرا ئەمەس. ئەرلەرگە ۋە دىنسىز ئاياللارغا ئوخشاپ قالماسلىق شەرتى بىلەن چېچىنى قىسقارتسا بولىدۇ. بىر ھەدىستە: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەرلەرگە ئوخشاش ياسىنىۋالغان ئاياللارغا لەنەت قىلغان.» [تىرمىزى رىۋايىتى]. يەنە بىر ھەدىستە: «كىمكى باشقا بىر مىللەتكە ئوخشاش بولىۋالىدىكەن، ئۇ شۇ مىللەتتىن ھېسابلىنىدۇ» دېيىلگەن. (يەنى دىنسىزلارغا ئوخشىۋالىدىكەن ئۇ شۇلارنىڭ قاتارىدىن بولىدۇ) [ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى].

✸ ئاياللار سىرتلارغا چىققاندا پۈتۈن بەدىنىنى ئورايدىغان كىيىملەرنى كىيىشى كېرەك. بۇ كىيىملەردە تۆۋەندىكى شەرتلەر تېپىلىشى لازىم: **1-** پۈتۈن بەدەننى يېپىشى. **2-** زىننەتلەنگەن بولماسلىقى. **3-** بەك نېپىز بولماسلىق. **4-** بەك تار بولماسلىق. **5-** خۇشبۇي نەرسىلەر ئىشلىتىلگەن بولماسلىق. **6-** ئەرلەرنىڭ كىيىمگە ئوخشاپ قالماسلىق. **7-** دىنسىزلارنىڭ كىيىمگە ئوخشاپ قالماسلىق. **8-** باشقىلارنىڭ دىققىتىنى تارتىغان كىيىملەردىن بولماسلىقى كېرەك. ئىنسان ۋە ھايۋانلارنىڭ سۈرەتلىرى كەشتىلەنگەن كىيىملەرنى كىيىش، ھايۋانلارنىڭ سۈرەتلىرىنى تاملارغا ئېسىش، دېرىزىلەرگە پەردە قىلىپ قوللىنىش ۋە سېتىش چەكلىنىدۇ.

ئاياللارنىڭ ئەۋرەت بولىشى تۆۋەندىكىدەك ئۈچ تۈرلۈك بولىدۇ: 1- يولدىشى: ئېرى ئۈچۈن ئايالىنىڭ ھەممە يېرىنى كۆرۈشى دۇرۇس بولىدۇ. **2-**ئاياللار ۋە مەھرەم تۇغقانلىرى: ئۇلار ئاياللارنىڭ كۆپىنچە كۆرۈلىدىغان يۈزى، چېچى، گەردىنى، قولى، پۇتى، بىلىكى قاتارلىق جايلارنى كۆرسە بولىدۇ. **3-**يات ئەرلەر: ئايال كىشىنىڭ ھېچقانداق يېرىنى كۆرۈشى توغرا ئەمەس. ئەمما ھاجەت ئۈچۈن توي قىلىدىغان يىگىت ۋە دوختۇرلار بولسا كۆرۈشكە تېگىشلىك ئورۇنلارنى كۆرسە بولىدۇ. چۈنكى پىتنە ئاياللارنىڭ يۈزىدىن باشلىنىدۇ. پاتىمە بىنتى مۇنزىر رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دەيدۇ: «بىز ئەرلەردىن يۈزىمىزنى يۆگەيتتۇق.» [ھاكىم رىۋايىتى]. ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دەيدۇ: «بىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن ئېھرامدا بولغىنىمىزدا يېنىمىزدىن ئۇلاغلىق كىشىلەر ئۆتكەندە بېشىمىزدىكى ياغلىقىمىز بىلەن يۈزىمىزنى يۆگىۋالاتتۇق، ئۇلار ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن ئېچىۋېتەتتۇق» [ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى].

✸ **ئىددەت تۇتۇشتا ئاياللار تۆۋەندىكىدەك بىرقانچە تۈرلۈك بولىدۇ: 1-** ئايال ھامىلدار ۋاقتىدا تالاق قىلىنسا ياكى ئېرى ۋاپات بولۇپ كەتسە، ئۇ ئايالىنىڭ ئىددىتى بالىسىنى تۇغۇش بىلەن ئاخىرلىشىدۇ. **2-** ھامىلدار بولمىغان ۋاقىتتا ئېرى ۋاپات بولغان ئايال 4 ئاي ئون كۈن ئىددەت تۇتىدۇ. **3-** ئايلىق ئادەت كۆرىدىغان ئايال تالاق قىلىنسا، ئۇ ئايالىنىڭ ئىددىتى ئۈچىنچى قېتىملىق ھەيزدىن پاكلىنىش بىلەن ئاخىرلىشىدۇ. **4-** ئايلىق ئادەت كۆرمەيدىغان ئايالىنىڭ ئىددىتى، ئۈچ ئاي بولىدۇ. رەجئى تالاق(يېنىشىۋالغىلى بولىدىغان تالاق) قىلىنىپ ئىددەت تۇتىۋاتقان ئايال ئىددەتنى يولدىشىنىڭ ئۆيىدە تۇتىشى كېرەك. بۇ جەريانىدا يولدىشىنىڭ ئۇ ئايالىنىڭ ھەممە يېرىنى كۆرىشى ۋە يالغۇز تۇرىشىمۇ دۇرۇس بولىدۇ. شۇ ئارقىلىق ئىددەت توشۇپ بولغىچە ئېھتىمال ئاللاھ تائالا ئۇلارنىڭ ئارىسىنى ئىسلاھ قىلىپ

قويۇشى مۇمكىن. رەجئى تالاقتىن يارىشىۋېلىش ئۈچۈن ئايالنىڭ رازىلىقى تەلەپ قىلىنمايدۇ ۋە ئەرنىڭ ئايالىغا سىزنى قايتۇرىۋالدىم دېيىشى ياكى ئايالى بىلەن بىرگە بولۇشى بىلەن بولىدۇ. (بۇ هالەتتە نىكاهنى يېڭىلاشنىڭ ئەهمىيىتى يوق.-م-).

✸ قىز-خانىملار ئۆزىنى-ئۆزى ياتلىق قىلالمايدۇ. پەيغەمبەرئەلەيهىسسالام مۇنداق دېگەن: «هەر قانداق ئايال ۋەلىيسىنىڭ رۇخسىتىسىز نىكاهلىنىدىكەن، مەزكۇر نىكاهلىنىش كۈچكە ئىگە ئەمەس.»[ئىمام ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى].

✸ قىز-خانىملارنىڭ چېچىغا يالغان چاچ ئۇلىشى ۋە بەدىنىگە مەڭ ۋە گۈل دېگەندەك نەرسىلەرنى چەكتۈرۈشى چەكلىنىدۇ. بۇ چوڭ گۇناهلاردىن بولۇپ پەيغەمبەرئەلەيهىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئاللاھ تائالا يالغان چاچ ئۇلىغۇچى ۋە چاچ ئۇلاتقۇچى، تېرىگە گۈل چەككۈچى ۋە چەكتۈرگۈچى ئاياللارغا لەنەت قىلدى.»[بىرلىككە كەلگەن هەدىس].

✸ ئاياللارنىڭ ئېرىدىن سەۋەبسىز تالىقىنى تەلەپ قىلىشى چەكلىنىدۇ. پەيغەمبەرئەلەيهىسسالام مۇنداق دېگەن: «قايسى بىر ئايال ئېرىدىن سەۋەبسىز تالىقىنى تەلەپ قىلسا، ئۇ ئايال ئۈچۈن جەننەتنىڭ پۇرىقى هارام قىلىنىدۇ.» [ئىمام ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى].

✸ ئاياللار ئۆزىنىڭ قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلىرىدا يولدىشىغا ئىتائەت قىلىشى ۋاجىپ بولىدۇ. بولۇپمۇ جىنسى مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشنى تەلەپ قىلغاندا شەرتسىز ئىتائەت قىلىشى كېرەك. پەيغەمبەرئەلەيهىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئەر ئايالىنى تۆشەككە چاقىرسا ئايال ئۇنىماستىن ئەر رەنجىگەن هالدا ئۇخلاپ قالسا، تاڭ يورىغۇنچە قەدەر ئۇ ئايالغا پەرىشتىلەر لەنەت قىلىدۇ.» [بىرلىككە كەلگەن هەدىس].

✸ قىز-خانىملارنىڭ سىرتقا چىققاندا ئەتىر ۋە خۇشبۇي نەرسىلەرنى ئىشلىتىشى چەكلىنىدۇ. پەيغەمبەرئەلەيهىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئايال كىشى ئەتىر ۋە خۇشبۇي نەرسىلەرنى ئىشلىتىپ سىرتقا چىقسا، كىشىلەر ئۇ ئايالدىن ئەتىر پۇرىقىنى پۇرىسا، ئۇ ئايال زىنا قىلغانغا ئوخشاش گۇناهكار بولىدۇ.» [ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى]. (ئەمما قىز-خانىملارنىڭ ئەتىر ۋە خۇشبۇي نەرسىلەرنى ئۆز ئۆيىدە ئېرى ئۈچۈن قوللىنىشى تەۋسىيە قىلىنىدۇ.-مۇهەررىر-)

نامازغا دائىر بىلىملەر

نامازغا ئەزان ۋە تەكبىر ئېيتىش سەپەرگە چىقمىغان ئەرلەرگە پەرز كۇپايىدۇر. يالغۇز ناماز ئوقۇغان ۋە سەپەر ئۈستىدىكى ئادەمگە سۈننەتتۇر. ئاياللارنىڭ ناماز ئۈچۈن ئەزان ۋە تەكبىر ئېيتىشى ياخشى كۆرۈلمەيدۇ. ئەزان ۋە تەكبىرنى ۋاقىتتىن بۇرۇن ئېيتىش دۇرۇس بولمايدۇ. پەقەت بامدات نامىزى ئۈچۈن بىرىنچى ئەزاننى يېرىم كېچىدىن كېيىن ئېيتىش دۇرۇس بولىدۇ.

نامازنىڭ شەرتلىرى: 1 - مۇسۇلمان بولۇش. 2 - ئاقىل بولۇش. 3 - ئاق - قارىنى پەرق ئېتەلەيدىغان، يەنى بالاغەتكە يەتكەن بولۇش. 4 - قادىر بولۇش شەرتى ئاستىدا تاھارەت ئېلىش. 5 - ۋاقىتنىڭ كىرىشى. پېشىن نامىزىنىڭ ۋاقتى كۈن قايرىلغاندىن باشلاپ ھەر نەرسىنىڭ سايىسى بىر باراۋەر بولغانغا قەدەردۇر. ئاندىن دىگەر نامىزىنىڭ ۋاقتى كىرىدۇ، ئۇنىڭ ئىختىيارى ۋاقتى ھەر نەرسىنىڭ سايىسى ئىككى باراۋەر بولغانغا قەدەردۇر، ئۇنىڭدىن كېيىن دىگەر نامىزىنى ئىختىيارى ئوقۇيدىغان ۋاقىت چىقىپ كېتىدۇ. زۆرۈرىيەت بولۇپ قالغاندا كۈن ئولتۇرغانغا قەدەر ئوقۇسا بولىدۇ. ئاندىن شام نامىزىنىڭ ۋاقتى كىرىدۇ، ئۇنىڭ ۋاقتى كۈن ئولتۇرۇشتىكى قىزىللىق يوقالغانغا قەدەردۇر. ئاندىن خۇپتەن نامىزىنىڭ ۋاقتى كىرىدۇ، ئۇنىڭ ئىختىيارى ۋاقتى يېرىم كېچىگىچە بولىدۇ، ئۇنىڭدىن كېيىن تاڭ يورىغانغا قەدەر زۆرۈرىيەت بولۇپ قالغانلىقى ئۈچۈن ئوقۇسا بولىدىغان ۋاقىت قالىدۇ. ئاندىن بامدات نامىزىنىڭ ۋاقتى كىرىدۇ، ئۇنىڭ ۋاقتى كۈن چىققانغا قەدەر بولىدۇ. نامازنى ئاۋۋالقى ۋاقتىدا ئوقۇش ئەۋزەلدۇر، پەقەت خۇپتەن نامىزىنى ئاخىرقى ۋاقتىدا ئوقۇش، قاتتىق ئىسسىق بولۇپ كەتكەندە، پېشىن نامىزىنى ئاخىرقى ۋاقتىدا ئوقۇش ئەۋزەلدۇر. 6- ئەۋرەتنى يېپىش.[1] 7-بەدەننى، كىيىمنى ۋە ناماز ئوقۇيدىغان جاينى نىجاسەتتىن پاك تۇتۇشقا قادىر بولغان ئەھۋال ئاستىدا پاك تۇتۇش. 8 - قىبلىگە يۈز كەلتۈرۈشكە قادىر بولالىغان ئەھۋال ئاستىدا قىبلىگە يۈز كەلتۈرۈش. 9 - نامازغا نىيەت قىلىش.

نامازنىڭ ئەركانلىرى: نامازنىڭ ئەركانلىرى 14 دۇر: 1- قىيامدا (ئۆرە) تۇرۇشقا قادىر بولغان ئادەمنىڭ پەرز نامازدا ئۆرە تۇرۇشى. 2 - ئىھرام تەكبىرنى (يەنى نامازنى باشلاش تەكبىرنى) ئېيتىش. 3 - سۈرە فاتىھەنى ئوقۇش. 4 - ھەر رەكئەتتە رۇكۇ قىلىش. 5 - رۇكۇدىن باش كۆتۈرۈش. 6 - رۇكۇدىن كېيىن رۇس تۇرۇش. 7 - يەتتە ئەزاسى بىلەن بىرلىكتە سەجدە قىلىش. 8 - ئىككى سەجدە ئارىلىقىدا بىرئاز ئولتۇرۇش. 9 - ئاخىرقى تەشەھھۇدنى ئوقۇش. 10 - تەشەھھۇد ئوقۇغاندا ئولتۇرۇش. 11 - ئاخىرقى تەشەھھۇدتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇت ئوقۇش. 12 - بىرىنچى سالامنى بېرىش. 13 - ئەمەلىي ئەركانلارنى تەمكىنلىك بىلەن ئادا قىلىش. 14 - بۇ ئەركانلارنى تەرتىپ بىلەن قىلىش.

◀ **دىققەت:** ناماز يۇقىرىدىكى ئاساسلار بىلەن تولۇق ئادا تاپىدۇ. ئۇنىڭ بىرى قەستەنلىك ياكى سەۋەنلىك بىلەن تەرك ئېتىلسە ناماز بۇزۇلىدۇ.

نامازنىڭ ۋاجىپلىرى: نامازنىڭ ۋاجىپلىرى سەككىزدۇر. 1-ئىھرام تەكبىرىدىن باشقا ھەممە تەكبىرلەر. 2 - ئىمامنىڭ ۋە يالغۇز ناماز ئوقىغۇچىنىڭ: «سەمىئەللاھۇ لىمەن ھەمىدەھ» دېيىشى. 3 - رۇكۇدىن باش كۆتۈرگەندە: «رەببەنا ۋەلەكەلھەمدۇ» دېيىش. 4- رۇكۇدا بىر قېتىم: «سۇبھانە رەببىيەلئەزىم» دېيىش.

---

(1) **ئەۋرەت:** باشقىلارنىڭ كۆرۈپ قىلىشىدىن ئۇيۇتىدىغان جايدۇر. يەتتە ياشقا كىرگەن ئوغۇل بالىنىڭ ئالدى ۋە كەينى ئۇياتلىق جايلىرى ئەۋرەت دېيىلىدۇ. ئون ياشقا كىرگەن ئوغۇل بالىنىڭ ئەۋرىتى كىندىكتىن تارتىپ تىزغىچە بولىدۇ. ھۆر، بالاغەتكە يەتكەن قىز-خانىملارنىڭ نامازدا يۈزىدىن باشقا ھەممە يېرى ئەۋرەت ھېسابلىنىدۇ. ئەگەر نامازدا يات ئەركەكلەرگە كۆرۈنۈپ قالىدىغان بولسا، يۈزىنى يېپىشى ۋاجىپ بولىدۇ. ناماز ئوقۇش ياكى كەبىنى تاۋاپ قىلىش جەريانىدا بەدەنلىرى ئېچىلىپ قالىدىغان ئەھۋاللار كۆرۈلسە ئىبادەتنىڭ ساغلام بولىشىغا تەسىر يەتكۈزىدۇ. ئالدى-كەينى ئۇياتلىق ئورۇننى نامازدىن باشقا ۋاقىتتىمۇ يۆگەش ۋاجىپ بولۇپ، قاراڭغۇ ياكى يالغۇز جايدىمۇ ھاجەتسىز ئېچىش ياخشى كۆرۈلمەيدۇ.

5 ـ سەجدىدە بىر قېتىم: «سۇبھانە رەببىيەلئەئلا» دېيىش. 6 ـ ئىككى سەجدىنىڭ ئارىلىقىدا: «رەببىغفىرلىي» دېيىش. 7 ـ ئالدىنقى تەشەھھۇدنى ئوقۇش. 8 ـ ئالدىنقى تەشەھھۇدتا ئولتۇرۇش.

دىققەت: بۇ ۋاجىپلار قەستەنلىك بىلەن تەرك ئېتىلسە ناماز بۇزۇلىدۇ. سەۋەنلىكتىن تەرك ئەتسە سەۋەنلىك سەجدىسىنى قىلىدۇ.

نامازنىڭ سۈننەتلىرى: نامازنىڭ سۆزلەر ئارقىلىق ئورۇندىلىدىغان ۋە ئەمەلىي ھەرىكەتلەر ئارقىلىق ئورۇندىلىدىغان سۈننەتلىرى بولۇپ، ئۇنىڭدىن بىرەر نەرسە تەرك ئېتىلسە گەرچە ئۇ قەستەنلىك بىلەن بولسىمۇ، ناماز بۇزۇلمايدۇ.

نامازنىڭ سۆزلەر ئارقىلىق ئورۇندىلىدىغان سۈننەتلىرى تۆۋەندىكىدىن ئىبارەت: باشلاش دۇئاسىنى ئوقۇش. شەيتاندىن پاناھ تىلەش. "بىسمىللاھ" نى ئوقۇش. ئامىن دېيىش. ئامىننى ئۈنلۈك ئوقۇلىدىغان نامازدا ئۈنلۈك دېيىش. سۈرە فاتىھەدىن كېيىن قۇرئاندىن قولاي بولغان ئايەت ياكى سۈرە ئوقۇش. ئىمامنىڭ قىرائەتنى ئۈنلۈك ئوقۇشى (ئىمامغا ئىقتىدا قىلغۇچىنىڭ ئۈنلۈك ئوقۇشى مەنئى قىلىنىدۇ، يالغۇز ئوقۇغۇچىنىڭ قانداق ئوقۇش، ئىختىيارى بار). «رەببەنا ۋەلەكەلھەمد» دەپ بولغاندىن كېيىن «ھەمدەن كەسىيرەن تەييىبەن مۇبارەكەن فىيھى مىلئۇسسەماۋاتى ۋە مىلئۇلئەرزى ۋەمىلئۇ ما شىئتە مىن شەيئىن بەئدۇ» دېيىش. رۇكۇ ۋە سەجدىدىكى تەسبىھلەرنى بىر قېتىمدىن ئارتۇق دېيىش، ھەمدە «رەببىغفىرلىي» نى يەنە بىر قېتىم ئوقۇش. سالام بېرىشتىن ئىلگىرى دۇئا قىلىش.

نامازنىڭ ئەمەلىي ھەرىكەتلەر ئارقىلىق ئورۇندىلىدىغان سۈننەتلىرى تۆۋەندىكىدىن ئىبارەت: ئېھرام تەكبىرىدە، رۇكۇ قىلغاندا، رۇكۇدىن تۇرغاندا ۋە ئاۋۋالقى تەشەھھۇدتىن تۇرغاندا رەفئىيەت قىلىش. قىيامدا تۇرغان چاغدا ئوڭ قولنى سول قولنىڭ ئۈستىگە قويۇپ، كۆكسىنىڭ ئاستىغا قويۇش. كۆزنى سەجدە قىلىدىغان جايغا تىكىش. قىيامدا تۇرغاندا ئىككى قەدىمىنىڭ ئارىسىنى بىرئاز كېرىپ تۇرۇش. سەجدە قىلغاندا ئالدى بىلەن ئىككى تىزىنى، ئاندىن پېشانىسىنى ۋە بۇرنىنى قويۇش. ئىككى بىلىكىنى ئىككى بېقىنىدىن، قورسىقىنى ئىككى يوتىسىدىن، ئىككى يوتىسىنى ئىككى پاچىقىدىن ئايرىپ ئارىلىقنى بوش تۇتۇش. ئىككى تىزىنىڭ ئارىسىنى ئايرىپ تۇتۇش. ئىككى پۇتنى ئايرىغان ھالدا تىكلەش ۋە پۇت بارماقلىرىنىڭ ئاستى تەرىپىنى يەرگە تەككۈزۈپ تۇرۇش. ئىككى قولنى ئاچقان، بارماقلىرىنى بىر ـ بىرىگە ھەم تۇتقان ھالدا ئىككى مۈرىسىنىڭ ئۇدۇلىغا قويۇش. ئىككىنچى رەكئەتكە تۇرغاندا پۇتنىنىڭ ئاستىغا كۆچەپ، شۇنداقلا، ئىككى تىزىغا ئىككى قولى بىلەن تايىنىپ ئورنىدىن تۇرۇش. ئىككى سەجدىنىڭ ئارىلىقىدا ۋە ئاۋۋالقى تەشەھھۇدتا ئولتۇرغاندا پۇتنىنىڭ ئۈستىگە ئولتۇرۇش. ئاخىرقى تەشەھھۇدتا كاسىسىنى يەرگە قويۇپ ئولتۇرۇش. ئىككى سەجدىنىڭ ئارىلىقىدا ئىككى قولنى ئىككى يوتىسىنىڭ ئۈستىگە ئالقىنىنى ئاچقان، بارماقلىرىنى ھەم تۇتقان ھالدا قويۇش. تەشەھھۇدتا ئولتۇرغاندىمۇ شۇنداق قىلىش، پەقەت الله نى ياد ئەتكەن ۋە ئۇنىڭغا دۇئا قىلغان چاغدا ئوڭ قولنىڭ چىمچىلاق بارمىقى بىلەن ئۈزۈك بارمىقىنى يۇمۇپ، ئوتتۇرا بارمىقى بىلەن باش بارمىقىنى ھالقىسىمان قىلىپ، كۆرسەتكۈچ بارمىقى بىلەن الله نىڭ بار ۋە بىرلىكىگە ئىشارەت قىلىش. سالام بەرگەندە ئوڭ ۋە سول تەرەپكە قاراش. ئالدى بىلەن ئوڭ تەرەپكە قاراش.

سەۋەنلىك سەجدىسى: ئەگەر نامازخان نامازدا بەلگىلەنگەن بىرەر سۆزنى سەۋەنلىكتىن ئۆز ئورنىدىن باشقا يەردە قىلىپ قالسا، مەسىلەن: سەجدىدە قۇرئان ئوقۇپ قالغانغا ئوخشاش، سەۋەنلىك سەجدىسىنى قىلىش سۈننەتتۇر. ئەگەر نامازنىڭ بىرەر سۈننىتىنى تەرك ئېتىپ قالسا، سەۋەنلىك سەجدىسىنى قىلىش رۇخسەتتۇر. ئەگەر رۇكۇ، سەجدە، قىيام ياكى تەشەھھۇدتا ئولتۇرۇشنى ئارتۇق قىلىپ قالسا ياكى نامازنى تامالاشتىن بۇرۇن سالام بېرىپ سالسا، ياكى ئايەتنىڭ مەنىسى ئۆزگىرىپ كەتكىدەك دەرىجىدە خاتا ئوقۇپ قالسا، ياكى بىرەر ۋاجىپنى تەرك ئەتسە، ياكى بىرەر ئەمەلنى قىلىۋاتقان چاغدا ئۇنى ئارتۇق قىلىپ سالدىمىكىن دەپ شەكلىنىپ قالسا، سەۋەنلىك سەجدىسىنى قىلىش ۋاجىپتۇر. ۋاجىپ بولغان سەۋەنلىك سەجدىسىنى قەستەن تەرك ئېتىش نامازنى بۇزىدۇ. سەۋەنلىك سەجدىسىنى خالىسا سالام

بىرىشتىن ئىلگىرى قىلىدۇ. خالىسا سالام بەرگەندىن كېيىن قىلىدۇ. ئەگەر سەۋەنلىك سەجدىسى قىلىشنى ئۇنتۇپ قالغان بولۇپ، ئارىدىن خېلى ۋاقىت ئۆتۈپ كەتكەن بولسا، بۇ سەجدە ئۇ كىشىنىڭ گەردىنىدىن ساقىت بولىدۇ.

ناماز ئوقۇش قائىدىلىرى: نامازخان نامازغا تۇرغاندا قىبلىگە يۈز كەلتۈرىدۇ ۋە: «الله ئەكبەر» دەيدۇ. ئىمام تەكبىرلەرنى ۋە باشقا تەكبىرلەرنى ئارقىدىكى كىشىلەرنىڭ ئاڭلىشى ئۈچۈن ئۈنلۈك دەيدۇ. باشقىلار ئۈنى ئىچىدە دەيدۇ. تەكبىرنى باشلىغاندا ئىككى قولىنى ئىككى مۈرىسىنىڭ باراۋىرىدە كۆتۈرىدۇ، ئاندىن قولىنى چۈشۈرۈپ ئوڭ قولى بىلەن سول قولىنىڭ ئۈستىنى تۇتۇپ كۆكسىنىڭ ئاستىغا قويىدۇ. كۆزىنى سەجدە قىلىدىغان جايىغا تىكىدۇ. ئاندىن سۈننەتتە بايان قىلىنغان: «سبحانك اللهمّ وبحمدك وتبارك اسمك وتعالى جدّك ولا إله غيرك» دېگەنگە ئوخشاش تەسبىھلەر بىلەن باشلايدۇ. ئاندىن شەيتاندىن پاناھ تىلەيدۇ، ئاندىن «بىسمىللاھ» نى ئوقۇيدۇ. ئاندىن سۈرە فاتىھەنى ئوقۇيدۇ، ئىقتىدا قىلغۇچىنىڭ سۈرە فاتىھەنى ئىمام تىنغان چاغدا ۋە ئۈنلۈك ئوقۇمايدىغان رەكئەتلەردە ئوقۇشى مۇستەھەبتۇر. ئىچىدە ئوقۇلىدىغان نامازلاردا سۈرە فاتىھەنى ئوقۇش ۋاجىپتۇر، ئاندىن قۇرئاندىن ئاسان بولغان سۈرە ياكى ئايەتلەرنى قوشۇپ ئوقۇيدۇ. بامدات نامىزىدا ئۇزۇن سۈرىلەر بۆلۈمىنىڭ سۈرىسىنى، شامدا قىسقا سۈرىلەر بۆلۈمىنىڭ سۈرىسىنى، قالغان نامازلاردا ئوتتۇرا ھال سۈرىلەر بۆلۈمىنىڭ سۈرىسىنى ئوقۇش مۇستەھەبتۇر. ئۇزۇن سۈرىلەر بۆلۈمى سۈرە «قاف» تىن سۈرە «ئەممە» گىچە، ئوتتۇراھال سۈرىلەر بۆلۈمى سۈرە «زۇھا» غىچە، قىسقا سۈرىلەر بۆلۈمى سۈرە «ناس» قىچە بولىدۇ.

ئىمام قىرائەتنى بامدات نامىزىدا، شام ۋە خۇپتەننىڭ ئالدىنقى ئىككى رەكئەتلىرىدە ئۈنلۈك، باشقا نامازلاردا ئىچىدە ئوقۇيدۇ. ئاندىن تەكبىر ئېيتىپ رۇكۇ قىلىدۇ، ئىككى قولىنى نامازغا ئېھرام باغلىغاندا كۆتۈرگەنگە ئوخشاش كۆتۈرۈپ رەفئىيەت قىلىدۇ. رۇكۇدا قوللىرىنى تىزلىرىنىڭ ئۈستىگە قويىدۇ، بارماقلىرىنى ئاراچ تۇتىدۇ، دۈمبىسىنى تۈز ئېگىدۇ، بېشىنى دۈمبىسى بىلەن باراۋەر تۇتىدۇ. ئاندىن «سۇبھانە رەببىيەل ئەزىم» نى ئۈچ قېتىم دەيدۇ، ئاندىن «سەمىئەللاھۇ لىمەنھەمىدەھ» دېگەن ھالدا بېشىنى كۆتۈرىدۇ، يەنە ئىككى قولىنى نامازغا ئېھرام باغلىغاندا كۆتۈرگەنگە ئوخشاش كۆتۈرۈپ رەفئىيەت قىلىدۇ. رۇس تۇرۇپ بولغاندىن كېيىن «رەببەنا ۋەلەكەلھەمد ھەمدەن كەسىيرەن تەييىبەن مۇبارەكەن فىيھى مىلئۇسسەماۋاتى ۋەمىلئۇلئەرزى ۋەمىلئۇ ماشىئتە مىن شەيئىن بەئدۇ» دەيدۇ، ئاندىن تەكبىر ئېيتقان ھالدا سەجدىگە بارىدۇ. ئىككى بىلىكىنى ئىككى بېقىنىدىن، قورسىقىنى ئىككى يوتىسىدىن ئايرىپ تۇتىدۇ. ئىككى قولىنى ئىككى مۈرىسىنىڭ باراۋىرىدە قويىدۇ، پۇتىنىڭ ئۇچى، قوللىرىنىڭ ۋە پۇتلىرىنىڭ بارماقلىرى بىلەن قىبلىگە قارىغان بولۇشى كېرەك. ئۇنىڭدىن كېيىن «سۇبھانە رەببىيەلئەئلا» نى ئۈچ قېتىم دەيدۇ. ئەگەر: «سۇببۇھۇن قۇددۇسۇن رەببۇلمەلائىكەتى ۋەررۇھ» دېگەنگە، ياكى «سبحانك اللهمّ وبحمدك وتبارك اسمك وتعالى جدّك ولا إله غيرك » دېگەنگە ئوخشاش سۈننەتتە كەلگەن بەزى دۇئالارنى ياكى ئۆزى خالىغان دۇئالارنى زىيادە قىلسا بولىۋېرىدۇ. ئاندىن تەكبىر ئېيتقان ھالدا بېشىنى كۆتۈرىدۇ، سول پۇتىنى ياتقۇزۇپ ئۇنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرىدۇ. ئوڭ پۇتىنى تىك تۇتىدۇ، پۇتىنىڭ بارماقلىرىنى قىبلە تەرەپكە ئېگىدۇ ياكى پۇتىنىڭ بارماقلىرىنى قىبلە تەرەپكە ئېگىپ ھەر ئىككىلى پۇتىنى تىكلەيدۇ ۋە ئىككى پۇتىنىڭ سوڭىنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرىدۇ. ئاندىن: «رەببىغفىرلىي» نى ئىككى قېتىم دەيدۇ. ئەگەر«وارحمني واجبرني وارفعني وارزقني وانصرني واهدني وعافني واعف عني» نى زىيادە قىلسا بولىۋېرىدۇ. ئۇنىڭدىن كېيىن ئىككىنچى قېتىم ئاۋۋالقىدەكلا سەجدە قىلىدۇ، ئاندىن تەكبىر ئېيتقان ھالدا بېشىنى كۆتۈرىدۇ ۋە ئىككى پۇتىنىڭ كۈچىگە تايىنىپ ئورنىدىن قوپۇپ تۈز تۇرىدۇ، ئاندىن ئىككىنچى رەكئەت نامازنى بىرىنچى رەكئەت نامازغا ئوخشاش ئوقۇيدۇ. ئىككى رەكئەت نامازنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن، تەشەھھۇد ئۈچۈن پۇتىنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرىدۇ. سول قولىنى سول يوتىسىنىڭ ئۈستىگە، ئوڭ قولىنى ئوڭ يوتىسىنىڭ ئۈستىگە قويىدۇ، ئوڭ قولىنىڭ چىمچىلاق بارمىقى بىلەن ئۆزۈك بارمىقىنى يۇمىۋالىدۇ، باش

بارمىقى بىلەن ئوتتۇرا بارمىقىنى ھالقىسىمان قىلىدۇ، كۆرسەتكۈچ بارمىقى بىلەن ئىشارەت قىلىدۇ ۋە «التَّحِيَّات لله وَالصَّلَوَات وَالطَّيِّبَات، السَّلام عَلَيكَ أَيّهَا النَّبِيّ وَرَحمَة الله وَبرَكَاته السَّلام عَلَينَا وَعَلَى عِبَادِ الله الصَّالِحِينَ، أَشهَد أَن لا إِلَهَ إِلا الله، وَأَشهَد أَنَّ مُحَمَّدًا عَبده وَرَسوله» نى ئىچىدە ئوقۇيدۇ.

ئۈنىڭدىن كېيىن ئۈچ رەكئەتلىك، تۆت رەكئەتلىك نامازلاردا تەكبىر ئېيتقان ھالدا ئورنىدىن تۇرىدۇ ۋە رەفئىيەت قىلىدۇ. نامازنىڭ ئۈچىنچى ۋە تۆتىنچى رەكئەتلىرىنى مۇشۇنداق ئوقۇيدۇ. لېكىن قىرائەتنى ئۈنلۈك ئوقۇمايدۇ ۋە سۈرە فاتىھەنىلا ئوقۇيدۇ. ئاندىن ئاخىرقى تەشەھھۇدتا سول پۇتىنى يانچە ياتقۇزۇپ، ئوڭ تەرىپىگە چىقىرىپ، ئوڭ پۇتىنى تىكلەپ، كاسىسىنى يەرگە قويۇپ ئولتۇرىدۇ، ياكى سول ۋە ئوڭ پۇتىنى يانچە ياتقۇزۇپ، ھەر ئىككىلىسىنى ئوڭ تەرىپىگە چىقىرىپ، كاسىسىنى يەرگە قويۇپ ئولتۇرىدۇ، ياكى سول پۇتىنىڭ ئۈچىنى ئوڭ پۇتىنىڭ تېقىمىغا ئۇدۇللاپ، ئوڭ پۇتىنى تىكلەپ كاسىسىنى يەرگە قويۇپ ئولتۇرىدۇ، ئىككى تەشەھھۇدلۇق نامازدىن پەقەت ئاخىرقى تەشەھھۇدتىلا كاسىسىنى يەرگە قويۇپ ئولتۇرىدۇ. ئاندىن تەشەھھۇد (يەنى ئەتتەھىيياتۇنى) ئوقۇيدۇ، ئاندىن: « اللَّهـمَّ صَـلِّ عَـلَى مُحَمَّـدٍ وَعَـلَى آلِ مُحَمَّـدٍ كَمَا صَلَّيتَ عَلَى إِبرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيد مَجِيد، اللَّهمَّ بَارِك عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكتَ عَلَى إِبرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيد مَجِيد» نى ئوقۇيدۇ، نامازخاننىڭ: «أَعوذ بالله من عَذَابِ النَّارِ، وَعَذَابِ القَبرِ، وَفِتنَةِ المَحيَا وَالمَمَاتِ، وَفِتنَةِ المَسِيحِ الدَّجَّالِ» دەپ دۇئا قىلىشى ۋە سۈننەتتە كەلگەن باشقا دۇئالارنى قىلىشى سۈننەتتۇر. ئاندىن ئىككى سالام بىلەن نامازنى ئاخىرلاشتۇرىدۇ: «ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ۋەرەھمەتۇللاھى» دېگەن ھالدا ئوڭ تەرىپىگە قارايدۇ، ئاندىن سول تەرىپىگىمۇ ئوخشاش سالام بېرىدۇ. نامازنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن، سۈننەتتە كەلگەن دۇئالارنى ئوقۇش سۈننەتتۇر[1].

كېسەلنىڭ نامىزى: كېسەل ئادەمنىڭ قىيامدا تۇرۇشى كېسىلىگە تەسىر يەتكۈزسە ياكى قىيامدا تۇرۇشقا قادىر بولالمىسا، نامازنى ئولتۇرۇپ ئوقۇيدۇ. ئەگەر ئولتۇرۇپمۇ ئوقۇيالمىسا، يېنىچە يېتىپ تۇرۇپ ئوقۇيدۇ. بۇمۇ قىيىن بولۇپ قالسا، ئوڭدىسىغا يېتىپ تۇرۇپ ئوقۇيدۇ. رۇكۇ ۋە سەجدە قىلالمىسا، ئىشارەت بىلەن ئوقۇيدۇ. كېسەللىك سەۋەبىدىن ئادا قىلالمىغان نامازلىرىنىڭ قازاسىنى قىلىدۇ. ئەگەر كېسەل ئۈچۈن ھەر نامازنى ئۆز ۋاقتىدا ئادا قىلىش قىيىن بولسا، پېشىن نامىزى بىلەن دىگەر نامىزىنى بىر، شام نامىزى بىلەن خۇپتەن نامىزىنى بىر قىلىپ، شۇ ئىككى نامازنىڭ بىرىنىڭ ۋاقتىدا جەملەپ ئوقۇيدۇ.

مۇساپىرنىڭ نامىزى: كىمنىڭكى سەپىرىنىڭ مۇساپىسى تەخمىنەن 85 كىلومېتىردىن كۆپ بولۇپ، شەرىئەتكە خىلاپ بولمىغان سەپەر بولسا، تۆت رەكئەتلىك نامازلارنى ئىككى رەكئەتكە قەسىر(قىسقارتىپ) قىلىپ ئوقۇيدۇ. كىمكى سەپەر جەريانىدا بىرەر جايدا تۆت كۈندىن ئارتۇق تۇرۇشنى (يەنى 20 ۋاخ پەرز ناماز مىقدارى تۇرۇشنى) نىيەت قىلسا (ھەنەفىي مەزھىپىدە 15 كۈندىن ئارتۇق تۇرۇشنى نىيەت قىلسا دەپ قارىلىدۇ.-مۇھەررىر-)، شۇ جايغا يېتىپ بارغاندىن باشلاپلا نامازنى تولۇق ئوقۇيدۇ، قەسىر قىلمايدۇ. ئەگەر

---

١ نامازخان سالام بېرىپ بولغاندىن كېيىن ئۈچ قېتىم: أَستَغفِر اللهَ دەيدۇ، ئاندىن بۇ زىكىرنى ئېيتىدۇ: «اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلامُ، ومِنكَ السَّلامُ، تباركْتَ يَا ذا الجلالِ والإكرام، لا إلهَ إلاَّ اللَّه وحْدَهُ لا شَرِيكَ لَهُ، لهُ المُلْكُ ولَهُ الحَمْدُ، وهُوَ على كُلِّ شَيءٍ قَديرٌ، لا حوْلَ وَلا قُوَّةَ إلاَّ باللَّه، لا إله إلاَّ اللَّه، وَلا نَعْبُدُ إلاَّ إيَّاهُ، لهُ النعمةُ، ولَهُ الفضْلُ وَلَهُ الثَّنَاءُ الحَسنُ، لا إله إلاَّ اللَّه مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ولوْ كَرِه الكَافرُون، اللَّهُمَّ لا مانِعَ لما أَعْطَيْتَ، وَلا مُعْطيَ لما مَنَعْتَ، ولا ينْفَعُ ذا الجَدِّ مِنْكَ الجدُّ». ناماز بامدات بىلەن ناماز شامدىن كېيىن يۇقىرىدىكى زىكىرلەرگە تۆۋەندىكى زىكىرنى قوشۇپ ئون قېتىم ئېيتىدۇ: «لا إلهَ إلاَّ اللَّه وحْدَهُ لا شَرِيكَ لَهُ، لهُ المُلْكُ ولَهُ الحَمْدُ، يحيي ويميت، وهُوَ على كُلِّ شَيءٍ قَديرٌ». ئاندىن كېيىن «سۇبھانەللاھ» نى 33 قېتىم، «ئەلھەمدۇلىللاھ» نى 33 قېتىم، «الله ئەكبەر» نى 33 قېتىم دەيدۇ. يۈزىنچى قېتىمدا: «لا إلهَ إلاَّ اللَّه وحْدَهُ لا شَرِيكَ لَهُ، لهُ المُلْكُ ولَهُ الحَمْدُ، وهُوَ عَلى كُلِّ شَيءٍ قَديرٌ» نى ئوقۇيدۇ. ئاندىن ئايەتۇلكۇرسىنى ئوقۇيدۇ، ئاندىن سۈرە ئىخلاس (قۇل ھۇۋەللاھۇ ئەھەد) نى، سۈرە فەلەق (قۇل ئەئۇزۇ بىرەببىلفەلەق) نى ۋە سۈرە ناس (قۇل ئەئۇزۇ بىرەببىنناسى) نى ئوقۇيدۇ. ناماز بامدات بىلەن ناماز شامدىن كېيىن سۈرە ئىخلاسنى، فەلەقنى ۋە ناسنى ئۈچ قېتىمدىن تەكرار ئوقۇيدۇ.

مۇساپىر مۇقىم ئادەمگە ئىقتىدا قىلىپ ئوقۇسا، ياكى مۇقىم چاغدا بىرەر نامازنى ئۇنتۇپ قېلىپ، ئۇنى سەپەر ئۈستىدە ئېسىگە ئالسا، ياكى سەپەر ئۈستىدە بىرەر نامازنى ئۇنتۇپ قېلىپ مۇقىم چاغدا ئېسىگە ئالسا، يۇقىرىقى ھالەتلەرنىڭ ھەممىسىدە نامازنى تولۇق ئوقۇيدۇ. مۇساپىر نامازنى تولۇق ئوقۇسىمۇ بولىدۇ، لېكىن قەسىر ئوقۇغىنى ئەۋزەلدۇر.

جۈمە نامىزى: جۈمە نامىزى پېشىن نامىزىدىن ئەۋزەلدۇر. ئۇ مۇستەقىل ناماز بولۇپ، ھەرگىزمۇ پېشىن نامىزىنىڭ قىسقارتىلمىسى ئەمەس. شۇڭا مەزكۇر نامازنى تۆت رەكئەت ئوقۇشقا ياكى پېشىن نىيىتى بىلەن ئوقۇشقا بولمايدۇ. نامازنى جەملەپ ئوقۇش سەۋەبى تېپىلغاندىمۇ جۈمە نامىزى بىلەن پېشىن (ئاتالمىش ئېھتىياتى پېشىن.-م.-) نامىزىنى ياكى دىگەر نامىزى بىلەن جەملەپ ئوقۇشقا قەتئىي بولمايدۇ.

ۋىتىر نامىزى: ۋىتىر نامىزى تەكىتلەنگەن سۈننەتتۇر. ئۇنىڭ ۋاقتى خۇپتەن نامىزىدىن كېيىن تاڭ يورىغانغا قەدەردۇر. ئەڭ تۆۋىنى بىر رەكئەت، ئەڭ يۇقىرىسى 11 رەكئەت بولىدۇ. ھەر ئىككى رەكئەتتە بىر سالام بېرىش ئەۋزەلدۇر ئەڭ ئاز دېگەندە ئىككى سالام بىلەن ئۈچ رەكئەت ئوقۇش كامىل ۋىتىر نامىزى بولىدۇ. ۋىتىر نامىزىدا بىرىنچى رەكئەتتە سۈرە ئەئلانى، ئىككىنجى رەكئەتتە سۈرە كاپىرۇننى، ئۈچىنجى رەكئەتتە سۈرە ئىخلاسنى ئوقۇش سۈننەتتۇر. ھەتتا ئۆزى يالغۇز ھالەتتىمۇ ئۈچىنجى رەكئەتتە رۇكۇدىن كېيىن قولىنى دۇئاغا ئېچىپ قۇنۇت دۇئاسى ئوقۇشى مۇستەھەبتۇر.

جىنازە نامىزى: ۋاپات بولغان مۇسۇلماننى يۇيۇش، كېپەنلەش، ئۇنىڭ نامىزىنى چۈشۈرۈش، قەبرىستانلىققا كۆتۈرۈپ ئاپىرىش ۋە دەپنە قىلىش پەرز كۇپايە بولۇپ، بىر قىسىم كىشىلەر ئۇنى ئادا قىلسا، باشقىلارنىڭ گەردىنىدىن مەجبۇرىيەت ساقىت بولىدۇ. ئۇنداق بولمايدىكەن، ھەممە كىشى گۇناھكار بولىدۇ. ئەمما ئۇرۇشتا شېھىت بولغان كىشى يۇيۇلمايدۇ ۋە كېپەنلەنمەيدۇ. ئۇنىڭ نامىزىنى چۈشۈرۈش دۇرۇس بولىدۇ، قايسى ھالەتتە جېنى چىققان بولسا، شۇ ھالەتتە دەپنە قىلىنىدۇ.

ئەر كىشىنى ئۈچ پارچە ئاق رەخت بىلەن كېپەنلەش، خوتۇن كىشىنى ئىشتان، لېچەك، كۆينەك ۋە ئىككى پارچە رەختتىن ئىبارەت جەمئىي بەش پارچە ئاق رەخت بىلەن كېپەنلەش سۈننەتتۇر. ئىمام تاق كىشىنىڭ نامازىنى چۈشۈرگەندە، ئەر مېيىتنىڭ كۆكسى ئۇدۇلىدا، ئايال مېيىتنىڭ قورسىقى ئۇدۇلىدا تۇرۇشى سۈننەتتۇر. جىنازە نامىزى تۆت تەكبىر بىلەن ئادا قىلىنىدۇ، ھەر بىر تەكبىردە ئىككى قولىنى كۆتۈرىدۇ، بىرىنچى تەكبىر بىلەن باشلايدۇ، ئاندىن شەيتاندىن پاناھ تىلەيدۇ. "بىسمىللاھ" نى ئوقۇيدۇ ۋە سۈرە فاتىھەنى ئىچىدە ئوقۇيدۇ. ئاندىن ئىككىنچى تەكبىرنى ئېيتىدۇ ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇت ئېيتىدۇ. ئاندىن ئۈچىنچى تەكبىرنى ئېيتىدۇ ۋە مېيىتقا دۇئا قىلىدۇ. ئاندىن تۆتىنچى تەكبىرنى ئېيتىدۇ، ئاندىن ئازراق تۇرۇۋېتىپ ئوڭ ۋە سول يېنىغا سالام بېرىش بىلەن نامازنى تۈگىتىدۇ.

مېيىتنىڭ قەبرىسىنى بىر غېرىچتىن ئېگىز كۆتۈرۈش، ھاك ۋە گەج بىلەن سۇۋاپ كۆركەملەشتۈرۈش، سۆيۈش، كۈجە كۆيدۈرۈش، قەبرە بېشىدا كۈلۈش، قەبرىگە خەت يېزىش، قەبرە ئۈستىدە ئولتۇرۇش ياكى مېڭىش قاتارلىق ئىشلار مەنئى قىلىنىدۇ. قەبرىگە چىراق يېقىش، تاۋاپ قىلىش، ئۈستىگە مەسچىت سېلىش ياكى مېيىتنى مەسچىتكە دەپنە قىلىش قاتارلىق ئىشلار ھارامدۇر. قەبرە ئۈستىگە سېلىنۋالغان گۈمبەزلەرنى چېقىپ تاشلاش ۋاجىپتۇر.

✸ تەسەللىي بېرىش سۆزلىرىنى قىلىش چەكلەنگەن ئەمەس، تەسەللىي بەرگۈچى: «الله ئەجرىڭىزنى كاتتا قىلسۇن. سەۋر ئاتا قىلسۇن. مېيىتكە مەغپىرەت قىلسۇن!.» دېگەنگە ئوخشاش سۆزلەرنى قىلسا بولىدۇ. كاپىرنىڭ مۇسۇلمانغا تەسەللى بېرىشى: «الله ئەجرىڭىزنى كاتتا قىلسۇن، سەۋر ئاتا قىلسۇن!» دېگەنگە ئوخشاش سۆزلەر بىلەن بولسا بولىدۇ. مۇسۇلماننىڭ كاپىرغا تەسەللى بېرىشى ۋە تەزىيە قىلىشى چەكلىنىدۇ.

✸ ئۆزى ئۆلۈپ كەتكەندە خوتۇن - بالىلىرىنىڭ ئۇن سېلىپ يىغلايدىغانلىقىنى بىلگەن ئادەمنىڭ ئۆلارغا ۋاپاتىدىن كېيىن يىغلىماسلىقنى تەۋسىيە قىلىشى ۋاجىپتۇر. چۈنكى ئۆلارنىڭ يىغلىشى سەۋەبلىك مېيىت ئازابلىنىدۇ.

✸ ئىمام شافىئى (الله ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) مۇنداق دەيدۇ: "تەزىيە قىلغۇچىلارنى كۈتۈپ ئولتۇرۇش ياخشى كۆرۈلمەيدۇ." مېيىتنىڭ ئىگىلىرىنىڭ بىر ئۆيگە يىغىلىپ تەسەللىي بەرگۈچى ۋە تەزىيە قىلغۇچىلارنىڭ كېلىشىنى كۈتۈپ ئولتۇرۇشى ياخشى ئەمەس. ئۇلار مەيلى ئەر ياكى ئايال بولسۇن كۆرۈپ ئولتۇرماستىن ئۆز ئىشلىرىغا تارقاپ كېتىشى كېرەك.

✸ مېيىتنىڭ ئائىلىسىدىكىلەرگە تاماق ئېتىپ ئەكىلىش سۈننەتتۇر. ئۇلارنىڭ تاماقلىرىنى يېيىش ياكى مېيىتنىڭ ئۆيىگە يىغىلغانلارغا تاماق ئېتىش مەكروھتۇر.

✸ مۇسۇلماننىڭ قەبرىسىنى سەپەر قىلماستىن زىيارەت قىلىش سۈننەتتۇر.(بۇ يەردە كۆزدە تۇتۇلغىنى ئۆز شەھرىدىكى قەبرىستانلىقدۇر، ئەمما پالانى مازار غوجامغا زىيارەتكە بارىمىز دەپ سەپەر قىلىش ھارامدۇر.-مۇھەررىر) كاپىرنىڭ قەبرىسىنى زىيارەت قىلىش رۇخسەتتۇر. مۇسۇلماننىڭ قەبرىسىنى كاپىرنىڭ زىيارەت قىلىشى چەكلەنمەيدۇ.

✸ قەبرىستانلىققا كىرگەن كىشىنىڭ: مۆمىنلەر دىيارىدىكىلەر! سىلەرگە سالام بولسۇن!. الله خالىسا بىزمۇ سىلەرگە قېتىلىمىز. الله بىزدىن بالدۇر بېرىپ تۇرغۇچىلارغا ۋە كېيىن بارغۇچىلارغا رەھمەت قىلسۇن! بىز الله تىن ئۆزىمىزگە ۋە سىلەرگە ئامانلىق تىلەيمىز. ئى الله! بىزنى ئۇلارنىڭ ئەجرىدىن مەھرۇم قىلمىغىن، ئۇلاردىن كېيىن بىزنى ئېغىر سىناققا قويمىغىن، بىزگە ۋە ئۇلارغا مەغپىرەت قىلغىن، دېيىشى سۈننەتتۇر.

ئىككى ھېيت نامىزى: ھېيت نامىزى پەرز كۇپايىدۇر. ئۇنىڭ ۋاقتى چاشكا نامىزىنىڭ ۋاقتى بىلەن ئوخشاش. ئەگەر ھېيت ئىكەنلىكى كۈن قايرىلغاندىن كېيىن ئۇقۇلسا، ئەتىسى ئوقۇلىدۇ. خۇتبىنىڭ شەرتلىرىدىن باشقا شەرتلەر، جۈمە نامىزىنىڭ شەرتلىرىگە ئوخشايدۇ. ھېيت نامىزىدىن ئىلگىرى ۋە كېيىن ھېيت نامىزى ئوقۇلىدىغان جايدا نەپلە ناماز ئوقۇش مەكروھتۇر.

ھېيت نامىزىنى ئوقۇش قائىدىلىرى: ھېيت نامىزى ئىككى رەكئەت بولۇپ، بىرىنچى رەكئەتتە ئېھرام تەكبىرىدىن (ناماز باشلاش تەكبىرىدىن) كېيىن ۋە شەيتاندىن پاناھ تىلەشتىن بۇرۇن ئالتە قېتىم تەكبىر ئېيتىدۇ، ئىككىنچى رەكئەتتە قىرائەتتىن ئىلگىرى بەش قېتىم تەكبىر ئېيتىدۇ، ھەر تەكبىردە قولىنى كۆتۈرىدۇ، ئاندىن شەيتاندىن پاناھ تىلەيدۇ ۋە سۈرە فاتىھەنى ئۈنلۈك ئوقۇيدۇ. بىرىنچى رەكئەتتە سۈرە «ئەئلا» نى، ئىككىنچى رەكئەتتە سۈرە «غاشىيە»نى ئوقۇيدۇ. سالام بېرىپ بولغاندىن كېيىن جۈمە نامىزىنىڭ خۇتبىسىگە ئوخشاش ئىككى خۇتبە ئوقۇيدۇ، لېكىن بۇ ئىككى خۇتبىدە تەكبىرنى كۆپ ئېيتىش سۈننەتتۇر. ئەگەر ھېيت نامىزىنى نەپلە نامازغا ئوخشاش ئوقۇسا، دۇرۇس بولىدۇ. چۈنكى ئارتۇق تەكبىرلەر ۋە ھەر ئىككى تەكبىرنىڭ ئارىلىقىدىكى زىكىرلەر سۈننەتتۇر.

قۇياش ۋە ئاي تۇتۇلغاندا ئوقۇلىدىغان ناماز: كۈن ۋە ئاي تۇتۇلغاندا ناماز ئوقۇش سۈننەتتۇر. ئۇنىڭ ۋاقتى كۈن ياكى ئاينىڭ تۇتۇلغان ۋاقتىدىن باشلاپ، تۇتۇلۇش كۆتۈرۈلگەنگە قەدەردۇر. سەۋەبى تۈگىگەندە قازاسى قىلىنمايدۇ. بۇ ئىككى رەكئەت ناماز بولۇپ، بىرىنچى رەكئىتىدە سۈرە فاتىھەنى ۋە ئۇزۇن بىر سۈرە ئوقۇيدۇ. رۇكۇنى ئۇزۇن قىلىدۇ. «سەمىئەللاھۇ لىمەن ھەمىدەھ، رەببەنا ۋەلەكەلھەمدۇ» دەپ، رۇكۇدىن باش كۆتۈرىدۇ، سەجدە قىلمايدۇ، يەنە سۈرە فاتىھەنى ۋە ئۇزۇن بىر سۈرە ئوقۇيدۇ. رۇكۇنى ئۇزۇن قىلىدۇ، ئاندىن رۇكۇدىن باش كۆتۈرىدۇ، ئاندىن ئىككى قېتىم ئۇزۇن سەجدە قىلىدۇ. ئىككىنچى رەكئەتنىمۇ بىرىنچى رەكئەتكە ئوخشاش ئوقۇيدۇ، ئاندىن تەشەھھۇدتە ئولتۇرىدۇ ۋە سالام بېرىدۇ. ئەگەر ئىقتىدا قىلغۇچى بىرىنچى رۇكۇدىن كېيىن كەلسە، بىرىنچى رەكئەت نامازغا ئۈلگىرەلمىگەن بولىدۇ.

يامغۇر تەلەپ قىلىش نامىزى: زېمىندا قۇرغاقچىلىق يۈز بېرىپ، يۆل-يېغىن ئازلاپ كەتسە، الله دىن سۇ تەلەپ قىلىپ ناماز ئوقۇش سۈننەتتۇر. ئۇنىڭ ۋاقتى، ئادا قىلىنىشى ۋە ھۆكۈملىرى ھېيت نامىزىنىڭكىگە ئوخشايدۇ. پەقەت ئىمام نامازدىن كېيىن بىرلا خۇتبە ئوقۇيدۇ ۋە ئەھۋالنىڭ ئۆزگىرىشىنى ئۈمىد قىلغان

هالدا خۇتبىنىڭ ئاخىرىدا تونىى تەتۈر كىيىشى سۈننەتتۇر.

سۈننەت نامازلار: رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم پەرز نامازلاردىن باشقا ھەر كۈنى ئون ئىككى رەكئەت سۈننەت ناماز ئوقۇيتتى. ئۇ تۆۋەندىكىدەك: بامدات نامىزىدىن ئىلگىرى ئىككى رەكئەت، پېشىن نامىزىدىن ئىلگىرى تۆت رەكئەت، كېيىن ئىككى رەكئەت، شام نامىزىدىن كېيىن ئىككى رەكئەت، خۇپتەن نامىزىدىن كېيىن ئىككى رەكئەت ۋە ئۇنىڭدىن باشقا نەپلە نامازلارنى ئادا قىلىدىغانلىقى رىۋايەت قىلىنىدۇ.

ناماز ئوقۇش چەكلەنگەن ۋاقىتلار: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن نەپلە ناماز ئوقۇش مەنئى قىلىنغان ۋاقىتلار تۆۋەندىكىدەك: 1-تاڭ يورۇغاندىن كۈن چىقىپ نەيزە بويى كۆتۈرۈلگەنگە قەدەر. 2- كۈن تىكلىنىپ ئىگىلگەنگە قەدەر. 3- دىگەر نامىزىدىن كۈن پاتقىچە قەدەر. ئەمما تۆۋەندىكىدەك سەۋەپلەر تۈپەيلى مەزكۇر چەكلەنگەن ۋاقىتلاردىمۇ: تەھىييەتۇل مەسچىت، كەبىنى تاۋاپ قىلىپ بولغاندىن كېيىنكى ناماز، بامداتنىڭ سۈننىتى، جىنازە نامىزى، تاھارەت ئېلىپ بولغاندىن كېيىنكى ناماز، تىلاۋەت ۋە شۈكۈر سەجدىسىگە ئوخشاش نەپلە نامازلارنى ئوقۇش دۇرۇس بولىدۇ.

مەسچىتنىڭ ھۆكمى: مەسچىتنى ئېھتىياجقا قاراپ سېلىش ۋاجىپ. مەسچىت ئاللاھنىڭ نەزىرىدە زېمىندىكى ئەڭ سۆيۈملۈك جايدۇر. مەسچىتتە، غەزەل ئوقۇش ۋە چاۋاك چېلىش، نەي چېلىش، ئەخلاق ۋە ھاياغا زىت شېئىر ۋە بېيتلارنى دېكلىماتسىيە قىلىش، ئەر-ئايال ئارىلىشىپ ئولتۇرۇش، جىنسى مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈش، ئېلىم-سېتىم مەنئى قىلىنىدۇ. مەسچىتتە تىجارەت قىلغان كىشىگە، ئاللاھ تىجارىتىڭگە پەيدا يەتكۈزمىسۇن دېيىش سۈننەت. يۈتتۈرۈپ قويغان نەرسىسىنى مەسچىتكە كېلىپ ئېلان قىلسا ئاڭلىغان كىشىگە، ئاللاھ ئۇ نەرسەڭنى قايتۇرمىسۇن دېيىش سۈننەت.

ياش-ئۆسمۈرلەرگە تەلىم بېرىش، نىكاھ قىلىش، ھۆكۈم قىلىش، ئەخلاق ۋە ھاياغا زىت ئەمەس شېئىر ۋە بېيتلارنى ئوقۇش، ئۇخلاش ۋە ئارام ئېلىش، كېسەل ۋە مۇساپىرنىڭ بىرەر كېچە ئۇخلىشى قاتارلىقلارغا رۇخسەت قىلىنىدۇ. ۋاراڭ-چۇرۇڭ ۋە قالايمىقان گەپلەردىن، ئۇرۇشۇش، كۆپ گەپ قىلىش، ياقتۇرۇلمايدىغان دەرىجىدە ئاۋازىنى كۆتۈرۈپ گەپ قىلىش، زۆرۈر بولمىغان ۋاقىتلاردىمۇ يول قىلىۋېلىش قاتارلىقلاردىن چەكلىنىش سۈننەتتۇر. دۇنيا ۋە ئۇنىڭدىكى ئىشلار توغرىسىدىكى سۆزلەرنى قىلىشىش، جەيناماز، چىراق ۋە ئېلېكتىرگە ئوخشىغان مەسچىتنىڭ ئىگىدارچىلىقىدىكى نەرسىلەرنى تويى-توركۈن، ئۆلۈم-يېتىمدەك شەخشي غەرەزلەرگە قوللىنىش يامان كۆرۈلىدۇ.

زاكات

زاكاتنىڭ تۈرلىرى: تۆۋەندىكىدەك تۆت تۈرلۈك نەرسىدە زاكات بېرىش پەرز بولىدۇ: بىرىنچى: تۆگە، كالا ۋە قوي، ئۆچكە قاتارلىق يايلاق هايۋانلىرى (يەنى ئۆيدە بېقىلماستىن، تاغلاردا، جاڭگال ۋە چۆللەردە بېقىلغان هايۋانلار). ئىككىنچى: زېمىندىن چىققان ئاشلىق دان ۋە مېۋە ـ چېۋە. ئۈچىنچى: نەخپۇل. تۆتىنچى: تىجارەت ماللىرى.

زاكاتنىڭ شەرتلىرى: زاكات تۆۋەندىكىدەك بەش تۈرلۈك شەرت هازىرلانغاندا ئاندىن پەرز بولىدۇ. بىرىنچى: ئىسلام دىنىغا كىرگەن بولۇش. ئىككىنچى: هۆر كىشى بولۇش. ئۈچىنچى: زاكىتىنى ئايرىماقچى بولغان نەرسە نىسابقا (يەنى زاكات بېرىشكە لايىق ئۆلچەمگە) يەتكەن بولۇش. تۆتىنچى: تولۇق ئىگىدارچىلىق قىلغان بولۇش. بەشىنچى: يەردىن چىققان ئاشلىق، دان ۋە مېۋە ـ چېۋىدىن باشقا نەرسىلەرنىڭ نىسابىغا يەتكەندىن تارتىپ تولۇق بىر يىل ئۆتكەن بولۇش.

زاكات ئايرىشقا تېگىشلىك هايۋانلار: تۆگە، كالا ۋە قوي ـ ئۆچكىدىن ئىبارەت ئۈچ تۈرلۈك بولۇپ، زاكاتىنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن ئۇ هايۋانلاردا چوقۇم مۇنداق ئىككى شەرت تېپىلىشى كېرەك: 1 ـ بىر يىل ياكى ئۇنىڭدىن كۆپ ۋاقىت يايلاقتا بېقىلىشى كېرەك. 2 ـ ئىشلىتىش ئۈچۈن ئەمەس، سۈتىدىن پايدىلىنىش ۋە نەسىل قالدۇرۇش ئۈچۈن بېقىلغان بولۇشى كېرەك. ئەمما تىجارەت ئۈچۈن بولسا، ئۇنىڭ زاكىتى تىجارەت مېلىنىڭ زاكىتىنى چىقىرىش قائىدىسى بويىچە ئايرىلىدۇ.

تۆگىنىڭ زاكىتى تۆۋەندىكى سان بويىچە ئايرىلىدۇ:

سانى	1 ـ 4	5 ـ 9	10 ـ 14	15 ـ 19	20 ـ 24	25 ـ 35	36 ـ 45	46 ـ 60	61 ـ 75	76 ـ 90	91 ـ 120
زاكىتى	زاكات يوق	بىر قوي	ئىككى قوي	ئۈچ قوي	تۆت قوي	بىر يىللىق چىشى تۆگە	ئىككى يىللىق چىشى تۆگە	ئۈچ يىللىق چىشى تۆگە	تۆت يىللىق چىشى تۆگە	ئىككى يىللىق ئىككى چىشى تۆگە	ئۈچ يىللىق ئىككى تۆگە
تۆگىنىڭ سانى 120 دىن ئېشىپ كەتسە، هەر 40 تۆگىنىڭ زاكىتى ئۈچۈن ئىككى يىللىق بىر چىشى تۆگە بېرىلىدۇ، هەر 50 تۆگىنىڭ زاكىتى ئۈچۈن ئۈچ يىللىق بىر چىشى تۆگە بېرىلىدۇ.											

كالىنىڭ زاكىتى تۆۋەندىكى سان بويىچە ئايرىلىدۇ:

سان	1 ـ 29	30 ـ 39	40 ـ 59
زاكىتى	زاكات يوق	بىر يىللىق ئەركەك ياكى چىشى موزاي	ئىككى يىللىق توپاق ياكى غۇنىجىن
كالىنىڭ سانى 60 كە يەتسە ياكى ئۇنىڭدىن ئېشىپ كەتسە، هەر 30 كالىنىڭ زاكىتى ئۈچۈن بىر يىللىق بولغان بىر ئەركەك ياكى چىشى موزاي بېرىلىدۇ. هەر 40 كالىنىڭ زاكىتى ئۈچۈن ئىككى يىللىق بىر توپاق ياكى غۇنىجىن بېرىلىدۇ.			

قوي ۋە ئۆچكىلەرنىڭ زاكىتى تۆۋەندىكى سان بويىچە ئايرىلىدۇ:

سان	1 ـ 39	40 ـ 120	121 ـ 200	201 ـ 399
زاكىتى	زاكات يوق	بىر قوي	ئىككى قوي	ئۈچ قوي
ئەگەر قوي ۋە ئۆچكىنىڭ سانى 400 گە يەتسە ۋە ئۇنىڭدىن ئېشىپ كەتسە، هەر يۈزگە بىر قوي هېسابلاپ بېرىدۇ. قوي ۋە ئۆچكىنىڭ زاكىتى ئۈچۈن تېكە، قېرى ساغلىق ياكى قېرى ئۆچكە، بىر كۆزى قارىغۇ قوي ۋە ئۆچكە، قوزا ـ ئوغلىقنى بېقىۋاتقان ساغلىق ياكى ئۆچكە، بوغاز ساغلىق ياكى ئۆچكە بېرىشكە، شۇنداقلا زاكاتقا بەرمەكچى بولغان قوي ياكى ئۆچكىنى قىممىتىگە سۇندۇرۇپ پۇل بېرىشكە بولمايدۇ. قوينىڭ زاكىتى ئۈچۈن ئالتە ئايدىن ئاشقان چىشى قوي بېرىش كېرەك، ئۇ «تۇل» دەپ ئاتىلىدۇ. ئۆچكىنىڭ زاكىتى ئۈچۈن بىر يىل توشقان چىشى ئۆچكە بېرىش كېرەك، ئۇ «چۈنچ» دەپ ئاتىلىدۇ.				

زېمىندىن چىققان ئاشلىق دان ۋە مېۋە ـ چېۋىنىڭ زاكىتى: ئۆسۈملۈكلەردىن چىققان ئاشلىق دان ۋە مېۋە ـ چېۋىلەرگە زاكات بېرىش ۋاجىپ بولىدۇ. ئەمما ئۇنىڭ مۇنداق ئۈچ شەرتى بار : 1- ئۆسۈملۈكنىڭ هوسۇلى ئاشلىق دانىدىن ئارپا ۋە بۇغدايغا ئوخشاش، مېۋە ـ چېۋىلەردىن ئۈزۈم ۋە خورمىغا ئوخشاش چارەكلىگىلى ۋە ساقلىغىلى بولىدىغان بولۇشى شەرت. ئەمما سەي-كۆكتات، ئوتياشقا ئوخشاش چارەكلىگىلى ۋە ساقلىغىلى بولمايدىغان

نەرسىلەرگە زاكات كەلمەيدۇ. 2 ـ نىسابقا (زاكات ئۆلچىمىگە) يەتكەن بولۇشى شەرت. ئۇنىڭ نىسابى 653 كىلوگرام ۋە شۇنىڭدىن كۆپ بولسا بولىدۇ. 3- ئۆسۈملۈكنىڭ هوسۇللىرىغا زاكات بېرىش پەرز بولغان ۋاقىتتا ئىگىدارچىلىق قىلغان بولۇش شەرت. ئۇنىڭ پەرز بولۇش ۋاقتى پىشىپ تەييار بولغان ۋاقىتتۇر. مېۋە ـچېۋىلەر بولسا، قىزارغان ياكى سارغايغان چاغدا، ئاشلىق- زىرائەت بولسا، دېنى قاتقان چاغدا پىشقان هېسابلىنىدۇ.

يامغۇر ۋە دەريا سۇلىرى بىلەن سۇغارغانغا ئوخشاش، كۆلپەتسىز سۇغۇرۇلغان ئۆسۈملۈكلەرنىڭ هوسۇللىرىغا ئۆشرە بېرىش يەنى ئوندىن بىرىنى (10%) بېرىش پەرز بولىدۇ. ئەگەر قۇدۇق ۋە شۇنىڭدەك جايدىن سۇ تارتىپ سۇغارغانغا ئوخشاش كۆلپەت ۋە جاپا ـ مۇشەققەت بىلەن سۇغۇرۇلغان ئۆسۈملۈكلەرنىڭ هوسۇللىرىغا ئۆشرىنىڭ يېرىمىنى (5%) بېرىش پەرز بولىدۇ. يىلنىڭ بىر قىسىم ۋاقىتلىرىدا كۆلپەت بىلەن، قالغان قىسمىدا كۆلپەتسىز سۇغارغان ئۆسۈملۈكلەرنىڭ هوسۇللىرىغا كەلسەك، ئۇ، كۆپ بولغان قىسمىغا قارىتا بولىدۇ. شۇڭا ئۇ جاپا ـ مۇشەققەت تارتقان ياكى تارتمىغان كۈنلەرنىڭ نىسبىتى بويىچە هېسابلانسا بولىدۇ.

پۇلنىڭ زاكىتى: پۇل ئىككى تۈرلۈك بولۇپ، 1 ـ ئالتۇندۇر. ئالتۇن 85 گىرامغا يەتمىگىچە زاكات كەلمەيدۇ. 2 ـ كۈمۈشتۇر. كۈمۈش 595 گىرامغا يەتمىگىچە زاكات كەلمەيدۇ. قەغەز پۇللارنىڭ قىممىتى زاكات بېرىدىغان چاغدا ئالتۇن ۋە كۈمۈشنىڭ ئەڭ تۆۋەن نىسابىغا يەتمىگىچە زاكات كەلمەيدۇ. پۇلنىڭ زاكات مىقدارى 40 تىن بىرى (2.5%) دۇر.

دۇرۇس بولغان رەۋىشتە ئىشلىتىش ئۈچۈن تەييارلانغان زىنەت بۇيۇملىرىغا زاكات كەلمەيدۇ. ئەمما ئىجارىگە بېرىش ياكى ساقلاپ قويۇش ئۈچۈن تەييارلانغان زىنەت بۇيۇملىرىغا زاكات كېلىدۇ.

ئاياللارنىڭ ئالتۇن ۋە كۈمۈشتىن ئۈرپ ـ ئادەتكە ئايلىنىپ كەتكەن هەرقانداق زىنەت بۇيۇملىرىنى ئىشلىتىشى دۇرۇس بولىدۇ. شۇنداقلا، قاچىلارغا ئاز مىقداردا كۈمۈش ئىشلىتىش دۇرۇس بولىدۇ. ئەرلەرنىڭ كۈمۈش ئۈزۈك، كۈمۈش كۆزئەينەك ۋە شۇنىڭدەك كىچىك نەرسىلەرنى ئىشلىتىشى دۇرۇس بولىدۇ. ئەمما ئالتۇننى قاچىلارغا ئىشلىتىش هارام بولىدۇ. ئەرلەرنىڭ ئاياللارغا ئوخشىۋالماستىن ئالتۇندىن ئاز مىقداردا باشقا نەرسىگە چاپلاپ ئىشلىتىشى دۇرۇس بولىدۇ. مەسىلەن، كىيىمنىڭ تۈگمىسىگە، چىشنىڭ چېتىلىشىغا ئوخشاش.

پۇل ـ مېلى ئاۋۇپ ۋە كېمىيىپ تۇرىدىغان، قولىدىكى هەممە مەبلەغنىڭ بىر يىل توشۇشىنى هېسابلىشى قىيىن بولۇپ قالغان ئادەم ئۇنىڭ زاكىتىنى ئۆزى يىلنىڭ زاكات بېرىشكە بەلگىلىگەن كۈنىدە بېرىدۇ. بۇ كۈندە قولىدا قانچىلىك پۇل ـ مال بارلىقىغا قارايدۇ ـ دە، گەرچە قولىدىكى بىر قىسىم پۇل ـ مېلىغا تېخى يىل توشمىغان بولسىمۇ، شۇ كۈندىكى ئومۇمىي مەبلەغ بويىچە 40 تىن بىرىنى يەنى (2.5%) نى زاكاتقا ئايرىيدۇ.

مائاشى بار ياكى ئۆي ۋە زېمىنغا ئوخشاش ئىجارە كىرىمى بار ئادەم مائاشىنى ياكى ئىجارە كىرىمىنى تېجەپ قالالمىسا، گەرچە ئۇ كۆپ بولسىمۇ زاكات كەلمەيدۇ. تېجەپ قالالىسا، يىل توشقاندا تېجەپ قالغان پۇلغا زاكات بېرىدۇ. ئەگەر يىلنى هېسابلاش قىيىن بولۇپ قالسا، خۇددى يۇقىرىدىكىگە ئوخشاشلا يىلنىڭ مەلۇم بىر كۈنىنى زاكات ئۈچۈن بەلگىلەيدۇ.

قەرزنىڭ زاكىتى: كىمنىڭكى بىرەر بايدا ئېلىش ئىمكانى بار قەرزى ياكى مېلى بولسا، ئۇنى ئالغاندىن كېيىن ئۆتۈپ كەتكەن يىللار ئۈچۈن، گەرچە نۇرغۇن يىللار ئۆتۈپ كەتكەن بولسىمۇ، زاكات بېرىدۇ. ئېلىش قىيىن بولغان قەرزگە، مەسىلەن: ئىقتىسادى جەهەتتىن ۋەيران بولۇپ كەتكەن ئادەمدىكىگە ئوخشاش قەرزگە زاكات كەلمەيدۇ. چۈنكى، ئۇ، مەزكۇر پۇلنى ئىشلىتىش ئىمكانىغا ئىگە بولالمايدۇ.

تىجارەت ماللىرىنىڭ زاكىتى: تىجارەتكە سالغان پۇل- ماللاردا تۆۋەندىكىدەك تۆت تۈرلۈك شەرت تېپىلغاندىلا ئاندىن زاكات كېلىدۇ: 1 ـ مەزكۇر مالغا ئىگە بولۇش. 2 ـ ئۇ مال بىلەن تىجارەت قىلىشنى نىيەت قىلىش. 3 ـ مالنىڭ قىممىتى نىسابقا يەتكەن بولۇش. ئۇ ئالتۇن ياكى كۈمۈشنىڭ ئەڭ تۆۋەن ئۆلچىمى بويىچە هېسابلىنىدۇ. 4- بىر يىل ئۆتكەن بولۇش. ئەگەر تىجارەت ماللىرىدا مۇشۇ شەرتلەر تېپىلسا، زاكات ئۇنىڭ قىممىتى بويىچە هېسابلاپ بېرىلىدۇ. ئەگەر تىجارەتچىدە بىرئاز ئالتۇن، بىرئاز كۈمۈش ۋە بىرئاز پۇل بولسا، نىسابنى تولدۇرۇش ئۈچۈن ئۇلارنى قوشۇپ تىجارەت مېلىنىڭ قىممىتىگە سۇندۇرىدۇ. كىيىم ـ كېچەك، ئۆي، ماشىنا ۋە شۇنىڭدەك تىجارەت ماللىرىنى ئىشلىتىشنى نىيەت قىلغان

بولسا زاكات كەلمەيدۇ. كېيىن ئۇنىڭ بىلەن تىجارەت قىلىشنى نىيەت قىلغان بولسا، يېڭىدىن بىر يىل توشقاندا زاكات كېلىدۇ[1].

سەدىقە فىتىر: سەدىقە فىتىر ھېيت كۈنى ئۆزىنىڭ ۋە ئائىلىسىدىكىلەرنىڭ ئوزۇقلىقىدىن ئارتۇق مالغا ئىگە بولغان پۈتۈن مۇسۇلمانلارغا ۋاجىپتۇر. ئۇنىڭ مىقدارى بىر شەخس ئۈچۈن، مەيلى ئۇ ئەر بولسۇن ياكى ئايال بولسۇن، شۇ يۇرتنىڭ يېمەكلىكىدىن ئىككى كىلو ئىككى يۈز ئەللىك گىرام (2250g) يېمەكلىكتۇر. كىمنىڭ تەمىناتى ئۈستىگە يۈكلەنگەن بولسا، ئەتە ھېيت دېگەن كۈنى تەمىناتى ئۈستىگە يۈكلەنگەن كىشىنىڭ تەمىناتىدىن ئارتۇق مالغا ئىگە بولغان تەقدىردە ئۇلار ئۈچۈن سەدىقە فىتىر بېرىش ئۇ ئادەم ئۈستىگە ۋاجىپ بولىدۇ. سەدىقە فىتىرنى ھېيت كۈنى ھېيت نامىزىدىن بۇرۇن بېرىش مۇستەھەبتۇر. ھېيت نامىزىدىن كېيىنگە قالدۇرۇش دۇرۇس ئەمەس. ھېيتتىن بىر كۈن ياكى ئىككى كۈن بۇرۇن بېرىش دۇرۇس بولىدۇ. كۆپ ئادەمنىڭ سەدىقە فىتىرنى بىر ئادەمگە بەرسىمۇ، بىر ئادەمنىڭ سەدىقە فىتىرنى كۆپ ئادەمگە بەرسىمۇ دۇرۇس بولىدۇ.

زاكات چىقىرىش: زاكاتنى ۋاقتى كەلگەندە دەرھال ئايرىش ۋاجىپ بولىدۇ. كىچىك بالىنىڭ ۋە ساراڭنىڭ زاكىتىنى ئۇ ئىككىسىگە ئىگىدارچىلىق قىلغۇچى ئايرىيدۇ. زاكاتنى ئاشكارا بېرىش ۋە ئۇنى ئىگىسى ئۆز قولى بىلەن بېرىش سۈننەتتۇر. ئىبادەتكە تەكلىپ قىلىنغۇچىنىڭ زاكاتنى ئايرىشى ئۈچۈن نىيەت قىلىشى شەرت قىلىنىدۇ. زاكاتنى سەدىقە نىيىتى بىلەن شەرتسىز بەرسە، مېلىنىڭ ھەممىنى بېرىۋەتكەن تەقدىردىمۇ زاكىتىغا ھېساب بولمايدۇ. پۈتۈن مېلىنىڭ زاكىتىنى ئۆز يۇرتىنىڭ كەمبەغەللىرىگە بېرىش ئەۋزەلدۇر. باشقا يۇرتلاردىكى كەمبەغەللەرگە بېرىش پايدىلىق بولسا، دۇرۇس بولىدۇ. ئەگەر ئۆلچەمگە يەتكەن بولسا، ئىككى يىللىق زاكاتنى بالدۇر بېرىش توغرا ۋە دۇرۇس بولىدۇ.

زاكات بېرىلىشى تېگىشلىك كىشىلەر: ئۇلار تۆۋەندىكى سەككىز تۈرلۈك كىشىلەردۇر: 1 - پېقىرلەر. 2 - مىسكىنلەر. 3 - زاكات خادىملىرى. 4 - دىللىرىنى ئىسلامغا مايىل قىلىنىشى كۆزدە تۇتۇلغان كىشىلەر. 5 - ئازاد قىلىشقا تېگىشلىك قۇللار. 6 - قەرزدارلار. 7 - الله يولىدا ئىشلەتكۈچىلەر. 8 - سەپەر ئۈستىدە بولۇپ، تەمىناتى تۈگەپ كەتكەنلەر. زاكات خادىملىرىدىن باشقا ھەممە كىشىلەرگە ئۇلارنىڭ ئېھتىياجىغا چۇشلۇق زاكات بېرىلىدۇ. ئەمما زاكات خادىملىرىغا گەرچە ئۇلار باي بولغان تەقدىردىمۇ پەقەت ئىش ھەققى بېرىلىدۇ. ئەگەر خاۋارىجلار ۋە دۆلەتكە قارشى چىققۇچىلار يۇرتنى بېسىۋالغان تەقدىردە زاكاتنى ئۇلارغا بېرىش دۇرۇس بولىدۇ. ھاكىم زاكاتنى بېسىم بىلەن ياكى ئىختىيارى ئېلىۋالغان بولسا، ئۇنى ئادىللىق بىلەن ئالسۇن ياكى زۇلۇم بىلەن ئالسۇن، زاكىتىغا ھېساب بولىدۇ.

زاكاتنى كاپىرغا، قۇلغا، بايغا، تەمىناتىنى بېرىش تېگىشلىك بولغان كىشىلەرگە ۋە ھاشىم جەمەتىگە بېرىش دۇرۇس بولمايدۇ. ئەگەر زاكاتنى زاكات بېرىلىشكە تېگىشلىك بولمىغان كىشىلەرگە بىلمەستىن بېرىۋەتكەن بولۇپ، كېيىن ئۇنى بىلسە، زاكىتى ھېساب بولمايدۇ.(كاپىرغا ئوخشاش) پەقەت بىراۋنى كەمبەغەل دەپ ئويلاپ ئۇنىڭغا زاكىتىنى بەرگەن بولسا، ئاندىن ئۇنىڭ بايلىقى ئاشكارا بولسا، زاكىتى ھېساب بولىۋېرىدۇ.

نەپلە سەدىقە بېرىش: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «مۆمىنگە ئۇ ئۆلگەندىن كېيىنمۇ ساۋابى يېتىپ تۇرىدىغان ئەمەللىرى ۋە ياخشىلىقلىرى شۇكى، ئۇ ئۆگەتكەن ۋە تارانقان ئىلىم، تەربىيەلەپ قويغان ياخشى پەرزەنت، مىراس قالدۇرغان قۇرئان، سالدۇرغان مەسچىت، سالدۇرۇپ قويغان مۇساپىرخانا، چاپتۇرغان ئۆستەڭ، ساغلام ۋە ھايات چېغىدا مېلىدىن ئايرىغان سەدىقە، قاتارلىقلارنىڭ ساۋابى ئۇ ئۆلگەندىن كېيىنمۇ يېتىپ تۇرىدۇ.» [ئىمام ئىبنى ماجە رىۋايەت قىلغان]

---

1 تىجارەت ماللىرىنىڭ نىسابى 85 گىرام ئالتۇننىڭ قىممىتى ياكى 595 گىرام كۈمۈشنىڭ قىممىتى بويىچە ھېسابلىنىدۇ. تىجارەت ماللىرىدىن زاكات بەرگۈچى زاكات بەرگەن ۋاقىتتا ئالتۇن ياكى كۈمۈشنىڭ ئەڭ تۆۋەن نىسابى بويىچە ھېسابلاپ بېرىدۇ.

روزا تۇتۇش

ئاقىل، بالاغەتكە يەتكەن، روزا تۇتۇشقا قادىر بولالايدىغان، ھەيزدار ۋە نىفاسدار بولمىغان ھەرقانداق مۇسۇلمانغا رامىزان ئېيىنىڭ روزىسىنى تۇتۇش پەرزدۇر. روزا تۇتسا، چىدىيالىغۇدەك كىچىك بالىنىمۇ روزا تۇتۇشقا ئادەتلەندۇرۇش ئۈچۈن روزا تۇتۇشقا بۇيرۇيدۇ. رامىزان ئېيىنىڭ كىرگەنلىكى مۇنداق ئىككى ئىش بىلەن بىلىنىدۇ: 1 ـ ئىبادەتكە تەكلىپ قىلىنغان، ئادالەتپەرۋەر بىر مۇسۇلماننىڭ، گەرچە ئۇ ئايال بولسىمۇ، رامىزان ئېيىنى كۆرگەنلىكى بىلەن گۇۋاھلىق بېرىشى. 2 ـ شەئبان ئېيىنى 30 كۈن قىلىپ تولدۇرۇش. روزا تاڭ يورىغاندىن باشلاپ كۈن ئولتۇرغۇچە پەرزدۇر. پەرز روزىدا چوقۇم بامداتتىن ئىلگىرى نىيەت قىلىش كېرەك.

روزىنى بۇزىدىغان ئامىللار: 1 ـ جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈش. روزىنى بۇنىڭ بىلەن بۇزغان ئادەم شۇ كۈننىڭ قازاسىنى قىلىشى ۋە كەففارەت بېرىشى كېرەك. كەففارەت ئۈچۈن بىر قۇل ئازاد قىلىدۇ، قۇل تاپالمىغان كىشى ئىككى ئاي ئۈزۈلدۈرمەي روزا تۇتىدۇ، بۇنى قىلالمايدىغان كىشى 60 مىسكىنگە بىر ۋاخ تويغىدەك تاماق بېرىدۇ، بۇنىمۇ تاپالمىغان كىشىگە ھېچنەرسە كەلمەيدۇ. 2 ـ ئايالىنى سۆيۈش، تۇتۇش ۋە ياكى زەكىرىنى ئويناش سەۋەبى بىلەن مەنىي چىقىرىش. ئېھتىلام بولۇپ قالغان كىشىنىڭ روزىسى بۇزۇلمايدۇ. 3 ـ قەستەن يەپ ـ ئىچىش. ئەگەر ئۇنتۇپ قېلىپ يەپ ـ ئىچىپ سالسا، روزىسى بۇزۇلمايدۇ. 4 ـ قان ئالدۇرۇۋېتىش(بۇ يەردە ھىجامە كۆزدە تۇتۇلىدۇ) ياكى ئىئانە قىلىش سەۋەبىدىن قان ئېلىش. ئەگەر قان تەكشۈرۈتۈش ئۈچۈن ئازراق قان ئالسا ياكى جاراھەتلەنگەن ۋە بۇرۇن قانىغانغا ئوخشاش ئۆزلىكىدىن قان چىقىپ كەتسە، روزا بۇزۇلمايدۇ. 5 ـ قەستەن قۇسۇش.

چاڭ ـ توزاڭ كېكىرتەككە كىرىپ كەتسە، ئېغىزغا ياكى بۇرۇنغا سۇ ئالغاندا كېكىرتەككە سۇ يېتىپ قالسا، شەھۋەتنى ئويلاپ مەنىي چىقىپ كەتسە، ئېھتىلام بولسا، قان چىقىپ كەتسە ياكى قەستەنلىك بولماستىن قۇسۇپ سالسا، روزىسى بۇزۇلمايدۇ.

كىمكى كېچە دەپ ئويلاپ سوھۇرلۇق يېگەن بولۇپ، كېيىن تاڭ ئېتىپ كەتكەنلىكى مەلۇم بولسا، شۇ كۈننىڭ قازاسىنى قىلىدۇ. كىمكى تاڭ يورۇپ قالدىمىكىن دەپ ئىككىلەنگەن ھالدا كېچىدە سەھەرلىك يېگەن بولسا، روزىسى بۇزۇلمايدۇ. ئەگەر كۈن ئولتۇرغانلىقىدىن شەكلىنىپ، كۈن ئولتۇرماستىن بۇرۇن ئىغىز ئاچقان بولسا، شۇ كۈننىڭ قازاسىنى قىلىدۇ.

روزا تۇتمىغۇچىلارنىڭ ھۆكۈملىرى: رامىزاندا ئۆزرىسىز روزا تۇتماسلىق ھارامدۇر. ھەيزدار ۋە نىفاسدار ئاياللىنىڭ، شۇنداقلا بىرەر مەسۇم كىشىنى ھالاكەتتىن قۇتۇلدۇرۇشقا موھتاج بولغان كىشىنىڭ روزا تۇتماسلىقى ۋاجىپتۇر. نامازنى قەسىر قىلىپ ئوقۇيدىغان مۇساپىرغا سەپەردە قىيىلىنىپ قالىدىغان ئەھۋال بولسا، روزا تۇتماسلىقى سۈننەتتۇر. شۇنداقلا، كېسەلنىڭ ئېغىرلىشىپ كېتىشىدىن قورققان كېسەلنىڭمۇ روزا تۇتماسلىقى سۈننەتتۇر. كىمكى كۈندۈزى سەپەرگە چىقسا، ھامىلدار ياكى بالا ئېمىتىۋاتقان ئايال ئۆزىگە ياكى بالىسىغا زىيان يېتىپ قېلىشتىن ئەنسىرىسە، روزا تۇتماسلىقى دۇرۇستۇر. ئۇلارنىڭ ھەممىسى روزا تۇتالمىغان كۈنلەرنىڭ قازاسىنى قىلىدۇ. ھامىلدار ۋە بالا ئېمىتىۋاتقان ئايال بالىغا زىيان يېتىپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ روزا تۇتمىغان بولسا، شۇ كۈنلەرنىڭ قازاسىنى قىلغاندىن سىرت، يەنە ھەر كۈنلىكى ئۈچۈن بىر مىسكىنگە تاماق بېرىدۇ.

قېرىلىق ياكى ساقايماس كېسەل سەۋەبىدىن روزا تۇتالمىسا، ھەر كۈنى بىر مىسكىنگە تاماق بېرىدۇ، ئۇنىڭغا قازا كەلمەيدۇ.

كىمكى ئۆزرىسى سەۋەبىدىن قازا روزىنى كېچىكتۈرگەن بولۇپ، يەنە بىر رامىزان كىرىپ كەتسە، ئۇنىڭغا پەقەت قازا كېلىدۇ. ئۆزرە بولماستىن يەنە بىر رامىزان كىرىپ كەلسە، قازاسىنى قىلىش بىلەن بىرگە ھەر كۈنى ئۈچۈن بىر مىسكىنگە تاماق بېرىدۇ. ئۆزرىسى سەۋەبىدىن قازاسىنى قىلالماي ئۆلۈپ كەتسە، ئۇنىڭغا ھېچ نەرسە كەلمەيدۇ. ئەگەر قازاسىنى ئۆزرىسىز تۇتماي ئۆلۈپ كەتكەن بولسا، ئۇنىڭ ۋارىسلىرى ھەر كۈنى ئۈچۈن بىر مىسكىنگە تاماق بېرىدۇ. رامىزاننىڭ قازاسىغا ۋە ئاتاپ نەزىر قىلغان روزىغا سەل قاراپ تۇتماي

ياكى ئىبادەت ئۈچۈن ئاتىغان ھەرقانداق نەزىرنى ئادا قىلماي ئۆلۈپ كەتكەن بولسا، ئۇنى ۋارىسلىرىنىڭ ئادا قىلىشى سۈننەتتۇر.

كىمكى بىرەر ئۆزرە سەۋەبىدىن رامىزان روزىسىنى تۇتمىغان بولۇپ، كۈندۈزى ئۆزرىسى تۈگەپ قالسا، شۇ ۋاقىتتىن باشلاپ روزىغا نىيەت قىلىدۇ. ئەگەر كاپىر مۇسۇلمان بولغان، ھەيزدار ئايال پاكلانغان، كېسەل ساقىيىپ قالغان، مۇساپىر ئۆيىگە يېتىپ كەلگەن، كىچىك بالا بالاغەتكە يەتكەن، ساراڭ كۈندۈزى ئەقلىگە كېلىپ قالغان بولسا، ئۇلارنىڭ ھەممىسى روزا تۇتمىغان بولسا، كۈننىڭ قالغىنىدا روزىغا نىيەت قىلغان بولسىمۇ قازاسىنى قىلىش لازىم بولىدۇ. رامىزاندا روزا تۇتماسلىق دۇرۇس بولغان كىشىلەرنىڭ شۇ كۈنلەردە باشقا روزىلارنى تۇتۇشى دۇرۇس بولمايدۇ.

نەپلە روزا: نەپلە روزىنىڭ ئەڭ ئەۋزىلى بىر كۈن روزا تۇتۇپ، بىر كۈن روزا تۇتماسلىقتۇر. ئاندىن قالسا، دۈشەنبە ۋە پەيشەنبە كۈنلىرى روزا تۇتۇشتۇر. ئاندىن قالسا، ھەر ئايدا ئۈچ كۈن روزا تۇتۇشتۇر، بۇ روزىنى قەمەرى ئاي ھېسابىدا ئايدىڭ كېچىلەر كۈنلىرى (يەنى ئاينىڭ 13 ـ، 14 ـ ۋە 15 ـ كۈنلىرى) تۇتۇش ئەۋزەلدۇر. مۇھەررەم ۋە شەئبان ئايلىرىنىڭ كۆپ قىسمىدا، ئاشۇرا كۈنى، ئەرەفات كۈنى ۋە شەۋۋال ئېيىدىن ئالتە كۈن روزا تۇتۇش سۈننەتتۇر. يالغۇز رەجەب ئېيىدا (يەنى باشقا ئايلاردا پەقەت روزا تۇتماستىن)، يالغۇز جۈمە ۋە شەنبە كۈنى، شەك كۈندە يەنى شەئبان ئېيىنىڭ 30 ـ كۈنى روزا تۇتۇش مەكرۇھتۇر. روزا ھېيت كۈنى، قۇربان ھېيت كۈنى، تەشرىق كۈنلىرى روزا تۇتۇش ھارامدۇر. پەقەت بەھرىمەن بولۇش (تەمەتتۇئ)ھەججىنى ياكى قىران ھەججىنى قىلغان ئادەم خاتالاشقانلىق سەۋەبىدىن تۇتىدىغان روزا بۇنىڭدىن مۇستەسنادۇر.

ئەسكەرتىشلەر:

✸ جۇنۇبقا ئوخشاش غۇسلى قىلىشقا تېگىشلىك كىشى، تاڭ يورۇشتىن ئىلگىرى پاكلانغان ھەيزدار ۋە نىفاسدار ئايال يۇيۇنۇشنى بامدات نامىزىنىڭ ئەزىنىدىن كېيىنكى ۋاقىتقا كېچىكتۈرۈپ، سوھۇرلۇقنى ئەزاندىن بۇرۇن يېسە، روزا دۇرۇس بولىدۇ.

✸ خوتۇن كىشى ئۆزىگە زىيان يېتىپ قېلىشىدىن خاتىرجەم بولغان تەقدىردە رامىزاندا مۇسۇلمانلارنىڭ تائەت ـ ئىبادەتلىرىگە ئورتاقلىشىش نىيىتىدە دورا ئىشلىتىپ ھەيزىنى كېچىكتۈرسە دۇرۇس بولىدۇ.

✸ روزىدار سىرتقا چىقارمىغان تۈكۈرۈك، بەلغەم قاتارلىقلارنى يۇتۇپ سالسا روزىغا تەسىر يەتكۈزمەيدۇ.

✸ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «ئىپتار قىلىشقا ئالدىرىغان، سوھۇرلۇقنى كېچىكتۈرۈپ يېگەن ئۈممىتىم ھەمىشە ياخشىلىق ئۈستىدە بولغان بولىدۇ.» [ئىمام ئەھمەد رىۋايەت قىلغان] پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە مۇنداق دەيدۇ: «مۇسۇلمانلار ئىپتارنى ئالدىراپ قىلىدىكەن، دىن ھەمىشە غەلىبە ئۈستىدە بولغان بولىدۇ، چۈنكى يەھۇدىي ۋە خرىستىئانلار ئىپتارنى كېچىكتۈرىدۇ.» [ئىمام ئەبۇداۋۇد رىۋايەت قىلغان]

✸ ئىپتار قىلغاندا دۇئا قىلىش مۇستەھەبتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «شەك ـ شۈبھىسىزكى، روزىدارنىڭ ئىپتار ۋاقتىدا قىلغان دۇئاسى رەت قىلىنمايدۇ.» [ئىمام ئىبنى ماجە رىۋايەت قىلغان] ئىپتار ۋاقتىدا قىلىدىغانلىقى رىۋايەت قىلىنغان دۇئالاردىن بىرىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «ئۇسسۇزلۇق كەتتى، تومۇرلار يۆللەندى.ـ اللە خالىسا ـ ئەجىر قولغا كەلدى.» [ئىمام ئەبۇداۋۇد رىۋايەت قىلغان]

✸ ھۆل خورمىدا، ئەگەر ھۆل خورما تېپىلمىسا، قۇرۇتۇلغان خورمىدا، ئەگەر ئۇمۇ تېپىلمىسا، سۇدا ئىپتار قىلىش سۈننەتتۇر.

✸ روزىدار روزا تۇتقان ۋاقىتتا ئىختىلاپنىڭ ئىچىگە كىرىپ قالماسلىق ئۈچۈن سۈرمە تارتىشتىن، كۆزگە ياكى قۇلاققا سۇيۇق دورا تېمىتىشتىن يىراق تۇرۇشى كېرەك. ئەگەر دورا قىلىش ئۈچۈن موھتاج بولۇپ قالسا ھېچقىسى يوق، گەرچە دورىنىڭ تەمى كېكىردەككە يېتىپ بارسىمۇ، ئۇنىڭ روزىسى بۇزۇلمايدۇ.

✸ توغرا قاراشقا ئاساسلانغاندا، روزىنىڭ پۈتۈن ۋاقىتلىرىدا مىسۋاك ئىشلىتىش سۈننەت بولۇپ، ئۇنىڭ ھېچقانداق زىيىنى يوق.

✸ روزىدارنىڭ غەيۋەت، چېقىمچىلىق، يالغانچىلىق ۋە شۇنىڭدەك ناچار ئىللەتلەرنى تاشلىشى ۋاجىپتۇر. ئەگەر بىرى ئۇنى تىللىسا ياكى بىرى بىلەن تىللىشىپ قالسا: «مەن روزىدار» دېسۇن. تىلنى ۋە باشقا ئەزالىرىنى گۇناھلاردىن ساقلىغاندىلا ئاندىن روزىنىڭ پەزىلىتىنى ساقلىغىلى بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: «كىمكى يالغان سۆزنى ۋە ئۇنىڭغا ئەمەل قىلىشنى تەرك ئەتمىسە، ئۇنىڭ يېمەك ـ ئىچمىكىنى تەرك ئېتىشىگە الله نىڭ ھېچ ئېھتىياجى يوق.» [ئىمام ئەھمەد رىۋايەت قىلغان]

✸ بىراۋ تەرىپىدىن تاماققا چاقىرىلغان كىشىنىڭ روزىدار بولغان تەقدىردە، تاماققا چاقىرغۇچىغا دۇئا قىلىشى، روزىدار بولمىغان تەقدىردە، ئۇنىڭ تامىقىنى يېيىشى سۈننەتتۇر.

✸ شەبى قەدىر كېچىسى يىل ئىچىدىكى ئەڭ ياخشى كېچىدۇر. ئۇ كېچىگە يولۇقۇش رامىزاننىڭ ئاخىرقى ئونىغا خاس قىلىنغان بولۇپ، 27 ـ كېچىسى بەكرەك تەكىتلەنگەن. شۇ كېچىدە قىلىنغان ياخشى ئەمەل مىڭ ئايدا قىلىنغان ياخشى ئەمەلدىنمۇ ياخشىدۇر. ئۇنىڭ مۇنداق ئالامەتلىرى بار: شۇ كۈنى سەھەردە كۈن ئاق، لېكىن قاتتىق نۇر چاچمىغان ھالەتتە چىقىدۇ، ھاۋا مۆتىدىل ۋە ئىللىق بولىدۇ. مۇسۇلمان ئۇنىڭغا ئۆزى بىلمەستىن يولۇقۇشى مۇمكىن. شۇڭا رامىزاندا، بولۇپمۇ ئاخىرقى ئونىدا تىرىشىپ ئىبادەت قىلىش تەۋسىيە قىلىنىدۇ. ھېچبىر كېچىنى قىيامسىز ئۆتكۈزىۋەتمەسلىك ئۈچۈن ھېرىسمەن بولۇش لازىم. ئەگەر كىمكى تەراۋىھ نامىزىنى جامائەت بىلەن ئوقۇسا، كېچىنى قىيام بىلەن ئۆتكۈزگەنلىكنىڭ ساۋابىغا ئېرىشىش ئۈچۈن ئىمام تەراۋىھ نامىزىنى تولۇق ئوقۇپ بولغىچە قايتىپ كەتمەسلىكى كېرەك.

✸ كىمكى نەپلە روزا تۇتسا، ئۇنى تاماملاش ۋاجىپ ئەمەس سۈننەتتۇر. ئەگەر ئۇنى قەستەن بۇزىۋەتسە، ھېچقىسى يوق، قازاسىنى قىلىش كەتمەيدۇ.

ئېتىكاپتا ئولتۇرۇش: ئاقىل مۇسۇلماننىڭ تائەت ـ ئىبادەت قىلىش ئۈچۈن مەسچىتتىنى لازىم تۇتۇشى ئېتىكاپتا ئولتۇرۇش دەپ ئاتىلىدۇ. ئېتىكاپتا ئولتۇرغۇچىنىڭ غۇسلى قىلىشنى ۋاجىپ قىلىپ قويىدىغان تاھارەتسىزلىكتىن پاك بولۇشى شەرت قىلىنىدۇ. ئېتىكاپتا ئولتۇرغۇچى تاماق يېيىش، ھاجەت قىلىش، ۋاجىپ غۇسلىنى قىلىش قاتارلىقلاردەك چوقۇم قىلمىسا بولمايدىغان ئىش بولمىسا سىرتقا چىقمايدۇ. ئۇنىڭ ھاجەتسىز سىرتقا چىقىشى پۈتۈن ئۆلىمالارنىڭ بىردەك قارىشىدا ئېتىكاپنى بۇزىدۇ. رامىزاندا ھەر دائىم ئېتىكاپتا ئولتۇرۇش سۈننەتتۇر. بولۇپمۇ، ئاخىرقى ئونىدا ئولتۇرۇش تېخىمۇ تەكىتلەنگەن سۈننەتتۇر. ئېتىكاپتا ئولتۇرۇشنىڭ ئەڭ ئاز مۇددىتى بىر سائەتتۇر. ئەڭ ئاز دېگەندە بىر كېچە ـ كۈندۈزدىن كەم بولماسلىقى مۇستەھەبتۇر. خوتۇن كىشى پەقەت ئېرىنىڭ رۇخسىتى بولغاندىلا ئاندىن ئېتىكاپتا ئولتۇرىدۇ. ئېتىكاپتا ئولتۇرغۇچىنىڭ تائەت ـ ئىبادەت بىلەن شۇغۇللىنىشى، رۇخسەت قىلىنغان ئىشلارنى كۆپ قىلىشنى تەرك ئېتىشى، ئۆزىگە ئالاقىدار بولمىغان ئىشلاردىن يىراق تۇرۇشى سۈننەتتۇر.

ھەج ۋە ئۆمرە

مۇسۇلمانلىنىڭ ھاياتىدا بىر قېتىم ھەج ۋە ئۆمرە قىلىشى پەرزدۇر. ئۇ ئىككىسىنىڭ پەرز بولۇشى ئۈچۈن مۇنداق شەرتلەر ھازىرلىنىشى كېرەك: 1- مۇسۇلمان بولۇش. 2- ئاقىل بولۇش. 3- بالاغەتكە يەتكەن بولۇش. 4- ھۆر بولۇش. 5- بېرىپ - كېلىشكە قادىر بولۇش، يەنى بېرىپ - كېلىش ئۈچۈن يەتكۇدەك ئوزۇق - تۈلۈك ۋە ئۇلاغقا ئىگە بولۇش.كىكى ھەجگە سەل قاراپ ئادا قىلماستىن ئۆلۈپ كەتسە، ئۇنىڭ پۇل- مېلىدىن ھەج ۋە ئۆمرىگە يەتكۇدەك پۇل- مال چىقىرىلىدۇ. كاپىرنىڭ ياكى ساراڭنىڭ ھەججى قوبۇل قىلىنمايدۇ. كىچىك بالىنىڭ ۋە قۇلنىڭ ھەجلىرى قوبۇل بولىدۇ، لېكىن ئۇ ئىككىسىنىڭ ھەججى پەرز ھەجگە كۇپايە قىلمايدۇ. كەمبەغەللەرگە ئوخشاش ھەج قىلىشقا قادىر ئەمەس كىشى قەرز ئېلىپ ھەج قىلسا، پەرز ھەججى ئادا تاپىدۇ. ئەمما قەرز ئېلىپ تۇرۇپ ھەج قىلىشقا بۇيرۇلمايدۇ.

ئۆزى ئۈچۈن پەرز ھەجنى قىلمىغان كىشى باشقا بىراۋنىڭ نامىدىن ھەج قىلسا(يەنى بەدەل ھەج)، بۇ ھەج ئۆزىنىڭ گەدىنىدىكى ھەجگە ھېساب بولىدۇ.

ئېھرام باغلاش: ئېھرام باغلىماقچى بولغان كىشىنىڭ غۇسلى قىلىشى، تازىلىق قىلىشى، خۇشپۇراق ئىشلىتىشى، تىكىلگەن كىيىمنى كىيمەسلىكى، ئىككى پارچە پاكىز ۋە ئاق رەختنىڭ بىرىنى تامبال قىلىشى (يەنى تامبالنىڭ ئورنىدا يوپكا شەكلىدە باغلىشى) يەنە بىرىنى رىدا قىلىشى، ئاندىن: «ئى اللە!ئۆمرە قىلىش ئۈچۈن ھازىرمەن» دېيىشى ياكى: «ئى اللە! ھەج قىلىش ئۈچۈن ھازىرمەن» دېيىشى ۋەياكى: «ئى اللە! ھەج ۋە ئۆمرە قىلىش ئۈچۈن ھازىرمەن» دېيىشى سۈننەتتۇر. ئەگەر يولدا توسۇلۇپ قېلىشتىن ئەنسىرىسە: «ئەگەر مېنى بىرى توسۇۋالسا، ئېھرامدىن چىقىدىغان يېرىم توسۇلۇپ قالغان شۇ يەردۇر» دېيىشى شەرت قىلىنىدۇ.

ھەج قىلغۇچىنىڭ «ھەججى تەمەتتۇئ»، «ھەججى ئىفراد» ۋە «ھەججى قىران»دىن ئىبارەت ئۈچ تۈرلۈك ھەجنىڭ بىرىنى قىلىش ئىختىيارى بار. ئەڭ ئەۋزىلى ھەججى تەمەتتۇئ بولۇپ، ھەج ئايلىرىدا ئۆمرىگە ئېھرام باغلايدۇ، ئۆمرىنى ئادا قىلىپ بولۇپ ئېھرامدىن چىقىدۇ. ئاندىن شۇ يىلى ھەج كۈنلىرى يېتىپ كەلگەندە، ھەجگە ئېھرام باغلايدۇ. ھەججى ئىفرادتا پەقەت ھەج قىلىش ئۈچۈنلا ئېھرام باغلايدۇ. ھەججى قىراندا ھەج بىلەن ئۆمرىگە بىراقلا ئېھرام باغلايدۇ ياكى ئۆمرىگە ئېھرام باغلايدۇ، ئاندىن ئۆمرە تاۋىپىنى باشلاشتىن ئىلگىرى ئۆمرىگە قوشۇپ ھەجگىمۇ نىيەت قىلىدۇ.

ھەج قىلغۇچى ماشىنا ياكى ئايروپىلانغا چىققاندا: «لەببەيكەللاھۇممە لەببەيك، لەببەيكە لاشەرىيكە لەكە لەببەيك، ئىننەلھەمدە ۋەننىئمەتە لەكە ۋەلمۇلك، لاشەرىيكە لەك» دەپ تەلبىيە ئېيتىدۇ. تەلبىيەنى كۆپ ئېيتىش، ئاياللاردىن باشقىلارنىڭ ئاۋازىنى يۇقىرى كۆتۈرۈپ ئېيتىشى مۇستەھەبتۇر.

ئېھرامدىكى ۋاقىتتا چەكلەنگەن ئىشلار: تۆۋەندىكىدەك توققۇز تۈرلۈكتۇر: 1 - چاچنى چۈشۈرۈش. 2 - تىرناق ئېلىش. 3 - ئەرلەرنىڭ تىكىلگەن كىيىم كىيىشى. پەقەت بېلىنىڭ تۆۋىنىگە باغلايدىغان لاتا تاپالمىغان ئادەم ئىشتان كىيسە بولىدۇ، ئاياغ تاپالمىغان ئادەم ئۆتۈكنى ئايقۇتىغىچە كېسىۋېتىپ كىيسە بولىدۇ. بۇ ھالەتتە ئۇنىڭغا فىدىيە كەلمەيدۇ. 4 - ئەرلەرنىڭ باشنى يېپىشى. 5 - بەدىنىگە ۋە كىيىملىرىگە خۇشپۇراق ئىشلىتىش. 6 - ئوۋ ئوۋلاش. ئوۋ ھايۋانلىرى گۆشى ھالال بولغان ياۋايى ھايۋانلاردۇر. 7 - نىكاھلىنىش. نىكاھلىنىش ھارامدۇر، فىدىيە كەلمەيدۇ. 8 - شەھۋەت بىلەن قۇچاقلاش. ئۇنىڭ فىدىيەسى بىر قوي ياكى ئۈچ كۈن روزا تۇتۇش ۋەياكى ئالتە مىسكىنگە تاماق بېرىشتۇر. 9 - جىنسىي مۇناسىۋەت قىلىش. ئەگەر بىرىنچى قېتىملىق ئېھرامدىن چىقىشتىن ئىلگىرى جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈپ قالغان بولسا ھەججى بۇزۇلىدۇ، ئۇ ھەججىنىڭ قالغان قىسمىنى تاماملايدۇ ۋە بىر تۆگە ئۆلتۈرۈپ مەككە كەمبەغەللىرىگە تارقىتىپ بېرىش بىلەن بىرگە كېلەر يىلى قازاسىنى قىلىدۇ. ئەگەر بىرىنچى قېتىملىق ئېھرامدىن چىقىشتىن كېيىن جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈپ قالغان بولسا، ھەججى بۇزۇلمايدۇ. لېكىن ئۇنىڭغا بىر تۆگە فىدىيە ۋاجىپ بولىدۇ. ئەگەر ئۆمرىدە جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزگەن بولسا، ئۆمرىسى بۇزۇلىدۇ ۋە ئۇنىڭ ئۈچۈن بىر قوي فىدىيە كېلىدۇ. ئۆمرىنىڭ قازاسىنى قىلىش ۋاجىپ بولىدۇ. جىنسىي مۇناسىۋەتتىن باشقا ئىشلار تۈپەيلىدىن ھەج ياكى ئۆمرە بۇزۇلمايدۇ. ئاياللار ئەرلەرگە ئوخشاش ئېھرام باغلايدۇ، ئەمما ئۇلار تىكىلگەن

كىيىملەرنى كىيىدۇ. چۇمپەردە، پۇركەنچە ۋە پەلەي كىيمەيدۇ.

فىدىيە: فىدىيە مۇنداق ئىككى قىسىم بولىدۇ: 1 ـ ئىختىيارى ھالدا ئادا قىلىدىغان فىدىيە بولۇپ، چاچ چۈشۈرۈش، خۇشپۇراق ئىشلىتىش، تىرناق ئېلىش، باشنى يېپىش ياكى ئەرلەرنىڭ تىكىلگەن كىيىملەرنى كىيىشى قاتارلىقلاردۇر. بۇنىڭ فىدىيەسى ئۈچۈن ئۈچ كۈن روزا تۇتۇش ياكى ھەر مىسكىنگە بىر يېرىم كىلودىن (1.5kg) ھېسابلاپ ئالتە مىسكىنگە تاماق بېرىش ياكى بىر قوي بوغۇزلاش لازىم. شىكارنىڭ جازاسى ئۈچۈن ئەگەر ئۆلتۈرگەن ھايۋانغا ھەر جەھەتتە ئوخشاش ھايۋان تېپىلسا، شۇ ھايۋاننى ئۆلتۈرۈپ سەدىقە قىلىش لازىم، ئەگەر ئۇنىڭغا ئوخشاش ھايۋان تېپىلمىسا، ئۇنىڭ قىممىتىنى بېرىش لازىم. 2 ـ تەرتىپ بويىچە ئادا قىلىدىغان فىدىيە بولۇپ، ھەججى تەمەتتۇئ ۋە ھەججى قىران قىلغۇچىنىڭ فىدىيەسى بىر قويدۇر. جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشنىڭ فىدىيەسى بىر تۆگە بوغۇزلاشتۇر. ئەگەر تۆگە تاپالمىسا، ھەجدە ئۈچ كۈن، يۇرتىغا قايتىپ بارغاندا يەتتە كۈن روزا تۇتىدۇ. فىدىيە ئۈچۈن بوغۇزلانغان مال ۋە تاماق پەقەت ھەرەم كەمبەغەللىرىگىلا بېرىلىدۇ.

مەككىگە كىرىش: ھەج قىلغۇچى ھەرەم مەسچىتىگە كىرسە، ھەرەم مەسچىتىگە كىرگەندە ئوقۇلىدىغان دۇئا ۋە زىكىرلەرنى ئوقۇيدۇ. ئاندىن ھەججى تەمەتتۇئ قىلغان بولسا، ئۆمرە ئۈچۈن تاۋاپ قىلىدۇ. ئەگەر ھەججى ئىفراد ياكى ھەججى قىران قىلغان بولسا، قەدەم تەشرىپ قىلىش تاۋىپىنى قىلىدۇ. رىدانىڭ ئوتتۇرىسىنى ئوڭ قولتۇقىنىڭ ئاستىغا قىلىپ، ئۇنىڭ ئىككى ئۇچىنى سول يەلكىسىگە تاشلاپ، ئوڭ دولىسىنى ئوچۇق قويىدۇ. تاۋاپ قىلىشنى ھەجەر ئەسۋەدتىن باشلايدۇ، ئۇنى سىلايدۇ ۋە سۆيىدۇ ياكى ئۇنىڭغا ئىشارەت قىلىدۇ ۋە: «بىسمىللاھى ئەللاھۇ ئەكبەر» دەيدۇ (ھەر قېتىملىق تاۋاپتا مۇشۇنداق قىلىدۇ). ئاندىن بەيتۇللاھنى سول تەرىپىگە قىلىپ يەتتە قېتىم تاۋاپ قىلىدۇ. دەسلەپكى ئۈچ قېتىملىق تاۋاپتا قۇدرىتىنىڭ يېتىشىچە قەدەملىرىنى كىچىك ئېلىپ تىز ماڭىدۇ، قالغان تاۋاپتا نورمال ماڭىدۇ. ھەر قېتىم رۇكنۇل يەمانى نىڭ ئۇدۇلىغا كەلگەندە، ئەگەر قادىر بولالىسا، ئۇنى سىلاپ ئۆتىدۇ ۋە ئىككى رۇكنىنىڭ ئارىلىقىدا «رەببەنا ئاتىنا فىددۇنيا ھەسەنەتەن ۋەفىل ئاخىرەتى ھەسەنەتەن ۋەقىنا ئەزابەننار» دېگەن دۇئانى ئوقۇيدۇ. تاۋاپنىڭ قالغان قىسمىدا خالىغان دۇئالارنى قىلىدۇ. ئاندىن ئىمكان بولسا، مەقامى ئىبراھىمنىڭ ئارقىسىغا ئۆتۈپ ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇيدۇ. بۇ ئىككى رەكئەت نامازدا سۈرە كافىرۇن بىلەن سۈرە ئىخلاسنى ئوقۇيدۇ. ئاندىن زەمزەم سۈيىنى قانغىچە ئىچىدۇ، ئاندىن ھەجەر ئەسۋەدنىڭ يېنىغا قايتىپ بېرىپ ئىمكان بولسا، ئۇنى سىلايدۇ. ئاندىن ھەجەر ئەسۋەد بىلەن كەئبىنىڭ دەرۋازىسى ئارىلىقىدا تۇرۇپ دۇئا قىلىدۇ.

ئۇنىڭدىن كېيىن سەفاغا چىقىپ: «الله باشلىغان نەرسە بىلەن باشلايمەن» دەيدۇ ۋە الله تائالانىڭ مۇنۇ سۆزىنى ئوقۇيدۇ: (سەفا بىلەن مەرۋە ھەقىقەتەن اللهنىڭ (دىنىنىڭ) ئالامەتلىرىدۇر. ھەج قىلغان ياكى ئۆمرە قىلغان ئادەم ئۇلارنىڭ ئارىسىدا سەئيى قىلسا ھېچ باك يوق. كىمكى ئۆز ئىختىيارلىقى بىلەن بىرەر ياخشىلىق قىلىدىكەن الله ئۇنىڭ مۇكاپاتىنى بېرىدۇ، الله ئەلۋەتتە شۈكرىنىڭ مۇكاپاتىنى بەرگۈچىدۇر، الله ھەممىنى بىلگۈچىدۇر). [سۈرە بەقەرە، 158 ـ ئايەت]

ئاندىن كەئبە تەرەپكە قاراپ تەكبىر ۋە ھەمدۇ-سانا ئېيتىدۇ. ئىككى قولىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ دۇئا قىلىدۇ. ئاندىن سەفادىن چۈشۈپ يېشىل بەلگىگە كېلىدۇ، ئۇ يەردىن يەنە بىر يېشىل بەلگىگىچە يۈگۈرىدۇ، ئاندىن مەرۋىگە كېلىدۇ. ئاندىن سەفادا قىلغانغا ئوخشاش ئىشلارنى قىلىدۇ. ئاندىن مەرۋىدىن چۈشۈپ بىرىنچى سەئيىدە قىلغان ئىشلارنى قىلىدۇ. سەفادىن مەرۋىگىچە بىر قېتىم، مەرۋىدىن سەفاغىچە بىر قېتىم بولۇپ، مۇشۇ ھالەتتە يەتتە قېتىملىق سەئيىنى تامام قىلىدۇ. ئاندىن چېچىنى قىسقارتىدۇ ياكى چۈشۈرتىدۇ، لېكىن چۈشۈرۈش ئەۋزەلدۇر. پەقەت ھەججى تەمەتتۇئ قىلغۇچى يۇقىرىقىدەك قىلىدۇ، چۈنكى ئۇ ھەجنى كېيىن قىلىدۇ. ئەمما ھەججى ئىفراد ۋە ھەججى قىران قىلغۇچىنىڭ قەدەم تەشرىپ قىلىش تاۋاپىنى قىلىپ بولغاندىن كېيىن ئېھرامدىن چىقىشى جايىز ئەمەس، چۈنكى ئۇ ھېيت كۈنى جەمرە ئەقەبەگە(يەنى چوڭ شەيتانغا) تاش ئېتىپ بولمىغىچە ئېھرامدىن چىقمايدۇ. ئاياللارمۇ ئەرلەرگە ئوخشاش ھەج قىلىدۇ،

ئەمما ئاياللار كەبىنى تاۋاپ قىلغاندا ۋە سەفا بىلەن مەرۋىنىڭ ئارىسىدا سەئيى قىلغاندا يۈگۈرمەيدۇ.

ھەجنىڭ سۈپەتلىرى: تەرۋىيە كۈنى (زۇلھەججە ئېيىنىڭ 8 ـ كۈنى) يېتىپ كەلگەندە، ھەججى تەمەتتۇئ قىلغان كىشى مەككىدە تۇرۇۋاتقان ئۆيىدىن ئېھرام باغلاپ، توققۇزىنچى كۈنى كىرىدىغان كېچىسى مىنادا قونۇش ئۈچۈن مىناغا قاراپ ماڭىدۇ. توققۇزىنچى كۈنى كۈن چىققاندا، ئەرافاتقا قاراپ ماڭىدۇ. ئاندىن كۈن قايرىلغاندا، پېشىن نامىزى بىلەن دىگەر نامىزىنى جەملەپ ۋە قەسىر قىلىپ ئوقۇيدۇ. ئەرافاتنىڭ «ئۇرۇنە» دېگەن يېرىدىن باشقا ھەممە يېرىدە تۇرۇشقا بولىدۇ، «لا ئىلاھە ئىللەللاھۇ ۋەھدەھۇ لاشەرىيكە لەھۇ، لەھۇلمۇلكۇ ۋەلەھۇلھەمدۇ ۋەھۇۋە ئەلا كۇللى شەيئىن قەدىر» دېگەن زىكىرنى كۆپ ئېيتىدۇ، دۇئا قىلىدۇ، تەۋبە قىلىدۇ، الله قا قاتتىق يالۋۇرىدۇ.

كۈن ئولتۇرغاندىن كېيىن، تەلبىيە ئېيتقان ۋە الله نى ياد ئەتكەن ھالدا ئېغىر بېسىقلىق ۋە تەمكىنلىك بىلەن مۇزدەلىفىگە قاراپ يول ئالىدۇ. مۇزدەلىفىگە يېتىپ كەلگەندىن كېيىن، شام بىلەن خۇپتەننى جەملەپ ۋە قەسىر قىلىپ ئوقۇيدۇ، ئاندىن مۇزدەلىفىدە قونىدۇ. ئاندىن بامداتنى دەسلەپكى ۋاقتىدا ئوقۇيدۇ، ئاندىن تاڭ ئاقارغىچە شۇ جايدا دۇئا قىلىپ تۇرىدۇ. ئاندىن كۈن چىقىشتىن ئىلگىرى مىنا تەرەپكە قاراپ يول ئالىدۇ، «مۇھەسسىر» دېگەن جىلغىغا كەلگەندە، مىناغا يېتىپ بارغىچە ئىمكانىيىتىنىڭ يېتىشىچە ناھايىتى تېز ماڭىدۇ. مىناغا بارغاندىن كېيىن «جەمرە ئەقەبەگە» تاش ئېتىشنى باشلايدۇ. شەيتانغا پۇرچاقتەك چوڭلۇقتا يەتتە تال تاش ئاتىدۇ، ھەر بىر تاشنى ئاتقاندا تەكبىر ئېيتىدۇ ۋە قولىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ ئاتىدۇ. تاش قارىغا تەگمىگەن تەقدىردىمۇ ئازگالنىڭ ئىچىگە چۈشۈشى شەرت قىلىنىدۇ. تاش ئېتىشنى باشلىغاندا تەلبىيە ئېيتىشنى توختىتىدۇ. ئاندىن قۇربانلىقنى قىلىدۇ. ئاندىن باشنى چۈشۈرتىدۇ ياكى چېچىنى قىسقارتىدۇ، چۈشۈرتۈش ئەۋزەلدۇر. تاش ئېتىپ بولغاندىن كېيىن، جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشتىن باشقا ھەممە ئىش جايىز بولىدۇ. مانا بۇ، بىرىنچى قېتىملىق ئېھرامدىن چىقىش ھېسابلىنىدۇ.

ئاندىن مەككىگە قايتىپ بارىدۇ ۋە قايتىش تاۋاپىنى قىلىدۇ. ئۇ ۋاجىپ تاۋاپ بولۇپ، شۇنىڭ بىلەن ھەج تاماملىنىدۇ. ئاندىن ئەگەر ھەججى تەمەتتۇئ قىلغان ئادەم بولسا ياكى قەدەم تەشرىپ قىلىش تاۋاپىنى قىلغاندا سەفا بىلەن مەرۋىنىڭ ئارىلىقىدا سەئيى قىلمىغان ئادەم بولسا، سەفا بىلەن مەرۋىنىڭ ئارىلىقىدا سەئيى قىلىدۇ. بۇ تاۋاپلارنى قىلىپ بولغاندىن كېيىن ھەممە نەرسە، ھەتتا جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشمۇ ھالال بولىدۇ. مانا بۇ، ئىككىنچى قېتىملىق ئېھرامدىن چىقىش ھېسابلىنىدۇ.

ئاندىن مىناغا قايتىپ بېرىپ، شۇ يەردە قونۇش ۋاجىپ بولغان كېچىلەرنى ئۆتكۈزىدۇ، جەمرىلەرگە(شەيتانلارغا) تاش ئاتىدۇ. ھەر كۈنى كۈن قايرىلغاندىن كېيىن ھەر جەمرىگە يەتتە تال تاش ئاتىدۇ. تاش ئېتىشنى كىچىك جەمرە(كىچىك شەيتان) بىلەن باشلايدۇ. ئاندىن ئازراق ئىلگىرىلەپ توختايدۇ ۋە الله قا يېلىنىپ دۇئا قىلىدۇ، ئاندىن ئوتتۇرانجى شەيتانغا كېلىپ ئۇنىڭغىمۇ تاش ئاتىدۇ. ئۇنىڭدىن كېيىن يەنە دۇئا قىلىدۇ، ئاندىن جەمرە ئەقەبەگە(چوڭ شەيتانغا) تاش ئاتىدۇ، ئۇ يەردە توختىمايدۇ. ئىككىنچى كۈنىمۇ ئالدىنقى كۈندىكىگە ئوخشاش تاش ئاتىدۇ.

بۇ پائالىيەتلەردىن كېيىن، ئالدىراپ مىنادىن چىقىپ كەتمەكچى بولغان ئادەم كۈن ئولتۇرۇشتىن بۇرۇن يولغا چىقىدۇ. ئەگەر زۇلھەججىنىڭ 12 ـ كۈنى (يەنى ھېيتنىڭ ئۈچىنچى كۈنى) ئۇ مىنادىكى چاغدا كۈن ئولتۇرۇپ كەتسە، مىنادا قونۇش ۋە ئەتىسى جەمرەلەرگە (شەيتانلارغا) تاش ئېتىش ۋاجىپ بولىدۇ. پەقەت يولغا چىققان، ئەمما قىستاڭچىلىق سەۋەبىدىن مىنادىن چىقىپ كېتەلمىگەن بولسا، كۈن ئولتۇرۇپ كەتكەندىن كېيىن چىقىپ كەتسىمۇ ھېچ ۋەقەسى يوق. ھەججى قىران قىلغۇچىمۇ ھەججى ئىفراد قىلغۇچىغا ئوخشاش پائالىيەت قىلىدۇ، ئەمما ئۇنىڭغا ھەججى تەمەتتۇئ قىلغۇچىغا ئوخشاش قۇربانلىق قىلىش ۋاجىپ بولىدۇ. ئەگەر يۇرتىغا سەپەر قىلماقچى بولسا، بەيتۇللاھ بىلەن يۈزلەشكەن ئاخىرقى ۋاقىت بولۇپ قېلىشى ئۈچۈن خوشلىشىش تاۋاپىنى قىلماي تۇرۇپ يولغا چىقمايدۇ. پەقەت ھەيزدار ۋە نىفاسدار ئاياللاردىن خوشلىشىش تاۋپىي ساقىت بولىدۇ. خوشلىشىش تاۋپىنى قىلىپ بولغاندىن كېيىن، تىجارەت

بىلەن شۇغۇللانغان بولسا، ئۇ تاۋاپنى قايتا قىلىدۇ. كىمكى خوشلىشىش تاۋاپىنى قىلىشتىن بۇرۇن يولغا چىققان بولۇپ، مەككىدىن يىراقلاپ كەتمىگەن بولسا قايتىپ كېلىدۇ. ئەگەر يىراقلاپ كەتكەن بولسا گەدىنىگە قان كېلىدۇ (يەنى بىر قوي بوغۇزلاش جازاسى كېلىدۇ).

ھەجنىڭ ئەركانلىرى تۆتتۇر: 1 ـ ئېھرام باغلاش. ئۇ ھەج پائالىيىتىگە كىرگەنلىكنى نىيەت قىلىشتىن ئىبارەتتۇر. 2 ـ ئەرەفاتتا تۇرۇش. 3 ـ تاۋاپۇل ئىفادە(پەرز تاۋاپ) قىلىش. 4 ـ ھەجنىڭ سەئيىسىنى قىلىش.

ھەجنىڭ ۋاجىپلىرى سەككىزدۇر: 1 ـ بەلگىلەنگەن ئورۇندىن ئېھرام باغلاش. 2 ـ ئەرەفاتتا قاراڭغۇ چۈشكىچە تۇرۇش. 3 ـ مۇزدەلىفەدە يېرىم كېچىدىن ئۆتكىچە قونۇش. 4 ـ تەشرىق كۈنلىرى مىنادا قونۇش. 5 ـ چوڭ كىچىك شەيتانلارغا تاش ئېتىش. 6 ـ چاچنى چۈشۈرۈش ياكى قىسقارتىش. 7 ـ ۋىدالىشىش تاۋىپىنى قىلىش. 8ـ تەمەتتۇئ ۋە قارىن ھەججى قىلغۇچىنىڭ قۇربانلىق قىلىشى.

ئۆمرىنىڭ ئەركانلىرى ئۈچتۇر: 1 ـ ئېھرام باغلاش. 2 ـ ئۆمرىنىڭ تاۋىپىنى قىلىش. 3 ـ ئۆمرىنىڭ سەئيىسىنى قىلىش.

ئۆمرىنىڭ ۋاجىپلىرى ئىككىدۇر: 1 ـ بەلگىلەنگەن ئورۇندىن ئېھرام باغلاش. 2 ـ چاچنى چۈشۈرۈش ياكى قىسقارتىش.

✸ كىمكى بىرەر ئەركاننى تەرك ئەتسە، ھەج ياكى ئۆمرە ئۇنىڭسىز تاماملانمايدۇ. كىمكى بىرەر ۋاجىپنى تەرك ئەتسە، قان قىلىش (مال بوغۇزلاش) جازاسى كېلىدۇ. كىمكى بىرەر سۈننەتنى تەرك ئەتسە، ئۇنىڭغا ھېچ جازا كەلمەيدۇ.

كەئبىنى توغرا رەۋىشتە تاۋاپ قىلىشنىڭ شەرتلىرى 13 دۇر: 1 ـ مۇسۇلمان بولۇش. 2 ـ ئاقىل بولۇش. 3ـ ئېنىق نىيەت قىلىش. 4ـ تاۋاپ قىلىش ۋاقتىنىڭ كىرىشى. 5ـ قادىر بولالىغان كىشىنىڭ ئەۋرەتنى يېپىشى. 6ـ تاھارەت بولۇش. بۇ كىچىك بالىغا شەرت قىلىنمايدۇ. 7ـ ئىشەنچ بىلەن يەتتە قېتىمنى تولدۇرۇش. 8ـ كەبىنى سول تەرىپىگە قىلىپ ئايلىنىش ۋە خاتا قىلغان ئىشنى قايتىدىن توغرا قىلىش. 9ـ مېڭىۋاتقاندا ئارقىغا ياناسلىق. 10ـ قادىر بولالىغان كىشى ئۆزى مېڭىش. 11ـ ئارقا ـ ئارقىدىن ئايلىنىش. 12 ـ مەسچىتى ھەرەمنىڭ ئىچىدە ئايلىنىش. 13 ـ تاۋاپنى ھەجەر ئەسۋەدنىڭ ئۇدۇلىدىن باشلاش.

تاۋاپنىڭ سۈننەتلىرى: ھەجەر ئەسۋەدنى سىلاش، سۆيۈش ۋە ئۇنىڭ ئۇدۇلىدا تەكبىر ئېيتىش. رۈكنۇل يەمانىنى سىلاش. ئوڭ مۆرىنى ئەۋۋەلقى ئۈچ تاۋاپتا ئوچۇق تۇتۇش. تىز ماڭىدىغان قېتىمدا تىز مېڭىش، نورمال ماڭىدىغان قېتىمدا ئاستا مېڭىش. تاۋاپ جەريانىدا دۇئا قىلىش ۋە زىكىر ئېيتىش. كەئبىگە ئىمكان قەدەر يېقىن ئايلىنىش. تاۋاپتىن كېيىن مەقامى ئىبراھىمنىڭ ئارقىسىغا ئۆتۈپ ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇش.

سەئيىنىڭ شەرتلىرى توققۇزدۇر: 1 ـ مۇسۇلمان بولۇش. 2 ـ ئاقىل بولۇش. 3 ـ نىيەت قىلىش. 4ـ ئارقا ـ ئارقىدىن سەئيى قىلىش. 5 ـ قادىر بولالىغان ئادەمنىڭ ئۆزى مېڭىشى. 6 ـ يەتتە قېتىمنى تولدۇرۇپ سەئيى قىلىش. 7 ـ سەفا بىلەن مەرۋىنىڭ ئارىلىقىنى تولۇق مېڭىش. 8 ـ كەبىنى توغرا رەۋىشتە تاۋاپ قىلىپ بولغاندىن كېيىن سەئيى قىلىش. 9 ـ تاقنى سەفادىن، جۈپنى مەرۋىدىن باشلاپ سەئيى قىلىش.

سەئيى قىلىشنىڭ سۈننەتلىرى: تاھارەت ئېلىش. ئەۋرەتنى يېپىش. سەئيى قىلىش جەريانىدا زىكىر قىلىش ۋە دۇئا قىلىش. يۈگۈرىدىغان يەردە يۈگۈرۈش، ماڭىدىغان يەردە مېڭىش. سەفا ۋە مەرۋە تۆپىلىكىگە ئۆرلەش. تاۋاپ بىلەن سەئيىنى ئارقا ـ ئارقىدىن قىلىش.

ئەسكەرتىش: تاشنى ئۆز كۈنىدە ئېتىش ئەۋزەلدۇر. ئەگەر بىر كۈنلۈك تاش ئېتىشنى ئەتىسىگە كېچىكتۈرسە ياكى تاش ئېتىش كۈنلىرىنىڭ ھەممىسىنى تەشرىق كۈنلىرىنىڭ ئاخىرىغا كېچىكتۈرسە بولىۋېرىدۇ.

قۇربانلىق قىلىش: قۇربانلىق قىلىش تەكىتلەنگەن سۈننەتتۇر. زۇلھەججە ئېيىنىڭ دەسلەپكى ئونى كىرسە، قۇربانلىق قىلماقچى بولغان كىشىنىڭ قۇربانلىق قىلغانىغا قەدەر چاچ ياكى تىرناق ئالدۇرۇشى ۋەياكى بەدىنىدىن بىرەر نەرسە ئېلىشى ھارامدۇر.(بۇ يەردە كۆزدە تۇتۇلغىنى ھەجگە چىقمىغانلار)

بالىنىڭ ئەقىقىسىنى قىلىش: بالىنىڭ ئەقىقىسىنى قىلىش سۈننەت بولۇپ، ئوغۇل بالىغا ئىككى قوي، قىز

بالىغا بىر قوي سويۇلىدۇ. قوي بالا تۇغۇلۇپ يەتتىنچى كۈنى سويۇلىدۇ. يەتتىنچى كۈنى ئوغۇل بالىنىڭ بېشىنى چۈشۈرۈپ چېچىنىڭ ئېغىرلىق مىقدارى كۈمۈش سەدىقە بېرىش ۋە شۇ كۈندە ئات قويۇش سۈننەتتۇر. ئابدۇللاھ ۋە ئابدۇرراھمان ئەڭ ياخشى ئىسىملاردۇر. ئابدۇننەبىي، ئابدۇررەسۇل دېگەنگە ئوخشاش، بەندىچىلىكنى الله نىڭ غەيرىگە نىسبەت بېرىپ ئىسىم قويۇش ھارامدۇر. ئەقىقە قىلىش بىلەن قۇربانلىق قىلىش ۋاقتى بىر ۋاقىتتا كېلىپ قالغان تەقدىردە، ئىككىسىنىڭ بىرىنى قىلسا، يەنە بىرىگە كۇپايە قىلىدۇ.

تۆۋەندىكى جەدۋەلدە ھەج پائالىيەتلىرىنىڭ خۇلاسىسى تەرتىپ بويىچە كۆرسىتىلىدۇ:

پائالىيەت	تەمەتتۇئ	قىران	ئىفراد
باشلىنىش: ئېھرام باغلاش ۋە تەلبىيە ئېيتىش	ئى الله! ھەجگىچە بەھرىمەن بولۇش نىيىتى بىلەن ئۆمرە قىلىمەن.	ئى الله! ئۆمرە بىلەن ھەجنى بىراقلا قىلىمەن.	ئى الله! ھەج قىلىمەن.
-	ئۆمرىنىڭ تاۋىپى	قەدەم تەشرىپ قىلىش تاۋىپى	قەدەم تەشرىپ قىلىش تاۋىپى
-	ئۆمرىنىڭ سەئيىسى	ھەجنىڭ سەئيىسى	ھەجنىڭ سەئيىسى
-	چاچ قىسقارتىش (ئېھرامدىن كامىل چىقىش)	ئېھرامدا تۇرۇش	ئېھرامدا تۇرۇش
8 ـ كۈنى پېشىندىن ئىلگىرى	مەككىدىن ھەجگە ئېھرام باغلاش، ئاندىن مىناغا چىقىش	مىناغا چىقىش	مىناغا چىقىش
9 ـ كۈنى كۈن چىققاندىن كېيىن	ئەرافاتقا بېرىش، پېشىن بىلەن دىگەرنى جەملەپ ۋە قەسىر قىلىپ، پېشىننىڭ ۋاقتىغا سۈرۈپ ئوقۇش، ئاندىن كۈن ئولتۇرغىچە دۇئا بىلەن مەشغۇل بولۇش.		
كۈن ئولتۇرغاندىن كېيىن	مۇزدەلىفەگە قاراپ مېڭىش، مۇزدەلىفىگە بارغاندىن كېيىن شام بىلەن خۇپتەننى جەملەپ ۋە قەسىر قىلىپ ئوقۇش، يېرىم كېچىگىچە مۇزدەلىفەدە قونۇش، بامداتنى ئوقۇپ بولغىچە مۇزدەلىفەدە تۇرۇش سۈننەتتۇر.		
10 ـ كۈنى (يەنى ھېيتنىڭ بىرىنچى كۈنى) بامداتتىن كېيىن، كۈن چىقىشتىن بۇرۇن	مىناغا قاراپ يولغا چىقىش ۋە جەمرە ئەقەبەگە(چوڭ شەيتانغا) تاش ئېتىش		
	قۇربانلىق قىلىش	قۇربانلىق قىلىش	-
	چاچنى چۈشۈرۈش ياكى قىسقارتىش، ئاندىن قايتىش تاۋىپىنى قىلىش، بۇ ئۈچ ئىشتىن ئىككىنى قىلىش بىلەن بىرىنچى قېتىملىق ئېھرامدىن چىقىش تاماملىنىدۇ. ئۈچىنىڭ ھەممىنى قىلىش بىلەن ئىككىنچى قېتىملىق ئېھرامدىن چىقىش تاماملىنىدۇ.		
	ھەجنىڭ سەئيىسى	-	-
11 ـ ۋە 12 ـ كۈنلىرى، كېچىكىپ قايتقۇچى ئۈچۈن 13 ـ كۈنى	جەمرەلەرگە(شەيتانلارغا) تاش ئېتىش، يەنى كۈن قايرىلغاندىن كېيىن ئالدى بىلەن كىچىك جەمرەگە، ئاندىن ئوتتۇرانجى جەمرەگە، ئاندىن چوڭ جەمرەگە تاش ئېتىش.		
يۇرتىغا قاراپ يولغا چىقىدىغان چاغدا	خوشلىشىش تاۋىپىنى قىلىش. بۇ تاۋاپ ھەيزدار ۋە نىفاسدار ئاياللاردىن ساقىت قىلىنىدۇ.		

ئەسكەرتىش: كىمكى پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ مەسچىتىگە كىرسە، ئىككى رەكئەت "تەھىييەتۇل مەسچىت" نامىزى بىلەن زىيارەتنى باشلايدۇ. رەسۇلۇللاھنىڭ قەبرىسى ئالدىغا كېلىپ، رەسۇلۇللاھقا يۈزىنى قىبلىگە ئارقىسىنى قىلىپ، خۇددى رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنى كۆرۈپ تۇرغاندەك قەلبى سۆيگۈ ۋە مۇھەببەتكە توشقان ھالدا سالام بېرىپ: ئى ئاللاھنىڭ ئەلچىسى سىلىگە ئاللاھنىڭ سالامى ۋە رەھمىتى بولسۇن دەيدۇ. ئاندىن كېيىن ئوڭ تەرەپكە ئازراق ماڭىدۇ ۋە: ئى ئابابەكرى سىددىق، ئى ئۆمەر پارۇق سىلەرگە ئاللاھنىڭ سالامى ۋە رەھمىتى بولسۇن. ئى ئاللاھ بۇ ئىككەيلەننىڭ ئىسلام ۋە پەيغەمبىرىڭ ئۈچۈن كۆرسەتكەن پىداكارلىقىغا چەكسىز مەرھەمەت ئاتا قىلغىن دەيدۇ. ئاندىن كېيىن قىبلىگە يۈزلىنىدۇ ۋە ئاللاھقا دۇئا قىلىدۇ.

پايدىلىق ئايرىم - ئايرىم نۇقتىلار

✸ گۇناھ-مەسىيەت تۆۋەندىكىدەك ئىشلار بىلەن ئۆچۈرۈلىدۇ ۋە يۇيۇلىدۇ: راستچىللىق بىلەن تەۋبە قىلىش، مەغپىرەت تىلەش، ياخشى ئەمەللەرنى قىلىش، دۇنيانىڭ ئېغىرچىلىقلىرىغا يولۇقۇش، سەدىقە بېرىش ۋە مۇئمىنلەرنىڭ دۇئاسىنى ئېلىش. ئەگەر الله مەغپىرەت قىلمىغان گۇناھلىرى ئېشىپ قالسا، ئۇ گۇناھ ئۈچۈن قەبرىدە ياكى قىيامەت كۈنىدە ۋەياكى جەھەننەم ئوتىدا شۇ گۇناھلاردىن پاك بولغانغا قەدەر ئازابلىنىدۇ، ئەگەر تەۋھىد ئۈستىدە ئۆلگەن بولسا، شۇنىڭدىن كېيىن جەننەتكە كىرىدۇ، ئەگەر كۇپرى ياكى شېرىك ۋەياكى نىپاق ئۈستىدە ئۆلگەن بولسا دوزاختا مەڭگۈ قالىدۇ.

✸ گۇناھ ۋە مەسىيەتلەرنىڭ ئىنسانغا بولىدىغان تەسىرى ئىنتايىن كۆپتۇر. ئۇنىڭ دىلغا بولغان تەسىرىگە كەلسەك، ئىنساننى ۋەھشىيلىك، زومىگەرلىك، خارلىق ۋە كېسەللىككە مۇپتىلا قىلىدۇ ۋە الله بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىنى توسۇپ قويىدۇ. ئۇنىڭ دىنغا بولغان تەسىرىگە كەلسەك، ئوخشاش تىپتىكى گۇناھلارنى تېرىيدۇ، تائەت - ئىبادەتتىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ، پەرىشتىلەرنىڭ ۋە مۇئمىنلارنىڭ دۇئاسىدىن مەھرۇم قىلىپ قويىدۇ. رىزىققا بولغان تەسىرىگە كەلسەك، رىزىقتىن مەھرۇم قىلىپ قويىدۇ، نېمەتنى يوقىتىدۇ، پۇل - مالنىڭ بەرىكىتىنى قويمايدۇ. ئۇنىڭ شۇ كىشىگە بولغان تەسىرىگە كەلسەك، ئۆمرىنىڭ بەرىكىتىنى كەتكۈزىدۇ، قىيىن تۇرمۇشتا قويىدۇ، ئىشلىرىنى تەسلەشتۈرۈۋېتىدۇ. ئۇنىڭ ئەمەللەرگە بولغان تەسىرىگە كەلسەك، ئەمەلنىڭ قوبۇل بولۇشىنى توسۇپ قويىدۇ. جەمئىيەتكە بولغان تەسىرىگە كەلسەك، ئىمان، پۇل - مال، پەرزەنت، ئامانلىق، تەن - سالامەتلىككە ئوخشاش نېمەتلەردىن مەھرۇم قىلىدۇ، زېمىننى باشقىلارنىڭ قولىغا ئۆتكۈزۈپ قويىدۇ، مال باھالىرىنى قىممەتلەشتۈرۈۋېتىدۇ، جاھانگىرلارنى ۋە دۈشمەنلەرنى ھۆكۈمران قىلىپ قويىدۇ، يامغۇر يېغىشنى توسۇپ قويىدۇ... ۋەھاكازالار.

✸ ھەر بىر ئادەم دىلىنىڭ راھەت ۋە خۇشال- خۇرام بولۇشىنى، قايغۇ - ھەسرەتلىرىنىڭ كېتىشىنى ئۈمىد قىلىدۇ. كۆڭۈل خاتىرجەملىكى بىلەن بەختلىك تۇرمۇش بارلىققا كېلىدۇ. ئۇنى قولغا كەلتۈرۈشنىڭ دىنيي، تەبىئي ۋە ئەمەلىي سەۋەبلىرى بار. ئۇ سەۋەبلەرنىڭ ھەممىسى پەقەت مۇئمىنلاردىلا تېپىلىدۇ. ئۇ تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەت: 1 - الله قا ئىمان كەلتۈرۈش. 2 - بۇيرۇلغان ئىشلارنى قىلىش، چەكلەنگەن ئىشلاردىن يېنىش. 3 - ئىنسانلارغا سۆز، ئىش - ھەرىكەت ۋە ھەر تۈرلۈك ياخشىلىقلار بىلەن ياخشىلىق قىلىش. 4 - ئەمەل - ئىبادەتلەر بىلەن، پايدىلىق بولغان دىنيي ياكى دۇنياۋي ئىلىملەر بىلەن شۇغۇللىنىش. 5 - كېلەچەك ئىشلىرىنى ياكى ئۆتۈپ كەتكەن ئىشلارنى ئويلىماستىن، كۈندىلىك ئىشلار بىلەن مەشغۇل بولۇش. 6 - الله نى كۆپ ياد ئېتىش. 7 - الله نىڭ ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن نېمەتلىرىنى سۆزلەش. 8 - دۇنيا مەئىشەتىدە ئۆزىدىن ئۈستۈن ئادەملەرگە نەزەر سالماستىن بەلكى ئۆزىدىن تۆۋەن ئادەمگە نەزەر سېلىش. 9- قايغۇ - ھەسرەتلەرنى تۈگۈتىپ، بەخت-سائادەتنى كەلتۈرىدىغان سەۋەبلەرنى قولغا كەلتۈرۈشكە تىرىشىش. 10 - قايغۇ - ھەسرەتنىڭ كېتىشى ئۈچۈن الله تائالاغا يېلىنىپ ئىلتىجا قىلىش.

ئەسكەرتىش: ئىبراھىم خەۋۋاس (الله ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) مۇنداق دەيدۇ: دىلنىڭ داۋاسى بەش تۈرلۈك نەرسىدۇر: قۇرئاننى مۇلاھىزە قىلىپ ئوقۇش. قورساقنى خالىي تۇتۇش.كېچىنى ئىبادەت بىلەن ئۆتكۈزۈش. سەھەردە الله قا يالۋۇرۇش. ياخشىلار بىلەن سۆھبەت قۇرۇش.

✸ **نىكاھلىنىش:** شەھۋەتلىك، ئەمما زىناغا گىرىپتار بولۇپ قېلىش خەۋپى بولمىغان ئادەمنىڭ خوتۇن ئېلىشى سۈننەتتۇر. شەھۋەتلىك ئەمەس ئادەمنىڭ خوتۇن ئېلىشى مۇباھتۇر. زىناغا گىرىپتار بولۇپ قېلىش خەۋپى بولغان ئادەمنىڭ خوتۇن ئېلىشى ۋاجىپتۇر. تۇرمۇش قۇرۇش بولسا، پەرز ھەجنىڭ ئالدىغا قويۇلىدۇ. قېرى-ياش ئاياللارغا شەھۋەت بىلەن قاراش، ئاياللار بىلەن خىلۋەتتە بولۇش، ئاياللارنىڭمۇ مەھرەم بولمىغان ئەرلەرگە قارىشى قاتارلىقلار ھارامدۇر.

✸ نىكاھلىنىشنى تۆۋەندىكى شەرتلەر ئاستىدا ئېلىپ بېرىش توغرا بولىدۇ: 1 - ئېلىپ تېگىدىغان ئەر - خوتۇن ئىككىسىنى مۇئەييەنلەشتۈرۈش كېرەك. شۇڭا ۋەلىنىڭ، ئەگەر ئۇنىڭ بىردىن كۆپ قىزى بولغان تەقدىردە، قىزلىرىمدىن بىرىنى ساڭا خوتۇنلۇققا بەردىم، دېگەن سۆزى بىلەن نىكاھ چۈشمەيدۇ. 2 - ئىبادەت قىلىش يېشىغا يەتكەن بولۇش، ئاق - قارىنى پەرق ئەتكەن بولۇش، ئەرنىڭ رازىلىقى بولۇش، ھۆر ۋە ئاقىل

ئايالنىڭ رازىلىقى بولۇشى كېرەك. 3 ـ ۋەلى بولۇش كېرەك. قىز-خانىملارنىڭ ئۆزىنى ئۆزى ياتلىق قىلىشى دۇرۇس ئەمەس، ئۇنى ۋەلىدىن باشقا ئادەم ياتلىق قىلالمايدۇ. ئەمما ۋەلى ئۇنى ھەر جەھەتتە ئۇنىڭ بىلەن تەڭ تۇرىدىغان ئەرگە بەرگىلى ئۇنىمىسا، بۇنداق ئەھۋال ئاستىدا قىزغا ئىگە بولغۇچىدىن ئىگىدارچىلىق يوقايدۇ. ئۇنى ياتلىق قىلىشقا ئەڭ ھەقلىق كىشى ئاتىسىدۇر، ئاندىن قالسا، يۇقىرىسىغا ئاتىسىنىڭ ئاتىسىدۇر، ئاندىن قالسا ئوغلىدۇر، ئاندىن قالسا، تۆۋىنىگە ئوغلىنىڭ ئوغلىدۇر (يەنى نەۋرىسىدۇر). ئاندىن قالسا، بىر ئاتا ۋە بىر ئانىدىن بولغان قېرىندىشىدۇر. ئاندىن قالسا، ئاتا بىر قېرىندىشىدۇر. ئاندىن قالسا، قېرىندىشىنىڭ ئوغلىدۇر (يەنى جىيەنىدۇر)... 4 ـ گۇۋاھچى بولۇش كېرەك. چوقۇم بالاغەتكە يەتكەن، ئاقىل ۋە ئادىل ئىككى ئەرنىڭ گۇۋاھلىقى بولۇش لازىم. 5 ـ ئەر ـ خوتۇن ئىككىسىنىڭ ئارىسىدا ئېمىلداشلىق ياكى نەسەبكە ئوخشاش توسالغۇ (مۇناسىۋەت) مەۋجۇد بولماسلىقى كېرەك.

✸ **ئەركەكنىڭ نىكاھلىنىشى ھارام بولغان ئاياللار:** بىرىنچى، ئېلىش مەڭگۈ ھارام بولغان ئاياللار بولۇپ، ئۇلار تۆۋەندىكىدەك بىرقانچە تۈرلۈك بولىدۇ: 1 ـ نەسەب سەۋەبىدىن ئېلىش ھارام بولغان ئاياللار بولۇپ، ئۇلار ئانىسى، چوڭ ئانىسى ياكى ئۇنىڭدىنمۇ چوڭلىرى، قىزى، ئوغلىنىڭ قىزى، ھەمشىرىسى، ھەمشىرىسىنىڭ قىزى، ھەمشىرىسىنىڭ قىزىنىڭ ياكى ئوغلىنىڭ قىزى، قېرىندىشىنىڭ قىزى، مەزكۇر ئايالالارنىڭ قىزلىرى، ئۇلارنىڭ ئوغۇللىرىنىڭ قىزلىرى، ئۇلارنىڭ قىزلىرىنىڭ قىزلىرى، ھاماچىلىرى قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. 2 ـ ئېمىلداشلىق سەۋەبىدىن ئېلىش ھارام بولغان ئايالالار بولۇپ، ئۇنىڭ ھاراملىقى نەسەبتىكىگە ئوخشاش، ھەتتا قۇدا ـ باجىلىقتىكىگە ئوخشاش ھارامدۇر. 3 ـ قۇدا ـ باجىلىق سەۋەبىدىن ئېلىش ھارام بولغان ئايالالار بولۇپ، خوتۇنىنىڭ ئانىسى، خوتۇنىنىڭ چوڭ ئانىلىرى، ئاتا-بوۋىسى ياكى ئوغۇللىرىنىڭ خوتۇنلىرى، خوتۇنىنىڭ قىزلىرى قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

ئىككىنچى، ئېلىش مەلۇم مۇددەتكىچە ھارام بولغان ئايالالار بولۇپ، ئۇلار مۇنداق ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ: 1ـ ئاچا ـ سىڭىلنى بىرلا ۋاقىتتا نىكاھتا ساقلاشقا ئوخشاش ھارام بولغان ئايالالار. 2 ـ باشقىلارنىڭ ئايالىغا ئوخشاش يوقىلىش ئېھتىمالى بولغان توسالغۇ سەۋەبىدىن ھارام بولغان ئايالالار.

ئەسكەرتىش: ئاتا ـ ئانىنىڭ ئوغلىغا ئۇ خالىمايدىغان قىزنى ئېلىپ بېرىش ھەققى يوق. بۇ مەسىلىدە بالىنىڭ ئاتا ـ ئانىسىغا ئىتائەت قىلىشى ۋاجىپ ئەمەس. بۇنىڭ بىلەن ئاتا ـ ئانىنى قاخشاتقان بولمايدۇ.

✸ **تالاق قىلىش:** خوتۇنىنى ھەيزلىك ياكى نىفاسلىق، ياكى جىنسىي مۇناسىۋەتتە بولغان پاكلىق ھالىتىدە تالاق قىلىش ھارامدۇر، لېكىن تالاق چۈشىدۇ. تالاق قىلىشقا زۆرۈر ئەمەس ئىشلارغا تالاق قىلىش مەكروھتۇر. ئېھتىياج بولۇپ قالغاندا تالاق قىلىش مۇباھتۇر. جىنسىي مۇناسىۋەت زىيان قىلىدىغان ئادەمنىڭ تالاق قىلىشى سۈننەتتۇر. خوتۇنىنى تالاق قىلىشتا ئاتا ـ ئانىغا ئىتائەت قىلىش ۋاجىپ ئەمەس. خوتۇنىنى تالاق قىلماقچى بولغان ئادەمنىڭ ئۇنى بىر تالاقتىن كۆپ تالاق قىلىشى ھارامدۇر. ئۇنى جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزمىگەن پاكلىق ھالىتىدە تالاق قىلىشى ۋاجىپتۇر. ئۇنى بىر تالاق قىلىدۇ، ئارتۇق تالاق قىلماستىن ئىددىتى تۈگىگىچە ئۆيىدە قويىدۇ. يېنىشقىلى بولىدىغان تالاق قىلىنغان ئايالنىڭ ئىددىتى تۈگەشتىن ئىلگىرى ئەرنىڭ ئۆيىدىن چىقىپ كېتىشى ياكى ئەرنىڭ ئۇنى ئۆيىدىن چىقىرىۋېتىشى ھارامدۇر. تالاق يالغۇز نىيەت قىلىش بىلەنلا چۈشمەستىن بەلكى سۆزلەش بىلەن چۈشىدۇ.

✸ **قەسەم:** قەسەمدە كەففارەتنىڭ ۋاجىپ بولۇشى ئۈچۈن مۇنداق تۆت شەرت بار: 1ـ چىن قەسەم قىلغانلىقىنى نىيەت قىلىش كېرەك. شۇڭا قەسەمنى نىيەت قىلماستىن، تىلى بىلەنلا ئېيتىپ قويسا، قەسەم بولمايدۇ. سۆز ئارىسىدا: «ياق! الله نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى»، «شۇنداق، الله نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى» دېگەنگە ئوخشاش سۆزلەرنى قىلىش مەقسەتسىز قەسەم دەپ ئاتىلىدۇ. 2 ـ كېلەچەكتە مۇمكىن بولىدىغان ئىشقا قەسەم قىلىش كېرەك. شۇڭا ئۆتۈپ كەتكەن ئىشقا بىلمەستىن ياكى ئۆزىنى راستقا چىقىرىشنى ئويلاپ ياكى يالغانلىقىنى بىلىپ تۇرۇپ (بۇ يالغان قەسەم بولۇپ، چوڭ گۇناھلاردىن ھېسابلىنىدۇ) قەسەم قىلسا، ياكى كېلەچەكتە بولىدىغان ئىشقا ئۆزىنى راستقا چىقىرىشنى ئويلاپ قەسەم قىلسا، ئاندىن ئۇ ئىش ئۇنىڭ دەل ئەكسىچە بولسا، قەسەم ھېسابلانمايدۇ. 3ـقەسەم قىلغۇچىنىڭ

ئىختىيارى ھالەتتە قەسەم قىلىشى، قەسەم قىلىشقا زورلانماسلىقى كېرەك. 4 ـ قىلماسلىقتا قەسەم قىلغان ئىشنى قىلىش بىلەن ياكى قىلىشقا قەسەم قىلغان ئىشنى قىلماسلىق بىلەن بۇزالايدىغان قەسەم بولۇش كېرەك. بىرەر ئىشقا قەسەم قىلغان، لېكىن ئۇنىڭدىن مەلۇم نەرسىنى مۇستەسنا قىلغان كىشىگە مۇنداق ئىككى شەرت تۈپەيلى كەففارەت ۋاجىپ بولمايدۇ: 1 ـ مۇستەسنا قىلىنغان نەرسىنىڭ قەسەم بىلەن بىر تۇتاش بولۇشى. 2 ـ "اللە نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى"، "اللە خالىسا" دېگەنگە ئوخشاش قەسەمنى مۇستەسنا قىلىنغان ئىشقا باغلىق قىلىپ قويۇشنى مەقسەت قىلىش.

كىمكى بىرەر ئىشقا قەسەم قىلغاندىن كېيىن ئۇنىڭ ئەكسىچە بولغان ئىشنىڭ پايدىلىق ئىكەنلىكىنى ھېس قىلغان بولسا، قەسىمىگە كەففارەت بېرىپ شۇ ياخشى ئىشنى قىلىشى سۈننەتتۇر.

قەسەمنىڭ كەففارىتى: ئون مىسكىنگە تاماق بېرىش بولۇپ، ھەر مىسكىنگە بىر يېرىم كىلو تاماق بېرىدۇ ياكى ئۇلارغا بىر قۇر كىيىم بېرىدۇ ۋەياكى بىر قۇل ئازاد قىلىدۇ. كىمكى مۇنداق قىلالمىسا، ئۈچ كۈن ئۈزۈلدۈرمەي روزا تۇتىدۇ. مىسكىنلەرگە تاماق بېرىشكە ياكى كىيىم بېرىشكە قادىر تۇرۇپ روزا تۇتقان كىشىنىڭ كەففارىتى گەدىنىدىن ساقىت بولمايدۇ. كەففارەتكە قەسەمنى بۇزۇشتىن ئىلگىرى ياكى بۇزغاندىن كېيىن ئەمەل قىلىش دۇرۇس بولىدۇ. كىمكى بىر ئىشقا بىرقانچە قېتىم قەسەم قىلغان تەقدىردە بىرلا قېتىم كەففارەت بەرسە كۇپايە قىلىدۇ. ئەگەر ئۇ بىرنەچچە تۈرلۈك ئىشقا قەسەم قىلغان بولسا، شۇ ئىشلارنىڭ سانى بىلەن تەڭ كەففارەت بېرىدۇ.

✸ **نەزىر قىلىش:** نەزىر مۇنداق بىرقانچە تۈرلۈك بولىدۇ: 1 ـ شەرتسىز نەزىر. مەسىلەن، بىراۋنىڭ: «ئەگەر كېسىلىمدىن شىپا تېپىپ قالسام، اللە قا ئاتاپ نەزىر قىلىمەن» دېگىنىگە ئوخشاش. ئۇ مۆئەييەن بىر نەزىرنى نىيەت قىلمىغانلىقى ئۈچۈن شىپا تاپقان ۋاقىتتا قەسەمنىڭ كەففارىتىنى بېرىش لازىم بولىدۇ. 2 ـ تېرىككەن ۋە ئاچچىقلانغان ۋاقىتتا قىلغان نەزىر. بۇ، بىرەر ئىشنى قىلىشنى مەنئى قىلىدىغان ياكى شۇ ئىشنى قىلىشقا ئۈندەيدىغان مەقسەتنى شەرت قىلىپ نەزىرنى ئاسقىغا ئېسىپ قويۇش. مەسىلەن، بىراۋنىڭ: «ئەگەر مەن ساڭا گەپ قىلىدىغان بولسام، گەدىنىمگە بىر يىل روزا تۇتۇش يۈكلەنسۇن» دېگىنىگە ئوخشاش. ئۇنىڭ ھۆكمى: ئەگەر ئۇ شۇ شەخسكە گەپ قىلغان تەقدىردە، ئۇنىڭغا ئۆز ئۈستىگە ئالغان مەزكۇر ۋەدىگە ئەمەل قىلىش ياكى قەسەمنىڭ كەففارىتىنى بېرىش ئىختىيارلىقى بېرىلىدۇ. 3 ـ رۇخسەت قىلىنغان نەزىر. مەسىلەن: «كىيىمىمنى كىيىشنى ئۆزەمگە اللە نىڭ نامى بىلەن ۋاجىپ قىلىمەن» دېگەنگە ئوخشاش. ئۇنىڭ ھۆكمى: ئۇنىڭغا كىيىمىنى ئۆزى كىيىش ياكى قەسەمنىڭ كەففارىتىنى بېرىش ئىختىيارلىقى بېرىلىدۇ. 4 ـ مەكرۇھ بولغان نەزىر. مەسىلەن: «خوتۇنۇمنى تالاق قىلىشنى ئۆزەمگە اللە نىڭ نامى بىلەن ۋاجىپ قىلىمەن» دېگەنگە ئوخشاش. ئۇنىڭ ھۆكمى: نەزىر قىلغان ئىشنى قىلماستىن قەسەمنىڭ كەففارىتىنى بېرىش سۈننەتتۇر. ئەگەر ئۇنى قىلغان بولسا، كەففارەت كەلمەيدۇ. 5 ـ گۇناھ بولىدىغان نەزىر. مەسىلەن: «مەن ئوغرىلىق قىلىشنى ئۆزەمگە اللە نىڭ نامى بىلەن ۋاجىپ قىلىمەن» دېگەنگە ئوخشاش. ئۇنىڭ ھۆكمى: بۇ نەزىرنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ھارامدۇر، شۇڭا ئۇ مەزكۇر قەسەمنىڭ كەففارىتىنى بېرىش بىلەن بىرگە اللە قا تەۋبە قىلىشى لازىم، ئەگەر نەزىر قىلغان ئىشنى قىلسا گۇناھكار بولىدۇ، كەففارەت كەلمەيدۇ. 6 ـ تائەت ـ ئىبادەت بولىدىغان نەزىر. مەسىلەن، اللە قا يېقىنلىشىشنى كۆزلەپ: «مەن اللە قا ئاتاپ ناماز ئوقۇشنى ئۆزەمگە ۋاجىپ قىلىمەن» دېگەنگە ئوخشاش.

ئەگەر نەزىرنى كېسەلنىڭ ساقىيىشىغا ئوخشاش شەرتكە باغلاپ قويسا، شەرت ھاسىل بولغاندا ئۇنىڭغا ۋاپا قىلىش ۋاجىپ بولىدۇ. ئەگەر ئۇنى شەرتكە باغلاپ قويمىغان بولسا، ئۇنىڭغا شەرتسىز ۋاپا قىلىش ۋاجىپ بولىدۇ.

✸ **ئېمىلداشلىق:** نەسەبتىن ھارام بولغان نەرسە ئېمىلداشلىقتىنمۇ ھارام بولىدۇ. ئۇ مۇنداق ئۈچ شەرت ئاستىدا بولىدۇ: 1 ـ باشقا سۈت بولماستىن تۇغۇتتىن كېيىن كەلگەن سۈت بولۇش كېرەك. 2 ـ بالىنىڭ ئېمىشى تۇغۇلۇپ دەسلەپكى ئىككى يىل ئىچىدە بولۇش كېرەك. 3 ـ ئەمگەن قېتىم سانى جەزمەن بەش ۋە ئۇنىڭدىن كۆپ بولۇش كېرەك. بىر قېتىملىق ئېمىش بالىنىڭ سۈتكە تويۇشىنى ئەمەس، ئەمچەكنى قويۇۋەتكىچە ئېمىشىنى كۆرسىتىدۇ. ئېمىلداشلىق بىلەن تەمىناتىنى بېرىش ۋە

مىراسخورلۇق قىلىش ئىسپاتلانمايدۇ.

✸ **ۋەسىيەت:** كىمىكى ئۆلگەندىن كېيىن ھۆججەتسىز ھەققىم بار دەپ كەلگەن كىشىنىڭ ھەققىنى بېرىشنى ۋارىسلىرىغا ۋەسىيەت قىلىشى ۋاجىپتۇر. كۆپ بايلىق قالدۇرغان ئادەمنىڭ ۋەسىيەت قىلىشى سۈننەتتۇر. بايلىقنىڭ بەشتىن بىرىنى مىراسخور بولمىغان كەمبەغەل تۇغقانلىرىغا سەدىقە قىلىپ بېرىشنى ۋەسىيەت قىلىش، كەمبەغەل تۇغقانلىرى بولمىسا مىسكىنگە، ئالىمغا ۋە ياخشى ئادەمگە بېرىشنى ۋەسىيەت قىلىش مۇستەھەبتۇر. مىراسخورلىرى بار كەمبەغەل ئادەمنىڭ ۋەسىيەت قىلىشى مەكرۇھتۇر، مىراسخورلىرى باي بولغان تەقدىردە ۋەسىيەت قىلسا مۇباھتۇر. بايلىقنىڭ ئۈچتىن بىرىدىن جىقىنى يات ئادەمگە ۋەسىيەت قىلىش ھارامدۇر. مىراسخور كىشىگە ئاز مىقداردا بولسىمۇ ۋەسىيەت قىلىش ھارامدۇر. ئەمما ئۇ ۋاپات بولغاندىن كېيىن مىراسخورلىرى ئۇنىڭغا ئىجازەت بەرسە دۇرۇس بولىدۇ. ۋەسىيەت قالدۇرغۇچىنىڭ: "سۆزۈمدىن يېنىۋالدىم"، "ۋەسىيەتنى بىكار قىلدىم" ، ياكى "قارارىمنى ئۆزگەرتتىم" دېگەنگە ئوخشاش سۆزلىرى بىلەن ۋەسىيەت بىكار قىلىنىدۇ.

ۋەسىيەتنى تۆۋەندىكىدەك ئىبارىلەر بىلەن باشلاپ يېزىش مۇستەھەبتۇر: «ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان اللە نىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن. بۇ پالانىنىڭ قالدۇرغان ۋەسىيىتىدۇر. شەك ـ شۈبھىسىزكى، ئۇ بىر اللە تىن باشقا ھېچ ئىلاھنىڭ يوقلىقىغا، ئۇنىڭ يېگانە ئىگەنلىكىگە، شېرىكى يوقلىقىغا، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇنىڭ بەندىسى ۋە ئەلچىسى ئىكەنلىكىگە، جەننەتنىڭ ۋە دوزاخنىڭ ھەق ئىكەنلىكىگە، قىيامەتنىڭ چوقۇم كېلىدىغانلىقىغا، اللە نىڭ قەبرىلەردىكى ئۆلۈكلەرنى تىرىلدۈرىدىغانلىقىغا گۇۋاھلىق بېرىمەن. مەن ئائىلەمدىكى مەندىن كېيىن قالغانلارغا اللە تىن قورقۇشىنى، ئارىلىرىنى تۈزەشىنى، ئەگەر ھەقىقىي مۆمىن بولسا، اللە قا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە ئىتائەت قىلىشىنى ۋەسىيەت قىلىمەن. مەن ئۇلارغا ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ۋە يەئقۇب ئەلەيھىسسالام ۋەسىيەت قىلغان مۇنۇ ئىشلار بىلەن ۋەسىيەت قىلىمەن: ﴿ئى ئوغۇللىرىم! اللە سىلەرگە مۇشۇ دىننى (يەنى ئىسلام دىنىنى) تاللىدى، پەقەت مۇسۇلمان پېتىڭلارچە ئۆلۈڭلار (يەنى ئىمانىڭلاردا مەھكەم تۇرۇڭلار، تاكى ئىمان بىلەن كېتىڭلار﴾. [سۈرە بەقەرە، 132 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى]

✸ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا يولۇققان دۇرۇت بىلەن سالامنى ئىككىسىنىڭ بىرىگىلا قىسقارتىپ قويماستىن، ھەر ئىككىسىنى بىرگە يوللاش مۇستەھەبتۇر. پەيغەمبەرلەردىن باشقىلارغا دۇرۇت ۋە سالام يوللاش بىلەن گەپ باشلاشقا بولمايدۇ، مەسىلەن: ئەبۇبەكرى سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم دېيىش ياكى ئەلەيھىسسالام دېيىشكە بولمايدۇ ۋە مەكرۇھتۇر. ئۆلىمالارنىڭ بىردەك قارىشىدا سۆز ۋە دۇئالاردا باشقىلارنى پەيغەمبەرلەرگە ئەگەشتۈرۈشكە بولىدۇ. مەسىلەن: «ئى اللە! مۇھەممەدكە، ئۇنىڭ ئائىلە تاۋابىئاتلىرىغا، ساھابىلىرىگە، ئاياللىرىغا ۋە بالىلىرىغا رەھمەت قىلغىن» دېيىشكە بولىدۇ.

✸ ساھابىلەرگە، تابىئىنلارغا، ئۇلاردىن كېيىنكى ئۆلىمالارغا ۋە ياخشى بەندىلەرگە اللە تىن رازىلىق ۋە رەھمەت تىلەش مۇستەھەبتۇر. مەسىلەن: «ئىمام ئەبۇ ھەنىفە، مالىك، شافىئى ۋە ئەھمەدتىن اللە رازى بولسۇن!» دېيىشكە، ياكى: «اللە ئۇلارغا رەھمەت قىلسۇن!» دېيىش مۇستەھەبتۇر.

✸ **مال بوغۇزلاش:** ھايۋانلارنىڭ گۆشىنى يېيىش ئۈچۈن ئۇلارنى بوغۇزلاش ۋاجىپتۇر. بوغۇزلىنىدىغان ھايۋاندا تۆۋەندىكىدەك شەرتلەر تېپىلىشى كېرەك: 1ـ گۆشىنى يېگىلى بولىدىغان ھايۋان بولۇش. 2 ـ باشقۇرغىلى بولىدىغان ھايۋان بولۇش. 3 ـ قۇرۇقلۇق ھايۋىنى بولۇش. ھايۋانلارنى بوغۇزلاش ئۈچۈن مۇنداق تۆت شەرت تېپىلىش لازىم: 1 ـ بوغۇزلىغۇچى ئاقىل بولۇش. 2 ـ بوغۇزلايدىغان ئەسۋاپ چىشلىق ۋە تىرناق بولماسلىقى كېرەك. ئۇ ئىككىسى بىلەن مال بوغۇزلاش دۇرۇس ئەمەس. 3 ـ كېكىرتەكنى، قىزىلئۆڭگەچنى، ئىككى جان تومۇرنى ياكى بىرىنى كېسىش. 4 ـ پىچاق سۈرگەندە: ”بىسمىللاھ“ دېيىش. سەۋەنلىكتىن دېمىگەن بولسا، ساقىت بولىدۇ. ئەرەبچىدىن باشقا تىلدا دېسىمۇ كۇپايە قىلىدۇ. ”بىسمىللاھ“بىلەن بىرگە تەكبىر ئېيتىش سۈننەتتۇر.

✸ **شىكار قىلىش:** شىكار قىلىش ئوۋ ئوۋلاشنى بىلدۈرىدۇ. ئوۋلىنىدىغان ھايۋاندا مۇنداق شەرتلەر تېپىلىشى كېرەك: 1ـ گۆشى ھالال ھايۋان بولۇش. 2ـ تەبىئى ياۋايى ھايۋان بولۇش. 3ـ باشقۇرغىلى بولمايدىغان ھايۋان بولۇش. شىكارنىڭ ھۆكمىگە كەلسەك، شىكار قىلىش شىكار قىلغۇچىغا رۇخسەتتۇر.

بىھۇدە ۋە بىكاردىن بىكارغا ئۇۋ ئوۋلاش مەكرۇھتۇر. ئۇۋ ھايۋىنىنى قوغلاش بىلەن كىشىلەرگە زىيان يەتكۈزۈش ھارامدۇر. شىكار قىلىش ئۈچۈن مۇنداق تۆت شەرت تېپىلىشى لازىم: 1- ئۇۋچى مال بوغۇزلىسا دۇرۇس بولىدىغان كىشى بولۇش. 2- شىكار قىلىدىغان ئەسۋاپىنىڭ مال بوغۇزلانسا، گۆش ھالال بولىدىغان ئەسۋاپ بولۇشى، يەنى نەيزە، ئوق ۋە شۇنىڭدەك بىسلىق ئەسۋاپ بولۇشى. ئەگەر ئۇۋ قارچۇغا ياكى ئىتقا ئوخشاش ئۇۋ ھايۋىنى بىلەن ئوۋلانسا، ئوۋغا ئۆگىتىلگەن ھايۋان بولۇش لازىم. 3- ئوۋلاشنى مەقسەت قىلىش يەنى ئەسۋاپنى ئاتقان چاغدا ھايۋاننى ئوۋلاشنى نىيەت قىلىش. ئەمما ئەسۋاپىنىڭ ئىگىسىنىڭ نىيىتىسىز ئۇۋ ئوۋلىنىپ قالغان بولسا، ئۇنىڭ گۆشىنى يېيىش ھالال بولمايدۇ. 4- ئەسۋاپنى ئاتقان چاغدا "بىسمىللاھ" دېيىش. سەۋەنلىك بىلەن بولسىمۇ "بىسمىللاھ" دېيىلمىسە، ئوۋلانغان ھايۋاننىڭ گۆشىنى يېيىش ھارامدۇر.

✸ **يېمەكلىك:** يېيىلىدىغان ۋە ئىچىلىدىغان ھەممە نەرسە يېمەكلىك دەپ ئاتىلىدۇ. ماھىيەتتە يېمەكلىكلەرنىڭ ھەممىسى ھالالدۇر. ھەرقانداق يېمەكلىك مۇنداق ئۈچ شەرت ئاستىدا ھالال بولىدۇ: 1 - يېمەكلىك پاكىز بولۇش كېرەك. 2 - يېمەكلىكتە زىيان قىلىدىغان نەرسە بولماسلىقى كېرەك. 3 - يېمەكلىككە پاسكىنا نەرسە چۈشۈپ كەتمەسلىكى كېرەك.

قان ۋە ئۆزى ئۆلۈپ قالغان ھايۋانغا ئوخشاش ھەرقانداق نىجىس نەرسە ھارامدۇر. زەھەرگە ئوخشاش زىيانلىق نەرسە ئارىلاشتۇرۇلغان يېمەكلىك، شۇنداقلا تېزەك، سۈيدۈك، پىت، بۈرگە قاتارلىقلارغا ئوخشاش پاسكىنا نەرسە چۈشۈپ كەتكەن يېمەكلىك ھارامدۇر.

قۇرۇقلۇق ھايۋانلىرىدىن يەرلىك ئېشەك، شىر، يولۋاس، بۆرە، يىلپىز، ئىت، چوشقا، مايمۇن، مۆشۈك، تۈلكە، تىيىنگە ئوخشاش ئوقۇر چىشى بىلەن خىرىس قىلىدىغان ھايۋانلار ھارامدۇر، پەقەت سىرتلان ھالالدۇر.

ئۇچار قۇشلاردىن قاغا، لاچىن، قارچىغا، قۇرغۇي، بۈركۈت، تۇرنا، ھوقۇش قاتارلىقلارغا ئوخشاش تىرنىقى بىلەن يىرتىپ يەيدىغان قۇشلار، شۇنداقلا سا، تاز قارا ۋە لەقلەققە قاتارلىقلارغا ئوخشاش تاپ يەيدىغان قۇشلار ھارامدۇر. شەپەرەڭ، چاشقان، ھەرە، ھەسەل ھەرىسى، چىۋىن، پەرۋانە، ھۆپۈپ، كىچىك كىرپە، چوڭ كىرپە، يىلانغا ئوخشاش ئەرەب خەلقى پاسكىنا دەپ بىلىدىغان جانلىقلار، لىچىنكا، كۈسۈتكە (سېرىق چاشقان)، قوڭغۇز، سالما قاتارلىقلارغا ئوخشاش ھاشارەتلەر، چايانغا ئوخشاش شەرىئەت ئۆلتۈرۈشكە بۇيرۇغان جانلىقلار، چۈمۈلىگە ئوخشاش شەرىئەت ئۆلتۈرۈشنى مەنئى قىلغان جانلىقلار، يېگىلى بولىدىغان ھايۋان بىلەن يېگىلى بولمايدىغان ھايۋاننىڭ جۈپلىشىشىدىن تۇغۇلغان جانلىقلار ھارامدۇر. ياۋا ئېشەك بىلەن ئاتتىن تۇغۇلغانغا ئوخشاش يېگىلى بولىدىغان ئىككى خىل ھايۋاندىن تۇغۇلغان جانلىق ھارام ئەمەس. ھالال ھايۋانغىمۇ، ھارام ھايۋانغىمۇ ئوخشاپ قالسا، ھارام ئىكەنلىكىگە ھۆكۈم چىقىرىلىدۇ. بۇنىڭدىن باشقا تۆگە، كالا، قوي، ئاتقا ئوخشاش ھايۋانلار، زىراپە، توشقان، كېلە، كىيىككە ئوخشاش ياۋايى ھايۋانلار ھالالدۇر. تۆگە قۇشى، توخۇ، تور، شاتۇتى، كەپتەر، قۇشقاچ، ئۆردەك، غازغا ئوخشاش قۇشلارمۇ ھالالدۇر. سۇ قۇشلىرىنىڭ ھەممىسى ھالالدۇر. دېڭىز ھايۋانلىرىنىڭ ھەممىسى ھالالدۇر. ھەم سۇ ھەم قۇرۇقلۇقتا ياشايدىغان ھايۋانلاردىن پاقا، يىلان ۋە تىمساھ قاتارلىقلار ھارامدۇر.

نىجىس نەرسىلەر بىلەن سۇغۇرۇلغان ياكى ھۆللانغان زىرائەت ۋە مېۋىلىك دەرەخلەرنىڭ ھوسۇلىنى يېيىش دۇرۇس بولىدۇ، پەقەت ئۇنىڭدا نىجاسەت تەمىنىڭ ياكى پۇرىقىنىڭ بارلىقى ئاشكارىلانسا ھارام بولىدۇ. كۆمۈر، توپا، لاينى يېيىش، پىياز، سامساق ۋە شۇنىڭدەك پۇراقلىق نەرسىنى پىشۇرماي يېيىش مەكرۇھتۇر. ئەگەر ئاچ قېلىپ ھارام ياكى مەكرۇھ نەرسىلەرنى يېيىشكە مەجبۇرى بولۇپ قالسا، پەقەت جېنىنى ساقلاپ قالغۇدەك مىقداردا يېيىش ۋاجىپتۇر.

✸ كاپىرلارنىڭ بايراملىرىنى تەبرىكلەش ياكى ئۇلارنىڭ بايراملىرىغا قېتىلىش ۋە ئۇلارغا ئالدى بىلەن سالام بېرىش ھارامدۇر. ئەگەر ئۇلار بىزگە ئالدى بىلەن سالام قىلسا، بىزنىڭ ئۇلارغا: «ۋەئەلەيكۇم» دەپ جاۋاپ قايتۇرۇشىمىز ۋاجىپتۇر. ئۇلارغا ۋە دىندا بىدئەت پەيدا قىلغۇچىلارغا ھۆرمەت كۆرسىتىپ ئورنىدىن تۇرۇش ھارامدۇر. ئۇلار بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈشۈش مەكرۇھتۇر. ئەمما ئۇلارنىڭ ماتەم مۇراسىملىرىغا قاتنىشىش ۋە كېسەللىرىنى يوقلاشقا كەلسەك، شەرىئەتكە پايدىلىق بولمىغان تەقدىردە چەكلىنىدۇ.

شەرىئەتتە كۆرسىتىلگەن دۇئالار بىلەن كېسەل داۋالاش

شەك ـ شۈبھىسىزكى، اللە نىڭ تۇتقان يولى ھەققىدە ئوبدان پىكىر يۈرگۈزگۈچى بالايى ـ ئاپەتلەرنىڭ اللە تەقدىر قىلىپ ئورۇنلاشتۇرغان سىناق ئىكەنلىكىنى چۈشىنىپ يېتەلەيدۇ. اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿بىز سىلەرنى بىر ئاز قورقۇنچ بىلەن، بىر ئاز قەھەتچىلىك بىلەن ۋە ماللىرىڭلارغا، جانلىرىڭلارغا، بالىلىرىڭلارغا، زىرائەتلىرىڭلارغا يېتىدىغان زىيان بىلەن چوقۇم سىنايمىز. (بېشىغا كەلگەن مۇسىبەت، زىيان- زەخمەتلەرگە) سەۋر قىلغۇچىلارغا (جەننەت بىلەن) خۇش خەۋەر بەرگىن﴾. [سۈرە بەقەرە، 155 ـ ئايەت]

ياخشى كىشىلەر بالايى- ئاپەتلەردىن يىراق بولىدۇ دەپ ئويلىغۇچى خاتالاشقان بولىدۇ. بەلكى بالايى- ئاپەتلەر ئىماننىڭ دەلىلىدۇر. ساھابىلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن: قانداق كىشىلەر ئېغىر سىناقلارغا دۇچ كېلىدۇ؟ دەپ سورىغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا: «پەيغەمبەرلەر، ئاندىن قالسا تەقۋادارلار، ئاندىن قالسا بىر دەرىجە تۆۋەن كىشىلەر، ئاندىن قالسا يەنە بىر دەرىجە تۆۋەن كىشىلەردۇر. ئىنسان ئىمانىغا كۆرە سىنىلىدۇ. دىنى مۇستەھكەم كىشى بولسا، ئۇنىڭ بېشىغا كەلگەن سىناق تېخىمۇ زىيادە بولىدۇ، ئەگەر ئۇ دىنى ئاجىز كىشى بولسا، ئۇنىڭ بېشىغا كەلگەن سىناق يېنىكلىتىلىدۇ» دەپ جاۋاپ بەرگەن.

سىناق، اللە نىڭ شۇ بەندىنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنىڭ ئالامەتلىرىدىن بىرىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «شەك- شۈبھىسىزكى، اللە بىرەر قەۋمنى ياخشى كۆرسە، ئۇلارنى سىناققا مۇپتىلا قىلىدۇ.» [ئىمام ئەھمەد ۋە تىرمىزى رىۋايەت قىلغان] اللە نىڭ بەندىگە ياخشىلىق ئىرادە قىلىشى سىناقنىڭ ئالامەتلىرىدىن بىرىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «اللە بەندىسىگە ياخشىلىق ئىرادە قىلسا، ئۇنىڭغا دۇنيادا ئازاب- ئوقۇبەتنى بالدۇر بېرىدۇ. اللە بەندىسىگە يامانلىق ئىرادە قىلسا، ئۇنىڭ گۇناھىنى ساقلاپ قويۇپ قىيامەت كۈنى ئۇنىڭ تولۇق جازاسىنى بېرىدۇ.» [ئىمام تىرمىزى رىۋايەت قىلغان] سىناق گەرچە كىچىك بولسىمۇ، گۇناھلارنىڭ كەففارەت بولۇشىغا سەۋەب بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «مۇسۇلمانغا تىكەن چاغلىق ياكى ئۇنىڭدىن چوڭراق ئەزىيەت يەتسە، اللە شۇنىڭ سەۋەبى بىلەن ئۇنىڭ گۇناھلىرىنى خۇددى دەرەخنىڭ ياپراقلىرىنى تۆككەندەك تۆكۈۋېتىدۇ.» [ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان]

شۇنىڭ ئۈچۈن سىناققا دۇچ كەلگەن كىشى مۇسۇلمان سالىھ بەندە بولغان بولسا، سىناق ئۇنىڭ ئۆتۈپ كەتكەن گۇناھلىرىنىڭ يۇيۇلىشىغا ياكى دەرىجىسىنىڭ يۇقىرى كۆتۈرۈلىشىگە سەۋەب بولىدۇ. ئەگەر ئۇ گۇناھكار بولسا، سىناق ئۇنىڭ ئۆتۈپ كەتكەن يامانلىقلىرىنى يۇيىدۇ ۋە ئۇنى خەتەرلىك ئاقىۋەتتىن ئاگاھلاندۇرىدۇ. اللە تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئىنسانلارنىڭ قىلغان گۇناھلىرى تۈپەيلىدىن، قۇرۇقلۇقتا ۋە دېڭىزدا ئاپەت يۈز بەردى، اللە ئۇلارنى تەۋبە قىلسۇن دەپ قىلمىشلىرىنىڭ بىر قىسمىنىڭ جازاسىنى ئۇلارغا تېتىتتى﴾. [سۈرە رۇم، 41 ـ ئايەت]

سىناق تۈرلىرى: پۇل ـ مالنى زىيادە بەرگەنگە ئوخشاش ياخشىلىق بىلەن سىناش. قورقۇنچتا قالدۇرۇش، ئاچ قويۇش، پۇل ـ مالنى زىيانغا ئۇچرىتىشقا ئوخشاش يامانلىق بىلەن سىناش. اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿سىلەرنى بىز يامانلىققا مۇپتىلا قىلىش، ياخشىلىق بېرىش ئارقىلىق سىنايمىز﴾. [سۈرە ئەنبىيا، 35 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى] كۆز تېگىش ۋە ھەسەتتىن كېلىپ چىقىدىغان، سېھىرگەرلىك سەۋەبىدىن يېتىدىغان كېسەل ۋە ئۆلۈم بىلەن سىناشمۇ يامانلىق بىلەن سىناشنىڭ ئىچىگە كىرىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «مېنىڭ ئۇممىتىم ئىچىدىن ئۆلۈپ كېتىدىغان كۆپىنچە كىشىلەر اللە نىڭ ھۆكمى ۋە ئورۇنلاشتۇرۇشىدىن كېيىن كۆز تېگىش بىلەن ئۆلۈپ كېتىدۇ.» [ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان]

كۆز تېگىش ۋە سېھىردىن ساقلىنىش: بىر نەرسىنىڭ ئالدىنى ئېلىش، كېيىن ئىلاجىنى قىلغاندىن ياخشىدۇر ، شۇڭا بىز يامانلىقتىن ساقلىنىشقا ھېرىس بولۇشىمىز كېرەك. ساقلىنىشنىڭ ئەڭ مۇھىم چارىلىرى تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەت: ✹ تەۋھىد چۈشەنچىمىزنى چوڭقۇرلاشتۇرۇپ، اللە نىڭ بارلىق مەۋجۇداتلارنى ئىدارە قىلىپ تۇرىدىغانلىقىغا ئىمان كەلتۈرۈش ۋە ياخشى ئىشلارنى كۆپ قىلىشىمىز لازىم. ✹ اللە نىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشىغا ياخشى گۇماندا بولۇش ۋە ئۇنىڭغا تەۋەككۇل قىلىش كېرەك. كېسەل بولغاندا ۋە كۆز

تەگكەندە ياكى تاسادىپى ئۆزگىرىشلەردىن ئەنسىرەپ كەتمەسلىك لازىم. چۈنكى ئەنسىرەشنىڭ ئۆزىلا كېسەلدۇر[1]. ✸ ئەگەر بىرەر ئىنساننىڭ كۆزى يامانلىقى ياكى سېھىرگەر ئىكەنلىكى ئاشكارا بولسا، ئۇنىڭدىن قورقۇپ ئەمەس، سەۋەبىنى قىلغانلىقتىن ئۇنىڭدىن يىراق تۇرۇش لازىم. ✸ ئۆزىنى مەپتۇن قىلىدىغان بىرەر نەرسىنى كۆرگەندە، الله نى ئەسلەش ۋە بەرىكەت تىلەش لازىم. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «ئەگەر سىلەرنىڭ بىرىڭلار ئۆزىدە ياكى پۇل - مېلىدا ۋە ياكى قېرىندىشىدا ئۆزى ياخشى كۆرىدىغان بىرەر نەرسىنى كۆرسە، بەرىكەت تىلىسۇن، شەك - شۈبھىسىزكى، كۆز تېگىش ھەقتۇر.» [ئىمام ئەھمەد ۋە ھاكىم رىۋايەت قىلغان] (بەرىكەت تىلەش بولسا: «الله ساڭا بەرىكەت بەرسۇن!» دېيىشتىن ئىبارەتتۇر.) ✸ سېھىردىن ساقلىنىشنىڭ سەۋەبلىرىدىن يەنە بىرى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ شەھىرى مەدىنە مۇنەۋۋەرىنىڭ «ئەجۋە» ئىسىملىك خورمىسىدىن يەتتە تال بىلەن ناشتا قىلىشتۇر. ✸ الله قا يالۋۇرۇش، ئۇنىڭغا تەۋەككۇل قىلىش، ئۇنىڭغا ياخشى گۇماندا بولۇش، ئۇنىڭغا سىغىنىپ كۆز تېگىشتىن ۋە سېھىرگەرلىكتىن پاناھ تىلەش، ھەر كۈنى ئەتىگەن - ئاخشامدا ئوقۇلىدىغان زىكىرلەر[2] ۋە پاناھ تىلەشلەرنى ئىزچىل داۋام قىلدۇرۇش كېرەك. بۇ زىكىرلەرنىڭ تەسىرى، الله نىڭ ئىزنى بىلەن مۇنداق ئىككى سەۋەبتىن زىيادە ۋە كەم بولىدۇ: 1 - زىكىرلەرنىڭ ھەق ۋە راست ئىكەنلىكىگە، ئۇنىڭ الله نىڭ ئىزنى بىلەن مەنپەئەت قىلىدىغانلىقىغا ئىمان كەلتۈرۈش. 2 - ئۇنى تىلى بىلەن سۆزلەش، ئىككى قۇلىقى بىلەن ئاڭلاش ۋە دىلىنى ھازىر تۇتۇش كېرەك. چۈنكى ئۇ دۇئادۇر. غەپلەتتە قالغان ۋە ئويۇنچاقنىڭ ئورنىدا دۇئا قىلغان دىلنىڭ دۇئاسى ئىجابەت بولمايدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ شۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنغان.

زىكىرلەرنى ئېيتىش ۋە پاناھ تىلەش ۋاقتى: ئەتىگەنلىك زىكىرلەر ناماز بامداتتىن كېيىن ئېيتىلىدۇ، ئاخشاملىق زىكىرلەر دىگەر نامىزىدىن كېيىن ئېيتىلىدۇ. ئەگەر بىر مۇسۇلمان ئۇنى ئېيتىشنى ئۇنتۇپ قالسا ياكى غەپلەتتە قالسا، ئېسىگە ئالغاندا ئېيتسۇن.

كۆز تېگىشنىڭ ئالامەتلىرى: دوختۇرنىڭ داۋالاش ئۇسۇلى بىلەن شەرىئەتتە يولغا قويۇلغان دۇئالار بىلەن داۋالاشنىڭ ئارىلىقىدا ھېچقانداق زىتلىق يوق. قۇرئان كەرىم جىسمانىي ۋە روھىي كېسەللەرگە شىپادۇر. ئەگەر ئىنسان جىسمانىي كېسەللىكلەردىن سالامەت بولغان تەقدىردە، ئارىدا پەيدا بولغان كېسەللىكلەردە كۆپىنچە ئەھۋاللاردا ئارىلاپ- ئارىلاپ باش ئاغرىش، يۈزنىڭ ساغىرىپ قېلىشى، كۆپ تەرلەش ۋە كۆپ سىيىش، ئىشتىھاسى تۇتۇلۇش، پۇت - قول ئۇيۇشۇپ قېلىش ياكى قىزىپ ۋەياكى سوۋۇپ كېتىش، يۈرەك سىقىلىش، ئارىلاپ- ئارىلاپ بەل ۋە غول ئاغرىش، كۆڭلى يېرىم بولۇش ۋە ئىچى سىقىلىش، ئۇخلىيالماسلىق، تەبىئىي ئەمەس ئەھۋالدىن قورققان ۋە ئاچچىقلانغان پەيتلەردە قاتتىق تېرىكىش، كۆپ ھىق تۇتۇش ۋە كېكىرىش، ئۇھ تارتىش، يالغۇزلۇقنى خالاش، ھورۇنلىشىپ كېتىش، سۇسلۇق قىلىش، كۆپ ئۇخلاش قاتارلىق ئالامەتلەر ۋە باشقا تىببىي جەھەتتە داۋاسى يوق سالامەتسىزلىك مۇشكىلاتلىرى كۆرۈلىدۇ. بۇ ئالامەتلەر ياكى ئۇنىڭ بىر قىسمى كېسەلنىڭ ئېغىر- يېنىكلىكىگە قاراپ تېپىلىدۇ.

مۇسۇلمان چوقۇم شەيتاننىڭ ۋەسۋەسىسى تەسىر قىلالمايدىغان دەرىجىدە ئىمانى كۈچلۈك ۋە يۈرەكلىك بولۇشى كېرەك. كىمدىكى مەزكۇر ئالامەتلەرنىڭ بىرەرسى كۆرۈلۈشى بىلەنلا كېسەل بولۇپ قالدىم دەپ ئۆز- ئۆزىدىن ئەنسىرىمەسلىكى لازىم. چۈنكى ئەنسىرەش داۋالاش ئەڭ قىيىن بولغان كېسەللىكلەردىندۇر. بۇ ئالامەتلەرنىڭ بىر قىسمى بەزى ساغلام ئادەملەردىمۇ تېپىلىپ قالىدۇ. بىرەر جىسمانىي كېسەللىكنىڭ سەۋەبىدىن تېپىلىپ قېلىشىمۇ، ئىماننىڭ ئاجىزلىقىدىن تېپىلىپ قېلىشىمۇ مۇمكىن. مەسىلەن:

---

١ دوختۇرلار ۋە كەسپىي ئىلىم ئىگىلىرىنىڭ ئېيتىشىچە، جىسمانىي كېسەللىكلەرنىڭ تەخمىنەن ئۈچتىن ئىككىسى ئەسلى مەۋجۇد بولمىغان كېسەللىكتىن ئەنسىرەش سەۋەبىدىن پەيدا بولىدىكەن.
٢ ئەتىگەن - ئاخشامدا ئوقۇلىدىغان كۈندۈلۈك زىكىرلەرگە قاراڭ.

ئىچى سىقىلىش، كۆڭلى يېرىم بولۇش، هورۇنلىشىپ كېتىش قاتارلىقلارغا ئوخشاش. ئۇنداق هالەتتە، ئۇ ئىنسان الله بىلەن بولغان ئالاقىسىنى تەكشۈرۈشى لازىم.

كېسەل كۆز تېگىش[1] سەۋەبىدىن بولغان بولسا، الله نىڭ ئىزنى بىلەن ئۇنى تۆەندىكى ئىككى ئىشنىڭ بىرى ئارقىلىق داۋالاشقا بولىدۇ:

1 ـ ئەگەر كۆزى تەككەن ئادەمنى تونۇسىڭىز، ئۇنى يۇيۇنۇشقا بۇيرۇڭ، ئۇنىڭ يۇيۇنغان سۈيىنى ئېلىڭ ياكى ئۇ ئادەمنىڭ ئىزىدىن[2] بىرەر نەرسە ئېلىڭ، ئاندىن ئۇ سۇ بىلەن يۇيۇنوڭ ۋە ئىچىڭ.

2 ـ كۆزى تەككەن ئادەم نامەلۇم بولسا، دەم سېلىش، دۇئا ئوقۇش ۋە قان ئالدۇرۇش بىلەن داۋالانسا بولىدۇ.

كېسەل سېهىر[3] سەۋەبىدىن بولسا، الله نىڭ ئىزنى بىلەن ئۇنى تۆۋەندىكى ئىشلارنىڭ بىرى ئارقىلىق داۋالاشقا بولىدۇ: 1 ـ سېهىر قىلغان تۈگۈننىڭ جايىنى بىلىش: ئۇنى تېپىۋالغاندا، سۈرە فەلەق بىلەن سۈرە ناسنى ئوقۇغاچ تۈگۈننى ئېچىش ۋە ئۇنى كۆيدۈرۈۋېتىش لازىم.

2 ـ شەرىئەتتە يولغا قويۇلغان دۇئالار بىلەن دەم سېلىش: قۇرئان ئايەتلىرىنى، بولۇپمۇ سۈرە فەلەق، سۈرە ناس ۋە سۈرە بەقەرەنى ۋە دۇئالارنى ئوقۇش كېرەك. بۇ توغرىدىكى ئايەت ۋە دۇئالارنى كېيىن بايان قىلىمىز.

3 ـ دەم سېلىش: ئۇ مۇنداق ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ: 1 ـ هارام بولۇپ، سېهىرنى سېهىر بىلەن داۋالاش، سېهىرگەرلەرنىڭ قېشىغا بېرىپ ئۇنى يەشتۈرۈشتىن ئىبارەتتۇر. 2 ـ جايىز بولۇپ، سىدىر دەرىخىدىن يەتتە تال ياپراق ئالىدۇ، ئاندىن ئۇنى سوقىدۇ... ئاندىن ئۇنىڭغا سۈرە كافىرۇننى، سۈرە ئىخلاسنى، سۈرە فەلەق ۋە ناسنى ئۈچ قېتىمدىن ئوقۇيدۇ، ئاندىن ئۇنى سۇغا ئارىلاشتۇرىدۇ، ئاندىن سۇدىن ئىچىدۇ ۋە ئۇنىڭدا يۇيىنىدۇ، بۇ چارىنى شىپا تاپقانغا قەدەر تەكرار داۋام قىلىدۇ.

4 ـ سېهىرنى چىقىرىش: ئەگەر ئۇ قورساقتا بولسا، ئىچىنى سۈردۈرۈش ياكى قەي قىلدۇرۇش بىلەن تازىلاش لازىم. باشقا يەردە بولسا، قان ئالدۇرۇش[4] بىلەن تازىلاش لازىم.

دەم سېلىش: ئۇنىڭ شەرتلىرى تۆۋەندىكىدەك: 1ـ قۇرئان ئايەتلىرى ۋە شەرىئەتتە يولغا قويۇلغان دۇئالار بىلەن بولۇش كېرەك. 2ـ ئەرەب تىلىدا ئوقۇلۇشى كېرەك. دۇئالارنى ئەرەب تىلىدىن باشقا تىلدا ئوقۇسىمۇ بولىدۇ. 3 ـ دەم سېلىشنىڭ بىۋاستە تەسىر كۆرسىتەلمەيدىغانلىقىغا، شىپانىڭ پەقەت الله تەرىپىدىن

---

١ كۆز تېگىش جىنلار تەرىپىدىن كېلىدىغان ئەزىيەت بولۇپ، الله نىڭ ئىزنى بىلەن كۆز تەككەن ئادەمگە كۆزى تەككۈچىنىڭ شەيتانلار هازىر بولغان پەيتتە ئۇنى سۆيەتلىشى ۋە هەيران قېلىشى سەۋەبىدىن يېتىدۇ. ئۇنى (زىكىر ئېيتىش، دۇئا قىلىش ۋە باشقا سەۋەبلەر بىلەن) توسۇپ قالغىلى بولمايدۇ. بۇنى ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان «كۆز تېگىش هەقتۇر» دېگەن هەدىس ئىسپاتلايدۇ. ئىمام ئەهمەد رىۋايەت قىلغان يەنە بىر رىۋايەتتە: «كۆزى يامانىنىڭ كۆزىگە شەيتان ۋە ئىنسانىنىڭ هەسىتى هازىر بولىدۇ» دېيىلگەن. هەيسەمى بۇ هەدىسنى سەهىه دېگەن. بۇ هەدىسنى كۈچلەندۈرىدىغان باشقا رىۋايەتلەرمۇ بار. كۆز سۆيەتلىگۈچى ئەزا بولغاچقا كۆز تېگىش دەپ ئىپادىلەنگەن، هەرگىزمۇ كۆزنىڭ زىيان يەتكۈزگەنلىكىدىن ئەمەس. بۇنىڭ دەلىلى شۇكى، قارىغۇ ئادەمنىڭ كۆزىمۇ باشقىلارغا تېگىدۇ، هالبۇكى ئۇ ئۇنى كۆرەلمەيدۇ.

٢ ئىز دېگىنىمىز، كۆزى تېگىدىغان ئادەم تۇتقان هەرقانداق نەرسىنى كۆرسىتىدۇ. مەسىلەن، ئۇ ئىچىپ قويغان سۇ، يەپ ياكى تۇتۇپ قويغان تاماقتا ئوخشاش نەرسىلەر بولۇپ، ئۇنىڭدىن ئېلىنىدۇ ياكى لۆڭگە ۋە شۇنىڭدەك نەرسىلەر بىلەن سۈرتىلىدۇ، ئاندىن ئۇنىڭغا سۇ قېتىپ كۆز تەككەن ئادەمنىڭ ئۈستىگە تۆكىلىدۇ ۋە ئۇنىڭدىن ئازراق ئىچۈرۈلىدۇ.

٣ سېهىر دەم سېلىنغان ۋە سۆزلەنگەن ياكى بىر نەرسە قويۇلغان تۈگۈن بولۇپ، سېهىرلەنگۈچىنىڭ بەدىنىگە ياكى يۈرىكىگە ۋەياكى ئەقلىگە دەرهال تەسىر قىلىدۇ. ئۇنىڭ هەقىقىي ماهىيىتى بار. بەزى سېهىر ئۆلتۈرۈپ قويىدۇ، بەزىسى كېسەل قىلىپ قويىدۇ، بەزىسى ئەرنىڭ ئايالى بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشىگە توسالغۇ بولىدۇ، بەزىسى ئەر ـ ئايال ئىككىسىنى ئاجراشتۇرىۋېتىدۇ، بەزىسى شېرىككە ۋە كۇپرىغا ئېلىپ بارىدۇ ۋە بەزىسى چوڭ گۇناه قىلدۇرىدۇ.

٤ پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «سىلەر داۋالىنىدىغان ئەڭ ياخشى چارە قان ئالدۇرۇشتۇر.» الله قان ئالدۇرۇش بىلەن جىسمانىي كېسەللىكلەرگە ياكى راك كېسىلىگە ئوخشاش كۆز تېگىش ۋە سېهىرلىنىش سەۋەبىدىن بولغان كېسەللەرگە شىپالىق بېرىدۇ. بۇ ئەمەلىيەتتە ئىسپاتلانغان ئىشلاردۇر...

بولىدىغانلىقىغا ئېتىقاد قىلىش كېرەك.

دەم سېلىشنىڭ تېخىمۇ كۈچلۈك تەسىر قىلىشى ئۈچۈن ئىنسانلار ۋە جىنلارنىڭ شىپا ۋە ھىدايەت[1] تېپىشى نىيىتى بىلەن قۇرئان ئوقۇش لازىم. قۇرئان كەرىم ھىدايەت ۋە شىپا بولۇپ نازىل بولغان. شۇڭا ئۇنى جىنلارنى ئۆلتۈرۈش نىيىتى بىلەن ئوقۇشقا بولمايدۇ، پەقەت يۇقىرىدىكى چارىلەر بىلەن ئۇنى چىقىرىش قىيىن بولۇپ قالسا ئوقۇشقا بولىدۇ.

دەم سالغۇچىدا تېپىلىشقا تېگىشلىك شەرتلەر: 1ـ سالىھ ۋە تەقۋادار مۇسۇلمان بولۇشى مۇستەھەبتۇر. دەم سالغۇچى قانچىلىك تەقۋا بولسا، شۇنچىلىك كۈچلۈك تەسىر قىلىدۇ. **2 ـ** دەم سېلىش جەريانىدا اللە قا سەمىمىيلىك بىلەن يەنى تىلى ۋە دىلى بىلەن يۈزلىنىش لازىم. ئىنسانىنىڭ ئۆزىگە ئۆزى دەم سېلىشى ئەڭ ئەۋزەلدۇر. چۈنكى باشقا ئادەمنىڭ دىلى كۆپىنچە ئەھۋاللاردا باشقا ئىشلار بىلەن مەشغۇل بولىدۇ. يەنە كېلىپ باشقا ھېچ بىر ئادەم كېسەل ئادەم ھېس قىلغاندەك قىيىن ۋە ئېھتىياجلىق ئەھۋالنى ھېس قىلالمايدۇ. اللە قىيىن ئەھۋالدا قالغانلارنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلىشقا ۋەدە قىلغان.

دەم سېلىنغۇچىدا تېپىلىشقا تېگىشلىك شەرتلەر: 1ـ ياخشى مۇئمىن بولۇشى مۇستەھەبتۇر. ئىمانى قانچىلىك كۈچلۈك بولسا، دەم سېلىنغان دۇئالارنىڭمۇ تەسىرى شۇنچە تېز بولىدۇ. اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿بىز مۇئمىنلەرگە (يەنى ئۇلارنىڭ دىللىرىغا) شىپا ۋە رەھمەت بولىدىغان قۇرئان ئايەتلىرىنى نازىل قىلىمىز، قۇرئان كافىرلارغا زىياندىن باشقىنى زىيادە قىلمايدۇ﴾ [سۈرە ئىسرا، 17 ـ ئايەت]. **2 ـ** اللە نىڭ شىپالىق بېرىشىنى تىلەپ سەمىمىيلىك بىلەن اللە قا يۈزلىنىش كېرەك. **3ـ** شىپانى كېچىكىپ قالدى دەپ ئىنكارىماسلىق لازىم. چۈنكى دەم سېلىش دۇئادىن ئىبارەتتۇر. تېز ئىجابەت بولۇشىنى تەلەپ قىلغاندا، ئىجابەت قىلىنماي قېلىشى مۇمكىن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «سىلەرنىڭ بىرىڭلار: دۇئا قىلدىم، دۇئايىم ئىجابەت بولمىدى،ـ دەپ ئالدىراپلا كەتمىسە، ئۇنىڭ دۇئاسى ئىجابەت بولىدۇ.» [ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان]

دەم سېلىشنىڭ بىرقانچە يوللىرى بار: 1ـ ئايەت ۋە دۇئالارنى ئوقۇش بىلەن بىرگە سۈپلەپ (بىرئاز تۈكۈرۈكلەپ) دەم سېلىش. **2 ـ** سۈپلىمەستىن ئوقۇپ دەم سېلىش. **3 ـ** ئوقۇغاندىن كېيىن تۈكۈرۈكنى بارماققا ئېلىپ، ئاندىن ئۇنى توپىغا مىلەپ، ئاغرىغان يەرگە سۈرتۈش بىلەن دەم سېلىش. **4 ـ** ئاغرىغان يەرنى سىلىغاچ ئوقۇپ دەم سېلىش.

كېسەلگە دەم سېلىنىدىغان ئايەتلەر ۋە ھەدىسلەر: سۈرە فاتىھە، ، سۈرە بەقەرەنىڭ ئاخىرىدىكى ئىككى ئايەت، سۈرە كافىرۇن، سۈرە ئىخلاس، سۈرە فەلەق ۋە سۈرە ناس، شۇنداقلا تۆۋەندىكى ئايەتلەر:

ئايەتۇل كۈرسى: ﴿ ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلۡحَيُّ ٱلۡقَيُّومُۚ لَا تَأۡخُذُهُۥ سِنَةٞ وَلَا نَوۡمٞۚ لَّهُۥ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِۗ مَن ذَا ٱلَّذِي يَشۡفَعُ عِندَهُۥٓ إِلَّا بِإِذۡنِهِۦۚ يَعۡلَمُ مَا بَيۡنَ أَيۡدِيهِمۡ وَمَا خَلۡفَهُمۡۖ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيۡءٖ مِّنۡ عِلۡمِهِۦٓ إِلَّا بِمَا شَآءَۚ وَسِعَ كُرۡسِيُّهُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَۖ وَلَا يَـُٔودُهُۥ حِفۡظُهُمَاۚ وَهُوَ ٱلۡعَلِيُّ ٱلۡعَظِيمُ ﴾[2]

---

[1] ھىدايەتنى نىيەت قىلىش بولسا، قۇرئان تىڭشىغان كىشىنى اللە نىڭ دىنىغا، ياخشى ئىشلارنى قىلىشقا ۋە يامان ئىشلاردىن يېنىشقا چاقىرىشتىن ئىبارەتتۇر. مۇشۇنداق نىيەت قىلىشنىڭ تەسىرى ناھايىتى چوڭ بولۇپ، تەجرىبىدىن ئۆتكەن. جىنلار قۇرئاننىڭ تەسىرىگە ئۇچرايدۇ ۋە كۆپىنچە ھاللاردا كېسەلگە يامانلىق قىلىشتىن دەرھال توختايدۇ. ئەمما قەست قىلغۇچىنى ئۆلتۈرۈش نىيىتى بىلەن ئوقۇغاندا اللە قا قارشىلىق قىلىش ۋە تەكەببۇرلۇق قىلىشنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ، دەم سالغۇچىغا ۋە كېسەلگە زىيان يېتىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «شەك ـ شۈبھىسىزكى، اللە مېھرىباندۇر. مېھرىبانلىقنى ياخشى كۆرىدۇ، قوپاللىققا بەرمىگەن نەرسىنى مېھرىبانلىققا بېرىدۇ...»

[2] ﴿ بىر اللە تىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر؛ اللە ھەمىشە تىرىكتۇر، ھەممىنى ئىدارە قىلىپ تۇرغۇچىدۇر؛ ئۇ مۈگدەپ قالمايدۇ، ئۇنى ئۇيقۇ باسمايدۇ؛ ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى ھەممە نەرسە اللە نىڭ (مۈلكى) دۇر؛ اللە نىڭ رۇخسىتىسىز كىممۇ اللەنىڭ ئالدىدا شاپائەت قىلالىسۇن؛ اللە ئۇلارنىڭ ئالدىدىكى (يەنى دۇنيادا قىلغان)، كەينىدىكى (يەنى ئۇلار

﴿ءَامَنَ ٱلرَّسُولُ بِمَآ أُنزِلَ إِلَيۡهِ مِن رَّبِّهِۦ وَٱلۡمُؤۡمِنُونَۚ كُلٌّ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَمَلَٰٓئِكَتِهِۦ وَكُتُبِهِۦ وَرُسُلِهِۦ لَا نُفَرِّقُ بَيۡنَ أَحَدٖ مِّن رُّسُلِهِۦۚ
وَقَالُواْ سَمِعۡنَا وَأَطَعۡنَاۖ غُفۡرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيۡكَ ٱلۡمَصِيرُ ﴿٢٨٥﴾ لَا يُكَلِّفُ ٱللَّهُ نَفۡسًا إِلَّا وُسۡعَهَاۚ لَهَا مَا كَسَبَتۡ وَعَلَيۡهَا مَا
ٱكۡتَسَبَتۡۗ رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذۡنَآ إِن نَّسِينَآ أَوۡ أَخۡطَأۡنَاۚ رَبَّنَا وَلَا تَحۡمِلۡ عَلَيۡنَآ إِصۡرٗا كَمَا حَمَلۡتَهُۥ عَلَى ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِنَاۚ رَبَّنَا وَلَا
تُحَمِّلۡنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِۦۖ وَٱعۡفُ عَنَّا وَٱغۡفِرۡ لَنَا وَٱرۡحَمۡنَآۚ أَنتَ مَوۡلَىٰنَا فَٱنصُرۡنَا عَلَى ٱلۡقَوۡمِ ٱلۡكَٰفِرِينَ﴾[١]

﴿فَسَيَكۡفِيكَهُمُ ٱللَّهُۚ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلۡعَلِيمُ﴾[٢]

﴿يَٰقَوۡمَنَآ أَجِيبُواْ دَاعِيَ ٱللَّهِ وَءَامِنُواْ بِهِۦ يَغۡفِرۡ لَكُم مِّن ذُنُوبِكُمۡ وَيُجِرۡكُم مِّنۡ عَذَابٍ أَلِيمٖ﴾[٣]

﴿وَنُنَزِّلُ مِنَ ٱلۡقُرۡءَانِ مَا هُوَ شِفَآءٞ وَرَحۡمَةٞ لِّلۡمُؤۡمِنِينَ وَلَا يَزِيدُ ٱلظَّٰلِمِينَ إِلَّا خَسَارٗا﴾[٤]

﴿أَمۡ يَحۡسُدُونَ ٱلنَّاسَ عَلَىٰ مَآ ءَاتَىٰهُمُ ٱللَّهُ مِن فَضۡلِهِۦ﴾[٥]

﴿وَإِذَا مَرِضۡتُ فَهُوَ يَشۡفِينِ﴾[٦]

﴿وَيَشۡفِ صُدُورَ قَوۡمٖ مُّؤۡمِنِينَ﴾[٧]

﴿قُلۡ هُوَ لِلَّذِينَ ءَامَنُواْ هُدٗى وَشِفَآءٞۖ﴾[٨]

﴿لَوۡ أَنزَلۡنَا هَٰذَا ٱلۡقُرۡءَانَ عَلَىٰ جَبَلٖ لَّرَأَيۡتَهُۥ خَٰشِعٗا مُّتَصَدِّعٗا مِّنۡ خَشۡيَةِ ٱللَّهِ﴾[١]

ئۇچۇن ئاخىرەتتە تەييارلىغان) ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى بىلىپ تۇرىدۇ؛ ئۇلار الله نىڭ مەلۇماتىدىن (الله) ئۇلارغا بىلدۈرۈشنى خالىغان نەرسىلەردىن (يەنى پەيغەمبەرلەرنىڭ تىلى ئارقىلىق بىلدۈرگەن نەرسىلەردىن) باشقا ھېچ نەرسىنى بىلمەيدۇ، الله نىڭ كۇرسى (مەلۇماتى) ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ئاسمان- زېمىننى ساقلاش ئۇنىڭغا ئېغىر كەلمەيدۇ. ئۇ يۇقىرى مەرتىۋىلىكتۇر، ھەممىدىن ئۇلۇغدۇر﴾. [سۈرە بەقەرە، 255 ـ ئايەت.]

١ ﴿ پەيغەمبەر پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن ئۇنىڭغا نازىل قىلىنغان كىتابقا ئىمان كەلتۈردى، ئۇلارنىڭ ھەممىسى الله قا ۋە الله نىڭ پەرىشتىلىرىگە، كىتابلىرىغا ۋە پەيغەمبەرلىرىگە ئىمان كەلتۈردى. (ئۇلار) «الله نىڭ پەيغەمبەرلىرىنىڭ ھېچبىرىنى ئايرىۋەتمەيمىز (يەنى ئۇلارنىڭ بەزىسىگە ئىمان ئېيتىپ، بەزىسىگە ئىمان ئېيتماي قالمايمىز)» دەيدۇ. ئۇلار: «بىز (دەۋىتىڭنى) ئاڭلىدۇق ۋە (ئەمرىڭگە) ئىتائەت قىلدۇق، پەرۋەردىگارىمىز! مەغفىرىتىڭنى تىلەيمىز، ئاخىر يانىدىغان جاي سېنىڭ دەرگاھىڭدۇر» دەيدۇ. الله ھېچكىمنى تاقىتى يەتمەيدىغان ئىشقا تەكلىپ قىلمايدۇ. كىشىنىڭ قىلغان ياخشىلىقى (نىڭ ساۋابى) ئۆزىگىدۇر، يامانلىقى (نىڭ جازاسى)مۇ ئۆزىگىدۇر. (ئۇلار) «پەرۋەردىگارىمىز! ئەگەر بىز ئۇنتۇساق ياكى خاتالاشساق (يەنى بىز ئۇنتۇش ياكى سەۋەنلىك سەۋەبىدىن ئەمرىڭنى تولۇق ئورۇنلىيالمىساق)، بىزنى جازاغا تارتمىغىن. پەرۋەردىگارىمىز! بىزدىن ئىلگىرىكىلەرگە يۈكلىگىنىڭگە ئوخشاش بىزگە ئېغىر يۈك يۈكلىمىگىن (يەنى بىزنى قىيىن ئىشلارغا تەكلىپ قىلمىغىن)، پەرۋەردىگارىمىز! كۈچىمىز يەتمەيدىغان نەرسىنى بىزگە ئارتمىغىن، بىزنى كەچۈرگىن، بىزگە مەغفىرەت قىلغىن، بىزگە رەھىم قىلغىن، سەن بىزنىڭ ئىگىمىزسەن، كافىر قەۋمگە قارشى بىزگە ياردەم بەرگىن» دەيدۇ﴾. [سۈرە بەقەرە، 285 ـــ 286 ـ ئايەتلەر.]

٢ ﴿ئۇلارغا قارشى الله ساڭا كۇپايىدۇر. الله ئۇلارنىڭ (سۆزلىرىنى) ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر، (ھىيلە- مىكرىنى) بىلىپ تۇرغۇچىدۇر﴾. [سۈرە بەقەرە، 137 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى]

٣ ﴿ئى قەۋمىمىز! الله قا دەۋەت قىلغۇچى (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام) نىڭ دەۋىتىنى قوبۇل قىلىڭلار ۋە الله قا ئىمان ئېيتىڭلار، الله بەزى گۇناھلارنى مەغفىرەت قىلىدۇ، سىلەرنى قاتتىق ئازابتىن ساقلايدۇ﴾. [سۈرە ئەھقاف، 31 ـ ئايەت]

٤ ﴿بىز مۇئمىنلەرگە (يەنى ئۇلارنىڭ دىللىرىغا) شىپا ۋە رەھمەت بولىدىغان قۇرئان ئايەتلىرىنى نازىل قىلىمىز، قۇرئان كافىرلارغا زىياندىن باشقىنى زىيادە قىلمايدۇ، يەنى ئۇلار قۇرئاننى تەستىق قىلمىغانلىقتىن، ئۇلارنىڭ كۇفرى تېخىمۇ ئاشىدۇ ﴾. [سۈرە ئىسرا، 17 ـ ئايەت]

٥ ﴿ياكى ئۇلار الله ئۆز پەزلىدىن كىشىلەرگە بەرگەن نەرسىگە (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا بېرىلگەن پەيغەمبەرلىككە) ھەسەت قىلىشامدۇ؟﴾ [سۈرە نىسا، 54 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى]

٦ ﴿ئاغرىپ قالسام، ئۇ مېنى ساقايتىدۇ﴾. [سۈرە شۇئەرا، 80 ـ ئايەت]

٧ ﴿ئىسلام دىنىنى ئۈستۈن قىلىپ، كافىرلارنى جازالاپ) مۇئمىن قەۋمنىڭ كۆڭلىگە شىپالىق (يەنى تەسەللى) بېرىدۇ﴾. [سۈرە تەۋبە، 14 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى]

٨ ﴿ئېيتقىنكى، ئۇ ئىمان كەلتۈرگەنلەرگە ھىدايەتتۇر ۋە (دىللاردىكى شۈبھىگە) شىپادۇر﴾. [سۈرە فۇسسىلەت، 44 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى]

﴿فَٱرۡجِعِ ٱلۡبَصَرَ هَلۡ تَرَىٰ مِن فُطُورٖ﴾[٢]
﴿وَإِن يَكَادُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ لَيُزۡلِقُونَكَ بِأَبۡصَٰرِهِمۡ لَمَّا سَمِعُواْ ٱلذِّكۡرَ وَيَقُولُونَ إِنَّهُۥ لَمَجۡنُونٞ﴾[٣]
﴿وَأَوۡحَيۡنَآ إِلَىٰ مُوسَىٰٓ أَنۡ أَلۡقِ عَصَاكَۖ فَإِذَا هِيَ تَلۡقَفُ مَا يَأۡفِكُونَ (١١٧) فَوَقَعَ ٱلۡحَقُّ وَبَطَلَ مَا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ (١١٨)
فَغُلِبُواْ هُنَالِكَ وَٱنقَلَبُواْ صَٰغِرِينَ﴾[٤]
﴿قَالُواْ يَٰمُوسَىٰٓ إِمَّآ أَن تُلۡقِيَ وَإِمَّآ أَن نَّكُونَ أَوَّلَ مَنۡ أَلۡقَىٰ (٦٥) قَالَ بَلۡ أَلۡقُواْۖ فَإِذَا حِبَالُهُمۡ وَعِصِيُّهُمۡ يُخَيَّلُ إِلَيۡهِ مِن
سِحۡرِهِمۡ أَنَّهَا تَسۡعَىٰ (٦٦) فَأَوۡجَسَ فِي نَفۡسِهِۦ خِيفَةٗ مُّوسَىٰ (٦٧) قُلۡنَا لَا تَخَفۡ إِنَّكَ أَنتَ ٱلۡأَعۡلَىٰ (٦٨) وَأَلۡقِ مَا فِي يَمِينِكَ
تَلۡقَفۡ مَا صَنَعُوٓاْۖ إِنَّمَا صَنَعُواْ كَيۡدُ سَٰحِرٖۖ وَلَا يُفۡلِحُ ٱلسَّاحِرُ حَيۡثُ أَتَىٰ﴾[٥]
﴿ثُمَّ أَنزَلَ ٱللَّهُ سَكِينَتَهُۥ عَلَىٰ رَسُولِهِۦ وَعَلَى ٱلۡمُؤۡمِنِينَ﴾[٦]
﴿فَأَنزَلَ ٱللَّهُ سَكِينَتَهُۥ عَلَيۡهِ وَأَيَّدَهُۥ بِجُنُودٖ لَّمۡ تَرَوۡهَا﴾[٧]
﴿فَأَنزَلَ ٱللَّهُ سَكِينَتَهُۥ عَلَىٰ رَسُولِهِۦ وَعَلَى ٱلۡمُؤۡمِنِينَ وَأَلۡزَمَهُمۡ كَلِمَةَ ٱلتَّقۡوَىٰ﴾[٨]
﴿لَّقَدۡ رَضِيَ ٱللَّهُ عَنِ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ إِذۡ يُبَايِعُونَكَ تَحۡتَ ٱلشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمۡ فَأَنزَلَ ٱلسَّكِينَةَ عَلَيۡهِمۡ وَأَثَٰبَهُمۡ
فَتۡحٗا قَرِيبٗا﴾[٩]
﴿هُوَ ٱلَّذِيٓ أَنزَلَ ٱلسَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ لِيَزۡدَادُوٓاْ إِيمَٰنٗا مَّعَ إِيمَٰنِهِمۡ﴾[١٠]

---

١ ﴿بىز مۆئمىنلەرگە (يەنى ئۇلارنىڭ دىللىرىغا) شىپا ۋە رەھمەت بولىدىغان قۇرئان ئايەتلىرىنى نازىل قىلىمىز، قۇرئان كاپىرلارغا زىياندىن باشقىنى زىيادە قىلمايدۇ﴾ [سۈرە ئىسرا، 17 ـ ئايەت]

٢ ﴿سەن (ئاسمانلارغا) تەكرار قاراپ باققىنكى، بىرەر يوچۇقنى كۆرەمسەن﴾. [سۈرە مۇلك، 3 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى]

٣ ﴿كاپىرلار قۇرئاننى ئاڭلىغان چاغلىرىدا (ساڭا بولغان دۈشمەنلىكىنىڭ قاتتىقلىقىدىن يامان) كۆزلىرى بىلەن سېنى يىقىتىۋېتىشكە تاس قالىدۇ، سېنى: «شۈبھىسىز بىر مەجنۇن» دېيىشىدۇ﴾. [سۈرە قەلەم، 51 ـ ئايەت]

٤ ﴿مۇساغا: «ھاساڭنى تاشلىغىن»دەپ ۋەھى قىلدۇق، (مۇسا ھاسىسىنى تاشلىۋىدى، ئۇ ئەجدىھاغا ئايلىنىپ) ئۇلارنىڭ ئويدۇرما نەرسىلىرىنى دەرھال يۇتۇۋەتتى. ھەقىقەت ئاشكارا بولدى، ئۇلارنىڭ كۆرسەتكەن سېھىرلىرى بەربات بولدى. بۇ يەردە ئۇلار (يەنى پىرئەۋن بىلەن قەۋمى) مەغلۇپ بولدى، خار بولغان ھالدا (شەھەرگە) قايتتى﴾. [سۈرە ئەئراف، 117 ـــ 119 ـ ئايەتكىچە]

٥ ﴿ئۇلار ئېيتتى: «ئى مۇسا! (ھاساڭنى) سەن ئاۋۋال تاشلامسەن؟ ياكى (ئارغامچا۔ ھاسىلىرىمىزنى) بىز ئاۋۋال تاشلامدۇق؟». مۇسا: «بەلكى سىلەر ئالدىدا تاشلاڭلار!» دېدى. (ئۇلار تاشلىغان ئىدى) ناگاھان ئۇلارنىڭ ئاغامچىلىرى، ھاسىلىرى ئۇلارنىڭ سېھرىدىن (يەنى سېھرىنىڭ تەسىرىدىن) ئۇنىڭغا ھەرىكەتلىنىپ مېڭىۋاتقاندەك تۇيۇلدى. (بۇنىڭدىن) مۇسا ئۆزىدە قورقۇنچ ھېس قىلدى. بىز (ئۇنىڭغا) ئېيتتۇقكى، «قورقمىغىن، سەن چوقۇم ئۈستۈنلۈك قازىنىسەن. قولۇڭدىكىنى تاشلىغىن، ئۇ ئۇلارنىڭ كۆرسەتكەن سېھىرلىرىنى دەم تارتىپ يۇتۇۋېتىدۇ، ئۇلارنىڭ كۆرسەتكىنى سېھىرگەرلەرنىڭ ھىيلىسىدۇر، سېھىرگەرلەر قەيەرگە بارسا مۇۋەپپەقىيەت قازىنالمايدۇ»﴾. [سۈرە تاھا، 65 ـــ 69 ـ ئايەتكىچە]

٦ ﴿ئاندىن الله پەيغەمبىرىگە ۋە مۆئمىنلەرگە (مەرھەمەت قىلىپ) خاتىرجەملىك بېغىشلىدى﴾. [سۈرە تەۋبە، 26 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى]

٧ ﴿الله ئۇنىڭغا (يەنى پەيغەمبىرىگە) خاتىرجەملىك بېغىشلىدى، ئۇنىڭغا (پەرىشتىلەردىن بولغان) قوشۇنلار بىلەن مەدەت بەردى، ئۇلارنى سىلەر كۆرمىدىڭلار﴾. [سۈرە تەۋبە، 40 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى]

٨ ﴿الله پەيغەمبىرىگە ۋە مۆئمىنلەرگە تەمكىنلىكنى چۈشۈردى. ئۇلارغا تەقۋا كەلىمىسىنى (يەنى كەلىمە تەۋھىدنى) ئىختىيار قىلدى﴾. [سۈرە فەتھى، 26 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى]

٩ ﴿الله مۆئمىنلەردىن ھەقىقەتەن رازى بولدى، (ئى مۇھەممەد!) ئۆز ۋاقتىدا ئۇلار (ھۇدەيبىيىدە) دەرەخ (سايىسى) ئاستىدا ساڭا بەيئەت قىلدى. الله ئۇلارنىڭ دىلىدىكىنى (يەنى راستلىق بىلەن ۋاپانى) بىلدى، الله ئۇلارغا (ئۇلار بەيئەت قىلىۋاتقاندا) تەمكىنلىك چۈشۈرۈپ بەردى ۋە ئۇلارنى يېقىن غەلىبە (يەنى خەيبەرنىڭ فەتھە قىلىنىشى) بىلەن ۋە ئۇلار ئالىدىغان نۇرغۇن غەنىمەتلەر بىلەن مۇكاپاتلىدى. الله غالىبتۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر﴾. [سۈرە فەتھى، 18 ـ ئايەت]

١٠ ﴿مۆئمىنلارنىڭ ئىمانىغا ئىمان قوشۇلۇشى ئۈچۈن، الله ئۇلارنىڭ دىللىرىغا تەمكىنلىكنى چۈشۈردى﴾. [سۈرە فەتھى، 4 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى]

ھەدىسلەر:

✸ أَسْأَلُ اللهَ العَظِيْمَ رَبَّ العَرْشِ العَظِيْمِ أَنْ يَشْفِيَكَ « ئۇلۇغ ئەرشنىڭ پەرۋەردىگارى ئۇلۇغ الله تىن ساڭا شىپالىق بېرىشنى تىلەيمەن.» يەتتە قېتىم.

✸ أُعِيْذُكَ بِكَلِمَاتِ اللهِ التَّامَةِ مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ وَهَامَّةٍ وَمِنْ كُلِّ عَيْنٍ لامَّةٍ « الله نىڭ پۈتۈن سۆزلىرىگە سىغىنىپ بارلىق شەيتاندىن، بارلىق زەھەرلىك جانلىقلاردىن ۋە بارلىق يامان كۆزلەردىن ساڭا پاناھلىق تىلەيمەن.» ئۈچ قېتىم.

✸ اللَّهُمَّ رَبَّ النَّاسِ أَذْهِبِ البَأسِ اِشْفِ أَنْتَ الشَّافِيْ لا شِفَاءَ إِلا شِفَاؤُكَ شِفَاءً لايُغَادِرُ سَقَمًا «ئى ئىنسانلارنىڭ پەرۋەردىگارى الله! ئېغىرچىلىقنى كەتكۈزگىن، شىپالىق بەرگىن، سەن شىپالىق بەرگۈچىسەن، سېنىڭ شىپالىقىڭدىن باشقا ھېچ شىپالىق يوقكى، ئۇ بىرمۇ كېسەلنى قويمايدىغان شىپالىقتۇر.» ئۈچ قېتىم.

✸ اللَّهُمَّ أَذْهِبْ عَنْهُ حَرَّهَا وَبَرْدَهَا وَوَصَبَهَا «ئى الله! ئۇنىڭ قىزىتمىسىنى، تىترىشىنى ۋە ھارغىنلىقىنى كەتكۈزىۋەتكىن.» بىر قېتىم.

✸ حَسْبِيَ اللهُ لا إِلهَ إِلا هُوْ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ العَرْشِ العَظِيْمِ «الله ماڭا كۇپايە قىلىدۇ، ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ ھەق ئىلاھ يوقتۇر، ئۇنىڭغا تەۋەككۇل قىلدىم، ئۇ بۈيۈك ئەرشنىڭ پەرۋەردىگارىدۇر.» يەتتە قېتىم.

✸ بِسْمِ اللهِ أَرْقِيْكَ مِنْ كُلِّ دَاءٍ يُؤْذِيْكَ وَمِنْ شَرِّ كُلِّ نَفْسٍ أَوْ عَيْنِ حَاسِدٍ ، اللهُ يَشْفِيْكَ بِسْمِ اللهِ أَرْقِيْكَ «الله نىڭ ئىسمى بىلەن ساڭا ئەزىيەت يەتكۈزىۋاتقان پۈتۈن كېسەللىكتىن، پۈتۈن جانلىقلارنىڭ يامانلىقىدىن ياكى ھەسەت قىلغۇچى يامان كۆزدىن پاناھ تىلەپ ساڭا دەم سالىمەن، الله ساڭا شىپالىق بەرگۈچىدۇر، مەن الله نىڭ ئىسمى بىلەن دۇئا ئوقۇپ ساڭا دەم سالىمەن.» ئۈچ قېتىم.

✸ ئاندىن قولۇڭنى ئاغرىۋاتقان يەرگە قويىسەن ۋە ئۈچ قېتىم: «بىسمىللاھ!» دەيسەن، يەتتە قېتىم: أَعُوْذُ بِعِزَّةِ اللهِ وَقُدْرَتِهِ مِنْ شَرِّ مَا أَجِدُ وَأُحَاذِرُ «الله نىڭ ئىززىتىگە ۋە قۇدرىتىگە سىغىنىپ مەن ھېس قىلغان ۋە ھەزەر قىلىدىغان يامانلىقلاردىن پاناھ تىلەيمەن» دەيسەن.

ئەسكەرتىش:

❶ كۆزى تەگكەن ئادەمنىڭ سۈيدۈكىنى ئىچىش لازىم، ئەگەر ئۇ بىلىپ قالسا، سۈيدۈكنى ئىچكەننىڭ پايدىسى بولمايدۇ دېگەنگە ئوخشاش كۆزى يامان ئادەمگە ئائىت خوراپاتلىقتا ئىشىنىش دۇرۇس ئەمەس.

❷ تېرە، بىلەيزۈك ۋە بۇلاپكا قاتارلىق نەرسىلەردىن تۇمار ياساپ، كۆز تېگىش خەۋپى بولغان نەرسە ئۈستىگە قويۇش دۇرۇس بولمايدۇ. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «كىمكى بىرەر ئىشقا باغلىنىپ قالسا، شۇنىڭغا تاپشۇرۇلىدۇ.» [ئىمام تىرمىزى رىۋايەت قىلغان] ئەگەر قۇرئان ئايەتلىرىدىن تۇمار ياسالسا، بۇ مەسىلىدە ئىختىلاپ بار. ئۇنى تەرك ئېتىش ئەۋزەلدۇر.

❸ "ماشائ الله، بارك الله" دېگەن سۆزنى يېزىش، قىلىچ، پىچاق ياكى كۆزنىڭ رەسىمىنى سىزىش، ماشىنىنىڭ ئۈستىگە قۇرئان قويۇپ قويۇش ياكى بەزى ئايەتلەرنى يېزىپ ئۆيگە ئېسىپ قويۇش قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسى كۆز تېگىشتىن قوغدىيالمايدۇ. بەلكى ئۇ ھارام قىلىنغان تۇمار قاتارىغا كىرىدۇ.

❹ كېسەل دۇئانىڭ ئىجابەت بولۇشىغا چوقۇم ئىشىنىشى، شىپانى كېچىكىپ كەتتى دەپ ۋايىسماسلىقى لازىم. ئەگەر ئۇنىڭغا: "ئۆمۈر بويى دورا ئىچسەڭ، شىپا تاپىسەن" دېيىلسە ئىچى تىتىلداپ كەتمەيدۇ-يۇ، لېكىن قىلىنغان دۇئانىڭ شىپاسى ئۇزۇنغا سوزۇلۇپ كەتسە، تىتىلداپ تۇرالماي قالىدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئۇ ئوقۇغان ئايەتلەرنىڭ ھەر بىر ھەرپى ئۈچۈن بىر ياخشىلىققا ئېرىشىدۇ، بىر ياخشىلىق ئون ھەسسىگىچە ساۋابقا ئېرىشتۈرىدۇ. شۇڭا مەزكۇر كىشىنىڭ كۆپ دۇئا قىلىشى، مەغپىرەت تەلەپ قىلىشى ۋە كۆپ سەدىقە قىلىشى لازىم. بۇ ئىشلار كېسەلنىڭ تېزراق شىپا تېپىشىغا سەۋەب بولىدۇ.

❺ دەم سالىدىغان دۇئالارنى توپلىشىپ ئوقۇش سۈننەتكە خىلاپتۇر، ئۇنىڭ تەسىرى ئاجىز بولىدۇ.

شۇنداقلا، ئۇنى ئۇنتۇلغۇ بىلەن ئوقۇشقىمۇ بولمايدۇ. چۈنكى دەم سالغۇچىنىڭ نىيەت قىلىشى شەرتتۇر، گەرچە ئۇنتۇلغۇنى ئاڭلاش ياخشى بولغان تەقدىردىمۇ، ئۇنىڭدا ئاڭلىغاندا نىيەت رېئاللىققا ئايلانماي قالىدۇ. دۇئانى ساقايغانغا قەدەر ئوقۇش سۈننەتتۇر، پەقەت ھېرىپ قالغاندا زېرىكىپ قالماسلىقى ئۈچۈن ئاز ئوقۇسا بولىدۇ. ئەمما دەلىل بولمىسا، ئايەتلەرنى ۋە دۇئالارنى مۇئەييەن سان توشقىچە تەكرارلاش توغرا ئەمەس.

6 دەم سالغۇچىنىڭ قۇرئان بىلەن ئەمەس، سېھىر بىلەن مۇئامىلە قىلىۋاتقانلىقىنى كۆرسىتىدىغان ئالامەتلەر بار. ئۇنىڭ بىر قىسىم ئىشلارنى كۆرۈپ دىنداردەك كۆرۈنگەنلىكى سىزنى ئالداپ كەتمىسۇن. ئۇ ئوقۇشنى قۇرئان بىلەن باشلىشىمۇ مۇمكىن، بىرئازدىن كېيىنلا باشقا نەرسىگە ئۆزگەرتىۋالىدۇ. كىشىلەرگە زاھىدتەك كۆرۈنۈش ئۈچۈن مەسچىتتىن قالمايدىغان ئادەم بولۇشىمۇ مۇمكىن. ئۇنىڭ الله نى كۆپ ياد ئېتىدىغان ئادەم ئىكەنلىكىنى كۆرۈشۈڭىزمۇ مۇمكىن. سىز ھوشيار بولۇپ، مۇنداقلارغا ھەرگىز ئالدىنىپ قالماڭ.

سېھىرگەرلەرنىڭ ۋە جادۇگەرلەرنىڭ ئالامەتلىرى: ✸ كېسەلدىن ئىسمىنى ياكى ئانىسىنىڭ ئىسمىنى سوراش. چۈنكى ئىسمىنى بىلىش ياكى بىلمەسلىك داۋالاشتا ھېچ نەرسىنى ئۆزگەرتەلمەيدۇ. ✸ كېسىلنىڭ كىيىملىرىدىن بىرنى سوراش. ✸ جىنلارغا بوغۇزلاش ئۈچۈن كېسەلدىن مۇئەييەن سۈپەتلىك ھايۋان سورىشىمۇ مۇمكىن. شۇ ھايۋاننىڭ قېنىنى كېسەلگە سۈركىشىمۇ مۇمكىن. ✸ ھېچ چۈشەنگىلى بولمايدىغان مەنىسىز بىر نېمىلەرنى يېزىش ياكى ئوقۇش. ✸ كېسەلگە تۆت چاسا شەكىل سىزىپ ئىچىگە ھەرپلەر ۋە رەقەملەر يېزىلغان، «ھىجاب» دەپ ئاتىلىدىغان بىر تال ۋاراقنى بېرىش. ✸ كېسەلنى كىشىلەردىن ئايرىلىپ «ھەجەبە» دەپ ئاتىلىدىغان قاراڭغۇ ئۆيدە تۇرۇشقا بۇيرۇش. ✸ كېسەلنى مەلۇم مۇددەتكىچە سۇ تۇتماسلىققا بۇيرۇش. ✸ كېسەلگە يەرگە كۆمىدىغان بىرەر نەرسە ياكى كۆيدۈرۈپ ئىسرىق سالىدىغان بىر ۋاراق بېرىش. ✸ كېسەلگە ئۇنىڭ باشقىلار بىلمەيدىغان بەزى خۇسۇسىي ئىشلىرىنى ياكى ئىسمىنى، يۇرتىنى، كېسىلىنى ئۇ سۆزلەشتىن بۇرۇن ئېيتىپ بېرىش. ✸ كېسەلنىڭ قېشىغا كىرىش بىلەن ياكى تېلېفون بىلەن ۋەياكى پوچتا ئارقىلىق ئۇنىڭغا دىئاگنوز قويۇش.

7 ئەھلى سۈننەلەرنىڭ قارىشىدا جىنلار ئىنسانلارغا چېپىلىدۇ. بۇنىڭ دەلىلى الله تائالانىڭ مۇنۇ سۆزىدۇر: ﴿جازانە، ئۆسۈم يېگەن ئادەملەر (قىيامەت كۈنى گۆرلىرىدىن) جىن چېپىلىپ قالغان ساراڭ ئادەملەردەك قوپىدۇ﴾. [سۈرە بەقەرە، 275 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى] تەپسىرشۇناسلار بۇ ئايەتتە جازانە ۋە ئۆسۈم يېگەن ئادەملەرنىڭ قىيامەت كۈنىدىكى مىسالى جىن چېپىلىپ قويغانلىق سەۋەبىدىن شەيتانىي ساراڭلىققا گىرىپتار بولغان ئادەمنىڭ مىسالىغا ئوخشىتىلغانلىقىنى بايان قىلغان.

ئەسكەرتىش: سېھىر بار بولۇپ، ئۇنىڭ ئىنسانغا تەسىرى بولىدىغانلىقى قۇرئان ۋە سۈننەتتە مۇقىملاشتۇرۇلغان. ئۇ خەتەرلىك چوڭ گۇناھلاردىن. رەسۇلۇللاھ ساھابىلەرگە: «يەتتە تۈرلۈك ھالاكەتتىن ئۆزۈڭلارنى قاچۇرۇڭلار دېۋىدى، ئۇلار: يا رەسۇلۇللاھ! ئۇ ھالاكەتلەر نېمىلەردىن ئىبارەت دەپ سورىدى. رەسۇلۇللاھ: ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرۈش ۋە سېھىر...» دەپ جاۋاپ بەردى. [بىرلىككە كەلگەن ھەدىس]. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: (يەھۇدىيلار (تەۋراتنى تاشلاپ) سېھىرنى سېتىۋالغۇچىغا ئاخىرەتتە (الله نىڭ رەھمىتىدىن ۋە جەننىتىدىن) ھېچ نېسىۋە يوق ئىكەنلىكىنى ئوبدان بىلەتتى.) [سۈرە بەقەرە 102 ـ ئايەنىڭ بىر قىسمى].

سېھىر ئىككى تۈرلۈك بولۇپ: 1ـ قەغەزگە ئوراپ چىگىش. بۇ ئارقىلىق سېھىرگەر جىن ـ شەيتانلارنى ئۆزى خالىغان بويىچە سېھىر قىلىنغۇچىغا زىيان يەتكۈزۈش ئۈچۈن قوللىنىدۇ. 2ـ سېھىرگەر، سېھىر قىلىنغۇچىنىڭ جىسمى ۋە ئەقلى، ئىختىيارى ۋە جۈرئىتى قاتارلىقلارنى كۆنتىرول قىلىشتا بەزى دورىلارنى ئىشلىتىدۇ. بۇ ئارقىلىق سېھىر قىلىنغۇچىغا بەزى نەرسىلەرنىڭ ھەرىكەت قىلغان ۋە ماڭغان، ئورۇلۇپ كېتىشتەك ئەھۋاللارنى خىيال قىلدۇرىدۇ. بىرىنچى تۈردىكى شېرىكتۇر، چۈنكى جىن ـ شەيتانلار سېھىرگەر ئاللاھقا ئىنكار قىلمىغۇچە ئۇلارغا خىزمەت قىلمايدۇ. ئەمما ئىككىنچى تۈردىكى، ھالاكەتلىك چوڭ گۇناھلاردىن بولۇپ ھەممىسى ئاللاھنىڭ تەقدىر ئىرادىسى بىلەن بولىدۇ.

دۇئالار

پۈتۈن ئىنسانلار اللہ قا موھتاجدۇر، ئۇنىڭ دەرگاھىدىكى نەرسىلەرگە ئېھتىياجلىقتۇر. ئەكسىچە، اللہ ئۇلاردىن بىھاجەتتۇر، ئۇلارغا موھتاج ئەمەستۇر. اللہ تائالا بەندىلىرىگە دۇئا قىلىشنى ۋاجىپ قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿ماڭا دۇئا قىلىڭلار، مەن (دۇئايىڭلارنى) قوبۇل قىلىمەن (تىلىگىنىڭلارنى بېرىمەن)، شۈبھىسىزكى، مېنىڭ ئىبادىتىمدىن چوڭچىلىق قىلىپ باش تارتىدىغانلار خار ھالدا جەھەننەمگە كىرىدۇ﴾. [سۈرە غافىر، 60 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى] پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «كىمكى اللہ تىن نەرسە تىلىمىسە، اللہ ئۇنىڭغا غەزەپ قىلىدۇ.» [ئىبنى ماجە رىۋايىتى]. دېمەك؛ اللہ تائالا ئۆزىدىن بەندىلىرىنىڭ نەرسە تىلىگەنلىكىدىن خۇشال بولىدۇ، ئۆزىگە يېقىنلاشقان ۋە يېپىشىپ تۇرغان بەندىلىرىنى ياخشى كۆرىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرى ھەقىقەتەن بۇنىڭ مۇھىم ئىكەنلىكىنى ھېس قىلغان ئىدى. شۇڭا ئۇلاردىن بىرى اللہ تىن نەرسە تىلەشنى ھەرگىز كىچىك سانىمايتتى، تىلەكلىرىنى ئۇنىڭ بەندىلىرىدىن بىرەرسىگە قارىتىپ قالمايتتى. بۇ پەقەت ئۇلارنىڭ پەرۋەردىگارى اللہ تائالانىڭ: ﴿مېنىڭ بەندىلىرىم سەندىن مەن توغرىلىق سورىسا (ئۇلارغا ئېيتقىنكى)، مەن ھەقىقەتەن ئۇلارغا يېقىنمەن (يەنى ئۇلارنىڭ ئەھۋالىنى، سۆزلىرىنى بىلىپ تۇرىمەن)﴾ [سۈرە بەقەرە، 186 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى] دېگەن سۆزىگە ئەمەل قىلغان ھالدا اللہ بىلەن بولغان ئالاقىسىنى چىڭىتقانلىقى، ئۇنىڭغا تېخىمۇ يېقىنلاشقانلىقى، اللہ نىڭمۇ ئۇلارغا يېقىن بولغانلىقىدىندۇر.

دۇئانىڭ اللہ تائالا ھۇزۇرىدا ناھايىتى چوڭ ئورنى بار. دۇئا اللہ ئەڭ ياخشى كۆرىدىغان ئىبادەتتۇر. دۇئا بالا ـ قازانىڭ ئالدىنى ئالىدۇ. مۇسۇلماننىڭ دۇئاسى سەۋەبلەر تېپىلغان، توسالغۇلار بولمىغان تەقدىردە ئىجابەتتۇر. دۇئا قىلغۇچىغا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بايان قىلغان تۆۋەندىكى ئىشلارنىڭ بىرى بېرىلىدۇ: «قانداق بىر مۇسۇلمان گۇناھ بولىدىغان ۋە سىلە ـ رەھىمنى ئۈزىدىغان تىلەكتە بولماستىن دۇئا قىلىدىكەن، اللہ ئۇنىڭغا مۇنداق ئۈچ ئىشنىڭ بىرىنى بېرىدۇ: يا ئۇنىڭ دۇئاسى تېز ئىجابەت قىلىنىدۇ، يا اللہ شۇ دۇئانىڭ ساۋابىنى ئۇنىڭغا ئاخىرەت ئۈچۈن ساقلاپ قويىدۇ، يا شۇ دۇئانىڭ مىقدارىدا يامانلىقنى ئۇنىڭدىن قايتۇرىۋېتىدۇ.» بۇنى ئاڭلىغان ساھابىلار: «ئۇنداقتا كۆپ دۇئا قىلىشىمىز كېرەكمۇ؟» دېگەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «اللہ ئۇنىڭدىنمۇ كۆپ بېرىدۇ» دەيدۇ. [ئىمام ئەھمەد ۋە تىرمىزى رىۋايەت قىلغان]

دۇئانىڭ تۈرلىرى: دۇئا مۇنداق ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ: 1 ـ ئىبادەت بولغان دۇئا. مەسىلەن: ناماز ئوقۇش ۋە روزا تۇتۇشقا ئوخشاش. 2 ـ نەرسە تىلەش ۋە ئېھتىياجىنى سوراش دۇئاسى.

بىر ـ بىرىدىن ئەۋزەل ئەمەللەر: قۇرئان ئوقۇش ئەۋزەلمۇ ياكى زىكىر ئېيتىش ئەۋزەلمۇ ۋە ياكى دۇئا ـ قىلىش ئەۋزەلمۇ؟. قۇرئان ئوقۇش شەرتسىز ئەڭ ئەۋزەل ئەمەلدۇر. ئاندىن قالسا، زىكرى ۋە ھەمدۇسانا ئېيتىشتۇر. ئاندىن قالسا، دۇئا ۋە تىلەكتە بولۇشتۇر. بۇلار ئومۇمىي مەنىدىن ئالغاندا شۇنداق بولىدۇ. بىراق، بەزى ۋاقىتتا ئەۋزەل ئەمەل تېخىمۇ ئەۋزەل ئەمەلدىنمۇ ئەۋزەل بولۇپ قالىدۇ. مەسىلەن: ئەرەفات كۈنى دۇئا قىلىش قۇرئان ئوقۇشتىن ئەۋزەلدۇر. پەرز نامازلاردىن كېيىن سۈننەتتە كەلگەن زىكىرلەرنى ئېيتىش قۇرئان ئوقۇشتىن ئەۋزەلدۇر.

دۇئانىڭ ئىجابەت بولۇش سەۋەبلىرى:

دۇئانىڭ ئىجابەت بولۇشى ئۈچۈن ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن سەۋەبلەر بار بولۇپ ئۇلار تۆۋەندىكىدىن ئىبارەت:

1 ـ ئاشكارا سەۋەبلەر: دۇئا قىلىشنىڭ ئالدىدا ياخشى ئەمەللەرنى قىلىش. مەسىلەن، سەدىقە قىلىش، تاھارەت ئېلىش، ناماز ئوقۇش، قىبلىگە يۈز كەلتۈرۈش، ئىككى قولنى كۆتۈرۈش، اللہ تائالاغا لايىق رەۋىشتە ھەمدۇ–سانا ئېيتىش، اللہ نىڭ دۇئا قىلماقچى بولغان مەقسەتكە مۇناسىپ كېلىدىغان ئىسىملىرىنى ۋە سۈپەتلىرىنى ئىشلىتىش قاتارلىقلارنى تىلەكنىڭ ئالدىدا بەجا كەلتۈرۈش. ئەگەر دۇئا جەننەت تەلەپ قىلىش بولسا، ئۇنىڭغا اللہ نىڭ پەزلى ۋە رەھمىتى بىلەن ئېرىشكىلى بولىدىغانلىقنى تىلغا ئېلىپ يالۋۇرۇش. مەسىلەن: بىرەر زالىمغا بەتدۇئا قىلىنسا، اللہ نىڭ «ناھايىتى شەپقەتلىك»، «ناھايىتى كەرەملىك» دېگەنگە ئوخشاش ئىسمىنى ئىشلەتمەستىن، «قەھرى قىلغۇچىدۇر»، «غالىبتۇر» دېگەنگە ئوخشاش ئىسمىنى ئىشلىتىش كېرەك. دۇئانىڭ بېشىدا، ئوتتۇرىدا ۋە ئاخىرىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇت ئېيتىش، گۇناھلىرىنى ئىقرار قىلىش، اللہ نىڭ

نېمەتلىرىگە شۈكۈر قىلىش، دۇئانىڭ ئىجابەت بولىدىغانلىقى ھەققىدە دەلىل بايان قىلىنغان ئەۋزەل ۋاقىتلارنى پۇرسەت بىلىش قاتارلىقلارمۇ دۇئانىڭ ئىجابەت بولۇش سەۋەبلىرىدىندۇر. ئەۋزەل ۋاقىتلار ناھايىتى كۆپ بولۇپ، مۇھىملىرى تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەت: ✸ كېچە ۋە كۈندۈزدىكى ۋاقىتلارغا كەلسەك، كېچىنىڭ ئاخىرقى ئۈچتىن بىرىدە(يەنى سەھەر ۋاقتىدا) قىلىنغان دۇئا ئىجابەتتۇر. چۈنكى، الله تائالا بۇ ۋاقىتتا دۇنيا ئاسمىنىغا چۈشىدۇ. ئەزان بىلەن تەكبىر ئارىسىدىكى ۋاقىتتا قىلىنغان دۇئا ئىجابەتتۇر. تاھارەت ئالغاندىن كېيىن، سەجدە قىلغان چاغدا، نامازدىن سالام بېرىشتىن ئىلگىرى، نامازلاردىن كېيىن، قۇرئاننى تاماملىغان چاغدا، خوراز چىللىغان چاغدا، سەپەرگە چىققان چاغدا، زۇلۇمغا ئۇچرىغان، قاتتىق ئېھتىياجلىق بولۇپ قالغان چاغلاردا قىلىنغان دۇئالار ئىجابەتتۇر. ئاتىنىڭ بالىغا قىلغان دۇئاسى،ھەرقانداق مۇسۇلماننىڭ يەنە بىر مۇسۇلمان قېرىندىشىغا، ئۇ يوق يەردە قىلغان دۇئاسى، ئۇرۇشتا دۈشمەن بىلەن ئۇچراشقاندا قىلغان دۇئا ئىجابەتتۇر. ✸ ھەپتە ئىچىدىكى ۋاقىتلارغا كەلسەك، جۈمە كۈنى، بولۇپمۇ جۈمە كۈنىنىڭ ئاخىرقى ۋاقىتلىرىدا(شام نامازدىن ئىلگىرى) قىلىنغان دۇئا ئىجابەتتۇر. ✸ ئايلارغا كەلسەك، رامىزان ئېيىدا ئىپتار ۋە سوھۇرلۇق ۋاقتىدا، شەبى قەدىر كېچىسى ۋە ئەرەفات كۈنى قىلىنغان دۇئالار ئىجابەتتۇر. ✸ ئۇلۇغ جايلارغا كەلسەك، پۈتۈن مەسچىتلەردە، كەئبىنىڭ ئالدىدا، بولۇپمۇ مۇلتەزىمدە (يەنى ھەجەر ئەسۋەد بىلەن كەئبىنىڭ ئىشىكى ئارىلىقىدا)، ماقامى ئىبراھىم، سەفا بىلەن مەرۋە ئۈستىدە، ئەرەفاتتا، مۇزدەلىفەدە، ھەج كۈنلىرىدە، زەمزەم سۈيى ئىچكەندە ۋە شۇنىڭدەك ئورۇنلاردا قىلىنغان دۇئا ئىجابەتتۇر.

2ـ يوشۇرۇن سەۋەبلەر: دۇئا قىلىشتىن ئىلگىرى راستچىللىق بىلەن تەۋبە قىلىش. زۇلۇمغا قارشى تۇرۇش، يېمەك ـ ئىچمەك، كىيىم ـ كېچەك، تۇرالغۇ ـ جاي ھالال كەسىپتىن بولۇش، تائەت ـ ئىبادەتنى كۆپ قىلىش، ھارام ئىشلاردىن يىراق تۇرۇش، شۈبھىلىك ۋە شەيتانى شەھۋەتلىك ئىشلاردىن ساقلىنىش قاتارلىقلار. دۇئا جەريانىدا قەلبىنى ھازىر تۇتۇش، الله قا قەتئىي ئىشەنچ باغلاش، كۈچلۈك ئارزۇ قىلىش، الله قا يېلىنىش، زارلىنىش ۋە قاتتىق يالۋۇرۇش، پۈتۈن ئىشلىرىنى الله قىلا تاپشۇرۇش، الله نىڭ غەيرىدىن ئۈمىدىنى قەتئىي ئۈزۈش، دۇئانىڭ ئىجابەت بولىدىغانلىقىغا جەزمەن ئىشىنىش كېرەك.

دۇئانىڭ ئىجابەت بولۇشىغا توسالغۇ بولىدىغان ئامىللار:

ئىنسان دۇئا قىلىشى، لېكىن ئۇنىڭ دۇئاسى ئىجابەت بولماسلىقى ياكى كېچىكىپ ئىجابەت بولۇشى مۇمكىن. ئۇنىڭ نۇرغۇن سەۋەبلىرى بولۇپ تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەت : ✸ الله قا، الله نىڭ غەيرىنى قوشۇپ دۇئا قىلىش. ✸ دۇئانى تەپسىلىي قىلىش. مەسىلەن، دوزاختىن پاناھ تىلەش يېتەرلىك تۇرسىمۇ، ئۇنىڭ ھارارىتىدىن، ئازابىدىن، قاراڭغۇلۇقىدىن... پاناھ تىلەشكە ئوخشاش. ✸مۇسۇلماننىڭ ئۆزىگە ياكى باشقا بىرىگە بەتدۇئا قىلىشى. *گۇناھ بولىدىغان، سىلە ـ رەھىمنى ئۈزىدىغان ئىشلارنى تىلەپ دۇئا قىلىش. *دۇئانى الله نىڭ خالىشىغا باغلاپ قويۇش. مەسىلەن: «ئى الله! خالىساڭ مېنى مەغپىرەت قىلغىن!» دېگەنگە ئوخشاش.✸ دۇئانىڭ ئىجابەت بولۇشىغا ئالدىراپ كېتىش. يەنى: دۇئا قىلدىم، بىراق ئىجابەت بولمىدى،ـ دېيىش. ✸ دۇئا قىلىشتىن زېرىكىش. يەنى زېرىكىپ ياكى ھېرىپ كېتىپ دۇئا قىلىشنى تاشلىۋېتىش. ✸ غەپلەتلىك ۋە سۇس كۆڭۈل بىلەن دۇئا قىلىش. ✸دۇئا قىلىش جەريانىدا ئەدەپ ـ ئەخلاق بىلەن تۇرماسلىق. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ئادەمنىڭ نامازدا تۇرۇپ دۇئا قىلىۋاتقانلىقىنى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇت ئېيتمىغانلىقىنى ئاڭلاپ قېلىپ: «بۇ ئادەم ئالدىراپ كېتىپتۇ» دېگەن. ئاندىن ئۇنى چاقىرىپ، ئۇنىڭغا ياكى باشقا بىرىگە: «سىلەرنىڭ بىرىڭلار ناماز ئوقۇغاندا، ئالدى بىلەن الله قا ھەمدۇسانا ئېيتسۇن، ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇت ئېيتسۇن، شۇنىڭدىن كېيىن خالىغان نەرسىنى تىلەپ دۇئا قىلسۇن» دېگەن. [ئىمام ئەبۇ داۋۇد ۋە تىرمىزى رىۋايەت قىلغان]. ✸بېكىتىلىپ بولغان ئىشنى تىلەپ دۇئا قىلىش. مەسىلەن: دۇنيادا مەڭگۈ قېلىشنى تىلەش. ✸ دۇئانى قايپىيە كەلتۈرۈپ قىلىش ئۈچۈن ئارتۇقچە ئاۋارە بولۇش. الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿پەرۋەردىگارىڭلارغا تۆۋەنچىلىك بىلەن يوشۇرۇن دۇئا قىلىڭلار، (دۇئا قىلغاندا كەلسە-كەلمەس سۆزلەپ، توۋلاپ) ھەددىدىن ئاشۇرۇۋەتكەنلەرنى الله ياقتۇرمايدۇ﴾.

[سۈرە ئەئراف، 55 ـ ئايەت]. ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنهۇ مۇنداق دەيدۇ: «قاپىيىلىك دۇئاغا دىققەت قىلغىن ۋە ئۇنىڭدىن يىراق تۇرغىن. مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ۋە ئۇنىڭ ساھابىلىرىگە زامانداش ياشىدىم. ئۇلار ئۇنداق قىلمايتتى، يەنى قاپىيە كەلتۈرۈپ دۇئا قىلىشتىن ساقلىناتتى.» [ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان]. ✸ دۇئانى ھەددىدىن زىيادە يۇقىرى ئاۋازدا قىلىش. اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿نامىزىڭدا (قىرائەتنى مۇشرىكلار ئاڭلاپ قېلىپ ساڭا ئەزىيەت يەتكۈزمەسلىكى ئۈچۈن) يۇقىرى ئاۋاز بىلەنمۇ ئوقۇمىغىن، (مۇئمىنلەر ئاڭلىماي قالماسلىقى ئۈچۈن) پەس ئاۋاز بىلەنمۇ ئوقۇمىغىن، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئوتتۇرا يول تۇتقىن﴾. [سۈرە ئىسرا، 110 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى] . ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنها مۇنداق دەيدۇ: «بۇ ئايەت دۇئا ھەققىدە نازىل بولغان.»

دۇئا قىلغۇچى دۇئاسىنى تۆۋەندىكى تەرتىپ بويىچە قىلسا بولىدۇ:

بىرىنچى: ھەمدۇ-سانا ئېيتىش. **ئىككىنچى:** پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇت ئېيتىش. **ئۈچىنچى:** تەۋبە قىلىپ، گۇناھ قىلغانلىقىنى ئېتىراپ قىلىش. **تۆتىنچى:** اللە نىڭ نېئمىتىگە شۈكۈر قىلىش. **بەشىنچى:** دۇئانى باشلاش، مەزمۇنلۇق دۇئا قىلىشقا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ياكى سەلەف سالىھلاردىن رىۋايەت قىلىنغان دۇئالارنى قىلىشقا ھېرىسمەن بولۇش. **ئالتىنچى:** دۇئانى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇت ئېيتىش بىلەن ئاخىرلاشتۇرۇش.

ياد ئېلىش ۋە دۇئا قىلىشقا تېگىشلىك مۇھىم دۇئالار:

دۇئانىڭ مۇناسىۋىتى	پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئېيتقان دۇئالار:
ئۇخلاشتىن بۇرۇن ۋە كېيىن	« بِاسْمِكَ اللَّهُمَّ أَمُوتُ وَأَحْيَا » «ئى اللە! سېنىڭ ئىسمىڭ بىلەن ئۆلىمەن ۋە تىرىلىمەن.» ئۇيقۇدىن ئويغانغاندا مۇنداق دەيدۇ: « الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِى أَحْيَانَا بَعْدَمَا أَمَاتَنَا وَإِلَيْهِ النُّشُورُ » «بىزنى ئۆلگەندىن كېيىن تىرىلدۈرگەن اللە قا ھەمدى بولسۇنكى، ئاخىر بارار جاي ئۇنىڭ دەرگاھىدۇر.»
ئۇيقۇسىدا قورقۇپ كەتكەن كىشى	« أَعُوذُ بكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ مِنْ غَضَبِهِ وَعِقَابِهِ ، وَمِن شَرِّ عِبَادِهِ ، وَمِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ ، وَأَنْ يَحْضُرُونِ » «اللە نىڭ پۈتۈن كەلىمىلىرىگە سېغىنىپ اللە نىڭ غەزىپىدىن، بەندىلىرىنىڭ يامانلىقىدىن، شەيتانلارنىڭ ۋەسۋەسىلىرىدىن ۋە ئۇلارنىڭ ھازىر بولۇشىدىن پاناھ تىلەيمەن!»
چۈش كۆرگەن كىشى	«ئەگەر سىلەرنىڭ بىرىڭلار ياخشى كۆرىدىغان چۈش كۆرسە، ئۇ اللە تائالا تەرىپىدىندۇر. شۇڭا اللە قا ھەمدى ئېيتىشى ۋە ئۇنى سۆزلەپ بېرىشى كېرەك. ئەگەر ئۇنىڭدىن باشقا ياقتۇرمايدىغان چۈش كۆرسە، ئۇ شەيتان تەرىپىدىندۇر. شۇڭا ئۇ چۈشنىڭ يامانلىقىدىن پاناھ تىلەش ۋە ئۇنى ھېچكىمگە دېمەسلىك لازىم. شۇنداق قىلغاندا ئۇ ئۇنىڭغا زىيان يەتكۈزمەيدۇ.»
ئۆيدىن چىققاندا	« اللَّهُمَّ إنِى أَعُوذُ بِكَ أَنْ أَضِلَّ أَوْ أُضَلَّ ، أَوْ أَزِلَّ أَوْ أُزَلَّ ، أَوْ أَظْلِمَ أَوْ أُظْلَمَ ، أَوْ أَجْهَلَ أَوْ يُجْهَلَ عَلَىَّ » « بِسْمِ اللهِ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللهِ لا حَوْلَ وَلا قُوَّةَ إلا باللهِ » «ئى اللە! مەن ساڭا سېغىنىپ ئېزىپ كېتىشتىن ياكى ئازدۇرۇلۇپ كېتىشتىن، خاتالىشىپ قېلىشتىن ياكى خاتالاشتۇرۇلۇشتىن، زۇلۇم قىلىشتىن ياكى زۇلۇمغا ئۇچراشتىن، بىلمەسلىك قىلىشتىن ياكى بىلەلمەي قېلىشتىن پاناھ تىلەيمەن!» «اللە نىڭ ئىسمى بىلەن چىقىمەن، اللە قا تەۋەككۇل قىلدىم، كۈچ ـ قۇدرەت پەقەت اللە قىلا خاستۇر.»
مەسچىتكە كىرگەندە	مەسچىتكە كىرگەندە، ئوڭ پۇتنى ئېلىپ كىرىدۇ ۋە: « بِسْمِ اللَّهِ وَالسَّلاَمُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِى ذُنُوبِى وَافْتَحْ لِى أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ» «اللە نىڭ ئىسمى بىلەن كىرىمەن، اللە نىڭ پەيغەمبىرىگە سالام بولسۇن! ئى اللە! گۇناھلىرىمنى مەغپىرەت قىلغىن، ماڭا رەھمىتىڭنىڭ دەرۋازىلىرىنى ئېچىۋەتكىن!»
مەسچىتتىن چىققاندا	مەسچىتتىن چىققاندا، سول پۇتنى ئېلىپ چىقىدۇ ۋە: «بِسْمِ اللَّهِ وَالسَّلاَمُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِى ذُنُوبِى وَافْتَحْ لِى أَبْوَابَ فَضْلِكَ» «اللە نىڭ ئىسمى بىلەن چىقىمەن، اللە نىڭ پەيغەمبىرىگە سالام بولسۇن! ئى اللە! گۇناھلىرىمنى مەغپىرەت قىلغىن، ماڭا پەزلىڭنىڭ دەرۋازىلىرىنى ئېچىۋەتكىن!»
يېڭى ئۆيلەنگەن كىشىگە	« بَارَكَ اللَّهُ لَكَ ، وَبَارَكَ عَلَيْكَ ، وَجَمَعَ بَيْنَكُمَا فِى خَيْرٍ » « اللە ساڭا بەرىكەت بەرسۇن ۋە بەرىكەت كەلتۈرسۇن، ئىككىڭلار ئارىسىنى ياخشىلىقتا جەم قىلسۇن!»
خورازنىڭ چىللىغىنىنى ياكى ئېشەكنىڭ ھاڭگىرىغىنىنى... ئاڭلىغان كىشى	«ئېشەكنىڭ ھاڭگىرىغىنىنى ئاڭلىساڭلار، اللە قا سېغىنىپ شەيتاندىن پاناھ تىلەڭلار. چۈنكى ئېشەك شەيتاننى كۆردى. خورازنىڭ چىللىغىنىنى ئاڭلىساڭلار، اللە نىڭ پەزلىدىن سوراڭلار، چۈنكى خوراز پەرىشتە كۆردى.» «كېچىدە ئىتنىڭ قاۋىغىنىنى ۋە ئېشەكنىڭ ھاڭگىرىغىنىنى ئاڭلىساڭلار، اللە قا سېغىنىپ شەيتاندىن پاناھ تىلەڭلار...»
سىزنى اللە نىڭ رازىلىقى ئۈچۈن	ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنهۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، بىر ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىدا تۇراتتى. يەنە بىر ئادەم كېلىپ: «ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! مەن بۇ ئادەمنى ھەقىقەتەن ياخشى كۆرىمەن» دېدى.

ياخشى كۆردىغانلىقىنى ئېيتقان كىشى ئۈچۈن	پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «بۇنى ئۇنىڭغا ئېيتتىڭمۇ؟» دېدى. ئۇ: «ياق» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بۇنى ئۇنىڭغا ئېيتىپ قويغىن!» دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ھېلىقى ئادەمنىڭ قېشىغا بېرىپ: «مەن سېنى ھەقىقەتەن الله نىڭ رازىلىقى ئۈچۈن ياخشى كۆرىمەن» دېدى. ئۇ ئادەممۇ: «مېنى الله نىڭ رازىلىقىنى كۆزلەپ ياخشى كۆرگەنلىكىڭ ئۈچۈن الله مۇ سېنى ياخشى كۆرسۇن!» دېدى.
مۇسۇلمان قېرىندىشىڭىز چۈشكۈرگەندە	«سىلەرنىڭ بىرىڭلار چۈشكۈرگەندە: ”ئەلھەمدۇلىللاھ“ دېسۇن، ئۇنىڭ قېرىندىشى ياكى ھەمراھى: ”**يەرھەمۇكەللاھ**“ دېسۇن. ئۇ: ” **يەرھەمۇكەللاھ** “ دېگەندە، چۈشكۈرگۈچى: ”**يەھدىيكۇمۇللاھۇ ۋەيۇسلىھ بالەكۇم**“ دېسۇن. كاپىر چۈشكۈرۈپ، الله قا ھەمدى ئېيتسا، ئۇنىڭغا: ”**يەھدىيكۇمۇللاھ**“ دېسۇن. ”**يەرھەمۇكەللاھ**“ دېمىسۇن.»
باشقا كۈن چۈشكەندە قىلىدىغان دۇئا	« لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ الْعَظِيمُ الْحَلِيمُ، لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ رَبُّ الْعَرْش الْعَظِيم، لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَرَبُّ الأَرْض وَرَبُّ الْعَرْش الْكَرِيم» «الله تىن باشقا ھېچ ھەق ئىلاھ يوقتۇر، ئۇ ناھايىتى كاتتىدۇر، ناھايىتى كۆيۈمچاندۇر. الله تىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر، ئۇ كاتتا ئەرشنىڭ پەرۋەردىگارىدۇر. الله تىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر، ئۇ ئاسمانلارنىڭ، زېمىننىڭ ۋە ئۇلۇغ ئەرشنىڭ پەرۋەردىگارىدۇر.» « اللَّـهُ اللَّـهُ رَبِّى، لا أُشْرِكُ بِـهِ شَيْئًا » «ئى الله! الله مېنىڭ پەرۋەردىگارىمدۇر، مەن ئۇنىڭغا ھېچ نەرسىنى شېرىك كەلتۈرمەيمەن.» « يَاحَيُّ يا قَيُومُ برحمتكَ أَسْتَغِيثُ » «ئى ھەمىشە تىرىك، ھەممىنى ئىدارە قىلغۇچى زات! سېنىڭ رەھمىتىڭ بىلەن ساڭا سىغىنىمەن.» «سبحَانَ الله العَظِيم» «الله نى پاك دەپ ئېتىقاد قىلىمەنكى، ئۇ ناھايىتى بۈيۈكتۇر.»
دۈشمەنلەرگە بەتدۇئا قىلىش	« اللَّهُمَّ مُنْزِلَ الْكِتَابِ ومُجْرِىَ السَّحَابِ سَرِيعَ الْحِسَابِ اهْزِمْ الأَحْزَابَ، اللَّهُمَّ اهْزِمْهُمْ وَزَلْزِلْهُمْ »« ئى بۇلۇتلارنى ئۈزدۈرگۈچى، كىتاب چۈشۈرگۈچى، تېز ھېساب ئالغۇچى الله! ئىتتىپاقداش قوشۇنلارنى مەغلۇپ قىلغىن. ئى الله! ئۇلارنى مەغلۇپ قىلغىن، ئۇلارنى تارمار قىلغىن!»
ئىش قىيىن كەلگەندە	« اللهمَّ لا سَهْلَ إلا مَا جَعَلْتَهُ سَهْلا وَأَنتَ تَجْعلُ الحزن إذا شِئْتَ سَهْلاً » «ئى الله! سەن ئاسان قىلغان ئىشتىن باشقىسى ئاسان ئەمەس، ئەگەر سەن خالىساڭ قايغۇ ـ ھەسرەتنىمۇ ئاسانلاشتۇرىسەن.»
قەرزدار بولۇپ قالغان كىشى ئوقۇيدىغان دۇئا	« اللَّهُمَّ إِنِّى أَعُوذُ بِكَ مِنْ الْهَمِّ وَالْحَزَن، وَالْعَجْزِ وَالْكَسَلِ، وَالْجُبْنِ وَالْبُخْلِ، وَضَلَعِ الدَّيْنِ، وَغَلَبَةِ الرِّجَال » «ئى الله! مەن ساڭا سىغىنىپ غەم ـ غۇسسە ۋە قايغۇ ـ ھەسرەتتىن، ئاجىزلىق ۋە ھورۇنلۇقتىن، قورقۇنچاقلىق ۋە بېخىللىقتىن، قەرزدار بولۇپ قېلىشتىن، ئادەملەرنىڭ بوزەك قىلىشىدىن پاناھ تىلەيمەن.»
ھاجەتكە كىرگەندە	**خالاغا كىرگەندە:** « اللَّهُمَّ إِنِّى أَعُوذُ بِكَ مِنْ الْخُبُثِ وَالْخَبَائِثِ » «ئى الله! مەن ساڭا سىغىنىپ پاسكىنچىلىقتىن ۋە جىن ـ شەيتانلاردىن پاناھ تىلەيمەن.» **خالادىن چىققاندا:** « غُفْرَانَكَ »«ئى الله! مەغپىرىتىڭنى تىلەيمەن.»
نامازدا بولمىغۇر خىياللار كېلىپ قالسا	«ئۇ ”خەنزەب“ ئىسىملىك شەيتاننىڭ ۋەسۋەسىسىدۇر، ئەگەر سەن شۇنداق خىياللاردا بولۇپ قالساڭ، الله قا سىغىنىپ، ئۇ شەيتاندىن پاناھ تىلىگىن ۋە سول تەرىپىڭگە ئۈچ قېتىم تۈفلىگىن!»
سەجدە قىلغاندا	« اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِى ذَنْبِى كُلَّهُ دِقَّهُ وَجِلَّهُ وَأَوَّلَهُ وَآخِرَهُ وَعَلانِيَتَهُ وَسِرَّهُ » «ئى الله! گۇناھلىرىمنىڭ ھەممىسىنى، كىچىكىنى ۋە چوڭىنى، بۇرۇنقىسىنى ۋە كېيىنكىسىنى، ئاشكارىسىنى ۋە يوشۇرىنىنى مەغپىرەت قىلغىن!» « سُبْحَانَكَ رَبِّى وَبِحَمْدِكَ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِى » «ئى پەرۋەردىگارىم! سېنى پاك دەپ ئېتىقاد قىلىمەن ۋە ساڭا ھەمدى ئېيتىمەن. ئى الله! ماڭا مەغپىرەت قىلغىن!» « اللَّهُمَّ إِنِّى أَعُوذُ بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ وَبِمُعَافَاتِكَ مِنْ عُقُوبَتِكَ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْكَ لا أُحْصِى ثَنَاءً عَلَيْكَ أَنْتَ كَمَا أَثْنَيْتَ عَلَى نَفْسِكَ » «ئى الله! سېنىڭ رازىلىقىڭغا سىغىنىپ غەزىپىڭدىن، ئەپۇ قىلىشىڭغا سىغىنىپ ئازابىڭدىن پاناھ تىلەيمەن. مەن ساڭا خۇددى سەن ئۆزەڭ، ئۆزەڭنى مەدھىيەلىگەندەك ھەمدۇ ـ سانا ئېيتىپ بولالماسلىقىمدىن سەندىن سىغىنىپ پاناھ تىلەيمەن.»
تىلاۋەت سەجدىسى قىلغاندا	«اللَّهُمَّ لَكَ سَجَدْتُ وَبِكَ آمَنْتُ وَلَكَ أَسْلَمْتُ سَجَدَ وَجْهِى لِلَّذِى خَلَقَهُ وَصَوَّرَهُ وَشَقَّ سَمْعَهُ وَبَصَرَهُ تَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الخَالِقِينَ» «ئى الله! سەن ئۈچۈن سەجدە قىلدىم، ساڭا ئىمان ئېيتتىم ۋە بويسۇندۇم. يۈزۈم ئۇنى ياراتقان، چىرايلىق سۈرەتتە قىلغان، قۇلىقىنى ۋە كۆزىنى چىقارغان زاتقا سەجدە قىلدى، بۈيۈك الله ئەڭ ياخشى ياراتقۇچىدۇر.»
نامازنى باشلىغاندا	« اللَّهُمَّ بَاعِدْ بينِى وَبَيْنَ خَطَايَايَ كَمَا بَاعَدتَّ بينَ الْمَشْرق والمغْرب، اللَّهُمَّ نَقِّنِى مِنْ خَطَايَاىَ كَمَا يُنَقَّى الثَّوْبُ الأَبْيَضُ مِنَ الدَّنَس، اللَّهُمَّ اغْسِلْنِى بالْمَاءِ وَالثلْج وَالبَرَد » «ئى الله! مېنى خاتالىقلاردىن خۇددى شەرق بىلەن غەربنى يىراق قىلغاندەك يىراق قىلغىن. ئى الله! مېنى خاتالىقلىرىمدىن خۇددى ئاق كىيىم كىردىن تازىلانغاندەك تازىلىغىن. ئى الله! مېنى سۇ، قار ۋە مۆلدۈر بىلەن يۇيغىن!»
نامازنىڭ ئاخىرىدا	«اللَّهُمَّ إِنِّى ظَلَمْتُ نَفْسِى ظُلْمًا كَثِيرًا وَلا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلا أَنْتَ فَاغْفِرْ لِى مَغْفِرَةً مِنْ عِنْدِكَ وَارْحَمْنِى إِنَّك أَنْتَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ» «ئى الله! مەن ئۆزەمگە ھەقىقەتەن كۆپ زۇلۇم قىلدىم، گۇناھلارنى پەقەت سەنلا مەغپىرەت قىلىسەن، مېنى ئۆز دەرگاھىڭدىن مەغپىرەت قىلغىن، ماڭا رەھمەت قىلغىن، سەن ھەقىقەتەن بەكمۇ مەغپىرەت قىلغۇچىسەن، بەكمۇ مېھرىبانسەن.»
نامازدىن كېيىن	« اللَّهُمَّ أَعِنِّى عَلَى ذِكْرِكَ وَشُكْرِكَ وَحُسْنِ عِبَادَتِكَ ». « ئى الله! سېنى ئەسلىشىمگە، ساڭا شۈكۈر قىلىشىمغا ۋە ياخشى ئىبادەت قىلىشىمغا ياردەم قىلغىن!»

	« اللّهُـمَّ إنِّـى أَعُـوذُ بـكَ مِـنْ الْكُفْـر وَالْفَقْـر وَعَـذَابِ الْقَبْـر » « ئـى الله! مـەن سـاڭا سـىغىنىپ كۇپۇرلـۇقتىن، كەمبەغەللىكتىن، قەبرە ئازابىدىن پاناھ تىلەيمەن.»
ياخشىلىق قىلغان كىشىگە	«بىراۋ ياخشى ئىش قىلىپ بەرسە، ئۇنىڭغا: "الله ساڭا ياخشىلىق ئاتا قىلسۇن! " دېسۇن. شۇنداق قىلسا، ناھايىتى ياخشى ماختىغان بولىدۇ.» ياخشى ئىش قىلغۇچىمۇ بۇ مەدھىيەنى ئاڭلىغاندىن كېيىن: "الله ساڭا مۇكاپات بەرسۇن!" ياكى: "الله ساڭىمۇ مۇكاپات بەرسۇن! " دېسۇن.»
يامغۇر ياغقاندا	« اللّهُمَّ صَيِّبًا نَافِعًا » مرتين أو ثلاثًا ، «ئىككى ياكى ئۈچ قېتىم: ئى الله! "مەنپەئەتلىك يامغۇر ياغدۇرۇپ بەرگىن! " دېسۇن. « مُطِرْنَا بفَضْلِ الله وَرَحْمَتِهِ » الله نىڭ پەزلى ۋە مەرھەمىتى بىلەن يامغۇر ياغدۇرۇلدى. يەنە خالىغان دۇئالارنى قىلسا بولىدۇ، چۈنكى يامغۇر ياغقاندا قىلىنغان دۇئا ئىجابەتتۇر.»
شامال چىققاندا	« اللهمَّ إنى أسألك خَيْرَهَا وخير مَا فيْها وخير ما أرسلت به ، وأعوذُ بكَ مِنْ شَرِّهَا وَشَرِّ مَا فيها وشَرِّ ما أُرسلت به » «ئى الله! سەندىن شامالنىڭ ياخشىسىنى، شامالدىكى ياخشىلىقلارنى، سەن شامال بىلەن ئەۋەتكەن ياخشىلىقلارنى تىلەيمەن! ساڭا سىغىنىپ شامالنىڭ يامىنىدىن، شامالدىكى يامانلىقلاردىن ۋە سەن شامال بىلەن ئەۋەتكەن يامانلىقلاردىن پاناھ تىلەيمەن!»
يېڭى ئاينى كۆرگەندە	«اللهمَّ أَهلَّه عَلَيْنَا باليمن والإيمَان والسَّلامَةِ وَالإسْلام ، هِلالُ خيْر ورُشدٍ ، رَبِى وَرَبُّكَ اللهُ » «ئى الله! ئۇ ئاينى بىزگە خەيرلىك، ئىمان، سالامەتلىك ۋە ئىسلام ئېيى قىلىپ بەرگىن، ياخشىلىق ۋە توغرا يول ئېيى قىلىپ بەرگىن. مېنىڭ پەرۋەردىگارىم ۋە ئۇ ئاينىڭ پەرۋەردىگارى الله تۇر.»
مۇساپىر بىلەن خوشلاشقاندا	«سېنىڭ دىنىڭنى، ئامانىتىڭنى ۋە ئەمەلىڭنىڭ ئاخىرىنى الله قا تاپشۇردۇم.» بۇنى ئاڭلىغان مۇساپىر: «سىلەرنى دەرگاھىدا ئامانەت زايا بولۇپ كەتمەيدىغان زات الله قا تاپشۇردۇم» دەپ جاۋاپ قايتۇرىدۇ.
سەپەر دۇئاسى	« اللهُ أَكْبَر ، اللهُ أَكْبَر ، اللهُ أَكْبَر ﴿ سُبْحانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ ✸ وَإِنَّا إِلَى رَبِّنَا لَمُنقَلِبُونَ ﴾ اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْأَلُكَ فِى سَفَرِنَا هَذَا الْبِرَّ وَالتَّقْوَى ، وَمِنْ الْعَمَلِ مَا تَرْضَى ، اللَّهُمَّ هَوِّنْ عَلَيْنَا سَفَرَنَا هَذَا وَاطْوِ عَنَّا بُعْدَهُ ، اللَّهُمَّ أَنْتَ الصَّاحِبُ فِى السَّفَرِ وَالْخَلِيفَةُ فِى الأَهْلِ ، اللَّهُمَّ إِنِّى أَعُوذُ بِكَ مِنْ وَعْثَاءِ السَّفَرِ وَكَآبَةِ الْمَنْظَرِ وَسُوءِ الْمُنْقَلَبِ فِى الْمَالِ وَالأَهْلِ.» «الله بۈيۈكتۇر، الله بۈيۈكتۇر، الله بۈيۈكتۇر. ﴿بىزگە بۇنى بويسۇندۇرۇپ بەرگەن زات پاكتۇر، بىز ئۇنىڭغا (مىنىشكە) قادىر ئەمەس ئىدۇق، بىز ھەقىقەتەن پەرۋەردىگارىمىزنىڭ دەرگاھىغا قايتۇرۇلغۇچىلارمىز﴾ [سۈرە زۇخرۇف، 13 ـ 14 ـ ئايەتلەر] ئى الله! بىز بۇ سەپىرىمىزدە سەندىن ياخشىلىق ۋە تەقۋادارلىقنى، سەن رازى بولىدىغان ئەمەلنى تىلەيمىز. ئى الله! بۇ سەپىرىمىزنى ئاسان قىلىپ بەرگىن، يىراقلىقنى قىسقارتىپ بەرگىن! ئى الله! سەپەردە سەن ھەمراھىمىزسەن، بالا ـ چاقىلىرىمىزنى ھىمايەت قىلغۇچىسەن. ئى الله! ساڭا سىغىنىپ سەپەرنىڭ جاپا ـ مۇشەققەتلىرىدىن، چۈشكۈنلۈكتىن، پۇل ـ مال ۋە خوتۇن ـ بالىلارنىڭ يامان ئاقىۋەتكە قېلىشىدىن پاناھ تىلەيمەن.» **سەپەردىن قايتىپ كەلگەندىمۇ يۇقىرىدىكى دۇئانى قىلىد ۋە:** «آيِبُونَ تَائِبُونَ عَابِدُونَ لِرَبِّنَا حَامِدُونَ » « الله قا قايتقان، گۇناھلىرىمىزدىن تەۋبە قىلغان، پەرۋەردىگارىمىزغا ئىبادەت قىلغان ۋە ئۇنى مەدھىيىلىگەن ھالدا قايتىپ كەلدۇق» دېگەننى قوشۇپ ئوقۇيدۇ.
ئۇخلاش ئۈچۈن ياتقاندا	« اللَّهُمَّ أَسْلَمْتُ نَفْسِى إِلَيْكَ وَفَوَّضْتُ أَمْرِى إِلَيْكَ وَأَلجَأْتُ ظَهْرِى إِلَيْكَ رَهْبَةً وَرَغْبَةً إِلَيْكَ لا مَلْجَأَ وَلا مَنْجَا مِنْكَ إلا إلَيْكَ آمَنْتُ بِكِتَابِكَ الَّذِى أَنْزَلْتَ وَبِنَبِيِّكَ الَّذِى أَرْسَلْتَ » «ئى الله! ئۆزەمنى ۋە ئىشىمنى ساڭا تاپشۇردۇم، سېنىڭ رەھمىتىڭنى ئۈمىد قىلىپ، ئازابىڭدىن قورقۇپ سەندىن پاناھلىق تىلەيمەن، سېنىڭ دەرگاھىڭدىن باشقا ھېچ پاناھ جاي ۋە قۇتۇلۇش يوقتۇر. سەن نازىل قىلغان كىتابقا، سەن ئەۋەتكەن پەيغەمبەرگە ئىمان كەلتۈردۈم.» « الحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِى أَطْعَمَنَا وَسَقَانَا وَكَفَانَا وَآوَانَا فَكَمْ مِمَّنْ لا كَافِىَ لَهُ وَلا مُؤْوِىَ » «جىمى ھەمدۇسانالار بىزگە يېمەك ـ ئىچمەك بەرگەن، كۇپايە قىلغان، جاي بەرگەن زات الله قا خاستۇركى، كۇپايە قىلغۇچىسى ۋە جاي بەرگۈچىسى يوق نۇرغۇن كىشىلەر بار ـ ھە!» « اللَّهُمَّ قِنِىْ عَذَابك يَوْمَ تَبْعَثُ عبَادكَ » «ئى الله! بەندىلىرىڭنى تىرىلدۈرىدىغان كۈن قىيامەت كۈنىدە مېنى ئازابىڭدىن ساقلىغىن!» « سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبِّى بِكَ وَضَعْتُ جَنْبِى وَبِكَ أَرْفَعُهُ إنْ أَمْسَكْتَ نَفْسِى فَاغْفِرْ لَهَا وَإِنْ أَرْسَلْتَهَا فَاحْفَظْهَا بِمَا تَحْفَظُ بِهِ عِبَادَكَ الصَّالِحِينَ » «ئى پەرۋەردىگارىم الله! سېنى پاك دەپ ئېتىقاد قىلىمەنكى، يېنىمنى سېنىڭ ئىسمىڭ بىلەن قويىمەن ۋە ئۇنى سېنىڭ ئىسمىڭ بىلەن كۆتۈرىمەن. ئەگەر جېنىمنى ئالساڭ، ماڭا مەغپىرەت قىلغىن، ئەگەر جېنىمنى ئالمىساڭ، ئۇنى ياخشى بەندىلىرىڭنى ساقلىغاندەك ساقلىغىن!» « نَفَثَ فِى يَدَيْهِ وَقَرَأَ بِالْمُعَوِّذَتَيْن وَمَسَحَ بِهِمَا جَسَدَهُ» ئاندىن ئىككى قولىغا تۈفلەيدۇ، ئاندىن سۈرە فەلەق بىلەن سۈرە ناسنى ئوقۇيدۇ، ئاندىن ئىككى قولى بىلەن بەدىنىنى سىلايدۇ. « لا يَنَامُ كلَ لَيْلَةَ حتَّى يقرأ : (آلم) السجدة ، وتبارك الملك »

نامازغا چىققاندا	« اللَّهُمَّ اجْعَلْ فِى قَلْبِى نُورًا ، وَفِى لِسَانِىْ نُورًا ، وَفِى سَمْعِى نُورًا ، وَفِى بَصَرِى نُورًا ، وَمن فَوْقِى نُورًا ، وَمن تَحْتِى نُورًا ، وَعَنْ يَمِينِى نُورًا ، وَعَنْ شِمَالِىْ نُورًا ، وَمِن أَمَامِى نُورًا ، وَمن خَلْفِى نُورًا ، وَاجْعَلْ فِى نَفسى نُورًا ، وَأَعْظمْ لِىْ نورًا ، وَعَظِّم لِىْ نُورًا ، وَاجْعَلْ لِى نُورًا ، وَاجْعَلْنِى نُورًا ، اللَّهُمَّ أَعْطِنِىْ نُورًا ، وَاجْعَلْ فِىْ عَصَبِى نُورًا ، وَفِىْ لَحْمِى نُورًا ، وَفِى دَمِى نُورًا ، وَفِى شَعَرِى نُورًا ، وَفِى بَشَرِى نُورًا » «ئى الله! قەلبىمدە نۇر قىلغىن، تىلىمدا نۇر قىلغىن، قولىقىمدا نۇر قىلغىن، كۆزۈمدە نۇر قىلغىن، ئۈستۈمدە نۇر قىلغىن، ئاستىمدا نۇر قىلغىن، ئوڭ تەرىپىمدە نۇر قىلغىن، سول تەرىپىمدە نۇر قىلغىن، ئالدىمدا نۇر قىلغىن، ئارقامدا نۇر قىلغىن، كۆڭلۈمدە نۇر قىلغىن، ماڭا كاتتا نۇر ئاتا قىلغىن، نۇرنى ماڭا قەدىرلەتكىن، مەن ئۈچۈن نۇر قىلغىن ۋە مېنىمۇ نۇرلۇق قىلغىن! ئى الله! ماڭا نۇر بەرگىن، خۇي- پەيلىلىرىمدە نۇر قىلغىن، گۆشلىرىمدە نۇر قىلغىن، قېنىمدا نۇر قىلغىن، چېچىمدا نۇر قىلغىن، چىرايىمدا نۇر قىلغىن!»
ئىستىخارە دۇئاسى	**سىلەرنىڭ بىرىڭلار بىر ئىشنى قىلماقچى بولسا، پەرز نامازدىن باشقا ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇسۇن، ئاندىن:** اللَّهُمَّ إِنِّى أَسْتَخِيرُكَ بِعِلْمِكَ ، وَأَسْتَقْدِرُكَ بِقُدْرَتِكَ ، وَأَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ ، فَإِنَّكَ تَقْدِرُ وَلا أَقْدِرُ ، وَتَعْلَمُ وَلا أَعْلَمُ ، وَأَنْتَ عَلامُ الْغُيُوبِ ، اللَّهُمَّ فَإِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ هَذَا الأَمْرَ(ثُمَّ تُسَمِّيهِ بِعَيْنِهِ) خَيْرًا لِى فِى دِينِى وَمَعَاشِى وَعَاقِبَةِ أَمْرِى - أو قال : عَاجِلِ أَمْرِى وَآجِلِهِ - فَاقْدُرْهُ لِى وَيَسِّرْهُ لِى ثُمَّ بَارِكْ لِى فِيهِ ، وَإِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ هَذَا الأمر شَرٌّ لِى فِى دِينِى وَمَعَاشِى وَعَاقِبَةِ أَمْرِى - أَوْ قَالَ فِى عَاجِلِ أَمْرِى وَآجِلِهِ - فَاصْرِفهُ عنى واصْرِفْنِى عَنْهُ وَاقْدُرْ لِى الْخَيْرَ حَيْثُ كَانَ ثُمَّ رَضِّنِى بِهِ» « ئى الله! مەن سېنىڭ ئىلمىڭنى شەپى كەلتۈرۈپ ياخشىلىق تەلەپ قىلىمەن، سېنىڭ قۇدرىتىڭنى شەپى كەلتۈرۈپ ياخشىلىقنى تەقدىر قىلىپ بېرىشىڭنى تەلەپ قىلىمەن، سېنىڭ پەزلىڭدىن سورايمەن. سەن ھەقىقەتەن ئىشلارنى ئالدىنئالا ئورۇنلاشتۇرسەن، مەن ئورۇنلاشتۇرالمايمەن. سەن بىلىسەن، مەن بىلمەيمەن، سەن غەيبلەرنى ناھايىتى ياخشى بىلگۈچىسەن. ئى الله! سەن بۇ ئىشنىڭ (قىلماقچى بولغان ئىشنىڭ ئۆزىنى دېسۇن) مەن ئۈچۈن دىنىمدا، تىرىكچىلىكىمدە، ئىشىمنىڭ ئاقىۋىتىدە (ياكى: ئىشىمنىڭ ھازىرلىقى ۋە كېيىنلىكىدە دېسۇن) ياخشىلىق ئىكەنلىكىنى بىلسەڭ، ئۇنى ماڭا تەقدىر قىلىپ ۋە ئاسانلاشتۇرۇپ بەرگىن، ئاندىن ئۇنىڭدا ماڭا بەرىكەت بەرگىن. سەن بۇ ئىشنىڭ مەن ئۈچۈن دىنىمدا، تىرىكچىلىكىمدە، ئىشىمنىڭ ئاقىۋىتىدە (ياكى: ئىشىمنىڭ ھازىرلىقى ۋە كېيىنلىكىدە دېسۇن) يامانلىق ئىكەنلىكىنى بىلسەڭ، ئۇنى مەندىن قايتۇرىۋەتكىن، مېنىمۇ ئۇنىڭدىن قايتۇرىۋەتكىن، ياخشىلىق قەيەردە بولسا، ماڭا ئۇنى تەقدىر قىلىپ بەرگىن، ئاندىن مېنى ئۇنىڭ بىلەن رازى قىلغىن!»
مېيىت ئۈچۈن قىلىنىدىغان مەرھۇملۇق دۇئالار	**پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مېيىتكە قىلغان دۇئاسىدا مۇنداق دېگەن:** « اللَّهُمَّ اغفِرْ لَهُ وَارْحَمْهُ ، وَعَافِهِ وَاعْفُ عَنْهُ ، وَأَكْرِمْ نُزُلَهُ وَوَسِّعْ مُدْخَلَهُ ، وَاغسِلْهُ بِالْمَاءِ وَالثَّلْجِ وَالْبَرَدِ وَنَقِهِ مِنْ الْخَطَايَا كمَا نَقَيْتَ الثَّوْبَ الأَبْيَضَ مِنْ الدَّنَسِ ، وَأَبْدِلْهُ دارًا خَيْرًا مِنْ دَارِهِ ، وَأَهْلًا خَيْرًا مِنْ أَهْلِهِ وَزَوْجًا خَيْرًا مِنْ زَوْجِهِ ، وَأَدْخِلْهُ الْجَنَّةَ ، وَأَعِذْهُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَمِنْ عَذَابِ النَّارِ » «ئى الله! ئۇنىڭغا مەغپىرەت قىلغىن ۋە رەھمەت قىلغىن، ئۇنى ئامان قىلغىن ۋە ئەپۇ قىلغىن، ئۇنىڭ چۈشىدىغان جايىنى ئېسىل قىلغىن، كىرىدىغان جايىنى كەڭ قىلغىن، ئۇنىڭ گۇناھلىرىنى سۇ، قار ۋە مۆلدۈر بىلەن يۇيىۋەتكىن، ئۇنى خاتالىقلىرىدىن خۇددى ئاق كىيىمنى كىردىن تازىلىغاندەك تازىلىغىن، ئۇنى ئۆز ئۆيىدىن ياخشى بولغان بىر ئۆيگە، ئۆز ئەھلىدىن ياخشى بولغان ئەھلى ئىچىگە، ئۆز خوتۇنىدىن ياخشى بولغان خوتۇنلار ئارىسىغا يۆتكىگىن، ئۇنى جەننەتكە كىرگۈزگىن، ئۇنىڭغا قەبرە ئازابىدىن ۋە دوزاخ ئازابىدىن پاناھلىق بەرگىن!»
كېچىدە ئۇيقىدىن ئويغىنىپ كەتسە	**كېچىدە ئۇيقىدىن ئويغىنىپ كەتسە:** « لا إِلهَ إِلا اللهُ وَحْدَهُ لا شَرِيكَ لهُ ، لهُ الملك وَلهُ الحمْدُ وَهُوَ عَلى كلِّ شَيْءٍ قدِيرٌ ، الحمْدُ لِلهِ وَسُبْحَانَ اللهِ وَلا إِلهَ إِلا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَلا حَوْلَ وَلا قُوَّةَ إِلا بِاللَّهِ ، ثُمَّ قَالَ : اللَّهُمَّ اغفِرْ لِي ، أَوْ دَعَا اسْتُجِيبَ لَهُ فَإِنْ تَوَضَّأَ وَصَلَّى قُبِلَتْ صَلاتُهُ» كىمكى «الله تىن باشقا ھېچ ھەق ئىلاھ يوقتۇر، ئۇ يەككە-يېگانىدۇر ۋە شېرىكى يوقتۇر. بارچە ھەمدۇ-سانا ۋە پادىشاھلىق ئاللاھقا خاستۇر. ئۇ ھەممە ئىشقا قادىردۇر. الله نى پاك دەپ ئېتىقاد قىلىمەن. ئاللاھ كۈچ قۇدرەتتە تەڭداشسىز ۋە ناھايىتى بۈيۈكتۇر. ئى ئاللاھ مېنى مەغپىرەت قىلغىن، دېسە ياكى تاھارەت ئېلىپ ناماز ئوقۇسا ياكى دۇئا قىلسا -ئاللاھ خالىسا- دۇئاسى ئىجابەت، نامىزى قوبۇل بولىدۇ.
ياخشى ۋە يامان نەرسىنى كۆرگەندە	**رەسۇلۇللاھ ئۆزى ياخشى كۆرۈدىغان نەرسىنى كۆرسە:** « الحمْدُ لِلهِ الذي بِنِعْمَتِهِ تَتِمّ الصَّالحاتُ » ، « نېمىتىنى ياخشىلىقلار بىلەن تاماملىغۇچى ئاللاھقا ھەمدۇ-سانا بولسۇن » دەيتتى. **ئەگەر يامان كۆرىدىغان نەرسىنى كۆرسە:** «الحَمْدُ لِلَّهِ على كلّ حالٍ» ، «ھەرقانداق شارائىتتا ئاللاھقا ھەمدۇ-سانا ئېيتىمەن» دەيتتى.
غەم- قايغۇنى كەتكۈزۈش	**مۇسۇلمانغا بىرەر غەم-ئەندىشە يەتكەندە:** « اللهُمَّ إِنِّي عَبْدُكَ وَابْنُ عَبْدِكَ وَابْنُ أَمَتِكَ نَاصِيَتِي بِيَدِكَ مَاضٍ فِيَّ حُكْمُكَ عَدْلٌ فِيَّ قَضَاؤُكَ أَسْأَلُكَ بِكُلِّ اسْمٍ هُوَ لَكَ سَمَّيْتَ بِهِ نَفْسَكَ أَوْ عَلَّمْتَهُ أَحَدًا مِنْ خَلْقِكَ أَوْ أَنْزَلْتَهُ فِي كِتَابِكَ أَوْ اسْتَأْثَرْتَ بِهِ فِي عِلْمِ الْغَيْبِ عِنْدَكَ أَنْ تَجْعَلَ الْقُرْآنَ رَبِيعَ قَلْبِي وَنُورَ صَدْرِي وَجِلاءَ حُزْنِي وَذَهَابَ هَمِّي » « ئى ئاللاھ! مەن سىنىڭ قۇلۇڭمەن، قۇلۇڭنىڭ ۋە دېدىكىڭنىڭ ئوغلى مەن، تەقدىرىم سىنىڭ قولۇڭدىدۇر، مېنىڭ ئۈچۈن تەقدىر قىلغانلىرىڭ ھەرزامان يۈرگۈچى ۋە ئادالەتتىنلىڭ ئۆزىدۇر. ئى ئاللاھ! ئۆزۈڭ شۇنداق ئاتىغان ياكى كىتابىڭ ئارقىلىق چۈشۈرگەن ياكى بەندىلىرىڭدىن بىرەرسىگە بىلدۈرگەن ياكى ئۆز دەرگاھىڭدىكى غەيبلەر قاتارىدا بىزلەرگە بىلدۈرمىگەن بارچە ئىسىملىرىڭنى ۋاستە قىلىپ، سەندىن قۇرئان-كەرىمنى كۆڭلۈمنىڭ باھارى، قەلبىمنىڭ نۇرى، قايغۇلىرىمنى يوق قىلغۇچى ۋە ئەندىشىلىرىمنى كەتكۈزگۈچى قىلىشىڭنى سورايمەن، دېگەن دۇئانى ئوقۇسا ئاللاھ تائالا ئۇ كىشىنىڭ غەم-ئەندىشىلىرىنى كەتكۈزۈۋېتىدۇ ۋە بۇنى ئورنىغا خۇرسەنلىك ئاتا قىلىدۇ ».

پايدىلىق تىجارەت

ﷲ ئىنساننى باشقا مەخلۇقاتلاردىن ئۈستۈن قىلىپ ياراتتى. ئۇنىڭغا سۆزلەش نېمىتىنى ئاتا قىلدى. تىلنى سۆزلەيدىغان ئەزا قىلىپ بېكىتتى. تىل ھەقىقەتەن بىر نېمەت بولۇپ، ياخشىلىققىمۇ، يامانلىققىمۇ ئىشلىتىلىدۇ. كىمكى ئۇنى ياخشىلىققا ئىشلەتسە، ئۇ، ئۇنى بەخت ـ سائادەتكە يەنى جەننەتتىكى ئالىي دەرىجىلەرگە ئېرىشتۈرىدۇ. كىمكى ئۇنى ياخشىلىقتىن باشقا نەرسىگە ئىشلەتسە، ئۇ، ئۇنى دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ھالاكەتكە ئېلىپ بارىدۇ. تىلنى قۇرئان ئوقۇش، ﷲ نى زىكىر **قىلىش** ئۈچۈن ئىشلەتكەن ۋاقىت ئەڭ ئەۋزەل ۋاقىتتۇر.

ﷲ نى زىكىر قىلىشنىڭ پەزىلىتى: بۇ ھەقتە نۇرغۇن ھەدىسلەر رىۋايەت قىلىنىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مەن سىلەرگە ئەڭ ياخشى بولغان، پادىشاھىڭلار ﷲ نىڭ دەرگاھىدا ئەڭ پاك بولغان، مەرتىۋەڭلارنى ئەڭ يۇكسەك كۆتۈرىدىغان، سىلەر ئۈچۈن ئالتۇن ۋە كۈمۈش سەرپ قىلغاندىنمۇ، دۈشمەنلىرىڭلارغا ئۇچرىشىپ، ئۇلارنىڭ گەدەنلىرىنى چاپقان، ئۇلارمۇ سىلەرنىڭ گەدەنلىرىڭلارغا چاپقاندىنمۇ ياخشى بولغان ئەمەللىرىڭلارنى ئېيتىپ بېرەيمۇ؟ دەيدۇ. ساھابىلار: شۇنداق قىلسىلا، ئى ﷲ نىڭ پەيغەمبىرى! دەيدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئۇ بولسا ﷲ نى زىكىر قىلىش» دەيدۇ. [ئىمام تىرمىزى رىۋايەت قىلغان]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «پەرۋەردىگارىنى زىكىر قىلىدىغان كىشىنىڭ مىسالى بىلەن پەرۋەردىگارىنى زىكىر قىلمايدىغان كىشىنىڭ مىسالى، تىرىك ئادەم بىلەن ئۆلۈك ئادەمنىڭ مىسالىغا ئوخشايدۇ.» [ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان]

ﷲ تائالا ھەدىس قۇددۇسىدا مۇنداق دەيدۇ: «بەندەم مېنى قانداق ئويلىسا، مەن شۇنداقمەن. ئۇ مېنى ياد ئەتسە، مەن ئۇنىڭ بىلەن بىللىدۇرمەن. ئەگەر ئۇ مېنى ئۆزى يالغۇز ياد ئەتسە، مەنمۇ ئۇنى ئۆزەم ياد ئېتىمەن. ئەگەر ئۇ مېنى جامائەت ئىچىدە ياد ئەتسە، مەنمۇ ئۇنى ئۇلاردىن ياخشى جامائەت ئىچىدە ياد ئېتىمەن. ئەگەر ئۇ ماڭا بىر غېرىچ يېقىنلاشسا، مەن ئۇنىڭغا بىر گەز يېقىنلىشىمەن.» [ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سۆزىدە: «مۇفەررىدلار ئالدىغا ئۆتۈپ كەتتى، دەيدۇ. ساھابىلار: ئى ﷲ نىڭ پەيغەمبىرى! مۇفەررىدلار كىملەردۇر؟، دەپ سورايدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ﷲ نى كۆپ ياد ئەتكۈچى ئەرلەر ۋە ﷲ نى كۆپ ياد ئەتكۈچى ئاياللاردۇر» دەپ جاۋاب بېرىدۇ. [ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان]. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلىرىدىن بىرىگە ۋەسىيەت قىلىپ مۇنداق دېگەن: «تىلىڭ ﷲ نى ھەمىشە ياد ئېتىپ تۇرسۇن!» [ئىمام تىرمىزى ۋە باشقىلار رىۋايەت قىلغان]

ئەجىرلەرنىڭ ھەسسىلەپ بېرىلىدىغانلىقى: ياخشى ئەمەللەرنىڭ ئەجىرلىرى خۇددى قۇرئان ئوقۇشنىڭ ئەجرى ھەسسىلەپ بېرىلگىنىدەك ھەسسىلەپ بېرىلىدۇ. بۇ مۇنداق ئىككى ئىشقا يارىشا بولىدۇ: 1 ـ دىلدىكى ئىمان ۋە ئىخلاسقا، ﷲ نى ياخشى كۆرۈش، ياخشى كۆرۈش داۋاسىغا ئەمەل قىلغانغا يارىشا بولىدۇ. 2 ـ دىلنىڭ ﷲ نى ياد ئېتىش بىلەن پىكىر يۈرگۈزگەنلىكىگە ۋە دىلى بىلەن بېرىلىپ ياد ئەتكەنلىكىگە يارىشا بولىدۇ. ﷲ نى ياد ئېتىش پەقەت تىل بىلەنلا بولمايدۇ. ﷲ نى كامىل ياد ئەتسە، ﷲ ئۇنىڭ پۈتۈن يامانلىقلىرىنى كەچۈرىدۇ، ئۇنىڭ ئەجرىنى كامىل بېرىدۇ. ئەجىرنىڭ كەم بولۇشىمۇ ﷲ نى ياد ئېتىشنىڭ كەم بولۇشىغا يارىشا بولىدۇ.

ﷲ نى زىكىر قىلىشنىڭ پايدىلىرى: شەيخۇل ئىسلام ئىبنى تەيمىيە مۇنداق دەيدۇ: «ﷲ نى زىكىر قىلىش دىلغا خۇددى بېلىققا سۇ لازىم بولغاندەك لازىم بولىدۇ. ئەگەر بېلىق سۇدىن ئايرىلسا، ئۇنىڭ ھالى قانداق بولىدۇ؟!.

✹ ﷲ نى زىكىر قىلىش ﷲ نى ياخشى كۆرۈشكە مۇيەسسەر قىلىدۇ، ئۇنىڭغا يېقىنلاشتۇرىدۇ، ئۇنىڭ رازىلىقىنى، ھىمايە قىلىشىنى، ئۇنىڭدىن قورقۇشنى، ئۇنىڭغا قايتىشنى ۋە ئىلتىجا قىلىشنى قولغا كەلتۈرىدۇ ۋە ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلىشقا ياردىمى تېگىدۇ.

✹ دىلدىن قايغۇ ـ ھەسرەتنى، غەم ـ غۇسسىلەرنى كەتكۈزىدۇ، خۇشاللىقنى قولغا كەلتۈرىدۇ. دىلنى

تىرىلدۈرىدۇ، كۈچ - قۇۋۋەت ۋە پاكلىق بېغىشلايدۇ.

* دىلدا بوشلۇق ۋە كاۋاكلىق بولۇپ، ئۇنى اللە نىڭ زىكرىدىن باشقا نەرسە تولدۇرالمايدۇ. ئۇنىڭدا يەنە قاتتىقلىق بولۇپ، ئۇنى اللە نىڭ زىكرىدىن باشقا نەرسە ئېرىتەلمەيدۇ ۋە يۇمشىتالمايدۇ.

* زىكىر دىلغا شىپا، يۈرەككە داۋا ۋە ئوزۇقلۇق بولىدۇ. ئۇنىڭغا ھېچ نەرسىگە تۇغرا كەلمەيدىغان لەززەت بېغىشلايدۇ. زىكىردىن غەپلەتتە قېلىش دىلنىڭ كېسەللىكىدۇر.

* ئاز زىكىر قىلىش نىپاقلىقنىڭ دەلىلىدۇر، كۆپ زىكىر قىلىش ئىماننىڭ كۈچىنىڭ، شۇنداقلا اللە نى ياخشى كۆرۈشتە راستچىل ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاشدۇر. چۈنكى بىر نەرسىنى ياخشى كۆرگەن ئادەم ئۇنى كۆپ ياد ئېتىدۇ.

* ئەگەر بەندە كەڭچىلىك ۋاقتىتا اللە نى زىكىر قىلسا ۋە ئىتائەت قىلسا، اللە ئۇنى بېشىغا كۈن چۈشكەندە، بولۇپمۇ، ئۆلۈم كەلگەن ۋە سەكراتقا چۈشكەن ۋاقىتتا تونۇيدۇ.

* اللە نى زىكىر قىلىش اللە نىڭ ئازابىدىن قۇتۇلۇشقا، خاتىرجەملىكنىڭ چۈشۈشىگە، رەھمەتنىڭ ئورىشىغا ۋە پەرىشتىلەرنىڭ شۇ كىشى ئۈچۈن مەغپىرەت تىلىشىگە سەۋەب بولىدۇ.

* تىل زىكرى ئېيتىش بىلەن مەشغۇل بولغاندا بىھۇدە سۆز، غەيۋەت، چېقىمچىلىق، يالغانچىلىق ۋە باشقا دىنى ئەخلاق، ئۆرپ-ئادەتلەردە چەكلىمە قويۇلغان سۆزلەردىن خالى بولغىلى بولىدۇ.

* زىكىر ئەڭ ئاسان، ئەڭ كاتتا ۋە ئەڭ ئەۋزەل ئىبادەتتۇر. ئۇ جەننەتنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن تىكىلگەن كۆچەتتۇر.

* زىكىر ئېيتقۇچى سالاپەتلىك، يېقىملىق ۋە خۇشخۇي كۆرۈنىدۇ. زىكىر دۇنيادا، قەبرىدە ۋە ئاخىرەتتە نۇر بولىدۇ.

* زىكىر، اللە تائالانىڭ زىكىر ئېيتقۇچىغا رەھمەت قىلىشىنى، پەرىشتىلەرنىڭ ئۇنىڭغا مەغپىرەت تىلىشىنى ۋاجىب قىلىدۇ. اللە تائالا ئۆزىنى زىكىر قىلغانلار بىلەن پەرىشتىلەر ئالدىدا ماختىنىدۇ.

* اللە تائالانى كۆپ زىكىر قىلغانلار ئەڭ ئەۋزەل ۋە كۆپ ئەمەل قىلغان ھېسابلىنىدۇ. ئەڭ ئەۋزەل روزىدار روزىسىدا اللە نى ئەڭ كۆپ ياد ئەتكەن كىشىدۇر.

* اللە نى زىكىر قىلىش تەس ئىشلارنى ئاسانلاشتۇرىدۇ، قىيىن ئىشلارنى ئوڭايلاشتۇرىدۇ، جاپا - مۇشەققەتلەرنى يېنىكلىتىدۇ، رىزىقنى زىيادە قىلىدۇ، بەدەننى جىسمانى ۋە مەنىۋى تەرەپتىن كۈچەيتىدۇ.

* زىكىر شەيتاننى قوغلايدۇ، ئۇنىڭغا قارشى تۇرىدۇ، ئۇنى خار- زارلىققا مۇپتىلا قىلىدۇ.

ئەتىگەن ۋە ئاخشامدا ئوقۇلىدىغان كۈندىلىك زىكىرلەر

N	كۈندىلىك زىكىر	سانى ۋە ۋاقتى	تەسىرى ۋە پەزىلىتى
1	ئايەتۇلكۈرسى	ئەتىگەن ۋە ئاخشامدا، ئۇخلاشتىن بۇرۇن، پەرز نامازلاردىن كېيىن	شەيتان ئۇنىڭغا يېقىن كەلمەيدۇ، جەننەتكە كىرىشكە سەۋەب بولىدۇ.
2	سۈرە بەقەرەنىڭ ئاخىرىدىكى ئىككى ئايەت.	كەچتە ۋە ئۇخلاشتىن بۇرۇن	پۈتۈن يامانلىقتا كۇپايە قىلىدۇ.
3	ئىخلاس، فەلەق ۋە ناس سۈرىلىرى.	ئەتىگەندە ئۈچ، كەچتە ئۈچ قېتىمدىن	پۈتۈن ئىشلارغا كۇپايە قىلىدۇ.
4	(بسم الله الذي لا يضر مع اسمه شيء في الأرض ولا في السماء وهو السميع العليم) الله نىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەنكى، ئۇنىڭ ئىسمى بىلەن ئاسمان - زېمىندا ھېچ نەرسە زىيان يەتكۈزەلمەيدۇ. الله ھەممىنى ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر، ھەممىدىن خەۋەرداردۇر.	ئەتىگەندە ئۈچ، كەچتە ئۈچ قېتىمدىن	ئۇنىڭغا ئۇشتۇمتۇت بالا كەلمەيدۇ، ھېچ نەرسە زىيان يەتكۈزمەيدۇ.
5	(أعوذ بكلمات الله التامات من شر ما خلق) الله نىڭ مۇكەممەل كەلىمىلىرى بىلەن سىغىنىپ الله ياراتقان يامان ئىشلاردىن پاناھ تىلەيمەن.	كەچتە ئۈچ قېتىم، بىرەر جايغا چۈشكەندە	شۇ جاينى پۈتۈن يامانلىقلاردىن قوغدايدۇ.
6	(حسبي الله لا إله إلا هو عليه توكلت وهو رب العرش العظيم) الله ماڭا كۇپايە قىلىدۇ، ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر، ئۇنىڭغا تەۋەككۇل قىلدىم، ئۇ بۈيۈك ئەرشنىڭ پەرۋەردىگارىدۇر.	ئەتىگەندە يەتتە، كەچتە يەتتە قېتىمدىن	الله ئۇنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە مۇھىم بولغان ئىشلىرىغا كۇپايە قىلىدۇ.
7	(رضيت بالله ربًا ، وبالاسلام دينًا ، وبمحمد ﷺ نبيًا) پەرۋەردىگارىمنىڭ الله، دىنىمنىڭ ئىسلام، پەيغەمبىرىمنىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئىكەنلىكىگە رازى بولدۇم.	ئەتىگەندە ئۈچ، كەچتە ئۈچ قېتىمدىن	الله نىڭ ئۇنى رازى قىلىشى لازىم بولىدۇ.
8	(**ئەتىگەندە**) (اللهم بك أصبحنا وبك أمسينا وبك نحيا وبك نموت وإليك النشور) ئى الله! سەن بىلەن تاڭ ئاتقۇزدۇق، سەن بىلەن كەچ قىلىمىز، سەن بىلەن تىرىلىمىز، سەن بىلەن ئۆلىمىز، ئاخىر بارار جاي سېنىڭ دەرگاھىڭدۇر. (**كەچتە**) (اللهم بك أمسينا وبك أصبحنا وبك نحيا وبك نموت وإليك المصير) ئى الله! سەن بىلەن كەچ قىلدۇق، سەن بىلەن تاڭ ئاتقۇزىمىز، سەن بىلەن تىرىلىمىز، سەن بىلەن ئۆلىمىز، ئاخىر قايتىدىغان جاي سېنىڭ دەرگاھىڭدۇر.	ئەتىگەن ۋە كەچتە	بۇ زىكىرگە رىغبەتلەندۈرۈپ ھەدىس رىۋايەت قىلىنغان.
9	(أصبحنا على فطرة الإسلام ، وكلمة الإخلاص ، ودين نبينا محمد ﷺ وملة أبينا إبراهيم ﷺ حنيفا مسلمًا وما كان من المشركين) ئىسلام نېمىتى، ئىخلاس كەلىمىسى، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ دىنى، توغرا يولدا ماڭغان ۋە مۇسۇلمان ھالدا ئۆتكەن بوۋىمىز ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ دىنى ئۈستىدە تاڭ ئاتقۇزدۇق، ئۇ مۇشرىك ئەمەس ئىدى.	ئەتىگەندە	پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇشۇ زىكىر بىلەن دۇئا قىلاتتى.
10	(اَللّٰهُمَّ مَا **أَصْبَحَ** بِي مِنْ نِعْمَةٍ أو بأحَدٍ مِنْ خَلْقِك فمِنْك وَحْدَكَ لا شَرِيك لك فلَك الْحَمْدُ وَلَك الشُّكْرُ) ئى الله! مەن بىلەن ياكى بەندىلىرىڭدىن بىرى بىلەن بىرلىكتە تاڭ ئاتقان نېمەت پەقەت يالغۇز سەندىندۇر، سېنىڭ ھېچ شېرىكىڭ يوقتۇر، جىمى ھەمدۇسانا ساڭا خاستۇر، ساڭىلا شۈكۈر ئېيتىمىز. (**كەچتە**: (اَللّٰهُمَّ مَا **أمسى** بِي مِنْ نِعْمَةٍ أو بأَحَدٍ مِنْ خَلْقِك فمِنْك وَحْدَكَ لا شَرِيك لك فلك الْحَمْدُ وَلَك الشُّكْرُ) "تاڭ ئاتقان دېگەن سۆزنى كەچ كىرگەن" دەپ ئۆزگەرتىپ ئوقۇيدۇ)	ئەتىگەن ۋە كەچتە	شۇ كۈن ۋە كېچىنىڭ شۈكرىسىنى ئادا قىلغان بولىدۇ.
11	(اللّٰهُمّ إنِّي أَصْبَحْتُ أُشْهِدُك وَأُشْهِدُ حَمَلَة عَرْشِك وَمَلائِكَتِك وَأَنْبِيَائَك وَجَمِيْعِ خَلْقِك بِأَنّك أَنتَ اللهُ لاَ إلهَ إلاّ أَنتَ وَأَنّ مُحَمَّدًا عَبْدُك وَرَسُوْلُك) ئى الله! مەن سېنى، ئەرشىڭنى كۆتۈرۈپ تۇرغۇچى پەرىشتىلەرنى، پۈتۈن پەرىشتىلەرنى، پەيغەمبەرلىرىڭنى ۋە پۈتۈن مەخلۇقاتلىرىڭنى شۇنىڭغا گۇۋاھ قىلىمەنكى، سەن الله دۇرسەن، سېنىڭدىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام سېنىڭ بەندەڭدۇر ۋە ئەلچىڭدۇر.	ئەتىگەن ۋە كەچتە تۆت قېتىمدىن	كىمكى ئۇ زىكىرنى تۆت قېتىم ئېيتسا، الله ئۇنى دوزاختىن ئازات قىلىدۇ.

12	(اللهم فاطر السموات والأرض عالم الغيب والشهادة رب كل شيء ومليكه أشهد أن لا إله إلا أنت ، أعوذ بك من شر نفسي ومن شر الشيطان وشركه وأن أقترف على نفسي سوءًا أو أجرَّه إلى مسلم) ئى ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ياراتقۇچى، يوشۇرۇن ۋە ئاشكارىنى بىلگۈچى، پۈتۈن شەيئىلەرنى پەرۋىش قىلغۇچى ۋە ئۇلارغا ئىگىدارچىلىق قىلغۇچى الله! مەن سەندىن باشقا ھېچ ئىلاھنىڭ يوقلىقىغا گۇۋاھلىق بېرىمەن، ساڭا سىغىنىپ نەپسىمنىڭ يامانلىقىدىن، شەيتاننىڭ يامانلىقىدىن ۋە ئۇنىڭ شېرىكچىلىكىدىن، ئۆزەمنى يامان ئىشقا گىرىپتار قىلىشتىن ياكى باشقا بىر مۇسۇلماننى شۇ يامان ئىشقا مۇپتىلا قىلىشتىن پاناھ تىلەيمەن.	ئەتىگەندە، كەچتە ۋە ئۇخلاش ئالدىدا	بۇ دۇئا ئۇ كىشىنى شەيتاننىڭ ۋەسۋەسىلىرىدىن ھىمايە قىلىدۇ.
13	(اللهم إني أعوذ بك من الهم والحزن وأعوذ بك من العجز والكسل وأعوذ بك من الجبن والبخل وأعوذ بك من غلبة الدين وقهر الرجال) ئى الله! ساڭا سىغىنىپ غەم - قايغۇدىن، ئاجىزلىقتىن، ھورۇنلۇقتىن، قورقۇنچاقلىقتىن، بېخىللىقتىن، قەرزدارلىقتىن ۋە كىشىلەرنىڭ غەزىپىدىن پاناھ تىلەيمەن.	ئەتىگەن ۋە كەچتە بىر قېتىمدىن	ئۇنىڭ غەم - غۇسسىسى تۈگەيدۇ، قەرزى ئادا بولىدۇ.
14	(اللهمَّ أنْتَ رَبِي لاَ إلهَ إلا أنْتَ خَلقتَنِي وَأنَا عَبْدُكَ وَأنَا عَلِى عَهْدِكَ وَوَعْدِكَ مَا اسْتَطعْتُ أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا صَنَعْتُ أَبُوءُ لَكَ بِنِعْمَتِكَ عَلَيَّ وَأَبُوءُ لَكَ بِذَنْبِي فَاغْفِرْ لِي فَإِنَّهُ لا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إلا أَنْتَ) ئى الله! سەن مېنىڭ پەرۋەردىگارىمسەن، سەندىن باشقا ھېچ ئىلاھ يوقتۇر، سەن مېنى ياراتتىڭ، مەن سېنىڭ بەندەڭمەن، ساڭا ئىمان ئېيتىش ۋە ئىتائەت قىلىشتىن ئىبارەت بەرگەن ۋەدەمدە كۈچۈمنىڭ يېتىشىچە بەرقارارمەن، ساڭا سىغىنىپ قىلمىشلىرىمنىڭ يامانلىقىدىن پاناھ تىلەيمەن، سېنىڭ ماڭا بەرگەن نېئمىتىڭنى ئېتىراپ قىلىمەن، گۇناھلىرىمنى ئىقرار قىلىمەن، مېنى مەغپىرەت قىلغىن، گۇناھكارنى سەندىن باشقا ھېچكىم مەغپىرەت قىلالمايدۇ.	سەييى دىلئىستىغفار	كىمكى قەتئىي ئىشەنچ بىلەن بۇ دۇئانى كۈندۈزى ئوقۇپ، شۇ كۈنى ئۆلۈپ كەتسە ياكى ئاخشىمى ئوقۇپ، شۇ كېچىسى ئۆلۈپ كەتسە، جەننەت ئەھلىدىن بولىدۇ.
15	(يا حي يا قيوم برحمتك أستغيث أصلح لي شأني كله ولا تكِلني إلى نفسي طرفة عين) ئى ھەمىشە تىرىك، ھەممىنى ئىدارە قىلىپ تۇرغۇچى الله! رەھمىتىڭنى تىلەيمەن، پۈتۈن ئىشلىرىمنى ئىسلاھ قىلىپ بەرگىن! مېنى ئۆزۈمگە كۆزنى يۇمۇپ ئاچقىچىلىك ۋاقىتمۇ تاشلاپ قويمىغىن!	ئەتىگەن ۋە كەچتە	پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ دۇئانى فاتىمەگە تەۋسىيە قىلغان.
16	(اللهم عافني في بدني ، اللهم عافني في سمعي ، اللهم عافني في بصري ، اللهم إني أعوذ بك من الكفر والفقر ، اللهم إني أعوذ بك من عذاب القبر لا إله إلا أنت) ئى الله! مېنى قۇلىقىمدىكى ۋە كۆزۈمدىكى كېسەللەردىن سالامەت قىلغىن! ئى الله! مەن ساڭا سىغىنىپ كۇپۇرلۇقتىن، پېقىرلىقتىن پاناھ تىلەيمەن. ئى الله! مەن ساڭا سىغىنىپ قەبرە ئازابىدىن پاناھ تىلەيمەن. سەندىن باشقا ھېچ ئىلاھ بەرھەق يوقتۇر.	ئەتىگەن ۋە كەچتە ئۈچ قېتىمدىن	پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇشۇ دۇئانى قىلغانلىقى رىۋايەت قىلىنغان.
17	(اللهُمَّ إني أسألك العَافية في ديني ودنيايَ وأهْلي ومالي ، اللهمَّ اسْتُرْ عوْراتي وآمِنْ رَوْعاتي ، اللهُمَّ احْفظني منْ بين يديَّ ومنْ خَلْفي وعن يميني وعن شمالي ومنْ فوْقي وأَعوذُ بعظمتك أن أُغتالَ منْ تَحْتي) ئى الله! سەندىن دىنىمدا، دۇنيالىقىمدا، ئائىلەمدە ۋە مال - دۇنيالىرىمدا (ئۆتكۈزگەن گۇناھلىرىمنى) كەچۈرۈشۈڭنى ۋە ئۇلاردا سالامەتلىك ئاتا قىلىشىڭنى تىلەيمەن. ئى الله! ئەيىبلىرىمنى ياپقىن، قورقۇنچلاردىن خاتىرجەم قىلغىن. ئى الله! مېنى ئالدىمدىن، ئارقامدىن، ئوڭ - سول ۋە ئۈستۈمدىن (كېلىدىغان بالا - قازالاردىن) ساقلىغىن. ئى الله! سېنىڭ ئۇلۇغلىقىڭغا سىغىنىپ تۆۋەن تەرىپىمدىن تۇيۇقسىز ھۇجۇم قىلىنىشتىن پاناھ تىلەيمەن.	ئەتىگەن ۋە كەچتە	پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ دۇئالارنى ئەتىگەن ۋە كەچتە تاشلىماي ئوقۇيتتى.
18	(سبحان الله وبحمده عدد خلقه ، ورضا نفسه ، وزنة عرشه ، ومداد كلماته) الله نى پاك دەپ ئېتىقاد قىلىمەن، ئۇنىڭغا مەخلۇقاتلىرىنىڭ سانىچە، ئۆزى رازى بولغىدەك، ئەرشىنىڭ ئېغىرلىقىدەك ۋە سۆزلىرىنىڭ ئۇزۇنلىقىدەك ھەمدى ئېيتىمەن.	ئەتىگەندە ئۈچ قېتىم	بۇ زىكىرنى ئېيتىش ئەتىگەندىن كەچكىچە ئولتۇرۇپ زىكىر ئېيتقاندىن ياخشىدۇر.

كاتتا ئەجىرگە ئېرىشكىلى بولىدىغانلىقى رىۋايەت قىلىنغان سۆزلەر ۋە ئەمەللەر

N	پەزىلەتلىك سۆز ياكى ئەمەل	ئۇنىڭ سۈننەتتە كۆرسىتىلگەن ئەجرى ۋە ساۋابى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ:
1	ھېچ شېرىكى يوق يېگانە اللە تىن باشقا ھېچبىر ئىلاھ بەرھەق يوقتۇر. پادىشاھلىق ۋە جىمى ھەمدۇسانا ئۇنىڭغا خاستۇر. ئۇ ھەر نەرسىگە قادىردۇر.	«كىمكى بىر كۈندە يۈز قېتىم: ’’ھېچ شېرىكى يوق يېگانە اللە دىن باشقا ھېچبىر ئىلاھ بەرھەق يوقتۇر، پادىشاھلىق ۋە جىمى ھەمدۇ-سانا ئۇنىڭغا خاستۇر، ئۇ ھەر نەرسىگە قادىردۇر‘‘ دېسە، ئۇنىڭغا ئون قۇل ئازاد قىلغانغا تەڭ ساۋاب بېرىلىدۇ، يۈز ياخشىلىقنىڭ ساۋابى يېزىلىدۇ، ئۇنىڭدىن يۈز يامانلىق ئۆچۈرۈلىدۇ. ئۇ شۇ كۈنى كەچ كىرگىچە شەيتاندىن قوغدىلىدۇ. ئۇ زىكىرنى ئۇنىڭدىن جىق ئېيتقان ئادەمدىن باشقا ھېچكىم ئۇنىڭدەك ئەۋزەل ئەمەل كەلتۈرەلمەيدۇ.»
2	ئۇلۇغ اللەنى پاك دەپ ئېتىقاد قىلىمەن ۋە ئۇنىڭغا ھەمدۇ-سەنا ئېيتىمەن.	«كىمكى: ئۇلۇغ اللە نى پاك دەپ ئېتىقاد قىلىمەن ۋە ئۇنىڭغا ھەمدۇ-سەنا ئېيتىمەن، دېسە، ئۇنىڭ ئۈچۈن جەننەتتە بىر تۈپ خورما دەرىخى تىكىلىدۇ.»
3	(اللە نى پاك دەپ ئېتىقاد قىلىمەن ۋە ئۇنىڭغا ھەمدى ئېيتىمەن). (اللە نى پاك دەپ ئېتىقاد قىلىمەن ۋە ئۇنىڭغا ھەمدى ئېيتىمەن، ئۇلۇغ اللە نى پاك دەپ ئېتىقاد قىلىمەن)	«كىمكى ئەتىگەندە ۋە ئاخشامدا يۈز قېتىم: ’’اللە نى پاك دەپ ئېتىقاد قىلىمەن ۋە ئۇنىڭغا ھەمدۇ-سەنا ئېيتىمەن‘‘ دېسە، ئۇنىڭ خاتالىقلىرى، گەرچە دېڭىزنىڭ كۆپۈكلىرىدەك كۆپ بولسىمۇ ئۆچۈرۈلىدۇ. ئەنە شۇ زىكىرنى ئېيتقان ياكى ئۇنى ئۇنىڭدىنمۇ كۆپ ئېيتقان كىشىدىن باشقا ھېچكىم قىيامەت كۈنى ئۇنىڭ ئەمەلىدەك ئەۋزەل ئەمەل كەلتۈرەلمەيدۇ.» «تىلغا يېنىك، تارازىغا ئېغىر، شەپقەتلىك اللە قا سۆيۈملۈك ئىككى كەلىمە بولۇپ، ئۇ: ’’اللە نى پاك دەپ ئېتىقاد قىلىمەن ۋە ئۇنىڭغا ھەمدۇ-سەنا ئېيتىمەن‘‘ ’’ئۇلۇغ اللە نى پاك دەپ ئېتىقاد قىلىمەن‘‘ دېگەندىن ئىبارەتتۇر.»
4	كۈچ - قۇۋۋەت پەقەت اللە قىلا مەنسۇپتۇر	«مەن ساڭا جەننەت خەزىنىلىرىدىن بىرىنى كۆرسىتىپ قويايمۇ؟ دېدى. مەن: شۇنداق قىلسىلا! دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: كۈچ- قۇۋۋەت پەقەت يېگانە اللە قىلا مەنسۇپتۇر دېيىشتىن ئىبارەتتۇر» دېدى.
5	جەننەتنى سوراش، دوزاختىن پاناھلىنىش توغرىسىدا	«كىمكى ئۈچ قېتىم ئاللاھتىن جەننەتنى تەلەپ قىلىدىكەن، جەننەت ئاللاھقا ئىلتىجا قىلىپ: ئى ئاللاھ! ئۇ كىشىنى جەننەتكە كىرگۈزگىن دەيدۇ. كىمكى ئۈچ قېتىم ئاللاھتىن دوزاختىن پاناھلىنىشنى تەلەپ قىلىدىكەن، دوزاخ ئاللاھقا ئىلتىجا قىلىپ: ئى ئاللاھ! ئۇ كىشىنى دوزاختىن قۇتقۇزغىن دەيدۇ».
6	سورۇننىڭ كەپپارىتى	«بىرەر سورۇنغا قاتناشقان كىشىنىڭ شۇ سورۇندا بىھۇدە سۆزلىرى كۆپ بولۇپ كەتكەن بولسا، ئۇ، شۇ سورۇندىن تۇرۇشتىن ئىلگىرى: ئى اللە! مەن سېنى پاك دەپ ئېتىقاد قىلىمەن ۋە ساڭا ھەمدى ئېيتىمەن، سەندىن باشقا ھېچ ھەق ئىلاھنىڭ يوقلىقىغا گۇۋاھلىق بېرىمەن، سەندىن مەغپىرەت تىلەيمەن ۋە ساڭا تەۋبە قىلىمەن.- دېسە، ئۇنىڭ شۇ سورۇندا ئۆتكۈزگەن گۇناھلىرى مەغپىرەت قىلىنىدۇ.»
7	سۈرە كەھفتىن مەلۇم مىقداردا ئايەت ياد ئېلىش	«كىمكى سۈرە كەھفنىڭ بېشىدىن ئون ئايەتنى ياد ئالسا ۋە ئوقۇپ تۇرسا دەججالنىڭ پىتنىسىدىن ساقلىنىدۇ.»
8	پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇت يوللاش	«كىمكى ماڭا بىر دۇرۇت يوللىسا، اللە ئۇنىڭغا ئون ھەسسە رەھمەت قىلىدۇ، ئۇنىڭ ئون خاتالىقىنى ئۆچۈرىدۇ، مەرتىۋىسىنى ئون دەرىجە يۇقىرى كۆتۈرىدۇ.» يەنە بىر رىۋايەتتە: «ئۇنىڭغا ئون ياخشىلىقنىڭ ساۋابى يېزىلىدۇ» دېيىلگەن.
9	قۇرئان كەرىمدىن مەلۇم مىقداردا ئايەت ئوقۇش	«كىمكى بىر كېچە - كۈندۈزدە 50 ئايەت ئوقۇسا، غەپلەتتە قالغۇچىلار قاتارىدا يېزىلمايدۇ. كىمكى 100 ئايەت ئوقۇسا، ئىتائەت قىلغۇچىلار قاتارىدا يېزىلىدۇ. كىمكى 200 ئايەت ئوقۇسا، قىيامەت كۈنى قۇرئان ئۇنىڭغا قارشى ھۆججەت بولمايدۇ. كىمكى 500 ئايەت ئوقۇسا، ئۇنىڭغا تاغدەك ئەجىر يېزىلىدۇ». «سۈرە ئىخلاس قۇرئاننىڭ ئۈچتىن بىرىگە تەڭ كېلىدۇ».
10	مۇئەززىننىڭ ئەجرى	«مۇئەززىننىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىغان ھەرقانداق جىن ۋە ئىنسان، شۇنداقلا باشقا نەرسىلەر قىيامەت كۈنى ئۇنىڭغا گۇۋاھلىق بېرىدۇ.» «قىيامەت كۈنى مۇئەززىنلارنىڭ بويۇنلىرى ئەڭ ئۇزۇن بولىدۇ».
11	ئەزان ئېيتىلغاندا مۇئەززىننىڭ سۆزىنى تەكرارلاش ۋە ئەزاندىن كېيىن دۇئا قىلىش	«كىمكى ئەزاننى ئاڭلىغاندىن كېيىن: ئى مۇشۇ مۇكەممەل چاقىرىقنىڭ، ئادا قىلىنماقچى بولغان نامازنىڭ پەرۋەردىگارى بولغان اللە! مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا (شاپائەت قىلىش) ۋەسىلىسى ۋە پەزىلەت ئاتا قىلغىن، ئۇنى سەن ئۇنىڭغا ۋەدە قىلغان مەدھىيىگە لايىق ئورۇن بىلەن تارتۇقلىغىن. دېسە، قىيامەت كۈنى مېنىڭ ئۇنىڭغا شاپائەت قىلىشىم ۋاجىپ بولىدۇ.»

12	تاھارەتنى كامىل ئېلىش	«كىمكى تاھارەتنى كامىل ئالسا، تېنىدىكى گۇناھلىرى، تاكى تىرناقلىرىنىڭ ئاستىدىكى گۇناھلىرىدىن تارتىپ چىقىپ كېتىدۇ.»
13	تاھارەت ئالغاندىن كېيىن دۇئا قىلىش	«تاھارەتنى كامىل ئېلىپ بولغاندىن كېيىن؛ گۇۋاھلىق بېرىمەنكى، بىر اللە تىن باشقا ھېچ ھەق ئىلاھ يوقتۇر، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام اللە نىڭ بەندىسى ۋە ئەلچىسىدۇر، دېگەن ھەرقانداق كىشىگە جەننەتنىڭ سەككىز دەرۋازىسى ئېچىلىدۇ، ئۇ كىشى جەننەتكە قايسى دەرۋازىدىن خالىسا، شۇنىڭدىن كىرىدۇ.»
14	تاھارەت ئالغاندىن كېيىن ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇش	«كىمكى تاھارەتنى كامىل ئېلىپ، ئاندىن ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇسا، نامىزىدا دىلى ۋە يۈزى بىلەن اللە قا يۈزلەنسە، ئۇنىڭ جەننەتكە كىرگۈزۈلىشى ۋاجىپ بولىدۇ.»
15	مەسچىتكە كۆپ بېرىش	«نامازنى جامائەت بىلەن ئوقۇش ئۈچۈن مەسچىتكە قەدەم ئالسا، ئۇنىڭ بېرىپ- كېلىشى ئۈچۈن باسقان ھەر بىر قەدىمىگە بىر يامانلىق ئۆچۈرۈلۈپ ۋە بىر ياخشىلىق يېزىلىدۇ.»
16	جۈمە نامىزىغا تەييارلىق قىلىش ۋە بالدۇر بېرىش	«كىمكى جۈمە كۈنى پاكىز يۇيۇنۇپ، نامازغا بالدۇر بارسا، ئۇلاغقا مىنمەستىن پىيادە كەلسە، ئىمامغا يېقىن ئولتۇرۇپ بىھۇدە سۆز قىلماستىن، تەبلىغ ۋە خۇتبىگە قۇلاق سالسا، ئۇنىڭغا ۋە ئۇنىڭ ھەر بىر قەدىمىگە بىر يىللىق ئەمەلنىڭ ساۋابى، بىر يىل روزا تۇتقاننىڭ ۋە بىر يىل كېچىسى قىيامدا تۇرۇپ ناماز ئوقۇغاننىڭ ساۋابى بېرىلىدۇ.» «جۈمە كۈنى پاكىز يۇيۇنۇپ، قولىدىن كېلىشىچە تازىلىق قىلىپ، خۇشپۇراق ئەتىرلەردىن ئىشلىتىپ مەسچىتكە چىققان، ئىككى ئادەمنىڭ ئارىسىدىن ئاتلاپ ئۆتمەستىن بېرىپ ئوقۇشقا تېگىشلىك نامىزىنى ئوقۇغان، ئاندىن ئىمام خۇتبىگە چىققاندا دىققەت بىلەن خۇتبە تىڭشىغان ھەرقانداق ئادەمنىڭ شۇ جۈمە بىلەن يەنە بىر جۈمە ئارىلىقىدىكى گۇناھلىرى مەغپىرەت قىلىنىدۇ.»
17	نامازنى باشلاش تەكبىرىگە ئۈلگۈرۈش	«كىمكى 40 كۈنگىچە بىرىنچى تەكبىرگە ئۈلگۈرۈپ جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇسا، ئۇنىڭغا بىرى دوزاختىن ئادا - جۇدا بولۇش، يەنى بىرى نىپاقتىن ئادا - جۇدا بولۇشتىن ئىبارەت ئىككى ئادا - جۇدالىق پۈتۈلىدۇ.»
18	پەرز نامازنى جامائەت بىلەن ئوقۇش	«جامائەت بىلەن ئوقۇغان نامازنىڭ دەرىجىسى يالغۇز ئوقۇغان نامازنىڭ دەرىجىسىدىن 27 ھەسسە ئارتۇقتۇر.»
19	خۇپتەن نامىزى بىلەن بامدات نامىزىنى جامائەت بىلەن ئوقۇش	«كىمكى خۇپتەن نامىزىنى جامائەت بىلەن ئوقۇسا، گويا ئۇ كېچىنىڭ يېرىمىنى ناماز ئوقۇپ ئۆتكۈزگەنگە ئوخشاش بولىدۇ. كىمكى بامدات نامىزىنى جامائەت بىلەن ئوقۇسا، گويا ئۇ كېچىنىڭ ھەممىسىنى ناماز ئوقۇپ ئۆتكۈزگەنگە ئوخشاش بولىدۇ.»
20	بىرىنچى سەپتە ناماز ئوقۇش	«ئەگەر كىشىلەر ئەزاندىكى ۋە بىرىنچى سەپتىكى ساۋابنى بىلسە ئىدى، ئۆملەپ كېلىشتىن باشقا چارە بولمىغان تەقدىردە ئەلۋەتتە ئۆملەپ كەلگەن بولاتتى.»
21	سۈننەت نامازلارنى مۇھىم بىلىپ ئوقۇش	«كىمكى بىر كېچە - كۈندۈزدە 12 رەكئەت سۈننەت نامازنى ئوقۇسا، ئۇنىڭغا جەننەتتە بىر ئۆي بىنا قىلىنىدۇ. سۈننەت نامازلار؛ پېشىندىن ئىلگىرى تۆت رەكئەت، پېشىندىن كېيىن ئىككى رەكئەت، شامدىن كېيىن ئىككى رەكئەت، خۇپتەندىن كېيىن ئىككى رەكئەت، بامداتتىن ئىلگىرى ئىككى رەكئەتتۇر.»
22	نەپلە نامازنى كۆپ ئوقۇش	«اللە قا كۆپ سەجدە قىلىشنى ئۆزىڭىزگە لازىم تۇتۇشۇڭىز كېرەك، سىزنىڭ اللە ئۈچۈن قىلغان ھەربىر سەجدىڭىز بەدىلىگە اللە مەرتىۋىڭىزنى بىر دەرىجە يۇقىرى كۆتۈرىدۇ، بىر خاتالىقىڭىزنى ئۆچۈرىدۇ.» «كىمكى نەپلە نامازنى باشقىلار كۆرمەيدىغان جايدا ئوقۇسا، باشقىلارنىڭ ئالدىدا ئوقۇغاندىن 25ھەسسە ئارتۇق ئەجىر بېرىلىدۇ».
23	بامداتنىڭ سۈننىتى ۋە پەرزىنى ئوقۇش	«بامداتنىڭ سۈننىتىنى ئوقۇش دۇنيا ۋە دۇنيادىكى بارلىق نەرسىلەردىن ياخشىدۇر»، «كىمكى بامداتنىڭ پەرزىنى ئوقۇسا، اللە نىڭ كاپالىتىگە ئېرىشىدۇ.»
24	چاشكا ۋاقتى (زۇھا) نامىزى	«تاڭ ئاتقان ھەر كۈنى سىلەرنىڭ ھەربىر ئەزايىڭلارغا سەدىقە كېلىدۇ، ھەر تەسبىھ سەدىقىدۇر، ھەر ھەمدۇ-سەنا سەدىقىدۇر، ھەر"لا ئىلاھە ئىللەللاھۇ" كەلىمىسى سەدىقىدۇر، ھەر تەكبىر سەدىقىدۇر، ياخشى ئىشقا بۇيرۇش سەدىقىدۇر، يامان ئىشتىن توسۇش سەدىقىدۇر، بۇلارنىڭ ھەممىسىگە چاشكا ۋاقتىدا ئوقۇلغان ئىككى رەكئەت ناماز كۇپايە قىلىدۇ.»
25	ناماز ئوقۇغان يېرىدە ئولتۇرۇپ اللە نى زىكىر قىلغان كىشى	«سىلەرنىڭ بىرىڭلار تاھارىتىنى بۇزۇۋەتمەستىن، ناماز ئوقۇغان يېرىدە ئولتۇرغان ۋاقىتتا قەدەر پەرىشتىلەر ئۇنىڭغا رەھمەت تىلەپ: ئى اللە! ئۇنىڭغا مەغپىرەت قىلغىن، ئى اللە! ئۇنىڭغا رەھمەت قىلغىن!- دەيدۇ.»
26	بامدات نامىزىنى جامائەت بىلەن ئوقۇپ كۈن چىققانغا قەدەر اللە نى زىكىر قىلىش، ئاندىن ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇش توغرىسىدا	«بامدات نامىزىنى جامائەت بىلەن ئوقۇغان، ئاندىن كۈن چىققانغا قەدەر اللە نى زىكىر قىلىپ ئولتۇرغان، ئاندىن ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇغان كىشىگە تولۇق بىر ھەج قىلغاننىڭ ۋە تولۇق بىر ئۆمرە قىلغاننىڭ ئەجرىگە ئوخشاش ئەجىر بېرىلىدۇ.»

27	كېچىسى ناماز ئوقۇش ئۈچۈن تۇرغان ۋە ئايالىنىمۇ ئويغاتقان كىشى توغرىسىدا	«كىمكى كېچىسى ناماز ئوقۇش ئۈچۈن تۇرسا ۋە ئايالىنىمۇ ئويغاتسا، ئاندىن ئىككىسى بىرلىكتە ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇسا، الله نى كۆپ ياد ئەتكۈچى ئەرلەر ۋە الله نى كۆپ ياد ئەتكۈچى ئاياللار قاتارىدا يېزىلىدۇ.»
28	كېچىسى ناماز ئوقۇشنى نىيەت قىلغان، ئەمما ئۇخلاپ قالغان كىشى	«كېچىسى ناماز ئوقۇپ ئادەتلەنگەن كىشى قاتتىق ئۇخلاپ كېتىپ نامازغا تۇرالمىسا، الله ئۇنىڭغا كېچىدە ئوقۇيدىغان نامىزىنىڭ ساۋابىنى بېرىدۇ. ئۇنىڭ ئۇخلاپ قالغىنى ئۇنىڭ ئۈچۈن سەدىقە بولىدۇ.»
29	بازارغا كىرگەندە ئوقۇيدىغان دۇئالار	«كىمكى بازارغا كىرگەندە: بىر ئاللاھتىن باشقا ھەق ئىلاھ يوقتۇر، ئاللاھ بىر دۇر، ئۇنىڭ شېرىكى يوقتۇر، سەلتەنەت، پادىشاھلىق ۋە ھەمدۇ-سانالار ئۇنىڭغا خاستۇر، ئاللاھ ئۆلتۈرەلەيدۇ، تىرىلدۈرەلەيدۇ، ئاللاھ ھاياتتۇر، مەڭگۈ باقى قالغۇچىدۇر، بارلىق ياخشىلىق ئاللاھنىڭ ئىلكىدىدۇر، ئاللاھ ھەر نەرسىگە قادىردۇر دېسە، ئۇ كىشى ئۈچۈن مىڭلارچە ياخشىلىق يېزىلىپ، مىڭلارچە خاتالىقى ئۆچۈرۈلىدۇ، مەرتىۋىسى مىليون دەرىجە كۆتۈرىلىدۇ».
30	ھەر پەرز نامازنىڭ ئارقىدىن سۇبھانەللاھ، ئەلھەمدۇلىللاھ، ئاللاھۇ ئەكبەر دېيىش ۋە ئاخىرىنى ھېچ شېرىكى يوق يېگانە الله دىن باشقا ھېچبىر ئىلاھ بەرھەق يوقتۇر... بىلەن تۈگىتىش	«ھەر پەرز نامازنىڭ ئارقىدىن 33 قېتىم تەسبىھ ئېيتسا (سۇبھانەللاھ دېسە)، 33 قېتىم ھەمدە ئېيتسا (ئەلھەمدۇلىللاھ دېسە)، 33 قېتىم تەكبىر ئېيتسا (ئاللاھۇ ئەكبەر دېسە)، بۇلارنىڭ ھەممىسى 99 بولىدۇ. يۈزىنچىسىدە: ھېچ شېرىكى يوق يېگانە الله دىن باشقا ھېچبىر ئىلاھ بەرھەق يوقتۇر، پادىشاھلىق ۋە جىمى ھەمدۇسانا ئۇنىڭغا خاستۇر، ئۇ ھەر نەرسىگە قادىردۇر دېسە، ئۇنىڭ گۇناھلىرى گەرچە دېڭىزنىڭ كۆپىكىدەك كۆپ بولسىمۇ مەغپىرەت قىلىنىدۇ.»
31	ھەر پەرز نامازدىن كېيىن ئايەتۇلكۇرسىنى ئوقۇش	«ھەر پەرز نامازدىن كېيىن ئايەتۇلكۇرسىنى ئوقۇغان كىشىنى جەننەتكە كىرىشتىن پەقەت ئۆلۈملا توسۇپ تۇرىدۇ.»
32	كېسەل يوقلاش	«بىر مۇسۇلماننى ئەتىگەندە يوقلىغان مۇسۇلمانغا 70 مىڭ پەرىشتە كەچ كىرگىچە رەھمەت تىلەيدۇ. ئەگەر ئۇنى كەچتە يوقلىسا، 70 مىڭ پەرىشتە ئۇنىڭغا تاڭ ئاتقۇچە رەھمەت تىلەيدۇ. ئۇنىڭ ئۈچۈن جەننەتتە خاس بوستانلىق تەييارلىنىدۇ.»
33	مۇسىبەتلىك كىشىنى كۆرگەن ۋاقىتتا	بارلىق ماختاشلار سىنى گىرىپتار قىلغان نەرسىلەردىن مىنى ساقلاپ قالغان ۋە مېنى نۇرغۇن مەخلۇقلاردىن ئۈستۈن قىلغان ئاللاھقا مەنسۇپتۇر دېسە، بۇ دۇئانى ئوقۇغان كىشىگە ئۇ مۇسىبەت يەتمەيدۇ.
34	بېشىغا مۇسىبەت كەلگەن كىشىگە تەسەللى بېرىش	«كىمكى بېشىغا مۇسىبەت كەلگەن كىشىگە تەسەللى بەرسە، ئۇنىڭغا ئۇنىڭ ئەجرىگە ئوخشاش ئەجىر بولىدۇ»، «بېشىغا مۇسىبەت كەلگەن قېرىندىشىغا تەسەللى بەرگەن ھەرقانداق مۆمىنگە الله كارامەت تونىنى كىيدۈرىدۇ.»
35	جىنازە نامىزىنى چۈشۈرۈش، ئاندىن قەبرىستانلىققىچە بېرىپ دەپنە قىلىش	«كىمكى جىنازىغا ھازىر بولۇپ، ئۇنىڭ نامىزىنى ئوقۇسا، بىر قىرات ئەجىرگە ئېرىشىدۇ. كىمكى مېيىت دەپنە قىلىنىپ بولغىچە ھازىر بولسا، ئىككى قىرات ئەجىرگە ئېرىشىدۇ. ساھابىلار: ئىككى قىرات دېگەن قانچىلىك ئەجىر؟ دەپ سورىۋىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: "ئىككى چوڭ تاغدەك" دەپ جاۋاب بەردى». ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بۇ سۆزنى ئاڭلاپ: «نۇرغۇن قىرات ئەجىردىن قۇرۇق قاپتىمىز» دەيدۇ.
36	الله تائالانىڭ رازىلىقىنى كۆزلەپ مەسچىت سېلىش	«الله تائالانىڭ رازىلىقىنى كۆزلەپ، قۇش ئۇۋىسىچىلىك بولسىمۇ، مەسچىت سالسا، الله ئۇنىڭ ئۈچۈن جەننەتتە بىر قەسىر ھازىرلايدۇ.»
37	پۇل - مالنى سەرپ قىلىش	«بەندىلەر تاڭ ئاتقۇزغان ھەر كۈنى زېمىنغا ئىككى پەرىشتە چۈشىدۇ. بىرى: ئى الله! پۇل-مېلىنى ساغلام سەرپ قىلغۇچىغا ئورنىنى تولۇقلاپ بەرگىن!- دەيدۇ. يەنە بىرى: چىڭ تۇتۇۋالغۇچى بېخىلنىڭ مېلىنى ھالاك قىلغىن!- دەيدۇ.»
38	سەدىقە قىلىش	پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام :«بىر دىرھەم يۈزمىڭ دىرھەمدىن ئېشىپ كەتتى دېگەندە، ساھابىلار: نېمە ئۈچۈن شۇنداق بولدى؟ دەپ سورىدى. پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: بىر كىشىدە ئىككى دىرھەم بولۇپ ئۇنىڭدىن بىر دىرھەمنى سەدىقە قىلدى، يەنە بىر كىشىنىڭ نۇرغۇن مال دۇنياسى بولۇپ ئۇنىڭدىن يۈزمىڭ دىرھەمنى سەدىقە قىلدى»دېدى.«مۇسۇلمان مېۋىلىك كۆچەت تىكسە ياكى زىرائەت تېرىسا، ئۇنىڭ مېۋىسىنى بىرەر قۇش ياكى ئىنسان ياكى ھايۋانلار يېسە، بۇ شۇ كۆچەتنى تىككەن كىشى ئۈچۈن سەدىقە بولىدۇ».
39	غەرەزسىز قەرز بېرىپ تۇرۇش	«بىر مۇسۇلمانغا ئىككى قېتىم قەرز بېرىپ تۇرغان ھەرقانداق مۇسۇلمان، شۇ پۇلنىڭ مىقدارىدا بىر قېتىم سەدىقە قىلغاندەك ئەجىرگە ئېرىشىدۇ.»

40	قەرزدارغا مۆھلەت بېرىش ۋە سەبرى قىلىش	«قەرزنى ئادا قىلىشتىن قىيىنچىلىقتا قالغان كىشىگە قەرز ۋاقتى توشۇشتىن بۇرۇن ۋاقىتنى ئۇزارتىپ بەرگەن كىشى ئۈچۈن ھەر بىر كۈن سەدىقە بولىدۇ، قەرز ئادا قىلىش ۋاقتى توشقاندىن كېيىن يەنە ئۇزارتىپ بەرسە ھەر بىر كۈنگە يەنە ھەسسىلەپ ئەجىر قىتىلىدۇ».
41	الله يولىدا بىر كۈن روزا تۇتۇش	«كىمكى الله يولىدا بىر كۈن روزا تۇتسا، الله ئۇنىڭ يۈزىنى دوزاختىن 70 يىللىق مۇساپە يىراق قىلىدۇ.»
42	ھەر ئايدا ئۈچ كۈن، ئەرەفات كۈنى ۋە ئاشۇرا كۈنى روزا تۇتۇش	«ھەر ئايدا ئۈچ كۈن روزا تۇتۇش ئەجىردە ئۆمۈر بويى روزا تۇتقان بىلەن تەڭ بولىدۇ.» پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەرەفات كۈنى روزا تۇتۇش ھەققىدە سورالغاندا: «ئۇ روزا ئۆتكەن يىل ۋە بۇ يىلنىڭ گۇناھىنى ئۆچۈرىدۇ» دەپ جاۋاب بېرىدۇ. ئاشۇرا كۈنى روزا تۇتۇش ھەققىدە سورالغاندا: «ئۆتكەن يىلنىڭ گۇناھىنى ئۆچۈرىدۇ» دەپ جاۋاب بېرىدۇ.
43	شەۋۋال ئېيىدا ئالتە كۈن روزا تۇتۇش	«كىمكى رامىزان ئېيىنىڭ روزىسىنى تۇتسا، ئاندىن ئۇنىڭغا ئەگەشتۈرۈپ شەۋۋال ئېيىدا ئالتە كۈن روزا تۇتسا، ئۆمۈر بويى روزا تۇتقان بىلەن ئوخشاش بولىدۇ.»
44	تەراۋىھنى ئىمام تۈگەتكەنگە قەدەر بىرلىكتە ئوقۇش	«تەراۋىھ نامىزىنى ئىمام تۈگەتكەنگە قەدەر ئۇنىڭ بىلەن بىرلىكتە ئوقۇغان ئادەم ھەقىقەتەن بىر كېچە تەھەججۇد ناماز ئوقۇغان ھېسابلىنىدۇ.»
45	رامىزان ئېيىدا ئۆمرە قىلىش	«رامىزاندا قىلغان ئۆمرىنىڭ ساۋابى ھەج قىلغانغا باراۋەر بولىدۇ، ياكى مەن بىلەن بىرگە ھەج قىلغاننىڭ ساۋابىغا باراۋەر بولىدۇ»، «بەيتۇللاھنى يەتتە قېتىم تاۋاپ قىلىپ، ئىككى رەكەت ناماز ئوقۇغان كىشى بىر قۇل ئازات قىلغاننىڭ ساۋابىغا ئېرىشىدۇ».
46	ھەج مەبرۇر (ئۆلچەملىك ھەج) قىلىش	« ھەج قىلغۇچى ئېھرامدىكى ۋاقىتتا، ئېھرامدا سادىر قىلىش چەكلەنگەن ئىشلاردىن ساقلانغان ھالدا الله نىڭ رازىلىقىنى كۆزلەپ گۇناھ ئىشلىمەستىن ھەج قىلسا، گۇناھلىرىدىن خۇددى ئانىسىدىن تۇغۇلغاندەك پاك بولۇپ قايتىدۇ.» «ھەج مەبرۇرنىڭ مۇكاپاتى جەننەتتىن ئىبارەتتۇر.»
47	زۇلھەججە ئېيىنىڭ دەسلەپكى ئون كۈنىنىڭ پەزىلىتى	«الله قا مۇشۇ كۈنلەردە يەنى زۇلھەججە ئېيىنىڭ دەسلەپكى ئون كۈنىدە قىلىنغان ياخشى ئەمەللەردىن سۆيۈملۈكرەك ئەمەل يوق.» بۇنى ئاڭلىغان ساھابىلار: «ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! الله يولىدا قىلىنغان جىھادمۇ بۇ ئەمەلگە تەڭ بولالامدۇ؟» دەپ سورىغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «الله يولىدا قىلىنغان جىھادمۇ تەڭ بولالمايدۇ، پەقەت جېنى ۋە مېلى بىلەن جىھادقا چىققان، ھېچ نەرسىسى قايتمىغان (يەنى ئۆزى شېھىت بولغان، مېلى شۇ جىھادقا ئىشلىتىلگەن) ئادەم ئۇنىڭدىن مۇستەسنادۇر.» دېگەن.
48	قۇربانلىق قىلىش	پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرى: «ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! قۇربانلىق قىلىشنىڭ ھۆكمى نېمە؟» دەپ سورىغاندا، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «بۇۋاڭلار ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتىدۇر» دەپ جاۋاب بېرىدۇ. ئۇلار: «ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! بىز ئۇنىڭدىن قانداق ياخشىلىققا ئېرىشىمىز؟» دەپ سورىغاندا، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «ئۇنىڭ ھەربىر تۈكى ئۈچۈن بىر ياخشىلىققا ئېرىشىسىلەر» دەپ جاۋاب بېرىدۇ. ئۇلار: «ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! يۇڭغىمۇ شۇنداق بولامدۇ؟» دەپ سورىغاندا، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: « ھەربىر تال يۇڭغا بىر ياخشىلىق بېرىلىدۇ» دەپ جاۋاب بېرىدۇ.
49	ئالىمنىڭ ئەجرى ۋە ئۇنىڭ پەزىلىتى	«ئالىمنىڭ ئابىدقا بولغان ئارتۇقچىلىقى مېنىڭ سىلەردىن ئەڭ تۆۋەن كىشىگە بولغان ئارتۇقچىلىقىمغا ئوخشايدۇ.» ئاندىن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «شەك-شۈبھىسىزكى، ئىنسانلارغا ياخشىلىق ئۆگەتكۈچىگە الله رەھمەت قىلىدۇ، الله نىڭ پەرىشتىلىرى، ئاسمان ۋە زېمىندىكى جانلىقلار، ھەتتا ئۇۋىسىدىكى چۈمۈلىلەر، دېڭىزدىكى بېلىقلاردىن تارتىپ ھەممىسى ئۇنىڭغا رەھمەت تىلەيدۇ.»
50	الله تىن شېھىتلىكنى راستچىللىق بىلەن تىلەش	«كىمكى الله تىن شېھىتلىكنى راستچىللىق بىلەن تىلىسە، گەرچە ئۇ تۆشىكى ئۈستىدە ئۆلۈپ قالسىمۇ، الله ئۇنى شېھىتلەر دەرىجىسىگە يەتكۈزىدۇ.»
51	الله تىن قورقۇپ يىغلاش	«ئىككى تۈرلۈك كۆزنى دوزاخ كۆيدۈرمەيدۇ: بىرى، الله تىن قورقۇپ ياش تۆككەن كۆز. يەنە بىرى، كېچىنى الله يولىدا كۈزەتچىلىك قىلىپ ئۆتكۈزگەن كۆز».
52	الله قا تەۋەككۇل قىلىش ۋە بەدەننى داغلاش، كىشىلەرنى قۇل قىلىش، شۇم پال ئېلىشنى تاشلاش	پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا چۈشىدە پۈتۈن ئۇممەتلەر كۆرسىتىلدى. ئۇ ئۆز ئۇممىتىنى كۆردى، ئۇلارنىڭ ئىچىدە ھېسابمۇ ئېلىنماستىن، ئازابمۇ قىلىنماستىن جەننەتكە كىرىپ كېتىدىغان 70 مىڭ كىشى بولۇپ، ئۇلار تەننى داغلىمايدىغان، كىشىلەرنى قۇل قىلمايدىغان، شۇم پال ئالمايدىغان، پەرۋەردىگارىغا ھەمىشە تەۋەككۇل قىلىدىغان كىشىلەردۇر.
53	كىچىك پەرزەنتلەرنى قالدۇرۇپ ئۆلۈپ كەتكەن كىشىنىڭ ئەجرى	« الله بالاغەتكە يەتمىگەن ئۈچ پەرزەنتىنى قالدۇرۇپ ئۆلۈپ كەتكەن ھەرقانداق مۇسۇلماننى جەننەتكە كىرگۈزىدۇ».

54	كۆزدىن ئايرىلىپ قېلىش ۋە ئۇنىڭغا سەۋر قىلىش	«الله تائالا: ئەگەر بەندەمنى ئۇنىڭ ئەڭ سۆيۈملۈك ئىككى نەرسىسى بىلەن سىنىسام، ئاندىن ئۇ سەۋر قىلسا، مەن ئۇ ئىككى نەرسىسىنىڭ بەدىلىگە ئۇنىڭغا جەننەتنى بېرىمەن، دېدى. الله ئۇنىڭ ئىككى كۆزىنى دېمەكچى».
55	بىرەر ئىشنى الله تىن قورقۇپ تەرك ئېتىش	«سەن بىرەر ئىشنى چوقۇم الله تائالادىن قورقۇپ تاشلايدىكەنسەن، الله ساڭا ئۇنىڭدىن ياخشى نەرسىنى بېرىدۇ.»
56	جىنسىي ئەزا ۋە تىلنى ساقلاش	«كىمكى ماڭا ئىككى ساقىلىنىڭ ئارىسىنى ۋە ئىككى پۇتىنىڭ ئارىسىنى ساقلاش كاپالىتىنى بەرسە، مەن ئۇنىڭ جەننەتكە كىرىشىگە كاپالەتلىك قىلىمەن.» يەنى تىل بىلەن جىنسىي ئەزانى دېمەكچى.
57	ئۆيگە كىرگەندە ۋە تاماق يېگەندە "بىسمىللاھ" دېيىش	«كىمكى ئۆيگە كىرگەندە ۋە ئالدىغا تاماق كەلگەندە، الله نى تىلغا ئالسا (يەنى "بىسمىللاھ" دېسە)، شەيتان ھەمراھلىرىغا: سىلەرگە ھېچ قونالغۇ يوق، كەچلىك تاماقمۇ يوق، دەيدۇ. ئەگەر ئۇ ئۆيگە كىرگەندە، الله نى تىلغا ئالمىسا، شەيتان ھەمراھلىرىغا: سىلەرگە قونالغۇ جاي تېپىلدى، دەيدۇ. ئەگەر ئۇ ئالدىغا تاماق كەلگەندە، الله نى تىلغا ئالمىسا، شەيتان ھەمراھلىرىغا: سىلەرگە قونالغۇ جاي ھەم كەچلىك تاماقمۇ تېپىلدى، دەيدۇ».
58	يېمەكتىن ۋە يېڭى كىيىم كىيگەندىن كېيىن الله قا ھەمدە ئېيتىش	«كىمكى يېمەك-ئىچمەكتىن كېيىن : بۇ تاماقنى ماڭا مېنىڭ كۈچ - قۇۋۋىتىمسىز رىزق قىلىپ بەرگەن الله قا ھەمدۇ-سانالار بولسۇن! دېسە، ئۇنىڭ ئىلگىرى ئۆتكۈزگەن گۇناھلىرى مەغپىرەت قىلىنىدۇ». «كىمكى يېڭى كىيىم كىيگەندىن كېيىن: بۇ كىيىمنى ماڭا مېنىڭ كۈچ - قۇۋۋىتىمسىز رىزق قىلىپ بەرگەن الله قا ھەمدۇ-سانالار بولسۇن! دېسە، ئۇنىڭ ئىلگىرى ئۆتكۈزگەن گۇناھلىرى مەغپىرەت قىلىنىدۇ.»
59	جاپا-مۇشەققەتنىڭ يېنىكلىنىشىنى الله تىن تىلىگەن كىشى	فاتىمە رەزىيەللاھۇ ئەنھا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن خىزمەتچى بېرىشىنى سورىغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قىزى ۋە ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا: «ئىككىڭلارغا سىلەر سورىغان نەرسىدىنمۇ ياخشى نەرسىنى ئۆگىتىپ قويايمۇ؟ ئۇخلىماقچى بولۇپ تۆشەككە كەلگىنىڭلاردا 34 قېتىم تەكبىر، 33 قېتىم تەسبىھ، 33 قېتىم ھەمدە ئېيتىڭلار. ئىككىڭلار ئۈچۈن مۇشۇنداق قىلىش خىزمەتچىدىن ياخشىدۇر» دەيدۇ.
60	جىنسىي مۇناسىۋەتتىن بۇرۇن دۇئا قىلىش	«ئەگەر سىلەرنىڭ بىرىڭلار ئايالى بىلەن يېقىنچىلىق قىلماقچى بولغاندا: بىسمىللاھ ئى الله! بىزدىن شەيتاننى يىراق قىلغىن، بىزگە رىزق قىلىپ بەرگەن نەرسىدىنمۇ شەيتاننى يىراق قىلغىن! دېسە، شۇ قېتىمدا ئىككىسىدىن پەرزەنت بولۇپ قالسا، شەيتان شۇ بالىغا مەڭگۈ زىيان يەتكۈزەلمەيدۇ».
61	خوتۇنىنىڭ ئېرىنى رازى قىلىشى	«بەش ۋاخ نامىزىنى ئۆتىگەن، رامىزان روزىسىنى تۇتقان، ئىپپەت- نومۇسىنى ساقلىغان ۋە ئېرىگە ئىتائەت قىلغان ئايالغا، جەننەت دەرۋازىلىرىنىڭ قايسىسىنى خالىسىڭىز، شۇنىڭدىن كىرىڭ! دېيىلىدۇ». «ئېرى رازى بولغان ھالدا ئۆلۈپ كەتكەن ھەرقانداق ئايال جەننەتكە كىرىدۇ».
62	ئاتا-ئانىغا ئېھسان، قېرىنداشلىرىغا سىلە - رەھىم قىلىش	«ئاللاھنىڭ رازىلىقى ئاتا-ئانىنىڭ رازىلىقىغا باغلىق». «رىزقىنىڭ كەڭرى بولۇشى ۋە ئۆمرىنىڭ ئۇزۇن بولۇشىنى ئۈمىد قىلغان كىشى ئۇرۇق- تۇغقانلىرىغا سىلە - رەھىم قىلسۇن!».
63	يېتىمگە كاپالەتلىك قىلىش	پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كۆرسەتكۈچ بارمىقى بىلەن ئوتتۇرا بارمىقىنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ: «مەن ۋە يېتىمنى كاپالىتىگە ئالغۇچى جەننەتتە مانا مۇشۇنداق بولىمىز.» دېگەن.
64	ياخشى ئەخلاق	«شەك - شۈبھىسىزكى، مۆمىن ياخشى ئەخلاقى بىلەن كېچىسى قىيامدا تۇرغۇچى، كۈندۈزى روزا تۇتقۇچىنىڭ ئەجرىگە ئېرىشىدۇ.» «ئەخلاقى ياخشى بولغان كىشىگە جەننەتنىڭ ئالىي جايىدىن بىر قەسىر بېرىلىدىغانلىقى ئۈچۈن... كېپىللىك قىلىمەن.»
65	رەھىمدىللىق ۋە كۆيۈنۈش	«شەك - شۈبھىسىزكى، الله بەندىلىرى ئىچىدىن رەھىمدىل كىشىلەرگىلا رەھمەت قىلىدۇ». «سىلەر يەر يۈزىدىكى كىشىلەرگە رەھىم-شەپقەت قىلساڭلار، ئاللاھ سىلەرگە رەھىم قىلىدۇ».
66	مۇسۇلمانلارغا ياخشىلىق ئۈمىد قىلىش	«سىلەرنىڭ بىرىڭلار ئۆزىگە ياخشى كۆرگەن نەرسىنى مۇسۇلمان قېرىندىشى ئۈچۈنمۇ ياخشى كۆرمىگىچە ھەقىقىي مۆمىن بولالمايدۇ.»
67	ھايا قىلىش	«ھايا پەقەت ياخشىلىقلا كەلتۈرىدۇ». «ھايا ئىماننىڭ جۈملىسىدىندۇر». «ھايا قىلىش، ئەتىر ئىشلىتىش، مىسۋاك ئىشلىتىش ۋە نىكاھلىنىشتىن ئىبارەت مەزكۇر تۆت ئىش پەيغەمبەرلەرنىڭ سۈننەتلىرىدىن ئىبارەتتۇر».
68	سالام بېرىش	بىر ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ: ئەسسەلامۇ ئەلەيكۇم! دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇ، ئون ياخشىلىققا ئېرىشتى» دېدى. ئاندىن يەنە بىر ئادەم كېلىپ: ئەسسەلامۇ ئەلەيكۇم ۋەرەھمەتۇللاھى! دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇ، يىگىرمە ياخشىلىققا ئېرىشتى» دېدى. ئاندىن يەنە بىر ئادەم كېلىپ: ئەسسەلامۇ ئەلەيكۇم ۋەرەھمەتۇللاھى ۋەبەرەكاتۇھۇ! دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇ، ئوتتۇز ياخشىلىققا ئېرىشتى» دېدى.

69	قول ئېلىشىپ كۆرۈشۈش	«ئىككى مۇسۇلمان ئۇچراشقاندا قول ئېلىشىپ كۆرۈشسە، ئۇلار ئايرىلىپ كېتىشتىن ئىلگىرى گۇناھلىرى مەغپىرەت قىلىنىدۇ.»
70	مۇسۇلماننىڭ ئابرۇيىنى قوغداش	«كىمكى بىر مۇسۇلمان قېرىندىشىنىڭ ئابرۇيىنى قوغدىسا، قىيامەت كۈنى الله ئۇنى دوزاختىن قوغدايدۇ».
71	ياخشىلارنى دوست تۇتۇش ۋە ھەمسۆھبەت بولۇش	«سىز (قىيامەت كۈنى) ئۆزىڭىز ياخشى كۆرگەن كىشى بىلەن بىرگە بولىسىز». ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: "ساھابىلار ھېچ نەرسىدىن مۇشۇ ھەدىستىن خۇشال بولغاندەك خۇشال بولمىغان".
72	الله رازىلىقى ئۈچۈن دوست بولغانلار	«ئۇلۇغ ۋە بۈيۈك الله مۇنداق دەيدۇ: «مېنى ئۇلۇغلاپ دوست تۇتۇشقانلار ئۈچۈن نۇردىن مۇنبەرلەر بولۇپ، پەيغەمبەرلەر ۋە شېھىتلەرمۇ ئۇلاردەك بولۇشنى ئارزۇ قىلىپ كېتىدۇ».
73	مۇسۇلمان قېرىندىشىغا دۇئا قىلغان كىشى	«كىمكى مۇسۇلمان قېرىندىشىغا ياخشىلىق تىلەپ، ئۇ يوق يەردە دۇئا قىلسا، ئاللاھ ئۇنىڭ دۇئاسىنى ئىجابەت قىلىدۇ، ئۇنىڭغا مۇئەككەل پەرىشتە: الله دۇئايىڭنى ئىجابەت قىلسۇن ۋە شۇ دۇئايىڭنىڭ ئوخشىشى ساڭىمۇ بولسۇن! دەيدۇ».
74	ئەر-ئايال مۆمىنلەرگە مەغپىرەت تىلەش	«كىمكى مۆمىن ئەرلەرگە ۋە مۆمىن ئاياللارغا مەغپىرەت تىلىسە، الله ئۇنىڭغا ھەربىر مۆمىن ئەر ۋە مۆمىن ئايالنىڭ باراۋىرىدە ياخشىلىق يېزىدۇ».
75	يولدىن ئەزىيەتلىك نەرسىلەرنى ئېلىۋېتىش	«مەن يول ئۈستىدىن كىشىلەرگە ئەزىيەت يەتكۈزىدىغان بىر دەرەخنى كېسىۋەتكەنلىكى ئۈچۈن جەننەتتە ئايلىنىپ يۈرگەن بىر ئادەمنى كۆردۈم».
76	جېدەل - ماجىرا ۋە يالغان سۆزلەشنى تەرك ئېتىش	«گەرچە ھەقلىق بولسىمۇ، جېدەل- ماجىرانى تەرك ئەتكەن كىشىگە جەننەتنىڭ ئاستى تەرىپىدىن بىر قەسىر بېرىلىدىغانلىقىغا، چاخچاق قىلىش جەريانىدا بولسىمۇ، يالغان سۆزلەشنى تەرك ئەتكەن كىشىگە جەننەتنىڭ مەركىزىدىن بىر قەسىر بېرىلىدىغانلىقىغا كاپالەتلىك قىلىمەن».
77	ئاچچىقنى يۇتۇش	«كىمكى ئۆچ ئېلىشقا قادىر بولۇپ تۇرۇپ ئاچچىقىنى يۇتسا، الله ئۇنى قىيامەت كۈنى خالايىقنىڭ ئالدىدا ئىسمىنى چاقىرىپ، ھۆر- پەرىلەردىن خالىغىنىنى تاللىۋېلىش ئىمتىيازىنى بېرىدۇ».
78	ياخشىلىق ياكى يامانلىق بىلەن گۇۋاھلىق بېرىش	«سىلەر ياخشىلىق بىلەن گۇۋاھلىق بەرگەن كىشىگە جەننەت ۋاجىپ بولىدۇ، سىلەر يامانلىق بىلەن گۇۋاھلىق بەرگەن كىشىگە دوزاخ ۋاجىپ بولىدۇ. سىلەر الله نىڭ يەر يۈزىدىكى گۇۋاھچىلىرىسىلەر...».
79	مۇسۇلماننى قىيىنچىلىقتىن قۇتۇلدۇرۇش، ئىشلىرىغا ياردەملىشىش، ئەيىبىنى يېپىش	«كىمكى بىر مۇسۇلماننى دۇنيانىڭ بىر قىيىنچىلىقىدىن قۇتۇلدۇرۇپ قويسا، الله ئۇنى قىيامەتنىڭ بىر قىيىنچىلىقىدىن قۇتۇلدۇرۇپ قويىدۇ. كىمكى ئىشى قىيىن بولۇپ قالغان ئادەمنىڭ ئىشىنى ئاسانلاشتۇرۇپ بەرسە، الله ئۇنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتلىك ئىشلىرىنى ئاسانلاشتۇرۇپ بېرىدۇ. كىمكى بىر مۇسۇلماننىڭ ئەيىبىنى ياپسا، الله دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ئۇنىڭ ئەيىبىنى ياپىدۇ. كىمكى مۇسۇلمان قېرىندىشىنىڭ ياردىمىدىلا بولىدىكەن، الله ئۇنىڭ ياردىمىدە بولىدۇ...».
80	ئاخىرەتنى مۇھىم بىلىش	«كىمنىڭ غېمى ئاخىرەت بولسا، الله ئۇنىڭ دىلىغا بىھاجەتلىكنى ئورنىتىدۇ، ئۇنىڭ چېچىلاڭغۇ ئىشلىرىنى يىغىپ بېرىدۇ، مال - دۇنيا ئۇنىڭغا ئۇ خالىمىسىمۇ، كېلىپ تۇرىدۇ».
81	باشلىقنىڭ ئادىللىقى، ياشنىڭ ياخشى ئادەم بولۇپ يېتىلىشى، مەسچىتكە باغلىنىش، الله نىڭ رازىلىقى ئۈچۈن دوستلىشىش	«الله نىڭ سايىسىدىن باشقا ھېچ سايە يوق كۈندە الله ئۆز سايىسىدىن سايە بېرىلىدىغان يەتتە تۈرلۈك كىشى بار بولۇپ، بىرىنچى: ئادىل خەلىپە. ئىككىنچى: پەرۋەردىگارىغا ئىبادەت قىلىپ يېتىلگەن ياش. ئۈچىنچى: قەلبى ھەمىشە مەسچىتكە باغلانغان ئادەم. تۆتىنچى: الله نىڭ رازىلىقىنى كۆزلەپ دوستلاشقان، شۇ دوستلۇق ئۈستىدە جەم بولغان ۋە شۇ دوستلۇق ئۈستىدە ئايرىلغان ئىككى ئادەم. بەشىنچى: ئېسىلزادە ۋە چىرايلىق ئايال بىر تۆشەكتە بولۇشنى تەلەپ قىلسا، مەن ھەقىقەتەن الله تىن قورقىمەن،- دەپ رەت قىلغان ئادەم. ئالتىنچى: ئوڭ قولى سەرپ قىلغان نەرسىنى سول قولى بىلمىگىدەك دەرىجىدە يوشۇرۇن سەدىقە بەرگەن ئادەم. يەتتىنچى: يالغۇز جايدا الله نى ياد ئېتىپ كۆزلىرىدىن تاراملاپ ياش تۆككەن ئادەم».
82	ئىستىغپار ئېيتىش	«كىمكى داۋاملىق ئىستىغپار ئېيتىشنى ئۆزىگە ئادەت قىلسا، الله ئۇنىڭ ھەربىر مۇشەققەت ئىشى ئۈچۈن چىقىش يولى، ھەر بىر غېمى ئۈچۈن خالاسلىق، كۈتۈلمىگەن يەردىن خۇشاللىق ۋە رىزق بېرىدۇ».

مەنئى قىلىنغانلىقى رىۋايەت قىلىنغان ئىشلار

No	مەنئى قىلىنغان ئىش	پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ :
1	ئەمەل قىلىشتىكى مەقسەت	«الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: مەن شېرىك كەلتۈرگۈچىلەرنىڭ شېرىكىدىن بىھاجەتمەن. كىمكى بىرەر ئەمەلنى مەندىن باشقا نەرسىنى ماڭا شېرىك قىلىپ قىلسا، مەن ئۇنى ۋە ئۇنىڭ شېرىك كەلتۈرگەن نەرسىسىنى تاشلىۋېتىمەن».
2	كۆرۈنۈشى گۈزەل، قەلبى بۇزۇق	قىيامەت كۈنى تەھامە تىغىدەك ياخشىلىقلار بىلەن كېلىدىغان، ئەمما ئاللاھ تائالا ئۇلارنىڭ ئەمەللىرىنى كېرەكسىز توزاندىغا ئايلاندۇرىۋېتىدىغان كىشىلەرنى بىلىمەن دېۋىدى، سەۋبان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: ئى رەسۇلۇللاھ! ئۇلارنى بىزگە سۈپەتلەپ بەرسىلە، بىز بىلمەستىن ئۇلاردىن بولۇپ قالمايلى يەنە؟! دېدى، رەسۇلۇللاھ: ئەمما ئۇلار سىلەرنىڭ قېرىنداشلىرىڭلار، كېچىلىرى سىلەردەك ئىبادەت قىلىدۇ، لېكىن ئۇلار يالغۇز جايدا ئاللاھ چەكلىگەن نەرسىلەردىن ئۆزىنى تۇتالمايدىغان كىشىلەردۇر».
3	تەكەببۇرلۇق	«قەلبىدە زەررىچىلىك كىبرى بار كىشى جەننەتكە كىرمەيدۇ.» كىبىرلىك دېگەن ھەقنى ئىنكار قىلىش ۋە كىشىلەرنى كەمسىتىشتىن ئىبارەتتۇر.
4	كىيىمنى سورەلدۇرۇپ كېيىش	ئىشتان-كۆينەك ۋە سەللە قاتارلىق كىيىملەرنى چوڭچىلىق قىلىپ ئۇزۇن كىيگەن كىشىلەرگە قىيامەت كۈنى ئاللاھ قارىمايدۇ».
5	ھەسەت قىلىش	«ھەسەت قىلىشتىن قەتئىي ساقلىنىڭلار. شەك ـ شۈبھىسىزكى، ھەسەت ياخشىلىقنى خۇددى ئوت ئوتۇننى ياكى چاتقالنى كۆيدۈرىۋەتكەندەك كۆيدۈرىۋېتىدۇ».
6	جازانە ۋە ئۆسۈم	پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جازانە يېگۈچىگە ۋە يېدۈرگۈچىگە لەنەت ئېيتتى. «ئۆسۈم ئىكەنلىكىنى بىلىپ تۇرۇپ بىر تەڭگە جازانە يېگەن كىشىنىڭ گۇناھى 36 قېتىم زىنا قىلغۇچىنىڭ گۇناھىدىن ئېغىردۇر.»
7	ھاراق ئىچكۈچى	«ھاراقكەش، سېھىرگە ئىشەنگۈچى، سىلە-رەھىمنى ئۈزۈپ قويغۇچى جەننەتكە كىرمەيدۇ.»
8	يالغانچىلىق	«كىشىلەرنى كۈلدۈرۈش ئۈچۈن يالغان سۆزلىگەن كىشىنىڭ ھالىغا ۋاي! ئۇنىڭ ھالىغا ۋاي!»
9	جاسۇسلۇق قىلىش	«كىمكى ئادەملەرنىڭ سۆزىنى (يەنى بىرسىنىڭ بىلىشىنى خالىمايدىغان سۆلىرىنى)تىڭشىسا، قىيامەت كۈنى ئۇنىڭ قۇلىقىغا ئېرىتىلگەن قوغۇشۇن قۇيۇلىدۇ.»
10	رەسىم سىزىش	«شەك ـ شۈبھىسىزكى، قىيامەت كۈنى ئەڭ ئېغىر ئازابقا دۇچار بولىدىغانلار جانلىقلارنىڭ رەسىمىنى سىزغۇچىلاردۇر.» «ئىت ۋە سۈرەت بار ئۆيگە پەرىشتىلەر كىرمەيدۇ.»
11	چېقىمچىلىق	«چېقىمچى جەننەتكە كىرمەيدۇ.» چېقىمچىلىق بولسا؛ بۇزغۇنچىلىق قىلىش مەقسىتىدە كىشىلەر ئارىسىدا گەپ توشۇشنى كۆرسىتىدۇ.
12	غەيۋەت قىلىش	«غەيۋەتنىڭ نېمىلىكىنى بىلەمسىلەر؟» بۇنى ئاڭلىغان ساھابىلار: الله ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى ياخشى بىلىدۇ، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «قېرىندىشىڭنى ئۇ ياقتۇرمايدىغان نەرسىلەر بىلەن تىلغا ئېلىشتۇر» دېدى. ئاندىن: قېرىندىشىمدا مەن دېگەن سۈپەتلەر تېپىلىسچۇ؟ دەپ سورىۋېدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئەگەر ئۇنىڭدا سەن دېگەن نەرسىلەر تېپىلسا، غەيۋەت قىلغان بولىسەن، ئەگەر ئۇنىڭدا ئۇ نەرسىلەر تېپىلمىسا، ئۇنىڭغا بوھتان قىلغان بولىسەن» دېدى.
13	لەنەت قىلىش	«مۇسۇلمانغا لەنەت ئېيتىش ئۇنى ئۆلتۈرگەنگە ئوخشاشتۇر». «شامالنى تىللىماڭلار، چۈنكى ئۇمۇ بۇيرۇلغۇچى، كىمكى لەنەتكە لايىق بولمىغان نەرسىگە لەنەت ئېيتىدىكەن، ئېيتقان سۆزى ئۆزىگە قايتىدۇ».
14	باشقىلارنىڭ سىرىنى ئېچىش	«شەك ـ شۈبھىسىزكى، قىيامەت كۈنى الله نىڭ دەرگاھىدا ئەڭ يامان ئاقىۋەتكە قالىدىغان ئادەم خوتۇنى بىلەن بىر تۆشەكتە بولغان، ئاندىن خوتۇنىنىڭ سىرىنى تارقىتىۋەتكەن ياكى ئايالى بىلەن بولغان ئىشلارنى باشقىلارغا دېگەن ئادەمدۇر.»
15	يامان قىلىق ۋە ئەدەپسىزلىك	«قىيامەت كۈنى الله نىڭ دەرگاھىدا ئەڭ يامان ئاقىۋەتكە قالىدىغان كىشى باشقىلار ئۇنىڭ ئەخلاقسىزلىقىدىن قورقۇپ ئالاقە قىلىشنى تەرك ئەتكەن كىشىدۇر.» «ئادەم پەرزەنتىنىڭ خاتالىقلىرىنىڭ كۆپى تىلىنىڭ سەۋەبىدىن بولىدۇ».
16	مۇسۇلمانغا كۇفرىلىق بىلەن بوھتان قىلىش	«قايسى بىر ئادەم قېرىندىشىغا: ئى كاپىر!ـ دېسە، چوقۇم ئىككىسىنىڭ بىرى شۇ سۆز بىلەن ئادا ـ جۇدا بولىدۇ. ئەگەر قېرىندىشى ئۇنىڭ دېگىنىدەك كاپىر بولسا بولدى، كاپىر بولمىسا، ئۇ سۆز دېگۈچىنىڭ ئۆزىگە قايتىدۇ.»

17	باشقا ئادەمنى دادام دېيىش	«كىمكى بىلىپ تۇرۇپ ئاتىسىدىن باشقا ئادەمنى "دادام" دەپ دەۋا قىلسا، جەننەت ئۇنىڭغا هارام بولىدۇ.» «كىمكى دادىسىدىن يۈز ئۆرۈيدىكەن كۇفرىلىق قىلغان بولىدۇ.»
18	مۇسۇلماننى قورقۇتۇش	«بىر مۇسۇلماننىڭ يەنە بىر مۇسۇلماننى قورقۇتۇشى توغرا ئەمەس.» «كىمكى بىر قېرىندىشىغا تۆمۈر تەڭلىسە، ئۇنى تاشلىغانغا قەدەر پەرىشتىلەر ئۇنىڭغا لەنەت ئېيتىدۇ.»
19	ئىسلام يۇرتىدا ئامانلىق بېرىلگۈچىنى ئۆلتۈرۈش	«كىمكى مۇسۇلمانلار ئامانلىق بەرگەن بىر كاپىرنى ناهەق ئۆلتۈرۈپ قويسا، جەننەتنىڭ پۇرىقىنىمۇ پۇرىيالمايدۇ. جەننەتنىڭ پۇرىقى يۈز يىللىق مۇساپىدىن پۇراپ تۇرىدۇ.»
20	الله نىڭ ئەۋلىيالىرىنى (دوستلىرىنى) دۈشمەن تۇتۇش	«الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: «كىمكى مېنىڭ دوستۇمغا دۈشمەنلىك قىلسا، مەن ئۇنىڭغا قارشى جەڭ ئېلان قىلىمەن.»
21	مۇناپىق ۋە پاسىققا هۆرمەت بىلدۈرۈش	«مۇناپىق "خوجايىن" بولغان تەقدىردىمۇ ئۇنى خوجايىنىم دېمەڭلار، بۇ سۆزۈڭلار بىلەن ئۇلۇغ پەرۋەردىگارىڭلار الله نى غەزەپلەندۈرىسىلەر.»
22	مەسئۇلىيەتسىزلىك قىلىش	«ئۈستىگە مەسئۇلىيەت يۈكلەنگەن كىشىلەر قول ئاستىدىكىلەرگە خىيانەت قىلغان هالدا ئۆلسە، الله ئۇنىڭغا جەننەتنى هارام قىلىدۇ.»
23	پەتىۋا بېرىش	«بىراۋغا بىلمەي تۇرۇپ خاتا پەتىۋا بەرگەن بولسا، ئۇنىڭ گۇناهى پەتىۋا بەرگۈچىگە بولىدۇ.»
24	جۈمە ۋە دىگەر نامىزىنى تەرك ئېتىش	«كىمكى جۈمە نامىزىنى هورۇنلۇق قىلىپ ئۈچ قېتىم (ئۆزرىسىز) تەرك ئەتسە، الله ئۇنىڭ قەلبىگە مۆهۈر بېسىۋېتىدۇ». «كىمكى دىگەر نامىزىنى قەستەن تەرك ئەتسە ئەمەللىرىنىڭ بىكار بولۇپ كېتىشىگە سەۋەب بولىدۇ».
25	نامازغا سەل قاراش	«بىز بىلەن كاپىرلارنىڭ ئارىسىدىكى پەرق نامازدۇر، كىمكى ئۇنى قەستەن تەرك ئەتسە، ھەقىقەتەن كاپىر بولىدۇ.» «كىشى بىلەن شېرىكنىڭ ئارىسىدىكى پەرق نامازنى تەرك ئېتىشتۇر.»
26	ناماز ئوقۇۋاتقان كىشىنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈش	«ناماز ئوقۇۋاتقان كىشىنىڭ ئالدىدىن ئۆتكۈچى بۇنىڭ گۇناھىنى بىلسە ئىدى، ئەلۋەتتە، ئۇنىڭ 40 تۇرۇشى (40 مىنۇتمۇ، 40 كۈنمۇ، 40 ئايمۇ، 40 يىلمۇ ئېنىق ئەمەس) نامازخاننىڭ ئالدىدىن ئۆتكەندىن ياخشى بولاتتى.»
27	نامازخانلارغا ئەزىيەت يەتكۈزۈش	«خام پىياز، خام سامساق يېگەن كىشى مەسچىتىمىزگە يېقىنلاشمىسۇن! شەك ـ شۈبھىسىزكى، پەرىشتىلەر، ئىنسانلار سەسكەنگەن نەرسىدىن سەسكىنىدۇ.»
28	يەر ـ زېمىننى تارتىۋېلىش	«كىمكى بىر غېرىچ يەرنى زۇلۇم قىلىپ تارتىۋالسا، قىيامەت كۈنى الله ئۇنىڭ بوينىغا يەتتە قات زېمىننى تاقاق قىلىپ سالىدۇ.»
29	الله نى غەزەپلەندۈرىدىغان سۆز	«شۈبھىسىزكى، ئىنسان بەزىدە الله نى غەزەپلەندۈرىدىغان سۆزنى ھېچ پەرۋا قىلماستىن قىلىپ تاشلايدۇ ـ دە، شۇ سۆزنىڭ سەۋەبى بىلەن جەھەننەمنىڭ 70 يىللىق قەرىگە چۈشۈپ كېتىدۇ.»
30	الله نى ياد ئەتمەستىن تولا سۆزلەش	«الله نى ياد ئەتمەستىن تولا پاراڭ سالماڭلار! شەك ـ شۈبھىسىزكى، الله نى ياد ئەتمەستىن تولا سۆزلەش دىلنى قاساۋەتلىككە دۇچار قىلىپ قويىدۇ.»
31	گەپكە ماھىرلىقىنى باشقىلارغا كۆرسىتىش	«شەك ـ شۈبھىسىزكى، قىيامەت كۈنى مەن ئەڭ يامان كۆرىدىغان ۋە مېنىڭ سورۇنۇمدىن ئەڭ يىراق بولىدىغانلار كوت ـ كوت، ئاغزىغا كەلگەننى سۆزلەيدىغان، تەكەببۇرلۇق قىلىپ باشقىلارغا گەپ بەرمەيدىغان ۋاتىلداق ئادەملەردۇر.»
32	ئاللاھنىڭ زىكرىدىن غاپىل بولۇش	«كىمكى بىرەر سورۇندا ئولتۇرۇپ ئاللاھنى ياد ئەتمەستىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دۇرۇت يوللىماستىن تۇرۇپ كېتىدىكەن، ئۇنىڭ ئۈستىدە ئاللاھ ۋە ئۇنىڭ رەسۇلىنىڭ ھەققى قالىدۇ، ئاللاھ ئۇلارنى خالىسا كەچۈرىدۇ، خالىسا جازالايدۇ».
33	مۇسۇلماننىڭ قايغۇسىنى كۆرگەندە خۇرسەن بولۇش	«مۇسۇلمان قېرىندىشىڭىزنىڭ قايغۇسىدىن خۇرسەن بولماڭ، ئاللاھ ئۇنىڭغا رەھمەت قىلىپ، سىزنى ئۇنىڭ قايغۇسىغا مۇپتىلا قىلىپ قويۇشى مۇمكىن». «كىمكى بىرەر كىشىنى خاتالىقى تۈپەيلى ئەيىپلىسە، ئۇ ھاياتىنىڭ ئاخىرىغىچە شۇ گۇناھنى بىر قېتىم بولسىمۇ سادىر قىلىدۇ».
34	ئاداۋەت قىلماسلىق توغرىسىدا	«مۇسۇلماننىڭ يەنە بىر مۇسۇلمان بىلەن ئۈچ كۈندىن ئارتۇق ئاداۋەت تۇتۇشى توغرا ئەمەس. كىمكى ياخشىلاشماستىن ئۆلۈپ كەتسە دوزاخقا كىرىدۇ».
35	ناچار قىلمىشى بىلەن پەخىرلىنىش	«گۇناھ مەسىيەتنى ئاشكارا قىلمىغان بارلىق ئۇممىتىمنىڭ گۇناھى كەچۈرۈم قىلىنىدۇ».
36	ئەخلاقسىزلىق	«ناچار ئەخلاق ياخشى ئەمەللەرنىڭ ئەجرىنى خۇددى ئاچچىقسۇ ھەسەلنىڭ تەمىنى كەتكۈزىۋەتكەندەك كەتكۈزىۋېتىدۇ».

37	ھەدىيەنى قايتۇرىۋالغۇچى	«بەرگەن سوۋغىسىنى قايتۇرىۋالغان كىشى قەي قىلىپ ئاندىن قۇسۇقىنى ئىچكەن ئىتقا ئوخشايدۇ.» «كىمكى بىراۋغا بىرەر نەرسىنى بېرىپ بولغاندىن كېيىن ئۇنى قايتۇرۇۋېلىشى توغرا بولمايدۇ.»
38	قوشنىغا زۇلۇم قىلماسلىق توغرىسىدا	«خوشنىسىنىڭ ئايالى بىلەن زىنا قىلغاندىن، باشقا ئون ئايال بىلەن زىنا قىلغانىنىڭ گۇناھى يەڭگىلرەكتۇر، خوشنىسىنىڭ ئۆيىدىن بىر نەرسە ئوغرىلىغاندىن باشقا ئون ئۆيدىن بىر نەرسە ئوغرىلاشنىڭ گۇناھى يەڭگىلرەكتۇر».
39	نامەھرەم ئاياللارغا قاراش	«ئىنسانغا ئۇنىڭ زىنادىن بولغان نېسىۋىسى پۈتۈلگەن بولۇپ، ئۇ، ئۇنى چوقۇم تاپىدۇ. كۆزنىڭ زىناسى قاراشتۇر، قۇلاقنىڭ زىناسى ئاڭلاشتۇر، تىلنىڭ زىناسى سۆزلەشتۇر، قولنىڭ زىناسى تۇتۇشتۇر، پۇتنىڭ زىناسى مېڭىشتۇر. كۆڭۈل ياخشى كۆرىدۇ ۋە ئارزۇ قىلىدۇ. جىنسىي ئەزا ئۇنى تەستىقلايدۇ ياكى رەت قىلىدۇ.»
40	يات ئايالنىڭ قولىنى تۇتماسلىق توغرىسىدا	« ئەر كىشىنىڭ نامەھرەم ئايالنىڭ قولىنى تۇتقىنىدىن بېشىغا تۆمۈر توخماق بىلەن ئۇرۇلغىنى ياخشىدۇر». پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: «مەن ئاياللار بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈشمەيمەن»دېگەن.
41	چەكلەنگەن قايچىقۇدىلىشىش (ئەششىغار)	«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەھرىسىز (تويلۇقسىز)قايچىقۇدىلىشىشنى مەنئى قىلدى». چەكلەنگەن قايچىقۇدىلىشىش بولسا؛ بىر ئادەم قىزىنى يەنە بىر ئادەمگە ئۇمۇ قىزىنى بېرىش بەدىلىگە بېرىدۇ. ئىككىسىنىڭ ئارىسىدا مەھرى ھەققى بېرىش بولمايدۇ.
42	مېيىتقا ئۈن سېلىپ يىغلاش	«ئۈن سېلىپ يىغلانغان مېيىت قىيامەت كۈنى ئۆزىگە ئۈن سېلىپ يىغلانغانلىقى ئۈچۈن ئازابلىنىدۇ.» «مېيىت ئۆزىگە ئۈن سېلىپ يىغلانغانلىقى ئۈچۈن قەبرىسىدە ئازابلىنىدۇ.»
43	الله نىڭ غەيرى بىلەن قەسەم قىلىش	«كىمكى الله تىن باشقا نەرسە بىلەن قەسەم قىلىدىكەن، ھەقىقەتەن كاپىر بولغان ياكى شېرىك كەلتۈرگەن بولىدۇ.» «كىمكى قەسەم قىلماقچى بولسا، الله نىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلسۇن، بولمىسا شۈك تۇرسۇن.» «ئامانەتدارلىقى بىلەن قەسەم ئىچكەن كىشى بىزدىن ئەمەس».
44	يالغان قەسەم ئىچىش	«كىمكى ھەددىدىن ئاشقان ھالدا يالغان قەسەم قىلىپ بىرەر مۇسۇلماننىڭ مېلىنى ئېلىۋالسا، الله نىڭ غەزىپىگە ئۇچرىغان ھالدا مۇلاقات بولىدۇ.»
45	سودا ـ سېتىقتىكى قەسەم	«سودا ـ سېتىقتا كۆپ قەسەم قىلىشتىن ساقلىنىڭلار، چۈنكى ئۇ پايدا قىلغاندەك قىلىدۇ، ئەمەلىيەتتە بەرىكەتنى كەتكۈزىلىدۇ.» «قەسەم مالنىڭ سېتىلىشىغا پايدا يەتكۈزىدۇ ئەمما ئۇنىڭ بەرىكىتىنى كەتكۈزىۋېتىدۇ.»
46	كاپىرلارغا ئوخشىۋېلىش	«كىمكى بىر قەۋمگە ئوخشىۋالسا، ئۇ ئۇلاردىندۇر.» «باشقىلارغا ئوخشىۋالغان كىشى بىزدىن ئەمەس.»
47	قەبرە ئۈستىنى قوپۇرۇش	«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قەبرىنى سۇۋاشنى، قەبرە ئۈستىدە ئولتۇرۇشنى ۋە ئۇنى قوپۇرۇشنى مەنئى قىلدى».
48	خىيانەت قىلىش	«الله قىيامەت كۈنى ئىلگىرى ۋە كېيىن ئۆتكەنلەرنىڭ ھەممىسىنى يىغقاندا، ھەربىر خىيانەتچى ئۈچۈن بىر بايراق كۆتۈرۈلىدۇ. ئاندىن: بۇ پالانىنىڭ ئوغلى پالانىنىڭ خىيانىتىدۇر، دېيىلىدۇ.»
49	قەبرە ئۈستىدە ئولتۇرۇش	«سىلەردىن بىرىڭلارنىڭ چوغ ئۈستىدە ئولتۇرۇشى، ئاندىن كىيىمىگە ئوت تۇتۇشۇپ كېتىپ بەدىنىنى كۆيدۈرۈپ قويۇشى ئۇنىڭ ئۈچۈن قەبرە ئۈستىدە ئولتۇرۇشىدىن ياخشىدۇر.»
50	باشقىلاردىن ھۆرمەت تاما قىلىش	«كىشىلەرنىڭ ئۆزى ئۈچۈن قول قوۋۇشتۇرۇپ ھۆرمەتتە تۇرۇشىنى ياخشى كۆرگەن كىشى، دوزاختىن ئۆزىنىڭ ئورنىنى تەييارلاپ قويسۇن».
51	دۇنيا توپلاش ئۈچۈن مال سوراش	كىمكى كىشىلەردىن ئورۇنسىز بىر نەرسە سوراشنى باشلايدىكەن، ئاللاھ ئۇ كىشىگە پېقىرچىلىقنىڭ ئىشىكىنى ئېچىۋېتىدۇ». «كىمكى مال دۇنيا توپلاش نىيىتى بىلەن كىشىلەردىن ئاز ياكى كۆپ بولسۇن بىر نەرسە سورايدىكەن، دوزاخنىڭ ئوتىنى سورىغان بولىدۇ».
52	سودا ـ سېتىقتا تىل بىرىكتۈرۈۋېلىش	پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام شەھەرلىكنىڭ سەھرالىقتا مال سېتىشىنى مەنئى قىلدى ۋە: «سودىدا تىل بىرىكتۈرۈۋالماڭلار، بىر ئادەم يەنە بىر قېرىندىشىنىڭ سودىسى ئۈستىگە سودا قىلمىسۇن!» دېدى.
53	يۈتۈپ كەتكەن نەرسىنى مەسچىتتە سۈرۈشتە قىلىش	«كىمكى بىراۋنىڭ يۈتۈپ كەتكەن نەرسىسىنى مەسچىتتە سۈرۈشتە قىلغانلىقىنى ئاڭلىسا: الله ئۇنى ساڭا قايتۇرۇپ بەرمىسۇن! دېسۇن، چۈنكى مەسچىتلەر بۇنىڭ ئۈچۈن سېلىنمىغان.»
54	شەيتاننى تىللىماسلىق	شەيتاننى تىللىماڭلار، ئاللاھقا ئۇنىڭ يامانلىقىدىن پاناھ تىلەپ سېغىنىڭلار». ساھابىلاردىن بىرى مۇنداق دەيدۇ: «مەن پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام بىلەن بىر ئۇلاغقا مىنگەشكەن ئىدىم، ئۇلاق

	توغرىسىدا	كىتىۋېتىپ مۇدۇرۇپ كەتكەندى، مەن: بەختسىز شەيتان دېسەم، پەيغەمبەرئەلەيھىسسالام: بەختسىز شەيتان دېمەستىن مىنىڭ كۈچۈم بىلەن مۇدۇرۇپ كەتتى دېگىن، ئەگەر سەن ئۇنى تىللىساڭ ھاكىسى ئۆسۈپ چوڭىيىپ ئۆيدەك بولۇپ كېتىدۇ، لېكىن ئاللاھنىڭ ئىسمى بىلەن دېسەڭ، شەيتان كىچىكلەپ چىۋىندەك بولۇپ قالىدۇ دېدى».
55	قىزىتمىنى تىللاش	قىزىتما كېسەلىنى تىللىماڭلار، تۆمۈرنىڭ داتلىرى ئوتتا تازىلانغاندەك، ئىنسانىنىڭ خاتالىقلىرى قىزىتما كېسىلىدە كەتكۈزىلىدۇ».
56	گۇمراھلىققا دەۋەت قىلىش	«كىمكى گۇمراھلىققا دەۋەت قىلسا، ئۇنىڭغا ئەگەشكەن كىشىلەرگە قانداق گۇناھ بولسا، ئۇنىڭغىمۇ گۇناھلاردىن ھېچنەرسە كېمەيتىلمەستىن ئوخشاش گۇناھ بولىدۇ».
57	سۇ ئىچكەندە مەنئى قىلىنغان نەرسىلەر	«پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تولۇم ياكى سۇ قاچىسىنىڭ ئاغزىدىن سۇ ئىچىشنى مەنئى قىلدى». «ئۇ يەنە ئۆرە تۇرۇپ سۇ ئىچىشنى مەنئى قىلدى». «ئىچىملىكنى پۈۋلەپ ئىچىشتىن چەكلىدى».
58	ئالتۇن ياكى كۈمۈش قاچىدا سۇ ئىچىش	«ئالتۇن ۋە كۈمۈش قاچىدا سۇ ئىچمەڭلار، يىپەك ۋە تاۋاردا كىيىم كىيمەڭلار (ئەرلەرگە قارىتىلغان)، ئۇ نەرسىلەر دۇنيادا كاپىرلار ئۈچۈندۇر، ئاخىرەتتە سىلەر ئۈچۈندۇر.»
59	سول قول بىلەن سۇ ئىچىش	«سىلەردىن ھېچكىم سول قولى بىلەن تاماق يېمىسۇن ۋە سۇ ئىچمىسۇن، چۈنكى شەيتان سول قولى بىلەن يەيدۇ ۋە ئىچىدۇ.»
60	سىلە رەھىمنى ئۈزۈش	«سىلە ـ رەھىمنى ئۈزۈپ قويغۇچى جەننەتكە كىرمەيدۇ.»
61	رەسۇلۇللاھقا دۇرۇت ئېيتماسلىق	«مەن كۆز ئالدىدا تىلغا ئېلىنسام، ماڭا دۇرۇت ئېيتمىغان ئادەمنىڭ بۇرنى توپىغا مىلەنسۇن!» «مەن كۆز ئالدىدا تىلغا ئېلىنسام، ماڭا دۇرۇت ئېيتمىغان ئادەم بېخىلدۇر.»
62	ئىت بېقىش	«كىمكى ئوۋ ئىتى ياكى چارۋا ـ ماللارنى قوغدايدىغان ئىتتىن باشقا ئىت باقسا، ئۇنىڭ ھەر كۈنى ئىككى قىيرات (ئىككى تاغدەك) ئەجرى ئازلايدۇ.»
63	ھايۋانلارنى قىيناش	«بىر ئايال بىر مۈشۈكنى سولاپ قويۇپ ئۆلتۈرۈپ قويغانلىقى ئۈچۈن جازالىنىپ دوزاخقا كىرىپ كەتتى.» «جېنى بار نەرسىلەرنى غەرەزلىك ھالدا تۇتۇۋالماڭلار!».
64	ھايۋانلارغا قوڭغۇراق ئېسىپ قويۇش	«ئىچىدە ئىت ياكى قوڭغۇراق بار ھايۋانلارغا پەرىشتىلەر ھەمراھ بولمايدۇ.» «قوڭغۇراق شەيتاننىڭ نېيىدۇر.»
65	گۇناھكار نېمەتلەندۇرۇلسە	ئاللاھنىڭ گۇناھ ـ مەسىيەت ئۈستىدىكى كىشىلەرنى ئۇلار ئىستىگەندەك نېمەتلەندۇرۇۋاتقانلىقىنى كۆرگۈنىڭىزدە ئاللاھنىڭ ھېكمىتى تەدرىجىلىكنى تەقەززا قىلىدىغانلىقىنى بىلىپ يېتىسىز دەپ بۇ ئايەتنى تىلاۋەت قىلدى: « ئۇلار ئۇزلىرىگە قىلىنغان نەسىھەتنى ئۇنتۇغان چاغدا، ئۇلارغا (سىناش ئۈچۈن) پاراۋانلىقنىڭ ھەممە ئىشىكلىرىنى ئېچىۋەتتۇق، ئۇلار تاكى ئۆزلىرىگە بېرىلگەن نېمەتلەردىن خۇشال ـ خۇرام تۇرغاندا (ئۇلارنى ئۇشتۇمتۇت جازالىدۇق)، ئۇلار ھەسرەتتە قالدى».
66	مال ـ دۇنيانى ئەلا بىلىش	«الله پۈتۈن خىيالى مال ـ دۇنيا بولغان كىشىنىڭ پېشانىسىگە موھتاجلىقنى پۈتۈۋېتىدۇ، ئىشلىرىنى تېخىمۇ چېچىلاڭغۇ قىلىۋېتىدۇ. ئۇ پەقەت ئۆزىگە پۈتۈلگەن بايلىققىلا ئېرىشەلەيدۇ.»

مەڭگۈلۈك سەپەر
يولۇڭ جەننەتكە ياكى دوزاخقىدۇر

﴿ئى مۆئمىنلەر! اﷲدىن قورقۇڭلار، ھەر ئادەم ئەتە (يەنى قىيامەت كۈنى) ئۈچۈن (ياخشى ئەمەللەردىن) نېمىلەرنى تەييارلىغانلىقىغا قارىسۇن! ﴾

*** قەبرە: ئۇ، ئاخىرەتنىڭ ئەڭ دەسلەپكى مەنزىلى بولۇپ، كاپىر ۋە مۇناپىققا دوزاختىن، مۆمىنگە جەننەتتىن بىر تۆشۈك ئېچىلىدۇ. گۇناھكارغا قەبرىدە ئازاب بولىدىغانلىقى رىۋايەت قىلىنىدۇ. مەسىلەن، سىيدۈكتىن ساقلانماسلىق، چېقىمچىلىق، غەنىمەتكە خىيانەت قىلىش، يالغانچىلىق، ناماز ئوقۇماي ئۇخلاش، قۇرئان ئوقۇماسلىق، زىنا قىلىش، بەچچىۋازلىق قىلىش، جازانە ۋە ئۆسۈم يېيىش، قەرزنى قايتۇرماسلىق ۋە باشقىلارغا ئوخشاش گۇناھلار. قەبرە ئازابىدىن اﷲ تائالانىڭ رازىلىقىنى تىلەپ قىلىنغان خالىس ياخشى ئەمەللەر، ئۇ ئازابتىن پاناھ تىلەش، سۈرە مۇلكنى ۋە باشقا سۈرىلەرنى ئوقۇش قۇتقۇزىدۇ. شېھىت، جىھاد قىلىش ئۈچۈن ھەمىشە تەييار تۇرغۇچى، جۈمە كۈنى ئۆلگەن كىشى، قورساق ئاغرىقى ۋە باشقا سەۋەبلەر بىلەن ئۆلگۈچى قەبرە ئازابىدىن ساقلىنىدۇ.

*** سۈرنىڭ چېلىنىشى: سۈر ناھايىتى چوڭ مۈڭگۈز بولۇپ، ئىسرافىل ئەلەيھىسسالام ئۇنى چېلىشقا بۇيرۇق كۈتۈپ ئاغزىغا ئەكىلىپ تۇتۇپ تۇرىدۇ. بىرىنچى قېتىملىق سۈر قورقۇنچ سۈرى بولۇپ، اﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇ كۈندە سۈر چېلىنىدۇ، اﷲ خالىغانلاردىن (يەنى پەرىشتىلەر، پەيغەمبەر ۋە شېھىتلەردىن) باشقا ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى ھەممىنى قورقۇنچ باسىدۇ﴾. [سۈرە نەمل، 87 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى] 40 يىلدىن كېيىن تىرىلىش سۈرى چېلىنىدۇ. اﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئاندىن سۈر ئىككىنچى قېتىم چېلىنغاندا ناگاھان ئۇلار تۇرۇپ (نېمىگە بۇيرۇلىدىغانلىقلىرىغا) قاراپ تۇرىدۇ﴾. [سۈرە زۇمەر، 68 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى]

*** تىرىلىش: ئاندىن اﷲ يامغۇر ياغدۇرىدۇ، جەسەتلەر قۇيرۇق تۇغۇرىدىن ئۈنۈپ چىقىدۇ. ئۇلار يېڭىدىن يارىتىلىدۇ، ھەرگىز ئۆلمەيدۇ، يالاڭئاياغ ۋە يالىڭاچ بولىدۇ. پەرىشتىلەرنى ۋە جىنلارنى كۆرىدۇ. ئۇلار ئەمەللىرىگە يارىشا تىرىلىدۇ.

*** توپلاش: اﷲ خالايىقنى ھېساب ئېلىش ئۈچۈن توپلايدۇ. ئۇلار مىقدارى 50 مىڭ يىلغا توغرا كېلىدىغان ناھايىتى چوڭ كۈندە مەستتەك ھالەتتە تۇرۇشىدۇ. گويا ئۇلارنىڭ دۇنياسى ئازغىنە ۋاقىتتەك بىلىنىدۇ. كۈن بىر مىل مىقدارى يېقىنلاشتۇرۇلىدۇ. ئىنسانلار ئەمەللىرىگە يارىشا تەرلىرىگە غەرق بولىدۇ. ئاجىزلار بىلەن ئەكابىرلار خۇسۇمەت قىلىشىدۇ. كاپىر ئۆزىنىڭ دوستى، شەيتىنى ۋە ئەگەشكۈچىلىرى بىلەن خۇسۇمەت قىلىدۇ. ئۇلارنىڭ بەزىلىرى بەزىلىرىگە لەنەت ئېيتىدۇ. زالىم قولىنى چىشلەيدۇ. دوزاخ 70 مىڭ ئارقان بىلەن سۆرەپ كېلىنىدۇ، ھەربىر ئارقاننى 70 مىڭ پەرىشتە تارتىدۇ. كاپىر دوزاخنى كۆرگەندە، ئۆزىنى قۇربان بېرىشنى ياكى توپا بولۇپ كېتىشنى ئارزۇ قىلىدۇ. گۇناھكارلارغا كەلسەك، مېلىنىڭ زاكىتىنى بەرمىگەنلەرنىڭ مېلى ئوتقا ئايلىنىپ، ئۇنىڭ بىلەن داغلىنىدۇ. چوڭچىلىق قىلغانلار چۈمۈلىدەك كىچىك يىغىلىدۇ. مالغا خىيانەت قىلغۇچى، غەنىمەتكە سوغۇق قول تەككۈزگۈچى ۋە بۇلاڭچى خالايىق ئالدىدا رەسۋا قىلىنىدۇ. ئوغرى ئوغرىلىغان نەرسىلىرىنى يۈدۈپ كېلىدۇ. يوشۇرۇن ئىشلار ئاشكارا بولىدۇ. تەقۋادارلارغا كەلسەك، ئۇلارنى قورقۇنچ باسمايدۇ. بۇ ۋاقىت ئۇلارغا ناماز پېشىننىڭ ۋاقتىچىلىك قىسقا ئۆتىدۇ.

*** شاپائەت قىلىش: چوڭ شاپائەت پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا خاس بولۇپ، ئۇ، مەھشەر كۈنى خالايىققا ئۇلارنىڭ باشلىرىدىن بالايى ـ ئاپەتنىڭ كۆتۈرۈلۈپ كېتىشى ۋە تېزراق ھېساب ئېلىنىشى ئۈچۈن شاپائەت تىلەيدۇ. يەنە بىر شاپائەت پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغىمۇ ۋە باشقىلارغىمۇ ئامىباب بولۇپ، ئۇلار مۆئمىنلەرنىڭ دوزاختىن چىقىرىلىشى، ئۇلارنىڭ دەرىجىلىرىنىڭ يۇقىرى كۆتۈرۈلىشى ئۈچۈن شاپائەت تىلەيدۇ.

*** ھېساب ئېلىش: ئىنسانلار سەپ ـ سەپ بولۇپ، پەرۋەردىگارى اﷲ نىڭ ئالدىدىن ئۆتىدۇ. اﷲ ئۇلارغا قىلمىشلىرىنى كۆرسىتىدۇ ۋە نېمىشقا قىلغانلىقلىرىنى سورايدۇ، ئۆمرىنى، ياشلىق باھارىنى، پۇل ـ مېلىنى، ئىلمىنى نېمىگە ئىشلەتكەنلىكىنى، ئەھدىگە ۋاپا قىلغان ياكى قىلمىغانلىقىنى سورايدۇ، بېرىلگەن نازۇ ـ نېمەتلەردىن، قۇلاق، كۆز ۋە يۈرەك نېمەتلىرىدىن سورايدۇ. كاپىرلار بىلەن مۇناپىقلارنى قاتتىق ئەيىبلەش ۋە ئۇلارغا قارشى پاكىت تۇرغۇزۇش ئۈچۈن ئۇلار خالايىق ئالدىدا سوتقا تارتىلىدۇ. ئىنسانلار، زېمىن، كېچە ۋە كۈندۈز، پۇل ـ مال، پەرىشتىلەر، ئەزالار ئۇلارنىڭ زىيىنىغا گۇۋاھلىق بېرىدۇ. شۇنداق قىلىپ، ئۇلارنىڭ گۇناھكارلىقى ئىسپاتلىنىدۇ، ئۇلار گۇناھلىرىنى ئېتىراپ

قىلىدۇ. الله مۆمىندىن ئايرىم ھېساب ئالىدۇ، ئۇنىڭغا گۇناھلىرىنى ئىقرار قىلدۇرىدۇ، تاكى ئۇ ئۆزىنىڭ تۈگەشكەنلىكىنى كۆرىدۇ. ئاندىن الله ئۇنىڭغا : «مەن ئۇ گۇناھلىرىڭنى دۇنيادىكى چېغىڭدا ياپتىم، بۈگۈن ئۇنى سەن ئۈچۈن مەغپىرەت قىلىمەن» دەيدۇ. تۈنجى بولۇپ ھېساب ئېلىنىدىغانلار مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈممىتىدۇر. ئەمەللەر ئىچىدە تۈنجى بولۇپ نامازدىن ھېساب ئېلىنىدۇ. تۈنجى بولۇپ قانغا (يەنى ناھەق ئۆلتۈرۈلگەنلەرگە) ھۆكۈم چىقىرىلىدۇ.

** **ئەمەل دەپتەرلىرىنىڭ ئۇچۇپ كېلىشى:** ئاندىن نامە ـ ئەمەللەر دەپتەرلىرى ئۇچۇپ كېلىدۇ، ئۇلار دەپتەرلىرىنى قولىغا ئېلىپ: ﴿چوڭ ـ كىچىك گۇناھنىڭ ھەممىسى خاتىرىلىنىپتىغۇ؟!﴾ دەيدۇ. ئەمەل دەپتەرلىرىنى مۆمىن ئوڭ تەرىپىدىن، كاپىر بىلەن مۇناپىق سول تەرىپىدىن ۋە ئارقا تەرىپىدىن ئالىدۇ.

** **تارازا:** ئاندىن ئىنسانلارغا مۇكاپات ياكى جازا بېرىش ئۈچۈن ئۇلارنىڭ ئەمەللىرى ئىككى تەخسىسى بار ھەقىقىي تارازىدا تارتىلىدۇ. شەرىئەتكە ئۇيغۇن، الله نىڭ رازىلىقى ئۈچۈن خالىس قىلىنغان ئەمەللەر تارازىغا ئېغىر كېلىدۇ. «الله تىن باشقا ھېچ ئىلاھ بەرھەق يوقتۇر...» دېگەن كەلىمە، ياخشى ئەخلاق ۋە: «ئەلھەمدۇلىللاھى، سۇبھانەللاھى ۋەبىھەمدىھى، سۇبھانەللاھىلئەزىم» دېگەنگە ئوخشاش زىكىرلەر تارازىغا ئېغىر كېلىدىغان ئەمەللەردىندۇر. ئىنسانلارغا بىر ـ بىرىگە ئۆتۈپ كەتكەن ھەقلىرى ئۈچۈن ياخشىلىقلىرىدىن ئېلىپ بېرىش ياكى يامانلىقلىرىنى يۈكلەش بىلەن ئادىل ھۆكۈم چىقىرىلىدۇ.

* **كۆل:** (ھەۋزى كەۋسەر) ئاندىن مۆمىنلەر كۆل بويىغا كېلىدۇ. ئۇنىڭدىن سۇ ئىچكەن كىشى شۇنىڭدىن كېيىن مەڭگۈ ئۇسسىمايدۇ. ھەربىر پەيغەمبەرنىڭ كۆلى بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆلى ھەممىدىن چوڭ بولۇپ، ئۇنىڭ سۈيى سۈتتىنمۇ ئاق، ھەسەلدىنمۇ تاتلىق، مىسكى ـ ئەنبەردىنمۇ خۇشپۇراقتۇر. قاچىسى ئالتۇن ۋە كۈمۈشتىن بولۇپ، يۇلتۇزلارنىڭ سانىدەك كۆپتۇر. كۆلنىڭ ئۇزۇنلىقى ئىئوردانىيەدىكى ئەيلە شەھىرىدىن يەمەندىكى ئەدەن شەھىرىدەك كېلىدۇ. ئۇنىڭ سۈيى كەۋسەر دەرياسىدىن كېلىدۇ.

** **مۇئمىنلەرنى سىناش:** مەھشەر كۈنىنىڭ ئاخىرىدا كاپىرلار دۇنيادىكى چاغدا چوقۇنغان بۇتلىرىغا ئەگىشىدۇ. بۇتلار ئۇلارنى دوزاخقا باشلاپ بارىدۇ. ئۇلار چارۋا ـ ماللاردەك توپ ـ توپ بولۇپ، پىيادە ياكى يۈزلىرىدە مېڭىپ دوزاخقا كىرىدۇ. مەيداندا مۆمىنلەر ۋە مۇناپىقلاردىن باشقىلار قالمايدۇ. الله ئۇلارنىڭ ئالدىغا كېلىپ: «نېمىگە تۇرىسىلەر؟» دەيدۇ. ئۇلار: «پەرۋەردىگارىمىزنى كۈتىۋاتىمىز» دەيدۇ. الله پاچىقىنى ئاچقاندا، ئۇلار ئۇنى پاچىقىدىن تونۇيدۇ. شۇنىڭ بىلەن دەرھال سەجدىگە باش قويىدۇ. لېكىن مۇناپىقلار سەجدە قىلالمايدۇ. الله تائالا: ﴿ئۇ كۈندە (يەنى قىيامەت كۈنىدە) پاچاق ئېچىلىدۇ، ئۇلار (ئىمانىنى سىناش ئۈچۈن) سەجدە قىلىشقا چاقىرىلىدۇ، ئۇلار سەجدە قىلالمايدۇ﴾. [سۈرە قەلەم، 42 ـ ئايەت] ئاندىن بىر كۆۋرۈك ياساپ، ئۇلارنى شۇ كۆۋرۈككە باشلايدۇ. ئۇلارغا نۇر بېرىدۇ. مۇناپىقلارنىڭ نۇرىنى ئۆچۈرۈۋېتىدۇ.

* **پىلسىرات:** مۇئمىنلەرنىڭ جەننەتكە ئۆتۈشى ئۈچۈن جەھەننەم ئۈستىگە پىلسىرات كۆۋرۈكى سېلىنىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ كۆۋرۈكنى مۇنداق سۈپەتلىگەن: «ئۇ ناھايىتى تېيىلغاق ۋە غىلتاڭدۇر، ئۇنىڭدا قاسقىلداقنىڭ تىكىنىدەك ئىلمەكلەر ۋە ئىلغۇچلار بار... ئۇ قىلدىنمۇ ئىنچىكە، قىلىچتىنمۇ بىسلىقتۇر.» [ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان] شۇ كۆۋرۈك بويىدا مۇئمىنلەرگە ئەمەللىرىگە قارىتا نۇر بېرىلىدۇ. يۇقىرى دەرىجىلىكلىرىنىڭ نۇرى تاغدەك، تۆۋەن دەرىجىلىكلەرنىڭ نۇرى پۇتىنىڭ باش بارمىقىنىڭ ئۇچىدەك بولىدۇ. نۇر ئۇلار ئۈچۈن يورۇيدۇ. ئۇلار ئەمەللىرىگە قارىتا كۆۋرۈكتىن ئۆتىدۇ. مۆمىنلەردىن كۆزنى يۇمۇپ ئاچقۇچە، چاقماق تېزلىكىدە، شامالدەك، ئۇچار قۇشلاردەك، ئۈچقۇر ئات ۋە تۆگىلەردەك ئۆتىدىغانلار بار. «مۇسۇلمانلاردىن ئاران ئۆتىدىغانلارمۇ، بەدەنلىرى جىجىلىپ ئۆتىدىغانلارمۇ، دوزاخقا دۇم چۈشىدىغانلارمۇ بار.» [ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان] ئەمما مۇناپىقلارغا ھېچقانداق نۇر بېرىلمەيدۇ. ئۇلار ئارقىغا قايتۇرۇلىدۇ. ئۇلار بىلەن مۆمىنلەرنىڭ ئارىسىغا توساق سېلىنىدۇ. ئاندىن ئۇلار كۆۋرۈكتىن ئۆتمەكچى بولىدۇ. شۇنىڭ بىلەن دوزاخقا دۇم چۈشىدۇ.

**** دوزاخ:** دوزاخقا دەسلەپ كاپىرلار كىرىدۇ، ئاندىن بەزى گۇناھكار مۆمىنلەر كىرىدۇ، ئاندىن مۇناپىقلار كىرىدۇ. ھەر مىڭ ئىنساندىن 999 كىشى دوزاخقا كىرىدۇ. ئۇنىڭ يەتتە دەرۋازىسى بولىدۇ. ئۇنىڭ ھارارىتى دۇنيا ئوتىنىڭ ھارارىتىدىن 70 ھەسسە ئارتۇق بولىدۇ. ئازابنى قاتتىق تېتىسۇن ئۈچۈن دوزاختا كاپىرنىڭ تېنى چوڭايتىلىدۇ. ئۇنىڭ ئىككى مۈرىسىنىڭ ئارىلىقى ئۈچ كۈنلۈك مۇساپىدەك ئۇزۇن بولىدۇ. ئېزىق چىشلىرى ئۇھۇد تېغىدەك بولۇپ كېتىدۇ. تېرىلىرى ناھايىتى قوپاللىشىپ كېتىدۇ، ئازاپنى تېتىسۇن ئۈچۈن ئالماشتۇرۇلۇپ تۇرىدۇ. ئۇلارنىڭ ئىچىدىغان سۈيى قاتتىق ھارارەتلىك بولۇپ، ئۈچەيلىرىنى ئېرىتىپ تاشلايدۇ. يېمەكلىرى زەققۇم دەرىخى ۋە قان - يىرىڭدىن ئىبارەتتۇر. ئۇلاردىن ئەڭ يېنىك ئازابلىنىدىغان كىشىنىڭ ئىككى پۇتى ئاستىغا ئىككى تال چوغ قويۇلىدۇ. شۇ چوغدىن ئۇنىڭ مېڭىسى قايناپ تۇرىدۇ. ئۇلارنىڭ تېرىلىرى پىشۇرۇلىدۇ، ئېرىتىلىدۇ، قاتتىق كۆيدۈرۈلىدۇ، سۆرۈلىدۇ، زەنجىر ۋە تاقاقلار سېلىنىدۇ. ئۇ ناھايىتى چوڭقۇر بولۇپ، بىر ئىنسان تاشلانسا، ئۇنىڭ تېگىگە 70 يىلدا ئاران يېتىدۇ. ئۇنىڭ يېقىلغۇسى كاپىرلار بىلەن تاشتۇر، ھاۋاسى ئاتەشلىك شامالدۇر، سايىسى قارا تۈتۈندۇر، كىيىمى ئوتتۇر. دوزاخ ھېچ نەرسىنى قالدۇرماي كۆيدۈرۈپ تاشلايدۇ. قاتتىق گۈرۈلدەپ ۋە چاراسلاپ كۆيىدۇ. تېرىلەرنى كۆيدۈرۈپ تاشلاپ، سۆڭەك ۋە يۈرەككە يېتىپ بارىدۇ.

*** كۆۋرۈك:** پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «مۆمىنلەر دوزاختىن قۇتۇلىدۇ، ئاندىن ئۇلار جەننەت بىلەن دوزاخ ئارىسىدا بىر كۆۋرۈككە دۇچ كېلىدۇ. ئۇلارغا دۇنيادىكى چاغلىرىدا بىر - بىرىگە قىلىشقان زۇلۇملىرىدىن قىساس ئېلىپ بېرىلىدۇ. تاكى ئۇلار پاك - پاكىز تازىلانغاندىن كېيىن، ئۇلارغا جەننەتكە كىرىش ئۈچۈن ئىزنى بېرىلىدۇ. مېنىڭ جېنىم ئىلكىدە بولغان زات الله بىلەن قەسەمكى، ئۇلارنىڭ ھەر بىرى جەننەتتىكى ئۆيىنى دۇنيادىكى ئۆيىدىنمۇ بەك بىلىدۇ.» [ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان]

*** جەننەت:** جەننەت مۆمىنلەرنىڭ بارار جايى بولۇپ، بىنالىرى ئالتۇن ۋە كۈمۈشتۇر، سۇۋاقلىرى مىسكى - ئەنبەردۇر، تاشلىرى مەرۋايىت ۋە ياقۇتتۇر، توپىسى زەپىراندۇر. ئۇنىڭ سەككىز دەرۋازىسى بولۇپ، ھەربىرىنىڭ كەڭلىكى ئۈچ كۈنلۈك مۇساپىدەك كېلىدۇ. لېكىن ئۇ قىستاڭچىلىقنىڭ دەردىدىن تار كېلىپ قالىدۇ. جەننەتتە يۈز دەرىجە بولىدۇ. ھەر ئىككى دەرىجىنىڭ ئارىلىقى ئاسمان - زېمىندەك پەرقلىنىدۇ. فىردەۋس ئەڭ يۇقىرى دەرىجىلىك جەننەتتۇر. جەننەتنىڭ دەريا - ئۆستەڭلىرى فىردەۋستىن چىقىدۇ. فىردەۋسنىڭ تورۇسى ناھايىتى شەپقەتلىك الله نىڭ ئەرشىدۇر. جەننەتنىڭ دەريا - ئۆستەڭلىرىدە ھەسەل، سۈت، شاراپ ۋە سۇ بولۇپ، چېپىلغان ئۆستەڭسىز ئاقىدۇ. مۇئمىن ئۇنى نەگە خالىسا، شۇ يەرگە ئاقتۇرالايدۇ. جەننەتنىڭ يېمەكلىرى ھەمىشە قولغا يېقىن ۋە بويسۇندۇرۇلغاندۇر. جەننەتتە كەڭلىكى 60 مىل كېلىدىغان مەرۋايىت چېدىرلار بار. چېدىرنىڭ ھەر بۇلۇڭىدا مۇئمىنگە تەقسىم قىلىنغان ھۆر - پەرىلەر بار. جەننەت ئەھلى بۇرۇتى ئەمدى خەت تارتقان قارا كۆزلۈك يىگىت ھالىتىدە بولۇپ، ئۇلارنىڭ ياشلىق باھارى تۈگىمەيدۇ، كىيىملىرى كونىرىمايدۇ. ئۇلار سىيمەيدۇ، تەرەت قىلمايدۇ، پاسكىنا نەرسە چىقارمايدۇ. تاغاقلىرى ئالتۇندۇر، تەرلىرى مىسكى - ئەنبەردۇر. جەننەتنىڭ ئاياللىرى گۈزەل، ئەرلىرىگە ئامراق، تەڭتۇش قىزلاردۇر. جەننەتكە تۇنجى بولۇپ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام كىرىدۇ، ئاندىن پەيغەمبەرلەر كىرىدۇ. جەننەتتە ئەڭ تۆۋەن دەرىجىگە ئېرىشىدىغانلارغا ئارزۇ قىلغان نەرسىلىرى ئون ھەسسە كۆپ بېرىلىدۇ. جەننەتنىڭ خىزمەتچىلىرى چېچىلىپ تۇرغان مەرۋايىتقا ئوخشاش گۈزەل، ھەمىشە قېرىماي ياش تۇرىدىغان يىگىتلەردۇر. جەننەتنىڭ ئەڭ كاتتا نېمىتى الله نىڭ جامالىنى كۆرۈش، ئۇنىڭ رازىلىقىغا ئېرىشىش ۋە مەڭگۈلۈك بەختكە ئېرىشىشتۇر.

- **ئەسكەرتىش :** * مۆئمىن، * مۇناپىق، * كاپىر ئاخىرقى مەنزىلگە بېرىپ بولغىچە ئارقا - ئارقىدىن بېشىدىن ئۆتكۈزىدىغان چوڭ - چوڭ ھادىسىلەردۇر.

تاھارەت ئېلىش قائىدىسى

تاھارەتسىز ناماز ئوقۇش دۇرۇس ئەمەس. تاھارەتنى چوقۇم پاكىز سۇ بىلەن ئېلىش كېرەك. ئۇ دېڭىز، قۇدۇق، بۇلاق ۋە دەريا سۇلىرىغا ئوخشاش ئەسلى سۈپىتىنى ساقلاپ قالغان سۇدۇر.
ئەسكەرتىش : ئاز مىقداردىكى سۇ نىجاسەت چۈشۈپ كېتىش بىلەنلا پاسكىنا بولۇپ كېتىدۇ. ئەمما 210 لىتىردىن ئاشىدىغان كۆپ مىقداردىكى سۇغا نىجاسەت چۈشۈپ، رەڭگىنى، يا پۇرىقىنى، يا تەمىنى ئۆزگەرتىۋەتمىگىچە، پاسكىنا بولمايدۇ.

تاھارەت ئېلىش «بىسمىللاھ» دېيىش بىلەن باشلىنىدۇ. ھەر قېتىم تاھارەت ئالغاندا ئالدى بىلەن قولنى يۇيۇش مۇستەھەبتۇر. كېچىلىك ئۇيقىدىن تۇرغان كىشى قولىنى چوقۇم ئۈچ قېتىم يۇيۇشى كېرەك.
ئەسكەرتىش : پۈتۈن ئەزالارنى يۇغاندا ئۈچ قېتىمدىن ئارتۇق يۇيۇش مەكروھتۇر.

ئاندىن ئېغىزغا بىر قېتىم سۇ ئالىدۇ. ئېغىزغا بىر قېتىم سۇ ئېلىش ۋاجىپتۇر، ئۈچ قېتىم ئېلىش ئەۋزەلدۇر. مۇنداق ئىككى ئىش ئەسكەرتىلىدۇ : 1 - ئېغىزغا سۇ ئالغاندا سۇنى ئېغىزغا ئېلىپلا ئاندىن چىقىرىۋېتىش كۇپايە قىلمايدۇ. سۇنى ئېغىز ئىچىدە چوقۇم غار - غار قىلىش كېرەك. 2 - ئېغىزغا سۇ ئالغاندا مىسۋاك قىلىش مۇستەھەبتۇر.

ئاندىن بۇرنىغا بىر قېتىم سۇ ئالىدۇ. بۇرۇنغا بىر قېتىم سۇ ئېلىش ۋاجىپتۇر، ئۈچ قېتىم ئېلىش ئەۋزەلدۇر.
ئەسكەرتىش : بۇرۇنغا سۇ ئالغاندا سۇنى بۇرۇنغا كىرگۈزۈشلا كۇپايە قىلمايدۇ. بەلكى، تىنىقى بىلەن سۇنى بۇرنىنىڭ ئىچىگە تارتىپ، ئاندىن ئۇنى قولى بىلەن ئەمەس، تىنىقى بىلەن چىقىرىدۇ.

ئاندىن يۈزىنى يۇيىدۇ. يۈزنى بىر قېتىم يۇيۇش پەرزدۇر، ئۈچ قېتىم يۇيۇش ئەۋزەلدۇر. يۈزنىڭ يۇيۇش پەرز بولغان چېگرىسى توغرىسىغا قۇلاقتىن قۇلاققىچە، ئۇزۇنىسىغا باشنىڭ چاچ ئۈنگەن قىسمىدىن زاڭاقنىڭ ئاستىغىچە بولىدۇ.
ئەسكەرتىش : ئەگەر ساقال قويۇق بولسا، ئۇنى ئارىلاش مۇستەھەبتۇر. ئەگەر شالاڭ بولسا، ئۇنى ئارىلاش ۋاجىپتۇر.

ئاندىن ئىككى قولىنى بارماقلىرىدىن تارتىپ، جەينەكلىرى بىلەن قوشۇپ يۇيىدۇ. ئۇنى بىر قېتىم يۇيۇش پەرزدۇر، ئۈچ قېتىم يۇيۇش سۈننەتتۇر.
ئەسكەرتىش : ئوڭ قولنى سول قولدىن بۇرۇن يۇيۇش مۇستەھەبتۇر.

ئاندىن بېشىنىڭ ھەممىسىگە مەسھى قىلىدۇ. ئىككى كۆرسەتكۈچ بارمىقىنى ئىككى قۇلىقىنىڭ تۆشۈكىگە كىرگۈزۈپ، ئىككى باش بارمىقى بىلەن ئىككى قۇلىقىنىڭ ئارقىسىغا مەسھى قىلىدۇ. بۇلارنىڭ ھەممىسىنى بىر قېتىمدىن قىلىدۇ.
ئەسكەرتىش : * باشقا مەسھى قىلىش پەرز بولغان جاي يۈزنىڭ چېگرىسىدىن گەردەنگىچىدۇر. * چاچنىڭ چۈشۈپ تۇرىدىغان قىسمىغا (يەنى ئاياللارنىڭكىگە ئوخشاش باش قىسمىدىن چۈشۈپ تۇرىدىغان قىسمىغا) مەسھى قىلىش ۋاجىپ ئەمەس. *ئەگەر باشتا چاچ بولمىسا، باش تېرىسىگە مەسھى قىلىنىدۇ. * ئىككى قۇلاقنىڭ ئارقىسىدىكى ئاق جايغا مەسھى قىلىش ۋاجىپتۇر.

ئاندىن ئىككى پۇتىنى ئوشۇقلىرى بىلەن قوشۇپ يۇيىدۇ. ئۇنىڭ بىر قېتىم يۇيۇش پەرزدۇر، ئۈچ قېتىم يۇيۇش ئەۋزەلدۇر.

ئەسكەرتىش :

* **تاھارەت ئېلىشتا تەرتىپ شەرت بولۇپ :** بىرىنچى، ئېغىزغا سۇ ئېلىش، بۇرۇنغا سۇ ئېلىش ۋە يۈزنى يۇيۇش. ئىككىنچى، ئىككى قولنى جەينەك بىلەن بىرگە يۇيۇش. ئۈچىنچى، باشقا ۋە ئىككى قۇلاققا مەسھى قىلىش. تۆتىنچى، ئىككى پۇتنى ئوشۇقلىرى بىلەن قوشۇپ يۇيۇش. بۇ ئەزالارنى تەرتىپ بىلەن يۇيۇش ۋاجىپتۇر. ئۇنىڭ بىرىنى يەنە بىرىدىن ئىلگىرى يۇيۇش تاھارەتنى بۇزىدۇ.
* ئەزالارنى ئارقا - ئارقىدىن يۇيۇش ۋاجىپتۇر. مەلۇم ئەزانى ئىلگىرىكى ئەزالار قۇرۇپ بولغىچە يۇماسلىق تاھارەتنى بۇزىدۇ.
* تاھارەت ئېلىپ بولغاندىن كېيىن: «ھېچ شېرىكى يوق يېگانە الله تىن باشقا ھېچبىر ئىلاھنىڭ يوقلىقىغا، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ الله نىڭ بەندىسى ۋە ئەلچىسى ئىكەنلىكىگە گۇۋاھلىق بېرىمەن» دېيىش ۋە ئىككى رەكئەت ناماز قىلىش سۈننەتتۇر.

ناماز ئوقۇش قائىدىلىرى

■ بۇ رەڭدىكىلىرى نامازنىڭ ئەركانلىرى بولۇپ، ئۇنى قەستەن ياكى سەۋەنلىكتىن تەرك ئېتىش بىلەن ناماز بۇزۇلىدۇ.

■ بۇ رەڭدىكىلەر نامازنىڭ ۋاجىپلىرى بولۇپ، ئۇنى قەستەن تەرك ئېتىش بىلەن ناماز بۇزۇلىدۇ، سەۋەنلىكتىن قىلماي قالسا، سەۋەنلىك سەجدىسىنى قىلىدۇ

■ بۇ رەڭدىكىلەر نامازنىڭ سۈننەتلىرى بولۇپ، ئۇنى تەرك ئېتىش بىلەن ناماز بۇزۇلمايدۇ.

سەن ناماز ئوقۇماقچى بولغىنىڭدا : «الله ئەكبەر(1)» دەپ، تۈز تۇرغان ھالدا تاماملايسەن(2). ئىمام ئۇ تەكبىرنى ۋە باشقا تەكبىرلەرنى ئارقىدىكى كىشىلەرنىڭ ئاڭلىشى ئۈچۈن ئۈنلۈك دەيدۇ، باشقىلار ئۇنى ئىچىدە دەيدۇ، تەكبىرنى باشلىغاندا ئىككى قولىنى بارماقلىرىنى ئاراچ تۇتمىغان ھالدا ئىككى مۈرىسىنىڭ باراۋىرىدە كۆتۈرىدۇ. ئىقتىدا قىلغۇچىلار ئىمام تەكبىرنى تاماملاپ بولغاندىن كېيىن تەكبىر ئېيتىدۇ.

ئەسكەرتىش: سۆز بىلەن ئورۇندىلىدىغان ئەركان ۋە ۋاجىبلارنى، گەرچە ئۇ ئىچىدە ئوقۇلىدىغان ناماز بولسىمۇ، ئۆزى ئاڭلىغۇدەك رەۋىشتە پىچىرلىشى ۋاجىپ بولىدۇ. ئۈنلۈك ئوقۇشنىڭ ئەڭ تۆۋەن دەرىجىسى باشقىلارغا ئاڭلىتىش، ئىچىدە ئوقۇشنىڭ ئەڭ تۆۋەن دەرىجىسى ئۆزىگە ئاڭلىتىشتۇر.

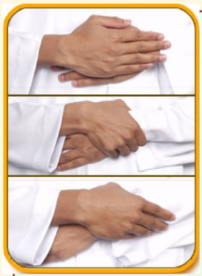

ئوڭ قولىنىڭ ئالقىنى بىلەن سول قولىنىڭ ئۈستىنى تۇتۇپ كۆكسىنىڭ ئاستىغا قويىدۇ، كۆزىنى سەجدە قىلىدىغان جايىغا تىكىدۇ. ئاندىن سۈننەتتە بايان قىلىنغان تەسبىھلەر بىلەن باشلايدۇ، مەسىلەن : « **سبحانك اللهمّ وبحمدك وتبارك اسمك وتعالى جدّك ولا إله غيرك** » ئاندىن شەيتاندىن پاناھ تىلەيدۇ، ئاندىن «بىسمىللاھ» نى ئوقۇيدۇ، بۇلارنىڭ ھەممىسىنى ئۈنلۈك ئوقۇمايدۇ. ئاندىن سۈرە فاتىھەنى ئوقۇيدۇ(3)، ئىقتىدا قىلغۇچىنىڭ ئۈنلۈك ئوقۇلىدىغان رەكئەتلەردە ئايەت ئوقۇشى ۋاجىپ ئەمەس، لېكىن ئۇنىڭ سۈرە فاتىھەنى ئىمام تىنغان چاغلاردا ئوقۇشى، شۇنداقلا ئۈنلۈك ئوقۇلمايدىغان نامازلاردا ئوقۇشى مۇستەھەبتۇر. ئاندىن قۇرئاندىن قولاي بولغان بىر سۈرە ياكى ئايەت قوشۇپ ئوقۇيدۇ، ئىمام قىرائەتنى بامدات نامىزىدا، شام ۋە خۇپتەننىڭ ئالدىنقى ئىككى رەكئەتلىرىدە ئۈنلۈك ئوقۇيدۇ، ئۇنىڭدىن باشقا نامازلاردا ئىچىدە ئوقۇيدۇ.

ئەسكەرتىش: سۈرىلەرنى قۇرئاندىكى تەرتىپ بويىچە ئوقۇش مۇستەھەبتۇر، ئەكسىچە ئوقۇش مەكروھتۇر. بىر سۈرىدىكى سۆزلەرنىڭ ياكى ئايەتلەرنىڭ تەرتىپىنى ئىلگىرى ـ ئاخىر قىلىپ ئوقۇش ھارامدۇر.

ئاندىن تەكبىر ئېيتىدۇ(1)، رەفئىيەت قىلىدۇ ۋە رۇكۇ قىلىدۇ(4). ئىككى قولىنى ئىككى تىزىنىڭ ئۈستىگە خۇددى ئۇنى چىڭ تۇتقاندەك قويىدۇ. بارماقلىرىنى ئاراچ تۇتىدۇ. دۈمبىسىنى تۈز سوزىدۇ، بېشىنى دۈمبىسى بىلەن باراۋەر تۇتىدۇ. ئاندىن: «**سۇبھانە رەببىيەلئەزىم(2)**» دەيدۇ. ئۇنى ئۈچ قېتىم دەيدۇ. مۇشۇ ئەركان بىلەن بىر رەكئەت نامازغا ئۇلگۇرگەن بولىدۇ.

ئەسكەرتىش: تەكبىر ئېيتىش ۋە «**سەمىئەللاھۇ لىمەنھەمىدەھ**» دېيىش ۋاقتى رۇكۇغا ياكى رۇكۇدىن يۆتكىلىۋاتقان جەرياندۇر. ئۇنىڭدىن ئىلگىرى ياكى كېيىن دېيىش توغرا ئەمەس. نامازنىڭ باشقا تەكبىرلىرىمۇ مۇشۇنداق بولىدۇ. ئەگەر ئۇنى قەستەن كېچىكتۈرسە، ناماز بۇزۇلىدۇ.

ئاندىن «سەمىئەللاھۇ لىمەنھەمىدەھ (3)» دېگەن ھالەتتە بېشىنى كۆتۈرىدۇ(5) ۋە رەفئىيەت قىلىدۇ. ئاندىن تۈز تۇرۇپ بولغاندىن كېيىن(6) مۇنداق دەيدۇ: «**رەببەنا ۋەلەكەلھەمد(4)**، ھەمدەن كەسىيرەن تەييىبەن مۇبارەكەن فىيھى مىلئۇسسەماۋاتى ۋەمىلئۇلئەرزى ۋەمىلئۇ ماشىئتە مىن شەيئىن بەئدۇ...»

ئەسكەرتىش : «رەببەنا ۋەلەكەلھەمدۇ» دېيىش ۋاقتى رۇكۇدىن باش كۆتۈرۈۋاتقان جەرياندا ئەمەس، ئۇنىڭدىن تولۇق باش كۆتۈرۈپ بولغاندىن كېيىن بولىدۇ.

ئاندىن تەكبىر ئېيتقان ھالەتتە سەجدە قىلىدۇ(7). ئىككى بىلىكىنى ئىككى بېقىنىدىن، قورسىقىنى ئىككى يوتىسىدىن كاۋاك تۇتىدۇ، ئىككى قولىنى ئىككى مۈرىسىنىڭ باراۋىرىدە قويىدۇ، پۇتلىرىنىڭ ئۇچى قوللىرىنىڭ ۋە پۇتلىرىنىڭ بارماقلىرى بىلەن قىبلىگە قارىغان بولۇشى كېرەك. ئاندىن: «**سۇبھانە رەببىيەلئەئلا(5)**» نى دەيدۇ. ئۇنى ئۈچ قېتىم دەيدۇ.

ئەسكەرتىش: سەجدىنىڭ چوقۇم ئىككى قەدەم، ئىككى تىز، ئىككى ئالقان، پېشانە ۋە بۇرۇندىن ئىبارەت يەتتە ئەزا بىلەن بولۇشى ۋاجىپتۇر. سەجدە قىلغاندا بەزى ئەزالارنى قەستەنلىك بىلەن يەرگە تەككۈزمىسە، ناماز بۇزۇلىدۇ، ئۆزرىلىك ھالدا بولسا بۇزۇلمايدۇ.

ئاندىن تەكبىر ئېيتقان ھالدا بېشىنى كۆتۈرىدۇ ۋە بىرئاز ئولتۇرىدۇ(8). ئىككى سەجدە ئارىلىقىدىكى ئولتۇرۇشنىڭ مۇنداق توغرا ئىككى خىل شەكلى بار: 1 ـ سول پۇتىنى يېنى ياتقۇزۇپ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئولتۇرۇش ۋە ئوڭ پۇتىنى تىكلەپ، ئۇنىڭ بارماقلىرىنى قىبلىگە ئىگىش. 2 ـ ھەر ئىككىلى پۇتىنى تىكلەپ، پۇت بارماقلىرىنى قىبلە تەرەپكە ئىگىپ، ئىككى سوڭنىنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇش. ئاندىن ئۈچ قېتىم: **«رەببىغفىرلى(6)»** دەيدۇ. «ۋەرھەمنى، ۋەجبۇرنى، ۋەرفەئنى، ۋەرزۇقنى، ۋەنسۇرنى، ۋەھدىنى، ۋەئافىنى، ۋەئفۇ ئەننى» نى قوشۇپ دېسىمۇ بولىدۇ.

ئاندىن ئىككىنچى قېتىم ئالدىنقىسىغا ئوخشاش سەجدە قىلىدۇ. ئاندىن تەكبىر ئېيتقان ھالەتتە بېشىنى كۆتۈرىدۇ ۋە ئىككى پۇتىنىڭ كۆچىگە تايانغان ھالەتتە ئورنىدىن قوپۇپ تۈز تۇرىدۇ. ئاندىن ئىككىنچى رەكئەتنى ئالدىنقىسىغا ئوخشاش ئوقۇيدۇ. سۈرە فاتىھەنى ئوقۇش ۋاقتى ئۆرە تۇرغان ۋاقىتتۇر. ئەگەر ئۇنى ئورۇندىن تولۇق تۇرۇپ بولۇشتىن ئىلگىرى ئوقۇغان بولسا، ئورنىدىن تولۇق تۇرۇپ بولغاندىن كېيىن بېشىدىن باشلاپ قايتا ئوقۇيدۇ. ئۇنداق قىلمىسا ناماز بۇزۇلىدۇ.

ئىككى رەكئەت نامازنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن بىرىنچى تەشەھھۇد ئۈچۈن ئولتۇرىدۇ(7)، سول قولىنى سول يوتىسىنىڭ ئۈستىگە، ئوڭ قولىنى ئوڭ يوتىسىنىڭ ئۈستىگە قويىدۇ، ئوڭ قولىنىڭ سىنچىلاق بارمىقى بىلەن ئۈزۈك بارمىقىنى يۇمۇۋالىدۇ، باش بارمىقى بىلەن ئوتتۇرا بارمىقىنى ھالقىسىمان قىلىدۇ، كۆرسەتكۈچ بارمىقى بىلەن ئىشارەت قىلىدۇ ۋە : **« التَّحيَّاتُ لله وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ، السَّلامُ عَلَيکَ أيُّهَا النَّبیُّ وَرَحمَةُ الله وَبَرَكَاتُهُ السَّلامُ عَلّينَا وَعَلَى عِبَادالله الصَّالِحِينَ، أشهَدُ أن لا إلَهَ إلا الله، وَأشهَدُ أنَّ مُحَمَّداً عَبدُهُ وَرَسُولُهُ»** (8) نى ئوقۇيدۇ. ئاندىن ئۈچ رەكئەتلىك، تۆت رەكئەتلىك نامازلاردا تەكبىر ئېيتقان ھالدا ئورنىدىن تۇرىدۇ ۋە رەفئىيەت قىلىدۇ، نامازنىڭ ئۈچىنچى ۋە تۆتىنچى رەكئەتلىرىنى مۇشۇنداق ئوقۇيدۇ، لېكىن ئۇنىڭدا قىرائەتنى ئۈنلۈك ئوقۇمايدۇ، پەقەت سۈرە فاتىھەنىلا ئوقۇيدۇ.

ئاندىن ئولتۇرۇپ(9) ئاخىرقى تەشەھھۇدنى ئوقۇيدۇ(10). ئەگەر ناماز ئۈچ رەكئەتلىك ياكى تۆت رەكئەتلىك بولسا، كاسىسىنى يەرگە قويۇپ ئولتۇرىدۇ. بۇ ئولتۇرۇشنىڭ مۇنداق توغرا ئۈچ خىل شەكلى بار: 1 ـ سول پۇتىنى يېنى ياتقۇزۇپ، ئوڭ تەرىپىگە ئوڭ پاچىقىنىڭ ئاستىدىن چىقىرىپ، ئوڭ پۇتىنى تىكلەپ، كاسىسىنى يەرگە قويۇپ ئولتۇرىدۇ. 2 ـ سول پۇتىنى يېنى ياتقۇزۇپ، ئوڭ تەرىپىگە ئوڭ پاچىقىنىڭ ئاستىدىن چىقىرىپ، ئوڭ پۇتىنى يېنى ياتقۇزۇپ، كاسىسىنى يەرگە قويۇپ ئولتۇرىدۇ. 3 ـ سول پۇتىنى يېنى ياتقۇزۇپ، ئۇنىڭ ئۈچىنى ئوڭ پۇتىنىڭ سىڭگىلچىقىغا قىلىپ، ئوڭ پۇتىنى تىكلەپ، كاسىسىنى يەرگە قويۇپ ئولتۇرىدۇ. ئىككى تەشەھھۇدلۇق نامازدىن پەقەت ئاخىرقى تەشەھھۇدتىلا كاسىسىنى يەرگە قويۇپ ئولتۇرىدۇ، ئاندىن ئالدىنقى تەشەھھۇدنىڭ ئۆزىنى يەنى « **التحيات لله** . . » نى ئوقۇيدۇ، ئاندىن: **« اَللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى محَمَّد وَعَلَى آل مَحمَّد كَمَا صَلّتَ عَلَى إبرَهِيمَ وَعَلَى آل إبرَهِيمَ إنَّکَ حمدٌ مَجيد، اَللَّهُمَّ بَارک عَلَى مَحمَّدٍ وَعَلَى آلَ مَحمَّدٍ كَمَا بَارَكتَ عَلَى إبرَهِيمَ وَعَلَى آلَ إبرَهِيمَ، إنَّکَ حميدٌ مَجيد »** (11) نى ئوقۇيدۇ، شۇنىڭدىن كېيىن سۈننەتتە كەلگەن بەزى دۇئالارنى ئوقۇش مۇستەھەبتۇر. شۇ دۇئالاردىن بىرى: «الله قا سېغىنىپ دوزاخ ئازابىدىن، قەبرە ئازابىدىن، ھايات ـ ماماتلىقنىڭ پىتنىسىدىن ۋە مەسىھ دەججالنىڭ پىتنىسىدىن پاناھ تىلەيمەن» دېگەن دۇئادۇر.

ئاندىن سالام بېرىدۇ(12). ئالدى بىلەن ئوڭ تەرىپىگە: **«ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ۋەرەھمەتۇللاھى»** بېرىدۇ، ئاندىن سول تەرىپىگە سالام بېرىدۇ.

سالام بېرىپ بولغاندىن كېيىن نامازگاھىدا ئولتۇرۇپ سۈننەتتە كەلگەن دۇئالارنى ئوقۇيدۇ.

ئىلىم ئەمەل قىلىشنى تەلەپ قىلىدۇ

ئەمەلسىز ئىلىمنى الله مۇ، ئۇنىڭ پەيغەمبىرىمۇ ۋە مۇئمىنلەرمۇ ئەيىبلەيدۇ. الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئى مۇئمىنلەر! سىلەر نېمە ئۇچۇن قىلمايدىغان ئىشنى قىلىمىز دەيسىلەر؟ (يەنى ئەمەلدە سىلەر قىلمايدىغان ياخشى ئىشلارنى نېمە ئۈچۈن ئاغزىڭلاردا قىلىمىز دەيسىلەر؟) سىلەرنىڭ قىلمايدىغان ياخشى ئىشنى (قىلىمىز) دېيىشىڭلار اللهنىڭ دەرگاھىدا ئەڭ ئۆچ (كۆرۈلىدىغان نەرسىدۇر)﴾. [سۈرە سەف، 2 ـ 3 ـ ئايەتلەر]

ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: «ئەمەل قىلمىغان ئىلىمنىڭ مىسالى الله يولىدا خەجلەنمەيدىغان خەزىنىنىڭ مىسالىغا ئوخشايدۇ.» فۇزەيل (الله ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) مۇنداق دەيدۇ: «ئالىم بىلگىنىگە ئەمەل قىلغانغا قەدەر جاھىل ھېسابلىنىدۇ.» مالىك ئىبنى دىنار (الله ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) مۇنداق دەيدۇ: «شۇنداق كىشىنى ئۇچرىتىسەنكى سۆزگە ئاجايىپ ماھىر ۋە توغرا سۆزلەيدۇ، ئەمما قىلمىشلىرى ئۇنىڭ ئەكسىچە»

ئى مۇسۇلمان
قېرىندىشىم ۋە ھەمشىرەم!

الله سىزگە بۇ پايدىلىق كىتابنى ئوقۇشنى مۇيەسسەر قىلدى. ئەمدى ئوقۇغىنىڭىزنىڭ نەتىجىسى قالدى. ئۇ بولسىمۇ، كىتاپ ئىچىدىكى مەلۇماتلارغا ئەمەل قىلىشتىن ئىبارەتتۇر.

* سىز قۇرئان كەرىمنىڭ مەلۇم قىسمىنى ۋە تەپسىرىنى ئوقۇپ ئۆتتىڭىز. شۇڭا بۇ ئايەتلەرنىڭ مەنىلىرىدىن ئۆگەنگىنىڭىزگە ئەمەل قىلىشقا تىرىشىڭ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرى ئايەتلەرنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئوندىن ـ ئوندىن ئۆگىنەتتى. ئۆگەنگەن ئون ئايەتتىكى ئىلىم ۋە ئەمەلنى بىلىپ بولۇپ: ئىلىم ۋە ئەمەلنى بىلىپ بولدۇق،ـ دېمىگىچە كېيىنكى ئون ئايەتكە ئۆتمەيتتى. شەرىئەتمۇ مۇشۇنداق قىلىشقا رىغبەتلەندۈرىدۇ. ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما الله تائالانىڭ: ﴿كىتابنى تېگىشلىك رەۋىشتە ئوقۇيدىغانلار﴾ [سۈرە بەقەرە، 121 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى] دېگەن سۆزىنى «كىتابقا تېگىشلىك رەۋىشتە ئەگىشىدىغانلار» دەپ چۈشەندۈرگەن. فۇزەيل (الله ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) مۇنداق دەيدۇ: «قۇرئان كەرىم ھەقىقەتەن ئەمەل قىلىش ئۈچۈن نازىل قىلىنغان ئىدى، بىراق كىشىلەر ئۇنى ئوقۇشنى ئەمەل قىلغانلىق دەپ چۈشىنىۋالدى.»

* شۇنداقلا سىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بىر قىسىم سۈننەتلىرىنى ئوقۇپ ئۆتتىڭىز. شۇڭا ئىجابى بولۇش ۋە ئۇنىڭغا ئەمەل قىلىشقا ئالدىراڭ. شەك ـ شۈبھىسىزكى، بۇ ئۈممەتنىڭ ياخشى كىشىلىرى ئۆگەنگەن نەرسىلىرىنى ئەمەلىيلەشتۈرۈشتە ۋە ئۇنىڭغا ئىنسانلارنى دەۋەت قىلىشتا بەسلىشەتتى. چۈنكى ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «ئەگەر مەن سىلەرنى بىرەر ئىشقا بۇيرۇسام، ئۇنى تاقىتىڭلارنىڭ يېتىشىچە دەرھال قىلىڭلار، ئەگەر مەن سىلەرنى بىرەر ئىشتىن توسسام، سىلەر ئۇنىڭدىن دەرھال يېنىڭلار»[1] دېگەن سۆزىگە چىڭ ئەمەل قىلاتتى ۋە الله تائالانىڭ: ﴿**پەيغەمبەرنىڭ ئەمرىگە خىلاپلىق قىلغۇچىلار** (دۇنيادا چوڭ بىر) **پىتنىگە يولۇقۇشتىن، يا** (ئاخىرەتتە) **قاتتىق بىر ئازابقا دۇچار بولۇشتىن قورقسۇن**﴾ [سۈرە نۇر، 63 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى] دېگەن سۆزىدە بايان قىلىنغان قاتتىق ئازابتىن قورقاتتى. تۆۋەندىكىلەر ئۇلارنىڭ ئىش ـ ئىزلىرىدىن ئۆرنەكلەردۇر:

ــ ئۇممۇ ھەبىبە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق بىر ھەدىسنى رىۋايەت قىلىدۇ: «كىمكى بىر ـ كېچە كۈندۈزدە 12 رەكئەت سۈننەت نامازنى ئوقۇسا، شۇ نامازلارنىڭ ساۋابى بىلەن ئۇنىڭغا جەننەتتە بىر قەسىر سېلىنىدۇ.»[2] ئۇممۇ ھەبىبە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دەيدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن شۇنداق ئاڭلىغاندىن باشلاپ ئۇ نامازلارنى تەرك ئەتمەي ئوقۇپ كەلدىم.

ـــ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما مۇنداق بىر ھەدىسنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ھەرقانداق بىر مۇسۇلماننىڭ ۋەسىيەت قالدۇرۇشقا تېگىشلىك نەرسىسى بولسا، يېزىلغان ۋەسىيەتنامىنى يېنىدا ساقلىماي ئۈچ كېچىنى ئۆتكۈزىۋەتمىسۇن.»[3] ئاندىن ئۇ مۇنداق دەيدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن شۇ ھەدىسنى ئاڭلىغاندىن باشلاپ ۋەسىيەتنامەمنى يېنىمدا ساقلىمىغان بىرمۇ كېچە ئۆتمىدى.

---

[1] ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان.
[2] ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان.
[3] ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان.

ــ ئىمام ئەھمەد (الله ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) مۇنداق دەيدۇ: مەن ھەرقانداق بىر ھەدىسنى يازسام، ئۇنىڭغا ئىزچىل ئەمەل قىلدىم، ھەتتا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قان ئالدۇرۇپ، ئەبۇ تەييىبەگە بىر تىللا بەردى دېگەن ھەدىسكە كەلگەندە، ئۆزەم قان ئالدۇرۇپ، قان ئالغۇچىغا بىر تىللا بەردىم.

ــ ئىمام بۇخارى (الله ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) مۇنداق دەيدۇ: «غەيۋەت قىلىشنىڭ ھارام» ئىكەنلىكىنى بىلگىنىمدىن تارتىپ ھېچبىر ئادەمنىڭ غەيۋىتىنى قىلمىدىم. مەن الله قا مۇلاقات بولغاندا، الله نىڭ مېنىڭدىن بىراۋنىڭ غەيۋىتى ئۈچۈن ھېساب ئالمايدىغانلىقىنى ئۈمىد قىلىمەن.

بىر ھەدىستە مۇنداق دېيىلىدۇ: «كىمكى ھەر نامازنىڭ ئارقىسىدىن ئايەتۇلكۇرسىنى ئوقۇسا، ئۇنى جەننەتكە كىرىشتىن پەقەت ئۆلۈشلا توسۇپ تۇرىدۇ.»[1] ئىبنى قەييۇم (الله ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) مۇنداق دەيدۇ: «شەيخۇل ئىسلام ئىبنى تەيمىيەنىڭ: مەن ئۇنتۇپ قالغان ياكى شۇنىڭغا ئوخشىغان سەۋەبلەر تۈپەيلى تاشلىمىغانلا بولسام، ئايەتۇلكۇرسىنى ھەر نامازنىڭ ئارقىسىدا ئوقۇشنى تەرك ئەتمىدىم، دېگەنلىكى ماڭا ئېيتىپ بېرىلگەن ئىدى.»

* سىز بىلگەن ۋە ئۇنىڭغا ئەمەل قىلغانىكەنسىز، الله سىزگە نېمەت قىلىپ بەرگەن، ئۇ بىلىمنى باشقىلارغا چوقۇم يەتكۈزۈشىڭىز لازىم. ئۆزىڭىزنى ئەجىردىن، باشقىلارنى ياخشىلىقتىن مەھرۇم قويماسلىقىڭىز لازىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: «كىمكى (بىراۋنى) بىر ياخشىلىققا باشلاپ قويسا، ئۇنىڭغا شۇ ياخشى ئىشنى قىلغۇچىنىڭ ئەجرىگە ئوخشاش ئەجىر بېرىلىدۇ.»[2] «سىلەرنىڭ ياخشىلىرىڭلار قۇرئان ئۆگەنگەن ۋە ئۇنى ئۆگەتكەنلىرىڭلاردۇر.»[3] «مەندىن بىر ئايەت بولسىمۇ يەتكۈزۈڭلار.»[4] ياخشىلىقنى قانچىلىك كۆپ تارقاتسىڭىز، ئەجرىڭىز شۇنچە كۆپىيىدۇ ۋە چوڭىيىدۇ، سىزگە ھايات ۋاقتىڭىزدىمۇ، ئۆلگەندىن كېيىنمۇ ياخشىلىق يېتىپ تۇرىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «ئىنسان ئۆلسە، ئەمەلى پۈتۈنلەي ئۈزۈلىدۇ، پەقەت مۇنداق ئۈچ ئەمەلنىڭ ساۋابى توختىماي يېتىپ تۇرىدۇ؛ (ساۋابى) توختىماي بولۇپ تۇرىدىغان سەدىقە، (قالدۇرۇپ كەتكەن) پايدىلىق ئىلىم، ئۇنىڭغا دۇئا قىلىپ تۇرىدىغان ياخشى پەرزەنت.»[5]

ئايدىڭلاشتۇرۇش: بىز ھەر كۈنى سۈرە فاتىھەنى 17 قېتىمدىن كۆپ ئوقۇيمىز، بۇ سۈرىدە «الله نىڭ غەزىپىگە يولۇققانلاردىن» ۋە «ئازغانلاردىن» پاناھ تىلەيمىز، ئاندىن ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرىغا ئوخشاش ئىشلارنى قىلىمىز؛ بىلمەستىن ئەمەل قىلىش ئۈچۈن ئۆگىنىشنى تەرك ئېتىمىز، شۇنىڭ بىلەن، ئازغان خرىستىئانلارغا ئوخشاپ قالىمىز. ياكى بولمىسا ئۆگىنىپ بولۇپ، ئاندىن ئۇنىڭغا ئەمەل قىلمايمىز، شۇنىڭ بىلەن، الله نىڭ غەزىپىگە يولۇققان يەھۇدىيلارغا ئوخشاپ قالىمىز!

الله تىن بىزگە، ھەممە سىلەرگە پايدىلىق ئىلىمنى ۋە ياخشى ئەمەلنى رىزىق قىلىپ بېرىشىنى تىلەيمىز!

الله ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى ھەممىدىن ياخشى بىلگۈچىدۇر. الله سەييىدىمىز ۋە ھەبىبىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا، ئۇنىڭ ئائىلە ـ تاۋابىئاتلىرىغا، شۇنداقلا پۈتۈن ساھابىلىرىغا پۈتمەس ـ تۈگىمەس رەھمەت ۋە سالام يوللىسۇن! (كىتابنى تەكشۈرۈپ بېكىتكۈچى: ن. تەمكىنى)

---

[1] ئىمام بەيھەقى رىۋايەت قىلغان.
[2] ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان.
[3] ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان.
[4] ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان.
[5] ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان.